
DUQUE DE OSUNA

Paulus Minguet f.

24

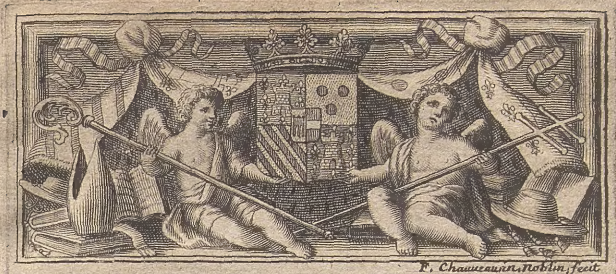
ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
ARCHIEPISCOPI
PARISIENSIS
DISSERTATIONES TRES.

STEPHANVS BALVZIVS Tutelensis in unum collegit, emendavit, Notis illustravit, & appendicem adjecit actorum veterum.

PARISIIS,
Apud FRANCISCUM MUGUET Regis & illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis Typographum.

MDCLXIX.

SERENISSIMO PRINCIPI EMMANVELI THEODOSIO DE LA TOVR D'AVVERGNE, DVCI D'ALBRET, DOCTORI ET SOCIO SORBONICO.

ERITORVM erga me tuorum tanta est magnitudo, SERENISSIME PRINCEPS, *ut non modò ea referre me posse non arbitrer, sed ne gratia quidem consequi; nisi si tu ita sensurus es, ut me referre gratiam putes cùm memoria tenebo, tanquam istiusmodi debitum*

memori mente persolvatur. Attamen in hac quam mihi impositam esse sentio reddendarum gratiarum necessitate illud mihi faciundum credidi, ut quando nihil aliud possum, monumentum saltem aliquod ponam, quo & huic nostræ ætati & venturæ testatum faciam multis me tibi maximísque vinculis jure meritòque obstrictum esse. Istud verò cùm non aliter fieri à me possit quàm per occasionem novæ cujuspiam editionis, quærendum fuit aliquid non indignum quod tibi offerretur, SERENISSIME PRINCEPS, *qui præter nobilissimorum natalium claritatem & summas animi dotes, etiam sapientissimo maximi Regis judicio dignus habitus es amplissima & eminentissima dignitate. Nolo heic ire per laudum ac virtutum tuarum titulos, neque encomium tuum enarrare. Celebrabunt ij quibus ea vis eloquentiæ suppeditaverit ut exequi possint rem ut pulcherrimam, ita difficillimam, certè quæ omnes ingenij mei conatus superat, cuique me prorsùs imparem esse apertè & ingenuè profiteor. Satis mihi est quòd admiratione virtutum tuarum pascor, delector, ac perfruor. Inter omnes tamen virtutes tuas, ut liberè apud Celsitudinem tuam eloquar quod sentio, unicè capior amore illo bonarum literarum quo te flagrare video, cùm mecum reputo quòd in familia principe genitus, & naturæ fortunæque bonis abundans, amas tamen studia ut solent pauperes, nullísque illecebris aut vo-*

luptatibus animum tuum patere sinis quæ te à librorum tuorum tractatione avocare possint. Hinc ille felicium ingeniorum stimulus, gliscens ab adolescentia fama, quæ te ab ipsis studiorum tuorum initiis, dum inter manus Musarum parvulus adhuc luderes, usque ad hoc tempus comitata est, & porrò semper comitabitur. Vidimus aliquoties, non dicam in privatis congressibus, sed in publico illo ac celeberrimo Christiani orbis theatro, in Sorbonæ scholis, vidimus inquam aliquoties suspensos in admiratione tui omnium animos seriò cogitantium quantus ille olim futurus esset qui in ætate admodum tenera longè superaret maximam quam conceperant expectationem. Verùm omissa commemoratione laudum tuarum, quæ me ultra terminos epistolæ per immensum spatium raperet, ad institutum meum redeo, SERENISSIME PRINCEPS, *id est, ad dissertationes istas, quæ nunc sub amplissimi nominis tui auspiciis eduntur, non indignas sanè quæ tibi offerantur, sive rerum de quibus heic agitur gravitatem spectes, sive auctoris dignitatem ac famam. Tractatur enim illic de nobilissima illa Trium Capitulorum controversia, de auctoritate Romani Pontificis & ceterorum Patriarcharum ac Primatum, tum de vexatissima canonis Arausicani explicatione quæ viros eruditissimos inter se commisit, denique de initiis susceptæ Dei religionis apud Gallos nostros. Habent autem*

dissertationes illæ auctorem illustrissimum Archiepiscopum Parisiensem Petrum de Marca, virum longè maximum, & qui in hujuscemodi studiis palmam universo literatorum generi præripuit citra omnem controversiam, cujus tu libros lubenter legis ac plurimi facis, virum præterea optimum, & cui ego tantum debeo quantum deberi homini potest ab homine istarum rerum studioso. Illius ergo libros de concordia sacerdotij & imperij cùm in publicum prodire jampridem fecerim, nunc demum visum est istas dissertationes recensere nitorique suo & integritati restituere. Erant enim omnes, si postremam excipias, editæ omnino corruptissimè. Hunc autem laborem eo lubentiùs in me suscepi, quòd viderem, ut antea dixi, nihil aliud posse me pro tantis tuis in me meritis rependere quàm maximam, quanta concipi potest, grati animi testificationem, nihil porrò jucundius offerri tibi posse, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum. Accipe igitur, SERENISSIME PRINCEPS, *totum hoc quicquid præstare possum; & ita cogita, animum meum semper fore memorem tantorum erga me meritorum.*

Lutetiæ Parisiorum
Kal. Iul. MDCLXIX.

STEPH. BALUZIUS.

STEPHANI BALVZII TVTELENSIS

PRÆFATIO AD LECTOREM.

IMMORTALIS memoriæ vir, & eruditorum ſeculi noſtri coryphæus, Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, cùm ſupremis ſuis conſuleret, & in futurum provideret utilitati eorum qui bonas literas amant, mihi, quo is ſolo ſtudiorum ſocio & adjutore utebatur, & cui librorum ac ſchedarum ſuarum cuſtodiam multis antè annis commiſerat, illud in primis mandavit, ut curam ſuſciperem lucubrationum ejus, cùm earum quæ editionis honore nondum donatæ fuerant, tum etiam earum quæ jam in lucem prodierant. Quanta mihi cura fuerit de illo mandato, quæ fides in exequendo, quæ religio, quæ diligentia,

quanta reverentia erga memoriam magni viri, non eſt modeſtiæ meæ dicere, & malo ut unuſquiſque apud ſe expendat quàm ex verbis meis intelligat. Poſt editos itaque libros de concordia ſacerdotij & imperij, in quibus probaſſe me puto bonis ac eruditis omnibus fidem & diligentiam meam, intravit animum meum cupido rurſum edendi nonnullas illuſtriſſimi viri diſſertationes ejuſdem ferme argumenti, certè in quibus vir ſummus permulta fuſiori ſtilo executus eſt quæ leviter tantùm attigerat in libris de concordia. Hanc cogitationem incitavit mala diſſertationum illarum fortuna; quæ cùm in librarios & correctores incidiſſent incurioſos & temerarios, adeóque corruptiſſimè editæ fuerint, noſtra opera indigere viſæ ſunt ut integritati ſuæ reſtituerentur. Sciebam præterea hanc fuiſſe mentem illuſtriſſimo Archiepiſcopo, ut ſi diutiùs in vita fuiſſet, editurus illas rurſum fuerit & auctas & emendatas. Nam & ipſe hujus rei fidem facit in epiſtola ſcripta anno MDCLVII. prid. Id. Decembr. ad clariſſimum virum Ioſephum ab Exea & Deſcutin Iuris Canonici Profeſſorem in academia Cæſarauguſtana, ad quem ita tum reſcripſit de ſecunda editione diſſertationis de Primati-

bus: *In ſecunda editione quam paro diſſertationis de Primatibus refellam accuratè quod nuper ſcripſit adversùs meam ſententiam Chiffletius Societatis Ieſu Presbyter ad aſſerendum jus Toletani Archiepiſcopi ſupra Tarraconenſem. Eam in rem utar, inter cetera, veteribus actis petitis ex archivo Tarraconenſi; quorum copia mihi facta eſt ſuperioribus annis, cùm Barcinone fungerer Viſitatoris regij munere pro Rege Chriſtianiſſimo.* Item in epiſtola ad clariſſimum & eruditiſſimum virum Henricum Valeſium, quæ poſtremum locum occupat in hac noſtra collectione, hæc rurſum Marca de nova editione libri de Primatibus: *Sed tum de iſthac controverſia, tum etiam de dignitate civili Viennenſis & Arelatenſis civitatis, accuratam diſceptationem dabimus in ſecunda editione libri noſtri de Primatibus, quam adornamus.*

Supereſt ut nonnulla dicamus de tempore quo diſſertationes iſtæ ſcriptæ ſunt, quo conſilio, volenténe an invito auctore editæ ſint. Ipſe autem nobis heic lucem commodiſſimè præferet illuſtriſſimus Archiepiſcopus: qui in præfatione ad diſſertationem de epiſtola Vigilij admonet repertam à ſe illam epiſtolam in veteri codice MS. Bibliothecæ regiæ, occaſionem dediſſe ſcribendæ diſſertationi; alibi verò

notat istius epistolæ publicatione factum esse ut quæ apud Theologos quosdam nutabat Romani Pontificis auctoritas erga Concilia generalia, omnino stabiliretur. Hæc sunt ejus verba in calce libelli editi Barcinone anno MDCXLVI. pro defensione libri de concordia: *Interim à pristino colendæ Romanæ Ecclesiæ studio non destiti, publicata elegante illa Vigilij Summi Pontificis epistola decretali hactenus inedita, imò verò etiam incognita, pro confirmatione Quintæ Synodi, de qua tantopere eruditi laborabant. Eam verò epistolam non solùm ex arcanis Bibliothecæ regiæ penetralibus erutam in lucem edidi; sed dissertatione quoque satis accurata, & illius epistolæ fidem ex vetustissimo codice Græco descriptæ, & Vigilij institutum in perplexa Trium Capitulorum disputatione asserui; incautámque Eminentissimi Cardinalis Baronij narrationem, quæ Romanæ Ecclesiæ potestatem pessumdabat, ex genuino Actorum Quintæ Synodi sensu dispunxi; gratiam à pijs tanti viri manibus consecuturus, ob pietatem, ejus exemplo, à me omnium fidelium matri hac in parte studiosè exhibitam. Sanè explicari non potest quantum hujus epistolæ publicatio profuerit ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia, quæ apud Gallicanos academiarum Magistros, majorum suorum decre-*

tis inhærentes, valde nutabat. De eadem causa agens in epistola scripta ad Eminentissimum Cardinalem Barberinum anno MDCXLIV. die XV. Maij ait istius epistolæ publicatione fultam fuisse pontificiam auctoritatem *erga Concilia generalia*, quæ in academia Parisiensi labascebat. Tum die XXIX. sequentis mensis Augusti hæc rursum Marca ad eundem Eminentissimum Cardinalem: *Interjectis dein aliquot mensibus elegantem illam Vigilij Summi Pontificis epistolam hactenus ineditam, imò verò etiam incognitam, pro confirmatione Quintæ Synodi, publicavi, quæ Sorbonicis Magistris, contra majorum suorum decreta, Romanæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia altè impressit.*

Hic locus à me postulat, ut quoniam vir reverendus & doctissimus Paulus Fagetus Presbyter Benearnensis, sive sponte sua, sive ita persuasus, scripsit illustrissimum Archiepiscopum hanc Vigilij epistolam plurimi fecisse ea etiam de causa quòd *ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem in Concilia generalia prodesset*, magni viri & Gallicanæ libertatis fortissimi & constantissimi vindicis memoriam tuear adversùs imposturam novi istius scriptoris. Nota est controversia de auctoritate Romani

Pontificis & Concilij generalis, an istud sit Pontifice superius, an verò Papa sit supra Concilium, vel utrum æqua sit amborum potestas. Qui libertates Ecclesiæ Gallicanæ tuentur, ij uno consensu Papam aiunt non esse supra Concilium, quinimo Concilium esse supra Papam. Sed illustrissimus Archiepiscopus, ut erat animo procul à rixis & contentionibus alieno, quæstionem illam consultò omiserat in lib. de concordia, præfatus tamen l. III. c. VII. §. I. hanc esse certissimam scholæ Parisiensis & ceterarũ hujus regni academiarum sententiam, Romanum Pontificem Concilij generalis auctoritati subjectum esse. Contrà Fagetus vult eum collegisse ex epistola Vigilij auctoritatem Romani Pontificis IN id est SUPRA Concilia generalia. At non ita Marca: qui cùm ea de re scriberet, eámque epistolam valde conducere putaret ad extollendam Romanæ sedis auctoritatem, eam tamen semper habuit constantissimam mentem ut sedis illius auctoritatem assereret, non SUPRA, quemadmodum Fagetus, sed ERGA Concilia generalia, magno inter hæc discrimine. Neque enim negari potest quin magna sit Romani Pontificis auctoritas in Concilio œcumenico, quantumvis negetur illud

Romano Pontifici ſubjectum eſſe; ut oſtendit ipſemet illuſtriſſimus Archiepiſcopus in diſſertatione de epiſtola Vigilij §. XII. ex libro de concordia. Non inde tamen ſequitur in ea ſententia fuiſſe Marcam ut exiſtimaret auctoritatem Romani Pontificis eſſe ſuperiorem auctoritate Concilij generalis. Illud tantùm voluit, eam eſſe prærogativam Romanæ ſedis, ut nihil in cauſis generalibus Eccleſiæ definiri poſſet extra conſcientiam Romani Pontificis, principem verò locum ei competere in Conciliis œcumenicis, ea verò indigere conſenſu ejus ut citra controverſiam obtineant. Hæc ſcire oportuit eum qui ſe nuper Agentem generalem in rebus Cleri Gallicani fuiſſe gloriatur.

Veniamus nunc ad diſſertationem de Primatibus. Scripta illa fuit anno MDCXLIII. ut in paragrapho CXXI. docet Marca, edita autem anno ſequenti, primùm typis regiis in tomo XXVI. Conciliorum, dein ſeorſim, ita volente optimo viro, ut liber paratior eſſet legere volentibus. Teſtatur illud, tum de iſta, tum de ſuperiore diſſertatione, illuſtriſſimus Archiepiſcopus in fine libelli editi Barcinone, cujus mentionem ſuprà fecimus. *Duas illas diſſertationes quas retuli*, inquit,

in elegantissimum Conciliorum corpus, quod è typographia regia Parisiis nuper prodiit in lucem, excudi curavi; adornatis quoque specialibus singularum exercitationum editionibus, ut earum lectio antiquitatis ecclesiasticæ studiosis faciliùs pateret. Quid ergo sibi vult Fagetus cum sua illa falsa modestia quam per summam audaciam affingit illustrissimo Archiepiscopo, dum ait hanc dissertationem invito Marca, *qui priùs eam recognoscendam putabat*, in lucem editam fuisse? Nam præterea constat ex præfatione ejusdem dissertationis eam non alia de causa scriptam esse quàm ut ederetur, editam verò fuisse statim ac elucubrata fuit. Cogitasse porrò Marcam de secunda editione istius dissertationis & nobis notum est, & jam ostendimus etiam ex ipsius scriptis.

Tertium locum in hac nostra collectione occupat dissertatio seu epistola scripta ad clarissimum & eruditissimum virum Henricum Valesium, de tempore quo primùm suscepta est in Galliis Christi fides. Hanc ergo visum est adjungere duabus superioribus dissertationibus, quia multa heic tractantur quæ lucem afferent aliquot locis libri de Primatibus.

Addidi demum Notas aliquot meas ad

diſſertationem de epiſtola Vigilij, & appendicem actorum veterum ad illuſtrandam diſſertationem de Primatibus. Horum porrò actorum ea pars quæ edita eſt ex archivo Eccleſiæ Tarraconenſis, debetur curæ illuſtriſſimi Archiepiſcopi.

CONTENTA IN HOC VOLUMINE.

DISSERTATIO

DISSERTATIO DE DECRETO PAPÆ VIGILII PRO CONFIRMATIONE QVINTÆ SYNODI.

OMMODUM accidit nuper ut quo tempore Acta Quintæ Synodi Oecumenicæ prælo regio excudebantur, obtulerit ſeſe mihi fato quodam vetus Collectio χρήσεων ex antiquis Patribus & Conciliis petitarum, à veteri Theologo adversùs Acephalos & Monothelitas hæreticos olim adornata. Volumen illud manuſcriptum Græcum extat in Bibliotheca Regia, accuratè deſcriptum à Leone Cinnomo, & ab eo repoſitum Conſtantinopoli in Bibliotheca Imperatoria temporibus Michaëlis Palæologi, anno mundi ſepties milleſimo ſeptingenteſimo octuageſimo quarto, ſeu anno Chriſti milleſimo duceнteſimo ſeptuageſimo ſexto. Amanuenſis verò teſtatur à ſe tranſcriptum ex autographo

quod in veteri Bibliotheca Ecclesiæ Romanæ asservabatur, calamo exaratum anno mundi sexies millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, seu anno Christi septingentesimo quinquagesimo tertio. Quod ideo adnotavi, ut de manuscripti codicis antiquitate & fide nullus esset dubitandi locus. Inter ceteros verò laudabiles locos ex quibus Collectio illa compacta est, opportunè incidi in excerpta aliquot ex antiquis Actis Quintæ Synodi, scilicet in Eutychij epistolam ad Vigilium, cujus pars quædam Græcè prolata est in Concilio Florentino, & rescriptum Vigilij ad Eutychium, quæ extant Latinè tantùm in Collatione prima illius synodi, & in quatuordecim anathematismos editos ab eadem synodo, qui Latinè tantùm habentur in Collatione octava. Itaque ad commodum studiosorum antiquitatis ecclesiasticæ pertinere putavi, postquam injuria temporum nobis Actorum Græcorum invidit exemplar, ut saltem his fragmentis Græcis non carerent; præcipuè cùm ex anathematismorum collatione cum editione Latina non leve adjumentum sibi comparare possint ad veram synodi sententiam indagandam adversùs Nestorianorum & Eutychianorum versutias.

Præterea verò exhibemus tibi, Lector, epistolam Vigilij, quæ nondum in lucem prodiit, qúæque auro contra æstimari debet, qua Synodi Quintæ gesta auctoritate sedis apostolicæ confirmantur. Ejus pretiùm illi soli norunt quibus perspectum est quantum plerique dignitati pontificiæ detrahant, eo nomine, quòd hæc Quinta Synodus vim & pondus Oecumenicæ

obtinuerit, licèt retinentem Vigilium fuerit experta, qui maluit exilium pati quàm ſuffragio ſuo illius definitionem approbare. Contendit quidem illuſtriſſimus annalium conditor ex Evagrio & ceteris Græcis auctoribus confirmatam fuiſſe ſynodum à Vigilio, ſed eam comprobationem in id tempus dilatam quo Vigilius ab exilio ſolutus eſt, rogante Narſete Duce, poſt liberatam à Gothis Italiam. Sed opus illi eſt æquo lectore, qui ſe conjecturis in re tanti momenti duci patiatur; cùm è contra excipere ſoliti ſint, non ſolùm Novatores, ſed etiam plerique eruditiſſimi viri, erraſſe Græcos ſcriptores, qui de conſenſu Vigilij loquuntur; quia conſtat ex Anaſtaſio pulſum in exilium à Iuſtiniano cum aliquot Epiſcopis, quòd Synodo refragaretur: unde revocatus eſt precibus Romanorum & Narſetis Ducis, teſte eodem Anaſtaſio, qui tamen confirmationis illius omnino non meminit. Non me latet viros eruditos ex eo vim Concilij generalis tribuere huic Quintæ Synodo quòd à Pelagio primo & Gregorio Magno aliiſque Pontificibus ſub nomine Quintæ Synodi poſt ceteras quatuor recenſita fuerit. Quod tamen alij ſic explicant ut Pontifices illos auctoritati tantæ ſynodi ceſſiſſe potiùs dicant quàm ſynodo auctoritatem addidiſſe.

II. Quæ à me dicta ſunt eo animo ut repertam in Bibliotheca Regia Vigilij epiſtolam commendem, quæ omnes illas difficultates ſuperat, qúæque iis verbis concepta eſt quibus uti decebat ſedis apoſtolicæ Pontificem. Sanè à Græcis ipſis tanti facta eſt ad robur Quintæ Synodi aſſerendum ut eam in Acta ejus ſynodi retulerint

& definitioni synodicæ subjunxerint, ut ostendetur inferiùs. Vnde patet summa fide scriptum ab Evagrio Vigilium consensisse Synodo ἐγγράφως. Epistolam enim illam inter Acta synodi legerat. Hæc sunt Evagrij verba: Βιγίλιος μὲν οὖν ἐγγράφως συνθέμενος, συνεδρεύειν οὐκ εἵλετο. *Vigilius autem per literas consensit Concilio, non tamen interesse voluit.* Ex iisdem Actis sine dubio hauserunt Photius, Zonaras, Cedrenus, Euthymius, & Nicephorus quod de Vigilij consensu tradunt. Cujus consensus meminit quoque Sexta Synodus in Prosphonetico ad Constantinum Pogonatum Imperatorem; ubi postquam retulit Eutychis damnationem à Leone I. decretam fuisse, & à Marciano Principe cum Synodo Chalcedonensi susceptam, hæc verba subjunguntur: οὕτω νῦν μετὰ ταῦτα Βιγίλιος Ἰουστινιανῷ τῷ πανευσεβεῖ συμπεφώνηκε, καὶ τὸ τῆς πέμπτης συνέστη συνέδριον, τὰ φωραθέντα καὶ λαθόντα τινῶν ἀναθεματίζον συντάγματα βδελυρείας πληρέστατα. Quæ sic reddit vetus interpres: *Sicut & Vigilius post hæc Iustiniano piissimo consonuit, & Quintum Concilium constitutum est, ut eorum opuscula quæ latenter reperta sunt repleta abominatione anathematisarentur.* Quæ verba dupliciter explicari possunt. Vel hoc sensu, ut dicatur Vigilius in eo consensisse cum Iustiniano ut Concilium indiceretur ad damnationem Trium Capitulorum; quamvis Pontifex in contraria sententia perstiterit. Vel illo, ut omnino cum Iustiniano consenserit tam in Concilij indictione quàm in Trium Capitulorum damnatione. Quæ ultima explicatio necessaria est; ne, si primæ hæreamus, alienum videantur à mente sua patres exemplum

Evagrius l. 4. c. 37.

Sexta Synod. Act. 18.

protulisse & longè dispar ei quod superioribus verbis proposuerunt de consensu Leonis & Marciani totiúsque synodi.

III. His addi potest eximium Pelagij II. testimonium ex epistola ad Episcopos Istriæ: cujus adeo aperta sunt verba, ut mirari subeat qua ratione viros alioqui perspicacissimos fugerit tam expressa de Vigilio sententia. Etenim prolixis verbis ibi refertur sedem apostolicam *per Vigilium* initio quidem probasse Tria Capitula, & pro eorum defensione diù laborasse, longóque tempore ad injurias usque certasse (quod de solo Vigilio intelligi potest), deinde cessisse quando *veritas se patefecit.* Quæ verba ad epistolam Vigilij respiciunt: qui re diligentiùs tractata *veritatem sibi affulsisse* séque tria Capitula damnasse scribit, ut mox dicetur uberiùs. *Pelag. ep. ad Ep. Istr. cap 7.*

IV. Ceterùm ut liquidiùs sententia hujus epistolæ intelligatur, simúlque famæ & dignitati Vigilij consulatur, non alienum erit pauca de ipsius instituto in hac Trium Capitulorum controversia dicere. Tria illa Capitula hæc erant. I. Ibæ Episcopi Edesseni epistola ad Marim Persam. II. Theodori Episcopi Mopsuesteni persona, & ejus scripta. III. Theodoreti disputationes adversùs duodecim capita Cyrilli Alexandrini. Ex his Tribus Capitulis Acephali, propago quædam Eutychianorum, occasionem arripiebant non admittendi Concilij Chalcedonensis, quasi Nestorium aliquo pacto foveret. Id ex eo colligebant, quòd epistolam Ibæ synodus approbasset: quæ tamen Cyrillum carpebat, in Theodori Mopsuesteni Nestorianæ hæreseos auctoris laudes efferebatur, & utebatur

blasphemis Nestorij verbis, quem non servato judiciorum ordine damnatum quoque fuisse dicebat in Synodo Ephesina. Tum verò, quòd Theodoreto in communionem suscepto, ejus tamen scripta adversùs duodecim capita Cyrilli, quibus Nestorij hæresis proscribebatur, Synodus Chalcedonensis non damnasset. Ex iisdem quoque capitibus Nestoriani hæresim suam instaurare nitebantur, prolatis ex Theodoro Mopsuesteno testimoniis & ex Theodoreti adversùs Cyrillum dissertationibus. Cùm autem in id unum Iustinianus incumberet ut Acephalos, qui graves in Ægypto & in Oriente motus excitabant, legibus suis insectaretur, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus, Acephalorum fautor, & sectator Origenis à paucis annis proscripti, ad ultionem eorum quæ contra Origenem gesta erant, & ut imminens Acephalis periculum averteret, controversiam de Tribus Capitulis excitavit, ut Ecclesiæ pacem perturbaret. Pro ea itaque qua valebat gratia apud Principem pacis ecclesiasticæ alioqui studiosum, per cuniculos rem aggressus est. Spem Iustiniano fecit ineundæ cum Acephalis concordiæ, si præter Theodoreti scripta adversùs Cyrillum, epistola Ibæ Edesseni recitata in Concilio Chalcedonensi tanquam impia rejiceretur, & Theodorus quoque illa epistola laudatus, tanquam Nestorij parens damnaretur; cujus famæ Cæsareæ Episcopus ex eo quoque infestus erat, quòd Origenis deliramenta olim refutasset.

Facundus Hermianensis l. 1. c. 2.

Liberatus Brev. c. ult.

V. Iustinianus utilitate publica, ut sibi quidem videbatur, excitatus, libello satis copioso Tria illa Capitula proscripsit, & ab Episcopis

Orientis damnari procuravit. Enimvero quia Trium Capitulorum negotium nullius synodi judicio erat præjudicatum , imò verò Synodi Chalcedonensis dignitatem aliquo pacto violare videbatur , Orientis Patriarchæ, qui Iustiniani decreto subscripserant , se vi adactos fuisse Stephano Responsali Romanæ sedis professi sunt. Menas verò Constantinopolitanus Episcopus eam conditionem adjecit, si hæc Romano Episcopo non probarentur, suum sibi chirographum restitutum iri. quod sub jurisjurandi fide illi promissum est. Atque adeo Iustinianus sentiens nihil in hoc negotio , quod Ecclesiarum statum respiciebat, tentari utiliter posse sine sententia Romani Pontificis, Vigilium Româ evocat. Pontificem abeuntem Ecclesia Romana, provinciæ quoque Africanæ , Sardiniæ , Hellados , & Illyrici obtestatæ sunt, teste Facundo, ne ullatenus novitati acquiesceret. Facundus l. 4. c. 4.

Antequam verò quid egerit in hac caussa explicem , observandum est cum Pelagio & beato Gregorio in hac controversia non disputatum fuisse de *fide*, sed de *personis*. Id testatur Pelagius I. in epistola ad Childebertum Regem Francorum , qui tunc in Oriente Capitula quædam *extra fidem* agitata fuisse scribit. B. quoque Gregorius Hiberniæ Episcopos monet in ea synodo *de quibusdam solummodo personis actitatum*, vel, ut Pelagij II. verbis utar, *nihil aliud nisi de personis* actum. Quinetiam Vigilius in epistola quam edimus disertissimè adnotavit in hac controversia non disputatum fuisse de fide, sed de personis. Vnde patet liberam fuisse aliter atque aliter in hoc negotio censendi facultatem sine Gregor. lib. 2. e. 16. Pelag. II. in ep. ad Episc. Istr. c. 3.

ulla Christianæ religionis injuria, ideóque Vigilium, qui suam aliquoties mutavit sententiam, de sola levitatis vel metus suspicione periclitari; à qua suspicione tamen abesse tantum debet ut potiùs singularis prudentiæ laudem ex iis quæ in hac caussa gessit consequi posse videatur.

VI. Qui rerum ecclesiasticarum sunt periti non ignorant duobus modis olim versari solitos fuisse Summos Pontifices in quæstionibus propositis quæ disciplinam respiciebant, vel summo jure, vel remisso. Huic temperamento & Canonum remissioni locus erat quando ob bonum unitatis, & pro resarcienda Ecclesiæ pace, necessarium videbatur ea clementia uti. Eam clementiam Græci οἰκονομίαν vocant, Latini eorum exemplo *dispensationem*, ut alibi ostendi adductis veterum Patrum & Conciliorum testimoniis. Vtroque agendi modo usus est in hac controversia Vigilius, nunc Iuris & Canonum vigore, nunc eorum remissione, fidei & pacis ecclesiasticæ studiosissimum se præbens. Observatum quidem est ab eruditis, Vigilij quæ videbatur inconstantiam, prudentiæ & maturo consilio esse tribuendam; sed non docuerunt eum agendi modum à canonica disciplina pependisse.

L. 3. de Concordia sacerdotij & imperij c. 13.

VII. Ac primò quidem nihil aliud ab eo expectandum erat statim post profectionem suam ex Vrbe quàm ut votis Occidentalium favendo, se vetustatis vindicem præstaret. Itaque literis ex itinere ad Menam datis damnationem Trium Capitulorum reprehendit, & Legatis ad Iustinianum missis petivit ut pateretur eam rescindi. Vrbem deinde Constantinopolitanam ingressus

Facund. l. 4. c. 3.

VIII. Kalendas Februarij anno DXLVII. Menam & alios Capitulorum damnatores, illos quoque qui damnatoribus communicabant, à communione ſuſpendit: quam tamen illis poſt quinque menſes reſtituit, Theodoræ Auguſtæ rogatu. Ratio potiſſima cur damnationi Trium Capitulorum refragaretur hæc erat, quòd exiſtimaret nihil eorum quæ in Synodo Chalcedonenſi geſta erant retractari poſſe, eò quòd ea ſit generalium ſynodorum auctoritas ut de iis quæ illarum judicio ſemel ordinata & diſpoſita ſunt *iterum* diſceptari non debeat. Ea eſt enim *retractationis* ſignificatio apud Iuriſconſultos, quam Græcè ἀναψηλάφησιν vocant ſive παλινδικίαν. Itaque rei judicatæ exceptione repellebat novandi ſtudium. Addebat quoque Leonis Papæ auctoritatem; qui conceptis verbis geſta Synodi Chalcedonenſis confirmando vetuerat ne res in ſynodo definitæ ullo colore quæſito retractarentur. Deinde verò cùm legibus Principum retractatio adversùs ſententias Præfectorum prætorio intra duos annos peragi deberet, hæc tamen Trium Capitulorum retractatio adversùs ſynodum univerſalem totius orbis conſenſu firmatam poſt centum annos urgeretur, ut conqueritur Facundus Hermianenſis. Illud ſupererat, ut doceretur, his Capitulis judicio Synodi Chalcedonenſis proviſum fuiſſe. Quod luculenter docet Vigilius in Conſtituto, & uberiùs Facundus in libris ad Iuſtinianum, neque tamen inde ſequi aliquid fidei contrarium à ſynodo admiſſum fuiſſe.

Theophanes in Chronica.

VIII. Ceterùm etſi Vigilius nulla vi adigi poſſet ad ſubſcriptionem, conſenſit tandem an-

Facundus in libro adversus Mocianum. pag. 572.

no DXLVIII. ut in conventu LXX. Episcoporum hæc caussa Constantinopoli discuteretur; singulorúmque suffragiis ad se scripto delatis, ipse *Iudicatum* dedit ad Menam, quo Tria Capitula damnabat. Hoc fecit κατ' οἰκονομίαν sive remissionem & dispensationem canonicam ad pacem cum Orientalibus retinendam. Si quis id à me confictum putet, audiat Vigilium, qui pro se dicet in encyclica adversus Theodorum Cæsareensem: *Primùm quidem in eo quòd pro scandalo refrænando condescendentes quorundam animis, quos aliqua dispensatione credidimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda; tali scilicet conditione, ut omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo nec literis quisquam facere ex eadem caussa præsumeret.* Eandem caussam dispensationis prætendit clerus Romanus in epistola ad Legatos Gallicanos: *Postea tamen tractatu habito prædictus sanctus Papa Vigilius sub aliqua dispensatione ipsam causam ordinaverit, sollicitè monendo ne per occasionem aliquam supradicta synodus pateretur injuriam.* Sed obtinere non potuit Vigilius ab Afris, Illyricianis, & Dalmatis Episcopis ut judicio suo cederent; quin potiùs ab ejus se communione suspenderunt. Ejus discessionis caussas atrociore stylo persequitur Facundus in libello contra Mocianum scholasticum & in epistola fidei catholicæ, ubi propterea Vigilius *prævaricator* dicitur. Egit itaque cum Principe, coram Mena Patriarcha, pluribus Episcopis, & Senatu, ut rescissis quæ in hac caussa utrinque gesta fue-

rant, indiceretur ſynodus, in qua adeſſent Africanarum & Illyricianarum provinciarum Epiſcopi, *quorum*, ut ipſe loquitur, *fuerat ſcandaliſata fraternitas*; ut quæ omnium ſuffragiis probarentur, cum pace Eccleſiæ locum haberent.

IX. Evocanti autem Principi Epiſcopos ex Africa & Illyrico, cùm ægrè ac ne vix quidem pareretur, actum eſt anno DLI. cum Vigilio ut ſi nollent Occidentales Epiſcopi, ipſe ſolus cum Græcis Tria Capitula damnaret. Renuente Pontifice, Edictum Iuſtiniani de damnatione Trium Capitulorum ſuaſu Theodori Cæſareenſis publicè propoſitum eſt. Vigilius verò comminatus eſt Græcis Epiſcopis communionis ſuæ ſuſpenſionem, ſi Edicto conſenſum præberent; idémque profeſſus eſt Dacius Mediolanenſis Epiſcopus. Quam ob rem incenſo ira Iuſtiniano, Vigilius in Baſilicam S. Petri in Hormiſda confugit; unde per vim abducere conatus Prætor, populi tumultu repellitur. Accepto tandem per Imperatoris Legatos ſacramento, redit in domum Placidianam. Sed multis rurſùm injuriis affectus, & inſidiis appetitus, noctu iterum ſub Natale Chriſti Chalcedonem abiit ad S. Euphemiam; unde miſſis à Iuſtiniano Senatoribus, & ſeorſim ſemel atque iterum Petro Referendario, evocari non potuit. Quin potiùs encyclicam de calamitatibus ſuis ſcribit, depoſitioníſque ſententiam in Theodorum Cæſareenſem profert, & communionis ſuſpenſionem adversùs Menam Patriarcham Conſtantinopolitanum anno quingenteſimo quinquageſimo ſecundo. Hanc Vigilij conſtantiam is eventus ſecutus eſt ut remotis Edictis diſcuſſio-

Synopſis Chronica adjuncta Notis ad Facundum à V. Cl. P. Sirmondo.

Extat in appendice Cod. Theodoſ. pag. 218.

nem Trium Capitulorum integram ſynodo futuræ relinqui conſenſerit Imperator, atque Menas & Theodorus & alij Epiſcopi veniam à Vigilio petierint *ob injurias ejus beatitudini vel ſedi factas*; ut teſtantur eorum libelli inſerti Conſtituto Vigilij. Menæ mortuo ſucceſſit Eutychius; qui ſtatim fidei libellum Vigilio obtulit menſe Ianuarij anno DLIII. & petivit ut communi tractatu controverſiæ motæ definirentur. Reſcripſit Vigilius ſibi placere ut diſcordia ſopiatur γινομένης κανονικῆς συνόδου, *habita ſynodo canonica*, in qua tractatus & diſceptatio fieri poſſit cum unitis ſibi fratribus: ἅμα τοῖς ἑνωθεῖσιν ἡμῖν ἀδελφοῖς σύγκρισιν ποιησόμεθα. Cupiebat Vigilius ſynodum in Italia fieri; ſed refragante Principe de loco, tandem inter eos convenit ante diem Paſchæ ut exæquato Latinæ linguæ Epiſcoporum numero iis Pontificibus Græcis qui tunc Conſtantinopoli præſentes aderant, de Tribus Capitulis tractaretur; quemadmodum teſtatur Vigilius in Conſtituto. Sed moræ impatiens Princeps ſynodum coëgit adversùs pacta conventa; literíſque ſuis datis ad Patriarchas Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Vicarios Hieroſolymitani Patriarchæ, & ceteros Epiſcopos Orientales, qui erant in Vrbe, ad controverſiam de Tribus Capitulis aggrediendam hortatur. In quibus literis *Iudicati* olim à Vigilio editi mentionem injecit, ut de Pontificis ſententia nullus videretur ambigendi locus; diſſimulata tamen illius Iudicati reſciſſione & ceteris conditionibus cum Vigilio depactis.

Collat. I. Quintæ Synod.

X. Convenit ergo ſynodus IV. Nonas Maij,

& illuſtri legatione Eutychij Conſtantinopolitani & aliorum Patriarcharum atque XVI. Metropolitanorum Vigilium convenit, ab eo poſtulans ut cauſam Trium Capitulorum cum ceteris Epiſcopis diſceptare vellet, quemadmodum ſuis literis Eutychio pollicitus erat. Ille cauſatus valetudinem, in poſteram diem reſponſum diſtulit: qua *pollicitus eſt manifeſtare quod ei de tali conventu placuerit.* Quibus verbis non ſignificat quod viris eruditis perſuaſum eſt, ſcilicet ſe ſcriptis ſynodo ſatisfacturum; ſed potiùs indicat ſe conventum illum canonicæ ſynodi loco non habere; qua de re perendie ſit acturus. Hic locus eſt magni momenti ad ferendum de conſilio Vigilij certum judicium. Vrſerat præcipuè ſynodi indictionem ad ſanandos Occidentalium Epiſcoporum animos, qui læſi fuerant illa diſpenſatione qua uſus erat ad conciliandos Orientales. Ea conditio placuerat Iuſtiniano. Itaque conventus ſolorum Orientalium cenſeri non poterat á Vigilio legitimum & univerſale Concilium. Quare ſecunda vice aditus à Legatis ſynodi, abſciſsè reſpondit ſe cum illis *convenire non poſſe*, ut patet ex relatione á Legatis ſynodo facta, quorum hæc ſunt verba: *Ille verò reſpondit non poſſe unà nobiſcum convenire, eò quòd plurimi hîc quidem ſunt Orientales Epiſcopi, pauci verò cum eo; facere autem per ſemetipſum in ſcriptis ſententiam ſuam, & offerre piiſſimo Domino.* Contendebant è contra Legati conventum non eſſe differendum propter abſentiam Occidentalium Epiſcoporum; præcipuè cùm in aliis ſynodis œcumenicis vix duo aut tres Occidentis Epiſcopi interfuiſſent, nunc verò

Collatione I.

Collatione III. ſyn. V.

adeſſet ipſe Vigilius, & aliquot Italiæ, Illyrici, & Africæ ſacerdotes. Vrgebant præterea illius reſcriptum, quo promiſerat Eutychio ſe cum fratribus unitis de hac re tractaturum, ſe autem cum illo communione jungi. Replicatio Vigilij non eſt Actis inſerta; quæ tamen colligi poteſt ex rei geſtæ ſerie, quam numero ſuperiori adnotavimus. Etenim Legati diſſimulabant verba reſcripti, qui ſe acturum ea de re in *ſynodo canonica* pollicebatur. Porrò canonica ſynodus eſſe non poterat quæ juxta morem in aliis ſynodis œcumenicis obſervatum non conſtabat ex Legatis omnium provinciarum eccleſiaſticarum. neque eſſe quod objicerent paucos ceteris Conciliis interfuiſſe Occidentales Epiſcopos, cùm ex Actis ſynodicis conſtet illos geſſiſſe vices Romani Pontificis & totius Concilij Diœceſeon Occidentalium. Qui mos tanto ſtudioſiùs obſervari debebat in hac cauſſa, quòd de ſcandalo Occidentalibus illato agendum erat, eáque eſſet Romanæ Eccleſiæ conſuetudo, ut vocatis iis quorum intererat, offenſiones amoveret; quemadmodum docent Leonis I. epiſtolæ ad Legatos in Orientem miſſos, & in hac cauſſa ſæpe Vigilius profeſſus fuerat iis verbis quæ cleri Romani epiſtolâ continentur: *Sine conſenſu omnium*, inquit Vigilius, *iſta quæ & ſynodum Chalcedonenſem in dubium venire faciunt, & ſcandalum fratribus meis generant, ſolus facere nullatenus acquieſcam.* Quare interpellatus iterum à Patriciis, quos Imperator delegarat, & ab Epiſcopis nomine ſynodi, ſpopondit intra dierum aliquot ſpatium, quid ſibi de controverſia videretur, ad Imperatorem ſcripto tranſmiſſurum.

Epiſtola cleri Romani ad Legatarios Gallicanos.

Non eſt ergo quòd viri eruditi eam cauſſam prætendant abſentiæ Vigilij, quòd Summi Pontifices adeſſe non ſolerent in Conciliis generalibus; cùm vera cauſa petenda ſit ex eo quòd conventum imperfectum noluerit præſentiâ ſuâ œcumenicum reddere in offenſionem Occidentalium. Inſtituit itaque ſynodus cognitionem ſuam de Tribus Capitulis, quæ tandem definitione ſua damnavit.

XI. Interim verò Vigilius intra viginti dierum inducias, quas ob ægritudinem petierat, Conſtitutum ſuum ad Iuſtinianum dedit, quo ſententiam ſuam de Tribus Capitulis copioſè explicavit. Theodori blaſphemias configit; ſed ejus nomini parcit, ad exemplum ſynodi Epheſinæ. Superfluum docet, & ad exprobrationem Theodoreti tendere, ſi ejus ſcripta adversùs Cyrillum damnentur, cùm Cyrillus ipſe & ſynodus Chalcedonenſis nihil aliud ab eo exegerint quàm ut Neſtorio anathema diceret. De Ibæ epiſtola nihil retractandum poſt Concilium Chalcedonenſe. Deinde prohibuit ne quis ordinis & gradus eccleſiaſtici aliter de Tribus Capitulis doceret quàm ipſe ſuo Conſtituto exprimebat. Attamen animadverti eum non adjeciſſe anathema in eos qui contrariam opinionem tuerentur. Quod ab eo ſumma prudentia factum eſt, ut oſtenderet eam eſſe controverſiæ conditionem quæ in utramque partem inflecti poſſet, ſi paci eccleſiaſticæ hac ratione conſuleretur. Non potuit aliter reſpondere interroganti Iuſtiniano, qui ſententiam Vigilij requirebat. Non autem agebat de diſpenſatione ad concordiam Occidentalium & Orientalium reſar-

ciendam; quæ aliter obtineri non poterat quàm tractatu inito ſine contumelia Occidentalium.

Annal. eccleſ. ad ann. 553.

XII. Hîc verò diſſimulare non poſſum me longè abeſſe ab illuſtriſſimi Cardinalis Baronij ſententia, qui putat Conſtitutum Vigilij miſſum à Iuſtiniano ad ſynodum; ídque colligit ex eo quòd rationes in Conſtituto prolatæ pro Ibæ epiſtola, diſcutiuntur & refelluntur in ſexta Collatione. Vt verò aliter ſentiam, impellor potiùs amore veri quàm Novatorum procacitate, qui ex hac narratione non leve argumentum trahi poſſe putant adversùs pontificiam auctoritatem; cujus ſcripta in Synodo non ſolùm diſcuti ſed etiam refutari hinc probant, & definitionem illius decretis promulgatis contrariam cum anathemate proferri. Enimvero ſi Conſtitutum relectum fuiſſet in ſynodo, illius recitatio relata fuiſſet in Acta, quibus inſertæ ſunt minoris momenti relectiones. Argumenta autem illa pro Ibæ epiſtola (quæ diſcutiuntur Collatione ſexta) nota erant & trita, utpote quæ à ſex vel ſeptem annis ſummo ſtudio contorquerentur ab adverſariis, etiam ſcriptis copioſiſſimis libris, quemadmodum factum eſt à Facundo Hermianenſi; ut neceſſe non ſit confugere ad Conſtitutum Vigilij, quaſi inde illa excerpi neceſſarium omnino foret. Deinde promulgatio Conſtituti aliena fuiſſet ab inſtituto & prudentia Imperatoris: qui damnationi Trium Capitulorum cùm totus incumberet, non debuit ſuis votis officere Vigilij auctoritate prolata, quæ deſiderium illius improbaret. Imò verò ut faciliùs obtineret quem ſibi propoſuerat eventum, neu quis expectaret quid Principi Vigilius reſpondiſſet,

ponderet, quemadmodum pollicitus erat se facturum, per Constantinum sacri palatij Quæstorem Iustinianus synodo suggessit Vigilij mentem satis explicatam esse ex iis quæ sæpius hac de re docuerat, cùm scriptis, tum viva voce. Et ut sacrum conventum ad damnationem Trium Capitulorum animaret, literas ea de re à Vigilio perscriptas ad Aurelianum Arelatensem & ad Valentinianum Scythiæ Episcopum, & sententiam ab eodem Pontifice latam adversùs Rusticum & Sebastianum Diaconos suos Trium Capitulorum fautores, è Latina in Græcam linguam versas, legendas exhiberi ab eodem Quæstore curavit. Hæc sunt verba Constantini: *Communiter verò convenire invitatus* (id est Vigilius) *& hoc facere unà cum sancta vestra synodo, pollicitus est per semetipsum facere & dare piissimo Domino. Vt igitur etiam ea quæ sæpius ab ipso facta sunt ad condemnationem Trium Capitulorum vos audientes, alacriores efficiamini de his formam celeriter proferre, direxit per me sanctitati vestræ condemnationem ab ipso Vigilio religiosissimo prolatam &c. omnibus translatis ad Græcam linguam ad faciliorem scientiam vestræ sanctitatis.* Qui præjudicio Vigilij perlecto patres *alacriores effici* ad condemnationem existimabat, non adeo supinus erat ut eorum impetum contraria ejusdem Pontificis definitione retardaret. Deinde verò locus agendi de Constituto hîc erat, cùm pollicitationem Vigilij Principi factam Quæstor recenseret. Sed adeo mentionem ejus non injecit, ut potiùs id omnino dissimulet, ejúsque loco alia instrumenta substituat. Ait verò vir illustrissimus hac instrumentorum

Collatione viii

prolatione id tentasse Iustinianum ut Vigilium prævaricationis argueret, qui Constituto aliter quàm antea decernebat. Sed Principis in eo consilium aliunde meliùs deprehendi non potest quàm ex oratione Quæstoris; qui ad excitandos & provocandos patres auctoritatem Vigilij contra isthæc Capitula scripto profert, non autem in Pontificis contumeliam. Sanè si quis ordinem qui in Conciliis Oecumenicis obtinebat diligentiùs expendere velit, quàm longissimè recedet ab illa opinione qua dignitas sedis apostolicæ violatur, mecúmque facilè consentiet adhibitum Vigilij nomen, ut gradus inde ad definitionem synodi contra Capitula strueretur. Prima enim semper fuit in Synodis Oecumenicis sententia Romani Pontificis; qua non expectata, nihil decerni moris erat; quemadmodum servari solebat in senatus consultis ad orationem Principum factis, ut dicam tomo secundo de Concordia Sacerdotij & Imperij. In præsentiarum solo Vigilij testimonio utar, qui sibi jus illud in hac caussa vindicabat. Promissa namque Principi intra viginti dierum inducias sua de hoc negotio definitione, Pelagium Diaconum ad Episcopos misit, ut eos moneret ne ante sententiæ suæ promulgationem quicquam ea de re decernerent: *Antiquum & regularem custodientes ordinem*, inquit, *ne ante nostræ, hoc est, sedis apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promulgationem sententiæ quicquam proferre tentarent, unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset occasio.* Itaque Iustinianus, ne prætermissa videretur in hoc negotio Vigilij auctoritas, Constitutum quidem suppressit; sed alias

Lib. 5. c. 7. 8.

Constitutum Vigi. ij.

Vigilij priores ſententias, quæ annis ſuperioribus ab eo latæ erant οἰκονομικῶς, ſynodo exhibuit, ut in Actis omnia rite & ſolenniter geſta fuiſſe viderentur. Quare ſynodus quoque ipſa magnum decreti ſui momentum in eo poſuit, quòd Vigilius Tria Capitula ſæpius & ſcripto & ſine ſcripto condemnaſſet; etſi conqueratur quòd conventui, licèt illuſtri legatione invitatus, intereſſe noluerit, ſatiúſque duxerit polliceri ſe ſuam ipſius ſententiam ad Principem miſſurum. Ceterùm an promiſſis ſteterit Pontifex, omnino ſynodus reticuit, officio ſe ſuo ſatisfeciſſe rata ſi ſententiis à Vigilio latis & in judicio ex mandato Principis exhibitis inniteretur; præcipuè cùm de Pontificis contrario voto ſolenniter & juxta cognitionum ordinem non conſtaret.

Collatione vij. initio definitionis.

XIII. Ceterùm id valde angebat Vigilium, quòd reſtitutionem pacis Occidentalium, quam unicè expetebat, his Iuſtiniani artibus peſſumdatam videret. Non ſolùm enim numerus Occidentalium Epiſcoporum exæquatus non fuerat in ſynodo ſecundùm pacta conventa, de quibus egimus ſuprà, ſed etiam Vigilij decretum à Principe retentum, in ſynodo promulgatum non fuerat. quod ad majoris ſcandali occaſionem tendere, ſi tale quid accideret, Vigilius in Conſtituto diſertiſſimè profeſſus fuerat. Quare in ea rerum omnium perturbatione conſenſum ſuum præſtare noluit Epiſcoporum definitioni; ideóque à Principe pulſus eſt in exilium unà cum aliquot Epiſcopis & Clericis ſynodo refragantibus, teſte Anaſtaſio. Contumeliæ enim illius apud Evagrium & ceteros ſcriptores

Anaſtaſius in Vigilio.

Græcos altum eſt ſilentium. Niſi fortaſſe ſuſpicari libeat aliquam hujus diſſidij cognitionem ad Michaëlem Cerularium Patriarcham CP. perveniſſe; quæ ſupinæ cujuſdam hallucinationis occaſionem illi præbuit. Is enim circiter annum MLI. ut à ſe per ſummum ſcelus repudiatæ communionis Romanæ infamiam amoliretur, jam ab ipſis Vigilij temporibus Papæ nomen ex eccleſiaſticis diptychis deletum fuiſſe ſcripſit epiſtola data ad Petrum Antiochenum Epiſcopum. Mos enim ille apud ſummas ſedes invaluerat, ut Papæ priore loco, deinde ceterorum Patriarcharum nomina tabulis eccleſiaſticis, quas diptycha vocabant, inſcripta, in ſacrificij ordine recitarentur, ad teſtandam univerſalis Eccleſiæ communionem: à qua ſi quis illorum excideret, nomen ejus è diptychis expungebatur; ut, præter cetera, docent acerrimæ de nomine Ioannis Chryſoſtomi reſtituendo & Acacij expungendo contentiones. Sed Michaëlis errorem ſtatim Petrus caſtigavit. Ægrè namque ferebat conſortium cum Eccleſia Romana diſſolvi: quod literis ordinationis ſuæ & fideì teſtibus ad Leonem IX. datis retinere conatus, deſiderij ſui compos evaſit; ut patet ex Leonis reſponſione. Proferam autem ipſa Petri verba ex ejus epiſtola ad Michaëlem, quæ habetur in codice MS. Bibliothecæ Regiæ: quoniam non ſolùm quid de Vigilij negotio Petrus ſentiret, ſed tempus etiam docent ex quo Græci Patriarchæ nomen Romani Pontificis diptychis eraſerunt. de quo deinde reſtituendo, quam τȣ̃ ὀνόματος ἀναφορὰν dicebant, ad reſtaurandam Eccleſiæ unitatem tantopere labora-

tum est; ut testantur Georgius Pachymeres & Nicephorus Gregoras. qua de re alibi.

Sacris sanctitatis tuæ literis continetur fama ad te perlatum me in sacra diptycha Papam retulisse, idémque præstitisse ceteros Patriarchas. Quæ culpa à me, præter ceteros, abesse debuerat: quippe qui noverim quód à temporibus Sextæ synodi usque ad hanc ætatem Papæ nomen è diptychis excisum fuerit; quoniam Vigilius Synodo interesse noluit, neque damnare quæ adversùs rectam fidem & duodecim capita Cyrilli scripserat Theodoretus, atque ex illo ad hoc usque tempore præcisum esse Papam à vestra sanctissima Ecclesia. *Mox:* Quæ ad Vigilium spectant, quantam præ se ferunt religiosi Chartophylacis tui oscitantiam. Licèt enim in rhetorica arte, ut ferunt, sit apprime ver-

Περιέχεται τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τῆς ἁγιωσύνης σου, φήμην τινὰ τοῖς σοῖς ἐνηχηθῆναι ὠσὶν, ὡς τὸν Πάπαν τοῖς ἱεροῖς ἀναφέρω διπτύχοις, τοῦτο αὐτὸ ποιούντων καὶ τῶν ἄλλων πατριαρχῶν. Καὶ ὡς οὐκ ἔδει τοσοῦτον ἀγνόημα ἀγνοῆσαι, καὶ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων ἐμὲ, εἰδότα, ὅτι ἀπὸ τῆς ἁγίας ἕκτης οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπὶ τάδε τὸ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναφορᾶς ἐξεκόπη ὄνομα τοῦ πάπα. διὰ τὸ τηνικαῦτα Βιγίλλιον μὴ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν σύνοδον, μήτε μὴν ἀναθεματίσαι τὰ παρὰ τοῦ Θεοδωρίτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου γραφέντα. Καὶ ἐκ τότε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀποτμηθῆναι τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τὸν πάπαν. Mox: τὸ δὲ κατὰ Βιγίλλιον, πόσην οὐ προσεπιμαρτυρεῖ ἀπροσεξίαν τῷ σῷ εὐσεβεῖ χαρτοφύλακί σου. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῆς ῥητορικῆς μάθημα σοφιστικὸς ὁ ἀνήρ, ὡς ἀκούομεν, ἀλ-

Petrus Antioc. in epist. ad Michaëlem Cerularium.

λαὶ νέος ὤν, οὔπω πεῖραν ἔχειν ἱκανὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ὁ Βιγίλλιος γὰρ περὶ πέμπτης ἦν, οὐ μὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἕκτης συνόδου. διάστημα δὲ μεταξὺ τῶν δύο συνόδων ρκθ ἐτῶν. τὸν δὲ συνέβη πρὸς μικρὸν τῆς ἀναφορᾶς ἀποτμηθῆναι, διὰ τὸ διενεχθῆναι αὐτὸν πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Μηνᾶν, καὶ καθαιρέσει τοῦτον ὑποβαλεῖν, ἕως οὗ καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀρχιερεῖς εἰρηνεύσαντες κατηλλάγησαν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἕκτης ἁγίας συνόδου ὁ ἱερὸς ἦν πάπας Ἀγάθων, ἀνὴρ τίμιος, καὶ τὰ θεῖα σοφός. καὶ ἀνάγνωθι τὰ περὶ τῆς ἕκτης συνόδου, ἥτις εἰώθει κυριακῇ μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου σταυροῦ ἀναγινώσκεσθαι. Εὑρήσεις γὰρ τὸν εἰρημένον Ἀγάθωνα εὐκλεῶς ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου ἀνακηρυττόμενον. Ἐπὶ δὲ τούτοις, κἀγὼ μάρ-

ſatus, attamen in hac ejus adoleſcentia nondum ſatis callet res eccleſiaſticas. Vigilij tempus refertur ad Quintam, non autem ad Sextam Synodum. Intervallum autem duarum ſynodorum eſt centum & viginti novem annorũ. Accidit autem ut ad pauxillum temporis ab ejus recitatione abſtineretur, ob diſſidium ejus cum Mena ſanctiſſimo Patriarcha; quem ille ſuſpenſione mulctaverat, donec ſacerdotes adinvicem in pacem redierunt. Papa autem erat, ſextæ ſynodi temporibus, Agatho vir clariſſimus, & in rebus divinis excitatus. Lege verò quæ ſextam ſynodum ſpectant; quæ quidem ſolet relegi die dominica poſt feſtum exaltationis venerabilis crucis. Etenim invenies prædictum Agathonem à ſancta illa ſynodo ſummis laudibus efferri. Præterea verò

ego sum testis omni exceptione major, plurimi quoque mecum è gremio Ecclesię præstantes viri, quòd sub beatissimo Domino Ioanne Antiocheno Patriarcha, Ioannes ejusdem nominis Papa Romanus in sacris diptychis recitabatur. Quin etiam ante annos quadraginta quinque, cùm ad urbem Constantinopolim accessissem sub beatissimo Patriarcha Domino Sergio, inveni prædictum Papam unà cum aliis Patriarchis inter divina mysteria recitatū. Quomodo verò deinceps ejus recitatio præcisa fuerit, quámve ob caussam, penitùs ignoro.

τυς ἀπαρέγκαπτος, καὶ ἄλλοι σὺν ἐμοὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐλλογίμων πολλοὶ, ὅτι ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου Αντιοχείας κυρίου Ιωάννου, ὁ Πάπας τῆς Ρώμης Ιωάννης καὶ αὐτὸς ἀκούων ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀναφέρεται. Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ πρὸ χρόνων τεσσαράκοντα καὶ πέντε, εὗρον ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου κυρίου Σεργίου, τὸν δηλωθέντα Πάπαν ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν ἀναφερόμενον. ὅπως δὲ ὕστερον ἡ αὐτοῦ ἀνεκόπη ἀναφορὰ, καὶ ἣν αἰτίαν, ἀγνοῶ.

Vnde patet Sergium Patriarcham (qui sedem Constantinopolitanam tenuit ab anno DCCCCXCVII. usque ad annum MXVII.) communione junctum fuisse cum Ioanne XIX. seu mavis XVII. qui sedit ab anno MIII. ad annum MIX. quemadmodum ex hac Petri epistola observavit quoque illustrissimus Annalium conditor. *Baron. ad an. 1009.* Sed aliquot exinde annis effluxis, iterum discessere Græci ab ea unitate quam Ioannis illius sedulitas restauraverat. Dissidij hujus ulti-

mi causam ignorare se, id est, justam sibi non videri, profitetur Petrus Antiochenus. Alioquin difficile non erat eam indicare, si quis repulsam expenderet quam passi sunt Legati ab Eustachio Constantinopolitano ad Ioannem XVIII. missi anno MXXVI. ut Pontificis consensum ad universalis Patriarchæ nomen Episcopo Constantinopolitano concedendum amplissimis muneribus exambirent. *Quatenus ejus consensu liceret Ecclesiam Constantinopolitanam in suo orbe, sicut Roma in universo, universalem dici & haberi*; ut loquitur Rodulphus Glaber.

Glaber l. 4. c. 1.

XIV. Ceterùm ut ad res Vigilij redeam, observandum est Synodi Quintæ definitionem editam fuisse anno DLIII. IV. Nonas Iunias, anno XXVII. Imperij Iustiniani, post consulatum Basilij anno XII. ut patet ex Collatione octava. Ante verò sextum Idus Decembris ejusdem anni, id est, post sex menses à solutione synodi, Vigilius decretalem epistolam dedit ad Eutychium, qua Tria Capitula condemnat. ita ut hinc perspicere liceat brevem ejus fuisse in exilio moram. Est autem operæ pretium expendere quænam ille verba in re adeo implicata adhibeat, quibus dignitatem suam tueri possit adversùs Synodum Constantinopolitanam sine ulla Principis & Episcoporum offensa. Planè si verum amamus, omnino fateri necesse est altas in mentibus hominum tunc temporis egisse radices traditam à majoribus sententiam de summa sedis apostolicæ auctoritate. Cùm enim de ceteris Synodis Oecumenicis ea reverentia loqui soliti essent Summi Pontifices, ipséque adeo

Vigilius in hoc decreto, ſcilicet ut ſe eas ſuſcipere, amplecti, & devota mente venerari profiterentur, utpote quæ ſedis apoſtolicæ ſuffragio & univerſalis Eccleſiæ conſenſione firmatæ eſſent, hanc Quintam Synodum Vigilius ne quidem ſynodi nomine cohoneſtat; nempe illa ratione motus, quòd ejus celebrationi, iis conditionibus quibus facta eſt, conſenſum non præbuiſſet, ut adnotavimus numero x. Deinde verò, quòd etſi vitium illius ex poſtfacto diſſimulaſſet, à Conſtituti ſui promulgatione ceſſatum fuerat, ut monui. Quod verò ad rem ipſam attinet, ipſe ſua auctoritate ſuóque decreto Tria Capitula damnat; quoſcunque verò qui jam illa condemnaverunt (his verbis Synodum Conſtantinopolitanam ſignificat), fidem à quatuor ſynodis prædicatam amplectentes, eos *fratres & conſacerdotes eſſe definit*, id eſt, eos communioni ſuæ adjungit, eorúmque ſententiæ robur illud impertitur quod ex conſenſione cum ipſius decreto trahere debent. Eandem ſententiam ſuperioribus epiſtolæ verbis ſic expreſſerat: *Quæ à nobis definiri debent, revelante Domino, & inveſtigata veritate ſalubriter impleta ſunt.* Quaſi diceret hanc quæſtionem, licèt ab Epiſcopis diſcuſſam in ſynodo, & eorum ſuffragiis deciſam, ſedis apoſtolicæ decreto eſſe peremptoriè definiendam. Vnde hoc ſuum decretum *διατύπωσιν* appellat ad Principum exemplum.

XV. Itaque Græci, ne dubitari poſſet in poſterum de Quintæ Synodi auctoritate, decretum iſtud Vigilij in Acta retulerunt continenter poſt definitionem ſynodi; quemadmodum colligere licet ex eo quòd exſcriptor antiquus ejus exem-

pli quod proferimus, hac epiſtola finem Actis ſynodi impoſitum teſtatur. Verbum enim ſolenne librariis antiquis, quo finem operis deſignabant, nempe τέλος, vel *Explicit*, quo utitur aliquando Hieronymus, amanuenſis noſter ex Actis in ſuum excerptum ſincerè tranſcripſit. *Finis*, inquit, *octavi libri Synodi Conſtantinopoli congregatæ.* Deinde verò lemma ſeu titulus hujus epiſtolæ ſatis docet præſcripta eſſe in eodem codice Acta Synodi: *Vigilij epiſtola ad Eutychium* καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν προκειμένην ἁγίαν σύνοδον, *& ad præjacentem ſanctam ſynodum.* Quare Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, licèt infenſiſſimus Eccleſiæ Romanæ hoſtis, ab iis verbis temperare non potuit quæ Vigilij auctoritatem in confirmanda hac ſynodo ſignificant, ſatíſque docent, poſt habitam ſynodum, Pontificis decretum acceſſiſſe. Hæc ſunt ejus verba: παρῆν μὲν τῇ πόλει, οὐ παρῆν δὲ τῇ συνόδῳ. ὡς εἰ καὶ μὴ πρόθυμος εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς ἱερᾶς ὁμηγύρεως καθέστη, ἀλλ᾽ ὅμως τὴν κοινὴν τῶν πατέρων πίστιν ἐπεκύρου λιβέλλῳ. *Aderat præſens in urbe, ſed non intererat ſynodo. Etſi verò non adeo prono animo eſſet erga ſacri Concilij cœtum, nihilominus tamen communem patrum fidem libello confirmavit.* Eadem ſententia refertur in vetuſtiſſimo Codice MS. Arabico, in quo Canonum Collectio ad uſum Eccleſiæ Alexandrinæ continetur; quem penes ſe habet vir clariſſimus Gilbertus Gaulminus Libellorum ſupplicum Magiſter, Arabicæ & ceterarum orientalium linguarum peritiſſimus. Collectionis hæc ſunt verba: *Excommunicavit ſynodus & vivos & mortuos; quod antea non præſtitum niſi in illos ſolos; factúmque hoc Patriar-*

Photius in lib. de ſynodis.

cha Romano sciente, qui & confirmavit, & scripto ad Imperatorem dato fidem suam professus est. Ejusdem viri diligentiæ hoc quoque testimonium debemus, quod ex codice MS. Arabico historiæ ecclesiasticæ Ibn Patric excerpsit, & interpretatus est, ut & superiorem locum: *Romanus Patriarcha præsens synodo nec adivit, nec Legatum misit; sed consensum præbuit, dictáque patrum suscepit.* Auctor iste Patric sæpius laudatur à Georgio Elmacin scriptore Historiæ Saracenicæ, edito superioribus annis ab Erpennio. *Eutychius to. 2. pag. 172.*

[*Ibn Patric, cujus hoc loco meminit illustrissimus Archiepiscopus, alio nomine dictus est Eutychius, auctor annalium qui anno 1658. editi sunt Oxoniæ operâ Edvvardi Poccokij. Fuit autem Patriarcha Alexandrinus.*]

XVI. Per istud Vigilij decretum Quinta Synodus velut universalis admissa est, non solùm in Oriente, sed etiam in Occidente. Vnde Pelagius I. Vigilij successor universalis Concilij nomen illi arrogat in epistola ad Narsetem Patricium & Ducem Italiæ, agens de Liguribus, Veneticis, & Istricis Episcopis, qui à sedis apostolicæ communione discesserant ob illam synodum: *Si quid eos*, inquit, *de judicio universalis Concilij, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam Indictionem actum est, si fortè movebat, ad sedem apostolicam, quomodo semper factum est, electis aliquibus de suis, qui dare & accipere rationem possent, dirigere debuerunt.* Eam synodum susceperunt quoque Pelagius II. & Gregorius Magnus. Hic verò se illam, Quinti Concilij nomine, pariter cum ceteris quatuor venerari profitetur in epistola ad Ioannem Constantinopolitanum. Vt taceam de ceteris Summis *Greg. l. 1. ep. 24.*

Pontificibus, & de Sextæ Synodi patribus, qui eam ſynodum æquali cum ceteris cultu & reverentia exceperunt. Neque eſt quòd aliquis ſibi perſuadeat viris doctis ejus ſeculi exoſam fuiſſe, quòd ejus mentionem nullam fecerit Caſſiodorus in divinis inſtitutionibus. Nos enim aliam hujus ſilentij rationem mox inveſtigabimus, quæ ab aliis ex parte indicata eſt.

XVII. Enimvero ne quis ambitioſum hoc Vigilij decretum exiſtimaret, ipſe rationes quæ ſe ad hanc ſententiam impulerint, has aſſignat. Nempe quòd offenſiones & ſcandala quæ generis humani hoſtis per diſputationem de Tribus Capitulis invexerat, jam ſedata eſſent, páxque reddita eſſet Eccleſiæ poſt illorum damnationem, & veritas affulſiſſet in his ambiguis controverſiis. Vnde colligere licet Illyricianarum & Africanarum provinciarum Epiſcopos prioris ſententiæ pœnituiſſe, & communicatis cum Vigilio conſiliis Orientalium communionem amplexos. unde factum ut deinceps inter ſchiſmaticos non recenſeantur. In reliquo Occidente, Franci & Hiſpani communionem apoſtolicæ ſedis retinuerunt; quemadmodum etiam Italiæ Epiſcopi, poſtquam Thuſci à Pelagio I. moniti ſtatim in officium redierunt. Soli Iſtriæ, Venetiæ, & Liguriæ Epiſcopi, qui ſub dominio Longobardorum degebant, pertinaci animo ſchiſma foverunt uſque ad Gregorij magni tempora, qui virus illud etiam apud Hibernos ſanavit. Mentio pacis & ſcandalorum ſedatorum injecta, viam aperit diſpenſationi quam hoc ultimo decreto renovat. Non enim abſtinere poſſum quin diſpenſationi hanc ultimam quoque defi-

nitionem Vigilij tribuam; cùm videam Leontium Scholaſticum, qui hac ætate floruit, ea ſola ratione Quintæ Synodi decretum fulcire, nempe quòd latum ſit *κατ' οἰκονομίαν*, ut ille ait; exiſtimante Iuſtiniano, his Capitulis damnatis, Acephalos, ſeu Hæſitantes, unitatem Eccleſiæ & Synodum Chalcedonenſem amplexuros. Verba Leontij hæc ſunt Actione ſexta de Sectis:

Secundùm * diſpenſationem quandam hoc fecit Iuſtinianus. Cùm enim videret Hæſitantes propter hoc averſari ſynodum (*Chalcedonenſem*), exiſtimavit quòd ſi anathematiſaret illos (*Theodorum & Ibam*), ſynodus reciperetur. Ideóque duos anathematiſandos duxit (quamquam eos minimè anathematiſatos oportuit), ut omnes ad unitatem redigeret. Hanc igitur ob cauſam illos anathemati ſubjecit. Verùm ne ſic quidem Hæſitantes ſynodum receperunt.

Oτι κατ' οἰκονομίαν τινὰ τοῦτο ἐποίησεν Ἰουστινιανός. ἐπειδὴ γὰρ ἑώρα τοὺς διακρινομένους διὰ τοῦτο ἀποστρεφομένους τὴν σύνοδον, ἐνόμισεν ὅτι ἐὰν ἀναθεματίσει αὐτοὺς, ποιεῖ δεχθῆναι τὴν σύνοδον. ἡγήσατο οὖν δύο τινὰς ἀναθεματίσαι, εἰ καὶ μὴ ἔδει αὐτοὺς ἀναθεματισθῆναι, ἵνα πάντων τὴν ἕνωσιν ποιήσῃ. καὶ διὰ τοῦτο ἀνεθεμάτισεν αὐτούς. Καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐδέξαντο οἱ διακρινόμενοι τὴν σύνοδον.

* *Interpres malè vertit,* certo conſilio;

XVIII. Ceterum Vigilius aliam quoque rationem hujus ultimi decreti aſſignat, nempe veritatis agnitionem, quæ ſibi anxiè & ſollicitè perſcrutanti veterum patrum ſcripta tandem affulſerit. Pertinere autem ait ad officium probi & prudentis viri à priore ſententia diſcedere

postquam rei disceptatæ æquitas comperta fuerit. quod præcipuè locum habere docet in controversiis ecclesiasticis. ídque probat illustri beati Augustini exemplo, qui retractatis lucubrationibus suis, aliqua adjecit, aliqua verò emendavit. Iisdem vestigiis hæret Pelagius II. ut decretum Vigilij tueatur, in epistola illa prolixa ad Episcopos Istriæ data, quæ à Gregorio M. chartis ecclesiasticis tunc operam dante sub Pelagio scripta est, teste Paulo Diacono. Objiciebant Istriæ Episcopi ad excusationem sui schismatis, in causæ principio sedem apostolicam per Vigilium Papam damnationi Trium Capitulorum restitisse. Respondet Pelagius Latinos homines & Græcitatis ignaros errorem tardè cognovisse; & subjungit: *Tantò eis celeriùs credi debuit quantò eorum constantia, quousque verum cognoscerent, à certamine non quievit; quorum consensum certè fraternitas vestra despiceret, si ausu præcipiti, priusquam verùm cognoscerent, consensissent. At postquam diù ab eis laboratum est, & longo tempore ad injurias usque certatum; hinc vestra fraternitas penset, quia tot labores repentè non relinquerent, nisi quæ vera sunt agnovissent.* Probat autem duobus exemplis eum esse divini consilij ordinem ut sæpe veritatem commendet eorum operâ qui diù contra ipsam luctati sunt. Paulum contumacem adversùs Evangelium *sic suæ fidei prædicatorem fecit, ut cunctis quibus per illum fuerat prædicaturus ostenderet quia valde verum est Dei Evangelium, quod & tanta duritia inclinata prædicaret.* Addit alterum Petri exemplum; qui reprehensus à Paulo quòd gentes recens ad fidem conversas ad Iudaïsmi ceremonias

Paulus Diac. l. 3. de Gestis Longobard. c. 20.

Pelag. II. ep. ad Episc. Istriæ cap. 7.

Cap 8. ejusdem epist.

impelleret, consilium mutavit. Vnde concludit: *Si igitur in Trium Capitulorum negotio, aliud, cùm veritas quæreretur, aliud inventa veritate dictum est, cur mutatio sententiæ huic sedi in crimine obycitur quæ à cuncta Ecclesia in ejus auctore veneratur? Non enim mutatio sententiæ sed inconstantia sensus in culpa est. Quando ergo ad cognitionem recti intentio incommutabilis permanet, quid obstat si ignorantiam suam deserens, verba permutet?*

XIX. Quærendum superest cujus rei veritatem assecutus sit Vigilius, quæ illum antea lateret. Id autem colligi potest ex illa epistola Pelagij II. collata cum verbis Constituti Vigiliani. Quippe prima regula quæ in Constituto figitur, hæc est, nihil ex iis quæ quoquo modo disposita sunt in Concilio Chalcedonensi, posse in quæstionem deduci seu retractari. cujus regulæ probatio petitur ex epistolis Leonis Papæ ad Leonem Imperatorem, & ex epistolis Simplicij ad Zenonem. E contrario Pelagius docet solam fidei caussam, quæ definita est in Concilio Chalcedonensi, irretractabilem esse; cetera verò omnia quæ discussa sunt in illa synodo, ad privata negotia pertinere. Leonis testimonia interpretatur, & ex eo probat licentiam tribui *ut quidquid illic, extra fidei caussas, de personis gestum est, retractetur.* Vnde rectè concludit, de Ibæ epistola, etsi probata fuisset in Synodo Chalcedonensi, iterum disceptari posse. Secunda regula juxta Constitutum hæc est, eos qui in communione & pace Ecclesiæ mortui sunt, post obitum non posse subjici anathemati. Quam regulam confirmat Vigilius, allatis Leonis & Gela-

Cap. 17. 18.

Cap. 19.

ſij teſtimoniis. Vnde ſequebatur Theodorum poſt mortem damnari non poſſe. Pelagius verò docet, ex Auguſtino, poſt mortem quoque eos rectè damnari qui hæreſim profeſſi ſunt; *cùm culpa in fide perpetrata nec morte interveniente laxetur.* Nempe ad exemplum perduellionis reorum; quorum memoria poſt mortem damnatur, & bona addicuntur fiſco, licèt cetera omnia crimina mortalitate extinguantur, ut loquitur Papinianus. Quod attinet ad Theodori dogmata; ea quidem in Conſtituto, anathemate damnantur ut impia & blaſphema; ita tamen ut ibi ſignificetur non omnino liquere an revera Theodorus illa ſcripſerit. At verò in ultimo ſuo decreto Vigilius docet ſibi tandem manifeſtiſſimè patuiſſe, διὰ καθαρᾶς ἀληθείας, *liquida veritate,* Theodorum blaſphemiis quamplurimis libros ſuos fœdaviſſe.

Cap. 9.

XX. Ex epiſtolis Vigilij & Pelagij colligere licet unam & alteram regulam apprime utilem & omnibus diſceptationibus eccleſiaſticis valdè accommodatam. Earum prima eſt, fidei canonem mutari non poſſe, & quæſtiones dogmatum univerſalis ſynodi judicio ſemel ſopitas iterum excitari non debere. *Regula quidem fidei*, inquit Tertullianus, *una omnino eſt, ſola immobilis, & irreformabilis.* Secunda; In aliis cauſſis extra fidem, id eſt, in capitibus diſciplinæ, quæ verſantur non ſolùm in facto, ſed etiam in jure, veritatem nunc latere, nunc aperiri; quæ cùm ſeſe prodiderit, priores conſtitutiones immutandas; ſive à Conciliis generalibus, ſive à Summis Pontificibus profectæ ſint. Quod non ſolùm Vigilius profitetur in epiſtola noſtra; ſed

Tert. de virgin. vel. c. 1.

etiam

etiam Pelagius secundus. *Specialis*, inquit, *synodalium Conciliorum caussa est fides. Quidquid ergo præter fidem agitur, Leone docente ostenditur quia nihil obstat si ad judicium revocetur.* Tertullianus quoque in eandem sententiam ait: *Hac lege fidei manente, cetera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque in finem gratia Dei.* Ne quis verò excipiat à Tertulliano hæc adnotata in odium Psychicorum, quos ipse vocat, ad asserendam novam Paracleti sui disciplinam, confirmanda est regula à nobis posita luculento beati Augustini testimonio. *Ipsa plenaria* (Concilia), inquit, *sæpe priora à posterioribus emendantur, cùm aliquo experimento rerum aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflata cervice arrogantiæ, sine ulla contentione lividæ invidiæ, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum caritate Christiana.* Iudicia verò data in privatis negotiis à sede apostolica, quin retractari possint, &, si opus sit, emendari ab eadem sede in Concilio sive generali sive speciali, dubitari non potest; ut alibi copiosè ostendi.

Pelag. II. in ep. ad Episc. Istriæ c. 19.

Tert. d. loco.

Aug. l. 2. de bapt. cap. 3.

XXI. Hîc quæri non ineleganter potest cur hæc epistola deficiat in Actis Latinis. Cujus rei hanc esse puto caussam, quòd Acta Græca statim post damnata Capitula versa sunt in Latinam linguam, & Vigilio tradita, ut deliberare posset de illorum approbatione vel rejectione. Nemini verò deinde curæ fuit Actis Latinis epistolam Vigilij adjicere; cùm satis videretur, ad exemplum ceterarum epistolarum pontificia-

rum, hanc regestis Vigilij contineri: quorum tamen cùm sit facta jactura, istam quoque epistolam intercidere necesse fuit. Dubitari verò non debet quin statim interpretationem Latinam aggressus fuerit aliquis utriusque linguæ peritus, ad usum Vigilij & Occidentalis Ecclesiæ; cùm id in more positum fuisse doceant veteres interpretationes anathematismorum Ephesinæ Synodi, & integræ Chalcedonensis, atque Sextæ Synodi. In hac verò causa omnino maturanda erat Latina interpretatio, ut possent Acta Vigilio exhiberi, apud se deinde consulturo, ut dixi, de Trium Capitulorum damnatione. Quare statim atque Collatio octava finem accepit, ubi Trium Capitulorum damnatio continetur, sine dubio Acta Synodi Latinè versa, Vigilio tradita fuerunt. Sanè interpretationem Latinam antiquam esse discimus, non solùm ex Actis Concilij Sexti, ubi refertur Latinum exemplar Quintæ Synodi servatum fuisse in patriarchio Constantinopolitano, sed etiam ex Gregorio magno, qui exemplaria hujus Synodi Latina ad Theodelindam Longobardorum Reginam misit.

Sexta Syn. Act. xiv.

Greg. l. 3. ep 4.

XXII. Ex eo autem quòd antiqua conjicimus esse Acta Latina quæ hodie extant, sincera quoque illa præstare debemus, omnémque ab eis imposturæ & mutilationis suspicionem amoliri; quam tamen viri eruditi probabiliter induerunt. Imposturam sapere illis videtur epistola ad Ioannem Antiochenum sub Theodoreti nomine prolata in sexta Collatione; quam ab Eutychiano aliquo nebulone Actis intrusam putant, ut Cyrillum conviciis proscinderet. Alie-

num enim esse aiunt à modestia Theodoreti ut manibus Cyrilli defuncti se infestum exhibeat, cujus viventis concordiam & communionem unà cum Ioanne Antiocheno fuerat amplexus. Addunt ex Chronico Nicephori Patriarchæ, Ioannem Antiochenum è vivis exemptum ante Cyrilli obitum; ita ut de hujus excessu Theodoretus Ioanni gratulari non potuerit. Hoc argumento non ineleganter dici potest mendum irrepsisse in epistolæ inscriptionem, & pro *Ioanne* restituendum esse *Domnum* successorem Ioannis; præcipuè cùm statim post epistolam recitetur fragmentum allocutionis quam Theodoretus Antiochiæ dixit præsente *Domno*; in qua morti Cyrilli insultans, profitetur mortuam esse invidiam, obrutam contentionem, & Orientem atque Ægyptum sub uno jugo esse. Iniquiorem enim erga Cyrilli etiam fato functi memoriam semper se præbuit Theodoretus; quemadmodum discere licet ex ejus epistola ad Domnum Antiochenum, quæ est CXII. inter editas, ubi ait *ceterarum diœceseon Episcopos ignorare insitum in duodecim capitibus* (Cyrilli) *venenum.* Quamvis illud quoque dici posse videatur, epistolam illam ad Ioannem Antiochenum non accipiendam esse de Cyrillo; in quo lapsum esse oportet eum qui jussu Quintæ Synodi loca excerpsit ex Theodoreto, quæ in Collatione sexta recitata sunt. De quodam potiùs Episcopo Antiochenæ sedi subdito Theodoretus loqui videtur, utpote de cujus tumulo statuendi jus & auctoritatem Ioanni Antiocheno tribuat. *Procurandum est*, inquit, *& oportet tuam sanctitatem hanc suscipere festinantiam, & jubere collegio*

mortuos asportantium (id est, copiatis, seu vespillonibus) *lapidem aliquem maximum & gravissimum sepulchro ponere, ne iterum huc perveniret.*

XXIII. Truncata verò & mutilata esse Acta Latina ex eo probant eruditi quòd in eis nulla instituatur cognitio de caussa Origenis, quam tamen in Quinta Synodo peractam fuisse constat. Ex antiquitate verò Latinæ interpretationis rationem ducere oportet cur in Actis nostris omissa sit illa damnatio; quæ hoc ordine decreta est. Iustinianus, interim dum Vigilius deliberat an cedere vel contendere malit ob Tria Capitula, Edicto suo synodum interpellavit ut Origenis sectarios anathemate confoderet. Aditus fuerat Princeps libello sibi oblato ab Eulogio, Conone, Cyriaco, & Pancratio monachis; qui conquerebantur aliquos esse monachos Hierosolymis qui impios Origenis errores profiterentur. Ejus libelli exemplum literis suis ad synodum datis adjunxit, suum quoque ipsius Edictum, quo nugas illas olim refutaverat, & à Vigilio anathema adversùs Origenem & blasphema capitula ex operibus ejus excerpta impetrarat. Rogavit itaque synodum ut non solùm Capitula illa iterum sua auctoritate configeret, sed eos etiam qui nunc vel in posterum eadem sentirent. Damnatione Origenis ejúsque sectatorum Didymi & Evagrij peracta, relatio seu ἀναφορὰ negotij mittitur ad Imperatorem, ex qua verba aliquot excerpsit Evagrius. Hoc ordine quæ ad Origenem ejúsque fautores pertinent gesta fuisse patet ejusdem Evagrij testimonio, qui disertè adnotavit post Trium Capitu-

Edictum Iustin. ad Syn. de Orig.

Evag. l. 4. c. 37.

lorum damnationem cauſam Origeniſtarum diſcuſſam fuiſſe. Sed obiter caſtigandus eſt ejus interpres; qui recedens à ſententia auctoris, libellum oblatum ſcribit *Concilio* à monachis; cùm è contra Iuſtinianus libelli (ſibi nempe oblati) exemplum tranſmiſerit ad ſynodum, juxta morem in ſimili ſpecie obſervatum à Marciano in Synodo Chalcedonenſi & ab ipſo Iuſtiniano in Synodo ſub Mena. Ceterùm cognitionem de Origene ſucceſſiſſe Trium Capitulorum cognitioni ipſa ſeries Actorum Quintæ Synodi apertè oſtendit. Convocata enim fuit propter negotium Trium Capitulorum; cujus diſcuſſio eſt ſtatim inſtituta, & peracta octo Collationibus uno ſpiritu, nullo alio negotio interjecto; ita ut ne hiatus quidem aliquis inveniri poſſit in quem cognitio de Origene conjici poſſit. Attamen illuſtriſſimus Annalium conditor cenſuit priùs de cauſſa Origenis diſceptatum fuiſſe quám de Tribus Capitulis, eò quòd Cedrenus in narratione ſua eum ordinem tenuerit ut priore loco Origenis damnationem recenſeret. Huic conjecturæ fovendæ addi poſſet illuſtre teſtimonium Sophronij Patriarchæ Hieroſolymorum, qui floruit ante Sextam Synodum. Ille namque in epiſtola ſynodica ad Sergium Patriarcham Conſtantinopolitanum relata in Sexta Synodo Actione XI. profitetur ſe amplecti cum ceteris quatuor Synodis Quintam Synodum œcumenicam, *quæ confirmat Synodum Chalcedonenſem,* ἀναιρεῖ καὶ ἐκκλείει πρὸς ὄλεθρον προηγουμένως Ὠριγένην τὸν ἄφρονα. *tollit verò & funditus abolet principaliter quidem inſanum Origenem, & ejus deliramenta, & unà cum eo Didymi & Evagrij impia*

dogmata. μεθ' οὓς Μοψουεστίας ἐκτίλλει Θεόδωρον. *post illos verò condemnat Theodorum Mopsuestenum,* & duo alia Capitula. Sed necessariò dicendum est Sophronium primo loco posuisse Origenis damnationem; non quia is fuerit ordo cognitionis synodicæ, ut demonstratum est; sed quia gravior majorísque momenti visus illi fuerit hic articulus præ aliis tribus qui discussi sunt in Synodo. Qua ratione Constantinus quoque Pogonatus Imperator in Edicto lato pro confirmatione sextæ Synodi, & Cyrillus Hierosolymorum Episcopus in excerpto manuscripto de sex Synodis, Cedrenus, & ceteri Græci scriptores eodem ordine recensent Origenis damnationem & sectatorum ejus Didymi & Evagrij, quos Sophronius Ὠριγένους μυστηριάρχας vocat. Ea quoque ratione Septima Synodus, omissis Tribus Capitulis, damnatum à Quinta Synodo Origenem, Didymum, & Evagrium memorat.

Edictum Constantini Pogonati Act. xviij. Syn. vj.

Septima Synodus Act. vij.

XXIV. Enimvero in Actis Latinis Quintæ Synodi, etsi obiter anathema jaciatur in Origenem in undecimo capitulo anathematismorum, plena cognitio quæ illa de re instituta est non recensetur. Etenim desunt literæ Iustiniani ad synodum cum adjuncto libello monachorum & ejusdem Principis edicto ad Vigilium pro damnando Origene ejúsque sectariis; quin etiam disceptatio synodi ea de re habita, & relatio ad Principem missa. Illustrissimus Annalium scriptor existimat Acta Græca ab hæreticis Origenistis vitiata primùm & mutilata fuisse, unde postea vitio illo infecta prodierit Latina interpretatio. Sed Acta illa adeo absunt à depravatione ut ex eorum lectione Græci scriptores

hauſerint quod ab iis ſolis Latini didicerunt de Origenis, Didymi, & Evagrij damnatione. Neque enim Acta Latina, quæ initio delata fuerunt in Occidentem, aliud omnino continebant quàm Trium Capitulorum damnationem; de quibus ſolis agunt uterque Pelagius I. & II. & Gregorius magnus, cùm referunt decreta Quintæ Synodi. *Pelag ep. ad Episc. Iſtriæ. Gregor l.1 ep. 10. l.3. ep. 2. 3. 4. & alibi.* Alioqui de Origene ejúſque deliramentis non tacuiſſent, cùm ex eo Quinta Synodus, à ſchiſmaticis adeo pertinaciter exploſa, vehementer commendari potuiſſet. Sanè beatus Gregorius in epiſtola ad Ioannem Conſtantinopolitanum, quando profitetur ſe Quinque Synodorum fidem amplecti, recenſens hæreſes à quatuor primis damnatas, & Tria Capitula à Quinta Synodo reprobata, non omiſiſſet damnationem Origenis, ſi ex Actis Latinis illi ea de re conſtitiſſet. Quare Vigilius quoque de ſolis Tribus Capitulis, de quibus erat controverſia, decreto ſuo pronuntiavit. Ex iſta damnati Origenis in Quinto Concilio ignoratione profectum eſt ut non ſolùm à Caſſiodoro, ſed etiam à Concilio Bracarenſi ſecundo (quod habitum eſt anno DLXXII.), quatuor primis Oecumenicis Conciliis recenſitis, omittatur hæc Quinta Synodus. *Caſſiod. l. 1. c. 11. divin. lect.* Etenim cùm illis auctoribus de repudiatis ab ea Tribus Capitulis tantùm conſtaret, quæ privata negotia & perſonas quaſdam fato functas reſpiciebant, non verò fidem catholicam, non erat cur Synodum Quintam ceteris quatuor adnecterent, quas ad profligationem hæreſeon in iis damnatarum proferebant; non autem, hiſtorico more, Conciliorum in Eccleſia habitorum enumerationem inſtitue-

bant. Hinc factum quoque ut Gregorius magnus, Quintæ Synodi alioqui vindex accerrimus, profiteatur se Quatuor Synodos æquali cum Evangeliis veneratione prosequi, nempe ob veritatem dogmatum contra hæreses ab illis assertam. quæ pars dignitatis Quintæ Synodo, saltem in Actis Latinis, deficiebat ob præteritionem Origenianæ damnationis. Eandem ob caussam ab eodem Gregorio atque à ceteris Summis Pontificibus & Conciliis omittitur Synodus Sardicensis; quia nullam novam hæresim confodit, sed personarum præcipuè judiciis se immiscuit.

XXV. Nunc operæ pretium est in eam rationem inquirere qua impulsus Vigilius decretum suum ad Tria Capitula coërcuit. Licèt enim Actis quæ illi tradita fuerant cognitio habita de Origene non contineretur, attamen tempore hujus nostri rescripti ad Eutychium dati, quod sex mensibus est posterius Concilio, judicium de Origene in synodo peractum illi notum erat. Quare videtur ad ipsius officium pertinuisse ne sententiæ illius confirmationem prætermitteret. Attamen ne isthæc præteritio vitio verti possit, observandum est ante sedecim annos, id est, anno quingentesimo trigesimo octavo, ad suggestionem Pelagij Diaconi & Apocrisiarij Romanæ Ecclesiæ Iustinianum oratione sua Origenem ejúsque blasphemas nugas, jam olim ab Anastasio Episcopo Romano & à Theophilo Alexandrino proscriptas, expunxisse, Menámque Constantinopolitanum Patriarcham hortatum fuisse ut illas unà cum Episcopis in urbe regia degentibus subjiceret anathemati. Idem ju-

dicium, misso edicto suo, à Vigilio Papa & ab aliis Patriarchis expetivit, & impetravit. Quod testatur Liberatus his verbis: *Iubente eo* (Iustiniano, qui molliùs loquitur. non enim usurpat *jubendi* verbum, sed *hortandi.* προτρέπομαι, inquit) *dictata est in Origenem & illa capitula anathematis damnatio; quam subscribentes unà cum Mena Archiepiscopo, apud Constantinopolim reperti, deinde directa est Vigilio Romano Episcopo, Zoïlo Alexandrino, Euphræmio Antiocheno, & Petro Hierosolymitano. Quibus eam accipientibus & subscribentibus, Origenes damnatus est mortuus, qui vivens olim fuerat antè damnatus.* Non solus verò Liberatus Vigilij auctoritatem in damnando tunc Origene intercessisse probat, sed etiam Cassiodorus. *Hunc*, inquit, (Origenem) *licèt tot patrum impugnet auctoritas, præsenti tamen tempore & à Vigilio beatissimo Papa denuo constat esse damnatum.* Damnationem autem Vigilius decreverat adnotatione sua ad edictum Principis subscripta, ut observavit Liberatus. Quare eleganter observavit Evagrius Iustinianum iis literis quas ad Quintam Synodum misit pro damnando Origene, adjunxisse *quæ ad Vigilium ea de re missa erant*, id est, Edictum quod anno DXXXVIII. Princeps ad Vigilium miserat, cuíque, ut diximus, subscriptum erat jactum à Vigilio in Origenem anathema. Verba Evagrij hæc sunt: συζεύξας καὶ πρὸς Βιγίλιον περὶ τούτου ἀπεσταλμένα. In quorum interpretatione lapsus est Latinus interpres, qui ea de literis à Vigilio scriptis interpretatus est. Etsi enim revera Edictum Iustiniani obsignatum fuisset Vigilij subscriptione, verba tamen Evagrij nihil aliud

Liber. Breviarij c. 23.

Cassiod. lib. 1. c. 1. div. lect.

Evagr. l. 4. c. 37.

ſignificant quàm Edictum ad Vigilium miſſum. Quod Edictum intelligit quoque Iuſtinianus quando petit à Quinta Synodo ut anathemate damnet blaſphemias deſcriptas ἐν ὑποτεταγμένῃ ἐκθέσει *in ſubjecta expoſitione*. Nec inutiliter ſanè, cùm Menæ CP. ejuſque ſynodi & ceterorum Patriarcharum ſubſcriptiones in totidem Edicti ſui exemplis repoſitas in ſcriniis haberet Princeps, unum illud Edicti exemplum ſelegit quod ad Vigilium miſſum & ab eo ſubſcriptum fuerat. Probè enim noverat rerum in ſynodis gerendarum primam definitionem, vel earum deinde conſenſionem, & τὸ κῦρος, à Pontifice Romano expectari debere. Vigilio itaque auctore, licèt abſente, Origenis errores confecti ſunt in Quinta Synodo. Itaque Summus ille Pontifex decreto ſuo ultimo, quod neceſſariò de Tribus Capitulis ferre debebat, Origenem complexus non eſt; quòd partes ſuas olim in eo damnando impleſſet, ejúſque auſpiciis Quinta Synodus de Origene decreviſſet. Non erat itaque quod denuo operam ſuam in id negotium conferret de quo pronuntiare non erat neceſſe; quemadmodum ipſe ſignificat neceſſarium fuiſſe ut controverſiam de Tribus Capitulis ſua auctoritate definiret, licèt Epiſcoporum Conſtantinopoli degentium ſuffragiis dirempta fuiſſet.

Edict. Iuſtin. ad Syn. de Origene.

EPISTOLA VIGILII Archiepiscopi Romæ ad Eutychium Archiepiscopũ Constantinopoleos & ad præjacentem sãctam synodum.

Ilecto fratri Eutychio Vigilius. Scandala quæ humani generis inimicus in universo mundo excitavit nullus ignorat; adeo ut unumquemque propositum suum ad subvertendam Dei Ecclesiam per universum orbem diffusam quocunque modo implere satagentem non tantùm suo nomine sed etiam nostro atque aliorum diversa tum loquendo tũ scribendo componere impulerit, in tantum ut nos & ipsos una cum fratribus & coëpisco-

ΒΙΓΙΛΛΙΟΥ Ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης πρὸς Εὐτύχιον Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πᾶσαν τὴν προκειμένην ἁγίαν σύνοδον.

Ω ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ Βιγίλλιος. τὰ σκάνδαλα ἅπερ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν οὐδεὶς ἀγνοεῖ. οὕτως ὥς τὸ οἰκεῖον βούλημα πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ διακειμένην, ἕκαστον φαῦλου σκοποῦ τυγχάνοντα πληρῶσαι οἵῳ δήποτε τρόπῳ σπουδάζοντα, οὐ μόνον ἐξ ὀνόματος ἰδίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἡμετέρου, καὶ ἐξ ἄλλων, διὰ τοῦ λέγειν, ἢ τοῦ γράφειν, διάφορα πλάσασθαι πεποίηκεν· εἰς τοσοῦτον ὅτι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκό-

πων ἡμῶν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει διάγοντας, καὶ ἴσῳ σεβάσματι τὰς τέσσαρας συνόδους ἐκδικοῦντας, καὶ ἐν τῇ τῶν τεσσάρων τούτων συνόδων μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει ἀμώμως διατελοῦντας, τοῖς σοφίσμασι τῆς οὕτω πονηρᾶς αὐτῶν πανουργίας ἐπεχείρισε διελεῖν. ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει ὁμόφρονας γεγονότας καὶ ὄντας, καταφρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ὅς ἐστι φῶς ἀληθινὸν, ὃν σκότος οὐ καταλαμβάνει, πάσης συγχύσεως τῆς ἡμῶν διανοίας ἀποκινηθείσης, πρὸς εἰρήνην τὴν οἰκουμένην ἀνεκαλέσατο καὶ ἐκκλησίαν οὕτως, ὥστε τὰ ὀφείλοντα διατυπωθῆναι παρ᾽ ἡμῶν, ἀποκαλύπτοντος τοῦ κυρίου, καὶ τῆς ἀληθείας ἀνιχνευθείσης, σωτηριωδῶς πληρωθῆναι· Διὰ τοῦτο γινωσκέτω ὑμῶν σύμπασα ἀδελφότης ὅτι τὰς τέσσαρας συνόδους, τουτέστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ προ-

pis noſtris in urbe regia degentes, & æquali reverentia Quatuor Synodos vindicantes, & in una eadémque Quatuor illarũ Synodorum fide ſincerè perſiſtentes, cavillationibus, verſutiis, & dolo malo ab iis dividere conatus fuerit; ita ut noſmetipſi, qui ejuſdem cũ illis eramus & ſumus de fide ſentẽtiæ, inſuperhabita dilectione fraterna in diſcordiam abierimus. Sed quoniam Chriſtus Deus noſter, qui eſt lux vera, quem tenebræ non comprehendunt, omni confuſione à mentibus noſtris remota, univerſum orbem & Eccleſiã ad pacem revocavit, ita ut quæ à nobis definiri debent, revelante Domino & veritate inveſtigata ſalubriter impleta ſint, idcirco ſciat veſtrũ univerſa fraternitas quòd Quatuor Synodos, hoc eſt, Nicænã, Conſtantinopolitanam, Epheſinam pri-

mam, & Chalcedonensem, unà cum iisdem fratribus nostris in omnibus suscipimus, & devota mente veneramur, atque unanimiter servamus. Et si qui easdem sanctas synodos in omnibus quæ ab ipsis de sancta fide definita sunt non sequuntur, eos à cœtu sanctæ & catholicæ Ecclesiæ alienos judicamus. Quapropter desiderans ea scire fraternitatem vestram quę à nobis facta sunt, his nostris literis ipsi manifestum facimus. Quoniam nulli dubium est quot quantáque mota sunt ob Tria Capitula, hoc est, de Theodoro olim Mopsuestiæ Episcopo ejusque scriptis, quin etiam de scriptis Theodoreti, & de epistola quæ dicitur scripta ab Iba ad Marim Persam, & quàm diversa de Tribus illis Capitulis dicta atque conscripta sunt, ideo si in omni negotio sapientiæ ratio

τὴν, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σὺν αὐτοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς ἐν πᾶσι καὶ δεχόμεθα καὶ θεοφιλεῖ διανοίᾳ προσκυνοῦμεν καὶ ὁμοψύχως φυλάττομεν. Καὶ εἴ τινες δήποτε τὰς αὐτὰς ἁγίας συνόδους ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν περὶ τῆς ἁγίας πίστεως ὁρισθεῖσιν οὐκ ἀκολουθοῦσι, τούτους ἀλλοτρίους τοῦ συλλόγου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς κρίνομεν. Διὰ τοῦτο τὴν ὑμῶν ἀδελφότητα τὸ παρ' ἡμῶν γινόμενον εἰδέναι βουλόμενος, τούτοις τοῖς γράμμασι κατάδηλον αὐτῇ ποιοῦμεν. Ἐπειδὴ οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστιν ὁπόσα κεκίνηται περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, τουτέστι περὶ Θεοδώρου τοῦ ποτὲ Μομψουεστίας ἐπισκόπου, καὶ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοδωρίτου συγγραμμάτων, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρ' Ἴβα γεγράφθαι πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην· καὶ διάφορα περὶ τῶν αὐτῶν κεφαλαίων γεγένηταί τε καὶ γέγραπται· καὶ διὰ τοῦτο εἴγε ἐν παντὶ πράγματι ὁ τῆς

σοφίας λόγος ἀπαιτεῖ τὸ ζητηθὲν ἀναψηλαφᾶσθαι, καὶ οὐκ αἰδὼς εἶναι ὀφείλει ὥστε τῇ σπουδῇ τῆς ἀληθείας τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὲν παραλειφθὲν ἀνευρεθὲν δὲ μετὰ ταῦτα δημοσιεύεσθαι, πόσῳ γε μᾶλλον τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσι τοῦτο ἁρμόζει φυλάττεσθαι. ὁπότε δῆλόν ἐστι τοὺς ἡμῶν πατέρας, καὶ μάλιστα τὸν μακαριώτατον Αὐγουστῖνον, τὸν ἐκλάμψαντα ἐν τοῖς θείοις λόγοις, τῆς Ῥωμαϊκῆς εὐγλωττίας διδάσκαλον, ἀναψηλαφῆσαί τε τοὺς οἰκείους λόγους, καὶ διορθώσασθαι τὰ αὐτῷ εἰρημένα, καὶ τὰ παραλειφθέντα μετὰ ταῦτα δὲ ἀνευρεθέντα προστεθεικέναι. Καὶ ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς τοιούτοις ὑποδείγμασι προτραπέντες, ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν μνημονευθέντων τριῶν κεφαλαίων οὐδέποτε ἀπέστημεν δι' ἐρεύνης γινόμενοι τί περὶ τούτων τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων ἐν τοῖς τῶν ἡμετέρων πατέρων γράμμασι δύναται τὸ ἀληθέστερον ἀνευρεθῆναι. ὅθεν φανερὸν γέγονε διὰ καθαρᾶς ἀληθείας. ἐν τοῖς

postulat ut id de quo quæritur retractetur, neque pudori esse debet cùm ea quæ ab initio omissa, studio deinde veritatis inveniuntur, in publicum eduntur, quanto magis ecclesiasticis disceptationibus convenit eandem rationem in illis quoque observari; præcipuè cùm manifestum sit patres nostros, & maximè beatissimum Augustinum, qui in divinis scripturis claruit, Romanæ eloquentiæ magistrum, propria scripta retractasse, dictáque sua correxisse, atque illa quæ omiserat, ac deinde invenerat, addidisse. Nos quoque similiter illis exemplis incitati, in controversia Trium Capitulorum suprà memoratorum nunquam destitimus quin investigaremus quid de prædictis Tribus Capitulis in patrum nostrorum literis verius inveniri posset. Vnde patuit revera

dictis Theodori Mopsuestiæ sermonibus, qui ubique redarguuntur, pleraque contraria rectæ fidei & doctrinis sanctorum patrum contineri. Quare ipsi sancti patres adversùs eum scribentes, tractatus suos ad sanctæ Ecclesiæ eruditionem reliquerunt. Etenim inter ceteras ipsius blasphemias apertè ipsum dixisse invenimus alium esse Deum Verbum, & alium Christum, à passionibus animæ & concupiscentiis carnis vexatum, & paulatim à minoribus recedentem, ad meliora per profectum operum pervenisse, & conversatione irreprehensibilem factum, & ut nudum hominem baptisatum fuisse in nomine Patris, Filij, & Spiritus sancti, & per baptisma gratiam sancti Spiritus accepisse, & adoptionem promeritum, & ad exemplum imaginis im-

εἰρημένοις Θεοδώρου τοῦ Μομψουεστίας λόγοις, τοῖς πανταχοῦ στηλιτευομένοις, τὰ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει καὶ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων πατέρων περιέχεσθαι. ἀμέλει τοι καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες κατ᾽ αὐτοῦ γράφοντες, ἰδίοις λόγοις πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καταλελοίπασι. Καὶ γὰρ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ βλασφημίαις φανερῶς αὐτὸν εἰρηκέναι εὑρίσκομεν ἄλλον εἶναι τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν χριστὸν, ὑπὸ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν ἀφιστάμενον, πρὸς τὰ κρείττονα τὴν προκοπὴν τῶν ἔργων ἐληλυθέναι, καὶ τῇ πολιτείᾳ ἄμωμον γενόμενον, καὶ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθῆναι ἐν ὀνόματι πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰληφέναι, καὶ υἱοθεσίας ἠξιῶσθαι, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν βασιλικῆς εἰκό-

νος εἰς πρόσωπον τοῦ θεοῦ λόγου τὸν χριστὸν προσκυνεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον ταῖς ἐννοίαις καὶ παντελῶς ἀναμάρτητον γεγενῆσθαι. Πρὸς τούτοις εἶπε τοιαύτην γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὸν χριστὸν ὁποίαν ὁ ἀπόστολος εἶπε περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς. ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἰπὼν, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, οὐ δέδωκεν αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον. Ὁμοίως καὶ τοῦτο ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι τὴν ὁμολογίαν ἣν Θωμᾶς ἐποιήσατο ψηλαφήσας τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν τοῦ κυρίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν λέγων, ὁ κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, μὴ εἰρῆσθαι τῷ Θωμᾷ περὶ τοῦ Χριστοῦ, (οὐδὲ γὰρ λέγει Θεόδωρος Θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν) ἀλλὰ πρὸς τὰ θαύματα τῆς ἀναστάσεως ἐκπλαγέντα τὸν Θωμᾶν δοξάσαι τὸν Θεὸν, καὶ ταῦτα

peratoriæ ob personam Dei Verbi Christum adorari; & post resurrectionem immutabilem cogitationibus & omnino impeccabilem factum. Præterea dixit eam unionem Dei Verbi factam fuisse ad Christum qualem Apostolus dixit de viro & muliere: Erunt duo in carne una. Et quòd post resurrectionem, cùm insufflasset Dominus discipulis, & dixisset, Accipite Spiritum sanctum, non dedit illis Spiritum sanctum. Similiter hoc quoque ausus est dicere, quòd confessionem quam Thomas edidit attrectans manus & latus Domini post resurrectionem dicens, Dominus meus & Deus meus, non ad Christum retulit; (neque enim Theodorus ait Christum esse Deum) sed propter miracula resurrectionis stupentem Thomam laudasse Deum, eáque verba

verba dixisse. Quod autem pejus est, in interpretatione quam scilicet ad Apostolorum Acta idem Theodorus scripsit, similem fecit Christum Platoni & Manichæo & Epicuro & Marcioni, dicens quoniam sicut illorum singuli ex proprio dogmate, cujus auctores fuerunt, suos discipulos appellavere Platonicos & Manichæos & Epicureos atque Marcionistas, eodem modo Christus dogma inveniens, ex eo Christianos appellavit. Propterea igitur agnoscat universa Ecclesia catholica nos justè & irreprehensibiliter ad ea quæ hac nostra constitutione comprehenduntur devenisse. Vnde condemnamus & anathematizamus unà cum aliis omnibus hæreticis, qui (ut manifestum est) damnati & anathematizati sunt à prædictis sanctis Quatuor Syno-

εἰρηκέναι. Τὸ δὲ χεῖρον, ἔτι μὴν καὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἣν δῆθεν ἐν τῇ πράξει τῶν Ἀποστόλων ἔγραψεν ὁ αὐτὸς Θεόδωρος, ὅμοιον ἐποιήσατο τὸν Χριστὸν Πλάτωνι καὶ Μανιχαίῳ καὶ Ἐπικούρῳ καὶ Μαρκίωνι, λέγων ὅτι ὥσπερ ἕκαστος ἐκείνων ἐκ τοῦ οἰκείου ὃ εὕρατο δόγματος, τοὺς οἰκείους μαθητὰς ἐκάλεσε Πλατωνικοὺς καὶ Μανιχαίους καὶ Ἐπικουρείους καὶ Μαρκιωνιστὰς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς τὸ δόγμα εὑρηκὼς, ἐξ αὐτοῦ τοὺς Χριστιανοὺς ἐκάλεσε. Διὰ ταῦτα τοίνυν σύμπασα γινωσκέτω ἡ καθολικὴ ἐκκλησία δικαίως ἡμᾶς καὶ ἀνεπιλήπτως πρὸς τὰ περιεχόμενα ταύτῃ ἡμῶν τῇ διατυπώσει ἐληλυθέναι. Ὅθεν κατακρίνομεν καὶ ἀναθεματίζομεν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις πᾶσιν αἱρετικοῖς τοῖς κατακριθεῖσι καὶ ἀναθεματισθεῖσιν, ὥστε φανερόν ἐστιν, ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συ-

νόδων καὶ ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ Θεόδωρον τόν ποτε Μομψουεστίας ἐπίσκοπον καὶ τὰ τούτου ἀσεβῆ συγγράμματα. Οὐδὲν ἧττον καὶ τὰ παρὰ Θεοδωρήτου συγγραφέντα κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, καὶ τὰ πρὸς ἐκδίκησιν Θεοδώρου καὶ Νεστορίου ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντα. Πρὸς τούτοις ἀναθεματίζομεν καὶ κατακρίνομεν τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην τὸν αἱρετικὸν παρὰ Ἴβα γεγράφθαι λεγομένην, ἥτις τὸν θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ἀπαρνεῖται, ψιλὸν δὲ ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γεννηθῆναι λέγει, ὃν ναὸν προσαγορεύει, ὥστε ἐκ τούτου ἄλλον νοεῖσθαι τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστόν· καὶ τὸν ἅγιον δὲ Κύριλλον τὸν ὀρθῆς πίστεως διδάσκαλόν τε καὶ κήρυκα, ὡς αἱρετι-

dis & ab Ecclesia catholica, Theodorum olim Mopsuestiæ Episcopum & impia ejus scripta. Nihilominus ea quoque quæ á Theodoreto scripta sunt contra rectam fidem & contra duodecim capita sancti Cyrilli & contra Synodum Ephesinam primam, qúæque ab eo scripta sunt pro defensione Theodori & Nestorij. Præterea anathematizamus & condemnamus epistolam ad Marim Persam hæreticum, quæ ab Iba scripta dicitur: quæ Christum Verbum ex sancta Deipara & semper virgine Maria incarnatum, hominem factum fuisse negat, nudum veró hominem ex ea natum, quem templum vocat, ita ut ex hoc intelligatur aliũ esse Deum Verbum, & alium Christum; sanctum veró Cyrillum rectæ fidei magistrum & præconem, ut hæreti-

cum & ſimilia Apolinario ſcribentem calumniatur. Et reprehendit primam Epheſinam Synodum, quaſi abſque judicio & inquiſitione Neſtorium damnaverit. Tum capita duodecim ſancti Cyrilli impia & rectæ fidei contraria appellat eadem epiſtola. Defendit autem Theodorum & Neſtorium & impia eorum dogmata atque ſcripta. Prædicta itaque Tria impia Capitula anathematizamus & condemnamus, ſcilicet impium Theodorum Mopſueſtiæ unà cum impiis ejus ſcriptis, & quæcunq; impiè Theodoretus ſcripſit, atque etiam epiſtolam quæ dicitur ab Iba ſcripta fuiſſe, qua ſuperiùs dictæ profanæ blaſphemiæ comprehenduntur. Quinetiam quemcunque qui crediderit aliquo ullo tempore ea capitula debere ſuſcipi aut defendi, vel cona-

κὸν καὶ ὅμοια Ἀπολιναρίου γράψαντα διαβάλλει. Καὶ καταγινώσκει τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης συνόδου, ὡς χωρὶς κρίσεώς τε καὶ ζητήσεως τὸν Νεστόριον κατακρινάσης· καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσεβῆ καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτὴ ἐπιστολή. ἐκδικεῖ δὲ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα. Τὰ προειρημένα τοίνυν τρία ἀσεβῆ κεφάλαια ἀναθεματίζομεν καὶ κατακρίνομεν, τουτέστι τὸν ἀσεβῆ Θεόδωρον τὸν Μομψουεστίας μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ ἅπερ ἀσεβῶς Θεοδώρητος συνεγράψατο, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην παρὰ Ἴβα γεγράφθαι, ἐν ᾗ αἱ εἰρημέναι ἀνωτέρω ἀθέμιτοι περιέχονται βλασφημίαι. Καὶ τὸν ὅντινα δήποτε τὸν ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ πιστεύοντα ὀφείλειν δεχθῆναι ἢ ἐκδικηθῆναι, ἢ ἐπιχει-

ερθέντα ποτὲ τὴν παροῦσαν κατάκρισιν ἀνατρέψαι, τῷ ὁμοίῳ ἀναθέματι ὑποβάλλομεν. Τοὺς δὲ ὅσοι φυλάττοντες τὴν ὀρθὴν πίστιν τὴν ἀπὸ τῶν προειρημένων τεσσάρων συνόδων κηρυχθεῖσαν, τὰ μνημονευθέντα τρία κεφάλαια κατέκριναν, ἤγουν κατακρίνουσιν, ἀδελφοὺς καὶ συνιερεῖς ὁριζόμεθα. Ἅπινα δήποτε εἴτε παρ' ἐμοῦ εἴτε παρ' ἄλλων πρὸς ἐκδίκησιν τῶν προειρημένων τριῶν κεφαλαίων γεγένηται, τῇ διατυπώσει τοῦ παρόντος ἡμῶν γράμματος καταργοῦμεν. πάσας γὰρ τὰς ἐμφερομένας ἀνωτέρω βλασφημίας ἀπέστω τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἵνα τις εἴποι ὅτι αἱ προειρημέναι τέσσαρες σύνοδοι ἢ μία ἐξ αὐτῶν ἐδέξατο, ἢ τοὺς τὰ ὅμοια φρονοῦντας καὶ ἀκολουθοῦντας. δηλοῦται ὄντως ὅτι παρὰ τῶν μνημονευθέντων ἁγίων πατέρων, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, οὐδεὶς περὶ οὗ ὑποψία τις γέγονεν ἐδέ-

tus fuerit hanc præsentem condemnationem ſubvertere, ſimili anathemati ſubjicimus. Quoſcunque veró qui rectam fidem ſervantes à dictis ſynodis prædicatam, memorata Tria Capitula condemnaverunt vel etiam condemnant, fratres & conſacerdotes eſſe definimus. Quæ veró aut à me aut ab aliis ad defenſionem prædictorum Trium Capitulorũ facta ſunt, præſentis hujus ſcripti noſtri definitione evacuamus. Abſit enim ab Eccleſia catholica ut aliquis dicat omnes ſuperiùs comprehenſas blaſphemias à prædictis Quatuor ſynodis aut ab una ipſarum ſuſceptas fuiſſe, vel eos qui ſimilia ſentiunt & ſequuntur. Apertiſſimum autem eſt quód à memoratis ſanctis patribus, & maximè à ſancta Synodo Chalcedonenſi, nullus de quo aliqua eſſet ſuſpicio ad-

missus est, nisi qui rejecisset superius comprehensas blasphemias, aut illis similia, vel hæresim de qua fuit suspectus, vel blasphemias denegavisset & condemnasset, in quarum suspicionem venit. *Subscriptio.* Deus te servet incolumem, frater honoratissime. Data ante sextum Idus Decembres, imperij Domini Nostri Iustiniani æterni Augusti anno vigesimo septimo, post Consulatum Basilij viri clarissimi anno duodecimo.

Finis libri octavi sanctæ synodi quæ Constantinopoli coacta est.

Christe Deus, gloria tibi, Amen.

χθῃ, εἰ μὴ ὃς ἀπεβάλετο τὰς ἀνωτέρω ἐμπεριεχομένας βλασφημίας, ἤγουν τὰ ὅμοια ταύταις, ἢ τὴν αἵρεσιν περὶ ἧς ὕποπτος γέγονεν, ἢ τὰς βλασφημίας ἀπηρνήσατο καὶ κατέκρινε, περὶ ὧν ἐν ὑπονοίᾳ γέγονε. ὑπογραφή. Ὁ θεός σε ὑγιῆ διαφυλάττοι, ἀδελφὲ τιμιώτατε. Ἐδόθη τῇ πρὸ ἓξ εἰδῶν Δεκεμβρίων, βασιλείας τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰουστινιανοῦ τοῦ αἰωνίου αὐγούστου ἔτους εἰκοστοῦ ἑβδόμου, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου τοῦ λαμπροτάτου ἔτους ιβ΄.

Τέλος βιβλίου η΄ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθείσης.

Χριστὲ ὁ θεός, δόξα σοι. Ἀμήν.

ΕΚ ΤΩΝ ΥΠΟμνημάτων τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου.

Εὐτυχίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Βιγίλλιον πάπαν ῥώμης.

Ωι τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Βιγιλλίῳ Εὐτύχιος. Ἰδόντες ὁπόσων ἀγαθῶν αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη φρουροῦσα τὰς καρδίας καὶ τὰ νοήματα τῶν πιστῶν, καὶ συνάγουσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν τῇ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ καὶ τῇ τῶν θείων ἐντολῶν κατορθώσει, καὶ τὸν θεὸν εὐμενῆ καθιστῶσα, τοῖς εἰς τὰ ὀρθὰ ὁμονοοῦσι, διὰ τοῦτο σπουδάζοντες τὴν ἑνω-

EX ACTIS ſanctæ Oecumenicæ Quintæ Synodi.

Epiſtola Eutychij Archiepiſcopi Conſtantinopolitani ad Vigilium Papam Romanum.

Anctiſſimo & beatiſſimo Domino fratri & conſacerdoti Vigilio Eutychius. Scientes quantorum bonorum eſt cauſa pax Dei cuſtodiens corda & ſenſus fidelium, & colligens eos ut unum idémque ſapiant in recta fidei confeſſione & ad perficienda divina mandata, & propitium Deum faciens in his quæ recta ſunt concordantibus, ideo feſtinantes unitatem conſervare, ad apoſtolicam ſedem ve-

ſtræ beatitudinis manifeſtum facimus quòd nos ſemper & ſervavimus & ſervamus fidem ab initio traditam à magno Deo & ſalvatore noſtro Ieſu Chriſto ſanctis Apoſtolis, & ab illis in omni mundo prædicatam, & à ſanctis patribus explanatam, & maximè ab his qui in ſanctis quatuor ſynodis cõgregati ſunt, quos per omnia & in omnibus amplectimur & ſuſcipimus, id eſt, trecẽtos decem & octo ſanctos Patres qui Nicææ congregati ſunt, & ſanctum ſymbolum ſive mathema fidei expoſuerunt, & Arrianam impietatem anathematiſaverunt, & eos qui ſimilia eis ſapuerunt vel ſapiunt. Suſcipimus autem & centum quinquaginta ſanctos patres Conſtantinopoli congregatos, qui idem ſanctum mathema explanaverunt, & de deitate ſancti Spiritus di-

σιν φυλάξαι, πρὸς τὴν καθολικὴν καθέδραν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος φανερὸν ποιοῦμεν ὅτι ἀεὶ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν τὴν πίστιν τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις, καὶ παρ' ἐκείνων ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ κηρυχθεῖσαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων σαφηνισθεῖσαν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις τετράσι συνόδοις συνελθόντων, οἷς διαπαντὸς καὶ ἐν πᾶσιν ἀκολουθοῦμεν καὶ δεχόμεθα, τουτέστι τοὺς τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων πατέρων τοὺς ἐν Νικαίᾳ συνελθόντας, καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον ἤτοι μάθημα τῆς πίστεως ἐκθεμένους, καὶ τὴν Ἀρείου μανίαν ἀναθεματίσαντας, καὶ τοὺς ταύτην φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντας, οἵτινες τὸ αὐτὸ ἅγιον μάθημα ἐσαφήνισαν, καὶ τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐτρά-

νωσαν, καὶ τὴν αἵρεσιν Μακεδονίου τοῦ πνευματομάχου, καὶ τὸν ἀσεβῆ Ἀπολλινάριον κατέκριναν, μετὰ τῶν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις φρονησάντων ἢ φρονούντων. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς διακοσίους ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν τῇ κατ' Ἔφεσον πρώτῃ συνόδῳ ἀθροισθέντας, οἵτινες διὰ πάντων ἠκολούθησαν τῷ αὐτῷ ἁγίῳ συμβόλῳ ἤτοι μαθήματι, κατέκριναν Νεστόριον τὸν ἀσεβῆ καὶ τὰ μυσαρὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ ὁτεδήποτε φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Πρὸς τούτοις δεχόμεθα καὶ τοὺς ἑξακοσίους τριάκοντα ἁγίους πατέρας τοὺς ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντας, οἵτινες καὶ αὐτοὶ διὰ πάντων συνήνεσαν ταῖς προῤῥηθείσαις ἁγίαις τρισὶ συνόδοις, καὶ ἠκολούθησαν τῷ προῤῥηθέντι συμβόλῳ ἤτοι μαθήματι τῷ παρὰ τῶν τιη΄. ἁγίων πατέρων ἐκτεθέντι, καὶ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων σαφηνι-

lucidaverunt, & hæreſim Macedonianam ſanctum Spiritum impugnantem & impium Apollinarium condemnaverunt, cum his qui ſimilia illis ſapuerunt vel ſapiunt. Suſcipimus autem & ſanctos ducentos patres in Epheſina prima ſynodo congregatos; qui per omnia ſecuti ſunt idem ſanctum ſymbolum ſive mathema, & condemnaverunt Neſtorium impium & impia ejus dogmata, & eos qui ſimilia ei aliquando ſapuerunt vel ſapiunt. Ad hæc autem ſuſcipimus & ſexcentos triginta ſanctos patres Chalcedone congregatos, qui etiam ipſi per omnia conſenſerunt prædictis tribus ſynodis, & ſecuti ſunt prædictum ſymbolum ſive mathema à trecentis decem & octo ſanctis patribus expoſitum, & à centum quinquaginta ſanctis patribus expla-

natum, & anathematisaverunt eos qui aliud præter prædictum symbolum præsumunt docere aut exponere aut tradere sanctis Ecclesiis Dei. Condemnaverunt autem & anathematisaverunt & Eutychem & Nestorium & impia eorum dogmata & eos qui similia eis vel sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus quòd omnia quæ à prædictis sanctis quatuor synodis judicata & definita sunt & servavimus & servamus. Quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor synodi factæ sunt, tamen unam eandémque confessionem fidei servaverunt & prædicaverunt. Suscipimus autem & amplectimur & epistolas Præsulum Romanæ sedis apostolicæ, tam aliorum, quàm Leonis sanctæ memoriæ, de recta fide scriptas, & de quatuor sanctis Conci-

θέντι, καὶ ἀνεθεμάτισε τοὺς ἕτερον παρὰ τὸ εἰρημένον σύμβολον τολμῶντας διδάσκειν ἢ ἐκτίθεσθαι ἢ παραδιδόναι ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις. Κατέκριναν δὲ καὶ ἀνεθεμάτισαν καὶ Εὐτυχῆ καὶ Νεστόριον καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, δῆλον ποιοῦμεν ὅτι πάντα τὰ ἀπὸ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων κριθέντα τε καὶ ὁρισθέντα καὶ ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν. Ἐπειδὴ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους αἱ εἰρημέναι ἅγιαι τέσσαρες σύνοδοι ἐγένοντο, ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἐφύλαξαν καὶ ἐκήρυξαν. Δεχόμεθα δὲ καὶ περιπτυσσόμεθα καὶ τὰς ἐπιστολὰς τῶν προέδρων τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς καθέδρας, τῶν τε ἄλλων, καὶ Λέοντος τοῦ ἐν ἁγίοις, τὰς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένας, περὶ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνό-

δων, ἢ μιᾶς ἐξ αὐτῶν. Ὁπότε τοίνυν τὰ προειρημένα πάντα καὶ ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν, καὶ ἐν τούτοις συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖόν ἐστι διαντιβληθῆναι περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, περὶ ὧν τισὶ ζήτησις ἀνεφύη. Καὶ διὰ τοῦτο αἰτοῦμεν, προκαθημένης ἡμῖν τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἀταράχως καὶ μετὰ ἱερατικῆς πρᾳότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μέσῳ προτιθέμενα κοινῷ τρακτάτῳ ζητηθῆναι καὶ ἀντιβληθῆναι, καὶ πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει θεῷ ἀρέσκον καὶ σύμφωνον τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθεῖσιν· ἐπειδὴ εἰς αὔξησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς ὁμόνοιαν τῶν ἐκκλησιῶν συντείνει, τὸ πάσης διχονοίας ἐκ μέσου ἀναιρουμένης, τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθέντα, ἀσάλευτα τηρηθῆναι, τοῦ σεβάσματος τῶν ἁγίων συνόδων ἐν ἅπασι φυλαττομένου.

liis, vel uno eorum. Cùm igitur prædicta omnia & servavimus & servamus, & in his nobis ipsis invicem consentimus, necessarium est conferri de Tribus Capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate & sacerdotali mãsuetudine, propositis sanctis Evangeliis, communi tractatu eadem capitula in medio proponenda quæri & conferri, & finem quæstioni imponi Deo placitum & convenientem his quæ à sanctis quatuor Conciliis definita sunt. Quoniam ad augmentum pacis & concordiam Ecclesiarum pertinet ut omni de medio dissensione sublata, quæ à prædictis quatuor sanctis Conciliis definita sunt, inconcussa serventur, sanctarum synodorum reverentia in omnibus custodita.

His autem & ſubſcripſi incolumis in Domino. Ora pro nobis, ſanctiſſime & beatiſſime frater.

Ego Eutychius miſericordia Dei Epiſcopus Conſtantinopolis novæ Romæ omnibus ſupraſcriptis ſubſcripſi.

Idem libellus ad eundem ſanctiſſimum Vigilium factus eſt ab Apollinario ſanctiſſimo Archiepiſcopo magnæ civitatis Alexandriæ, & à Domnino ſanctiſſimo Archiepiſcopo Theopolitano, & ab iis qui ſub ipſis ſunt ſanctiſſimis Epiſcopis congregatis in hac regia urbe.

Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα καὶ ὑπογραφὴ ἐρρωμένος ἐν κυρίῳ· ὑπερεύχου ἡμῶν, ἁγιώτατε καὶ μακαριώτατε ἀδελφέ.

Ἐγὼ Εὐτύχιος ἐλέει θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις ὑπέγραψα.

Ὁ αὐτὸς λίβελλος ἐγένετο καὶ παρὰ Ἀπολιναρίου τοῦ ὁσιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλουπόλεως, καὶ Δομνίνου τοῦ ὁσιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς Θεουπολιτῶν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων τῶν καὶ ἐνδημούντων ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, πρὸς τὸν αὐτὸν ὁσιώτατον Βιγίλλιον.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Βιγιλλίου τοῦ ὁσιωτάτου Πάπα πρὸς Εὐτύχιον τὸν ἁγιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸν σύνοδον.

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ καὶ τοῖς ὑπὸ σὲ ἐπισκόποις Βιγίλλιος. Ἐπληρώθη χαρᾶς τὸ στόμα ἡμῶν, καὶ ἡ γλῶσσα ἡμῶν ἀγαλλιάσεως, ὅτι τῆς συγχύσεως τοῦ διχονοεῖν περιαιρεθείσης, τὴν εἰρήνην ὁ Θεὸς τῇ αὐτοῦ ἀποκατέστησεν ἐκκλησίᾳ· ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον· ἰδοὺ δὴ τί καλὸν, ἢ τί τερπνὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό. Πάνυ γὰρ ἡμᾶς ἐν κυρίῳ ἀγαλλιᾶσθαι προσήκει, ὅτι τῆς ἐγγράφως ἡμῖν προσηνέχθη πληροφορία τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἧς ἡ δύναμις οὕτως ἔχει.* Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα,

Exemplũ epiſtolæ ſanctiſſimi Papæ Vigiliĳ ad Eutychium ſanctiſſimum Archiepiſcopum Conſtantinopoleos & ad ſynodum quæ ſub ipſo erat.

Dilectiſſimo fratri Eutychio & Epiſcopis ſub te conſtitutis Vigilius. Repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione, quòd diſcordiæ confuſione ſubmota, pacem Deus ſuæ reformavit Eccleſiæ, ut impleretur quod dictum eſt: *Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum.* Valde enim nos in Domino exultare convenit, quòd caritatis veſtræ ſcripto nobis eſt oblata profeſſio, cujus tenor ita ſe habet. & ſubſcripſimus,

* *Inſerta eſt hoc loco ſuperior Eutychiĳ*

hujus professionis orthodoxæ claritatem libenter amplexi, eadem nos per omnia & in omnibus approbantes, custodituros atque inviolabiliter servaturos Deo nostro profitemur auctore. Omnibus igitur quæ professio vestra continet in sua perenniter firmitate durantibus, poposcit vestra fraternitas ut nobis præsidentibus, de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio nata est, sub tranquillitate & sacerdotali mansuetudine, sanctis propositis Evangeliis, conferatur, & finis quæstioni ipsi Deo placitus & conveniens iis quæ à memoratis quatuor sanctis Conciliis definita sunt, imponatur; ut omni de medio dissensione sublata, quæ ab eisdem quatuor sanctis synodis definita sunt, inconcussa serventur, earundem synodorum reverentia in omnibus custodita.

ταύτης τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας τὴν φαιδρότητα ἀσμένως περιπτυξάμενοι, τὰ αὐτὰ ἡμεῖς διὰ πάντων καὶ ἐν ἅπασιν ἀποδεχόμενοι φυλάξειν τε καὶ ἀμωμήτως τηρήσειν, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν προηγουμένου, ἐπαγγελλόμεθα. Απάντων τοίνυν τῶν τῇ ὑμετέρᾳ περιεχομένων ὁμολογίᾳ ἐν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει εἰς τὸ διηνεκὲς μενόντων, ᾔτησεν ἡ ἀδελφότης ὑμῶν ὥστε ἡμῶν προκαθημένων, περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ὧν ζήτησις ἀνεφύη, ἀταράχως τε καὶ μετὰ ἱερατικῆς πρᾳότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων εὐαγγελίων, συγκριθῆναι, καὶ τέλος τῇ ζητήσει ταύτῃ τῷ Θεῷ ἀρέσκον καὶ συμβαῖνον τοῖς παρὰ τῶν μνημονευθεισῶν τεσσάρων ἁγίων συνόδων ὁρισθεῖσιν, ἐπιτεθῆναι· ἵνα πάσης ἐκ μέσου διχονοίας ἀναιρουμένης, τὰ ἀπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθέντα, ἀσάλευτα φυλαχθείη, τοῦ σεβάσματος τῶν αὐτῶν συνόδων ἐν ἅπασι φυλαττομένου.

epistola. Plenior autem hîc est subscriptio aliquot verbis, ut in editione Latina.

ἣν περὶ ὁμολογίαν τῶν πατρικῶν παραδόσεων μνημονεύουσαν καὶ αὐταῖς ἀκολουθοῦσαν, τοῦτο μὲν ἐν τῇ ὑμῶν ἀδελφότητι, τοῦτο δὲ ἐν ἅπασι τοῖς τὰ ὅμοια ὁμολογήσασί τε καὶ ὁμολογοῦσι, παντὸς ἐπαίνου πεπληρωμένην κρίνομεν, καὶ ὑμετέρους ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἀληθῶς ἀδελφοὺς ἐπιγινώσκομεν. Ὅθεν τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν ἱκετεύομεν ὥστε πάντας ἡμᾶς ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ καὶ ταῖς πατρικαῖς παραδόσεσι ἐμμένοντας, ἀξίους εὑρεθῆναι τοῦ ἐπαγγέλματος ἡμῶν, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς θείας κρίσεως ἐπ' οὐδεμιᾷ παραβάσει τῶν πατρικῶν διατυπώσεων ὑπευθύνους εὑρεθῆναι. Τούτων οὕτως εἰρημένων, τῆς ὑμετέρας αἰτήσεως τὸν πόθον ἐγνωκότες, ἐπινεύσαμεν, ἵνα περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, ἐξ ὧν ζήτησις ἀνεφύη, γινομένης κανονικῆς συνόδου, καὶ τοῦ δικαίου φυλαττομένου, ἐν μέσῳ τῶν προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ἅμα τοῖς ἑνωθεῖσιν ἡμῖν ἀδελφοῖς σύγκρισιν ποιησόμεθα, καὶ τέλος δο-

quam professionem paternarum traditionum memorem & sequacem, tam in fraternitate vestra, quàm in omnibus similia confessis atque confitentibus, omni laude plenissimam judicavimus, & nostros ex ea re verè fratres cognoscimus. Vnde divinæ clementiæ supplicamus ut omnes nos in hac confessione & paternis traditionibus permanentes, nostro digni reperiamur officio, & in die divini judicij nulli prævaricationi paternarum constitutionum inveniamur obnoxij. Quibus ita prædictis postulationibus, vestrum desiderium cognoscentes, annuimus, ut de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio nata est, facto regulari conventu, servata æquitate, mediis sacrosanctis Evangeliis, collationem cum unitis fratribus habeamus, & finis detur pla-

citus deo & conveniens his quæ à ſanctis quatuor ſunt definita Conciliis. Scientes utique, ſicut & communis profeſſionis teſtimonio declaratur, memoratarum ſynodorum in omnibus reverentiam cuſtodiri. *Subſcriptio.* Deus te incolumem cuſtodiat, frater clariſſime. Datum VIII. idus Ianuarias, imperij Domini Iuſtiniani Perpetui Auguſti anno XXVII. poſt conſulatum Baſilij viri clariſſimi anno XII. *In eundem modum ſcriptum eſt ad Apollinarium ſanctiſſimum Archiepiſcopum magnæ urbis Alexandriæ, & ad Domninum ſanctiſſimum Archiepiſcopum Theopolitanum, & ad ſynodos quæ ſub ipſis erant.*

δῆ τῷ θεῷ ἀρέσκον καὶ συμβαῖνον τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθεῖσιν· εἰδότες δηλαδὴ, καθάπερ καὶ ἡ τῆς κοινῆς ὁμολογίας μαρτυρία δείκνυσιν, ὡς τῶν μνημονευθεισῶν τεσσάρων συνόδων ἐν ἅπασι τὸ σέβας φυλάττεται. Ὑπογραφή. Ὁ Θεός σε ὑγιῆ διαφυλάξει, ἀδελφὲ τιμιώτατε. Ἐδόθη πρὸ ἑπτὰ εἰδῶν ἰαννουαρίων, βασιλείας τοῦ δεσπότου Ἰουστινιανοῦ τοῦ αἰωνίου αὐγούστου ἔτους εἰκοστοεβδόμου, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου τοῦ λαμπροτάτου ἔτους δωδεκάτου. Τῷ αὐτῷ τύπῳ ἔγραψε καὶ πρὸς Ἀπολινάριον τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως, καὶ πρὸς Δομνῖνον τὸν ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς θεουπόλεως, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοὺς σύνοδον.

ΕΚ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ πράξεως τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου, κατὰ Θεοδώρου Ἐπισκόπου γενομένου Μομψουεστίας.

I.

Ι τις οὐχ ὁμολογεῖ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μίαν φύσιν, ἤτοι οὐσίαν, μίαν τε δύναμιν, καὶ ἐξουσίαν, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἤγουν προσώποις προσκυνουμένην, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Εἷς γὰρ θεὸς καὶ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα.

II. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τοῦ Θεοῦ λόγου εἶναι τὰς δύο γεννήσεις, τήν τε πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς ἀχρόνως καὶ ἀσω-

EX OCTAVA actione sanctæ æcumenicæ Quintæ Synodi, contra Theodorum qui fuit Episcopus Mopsuestiæ.

I.

I quis non confitetur Patris & Filij & Spiritus sancti unam naturam siue substantiam, & unam virtutem, & potestatem, Trinitatem consubstantialem, unam deitatem in tribus subsistentiis siue personis adorandam, talis anathema sit. Vnus enim Deus & pater, ex quo omnia, & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & unus Spiritus sanctus, in quo omnia.

II. Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidē ante secula ex Patre sine tempore & incorporaliter,

raliter, alteram verò in ultimis diebus ejuſdem ipſius qui de cœlis deſcẽdit, & incarnatus eſt de ſancta glorioſa Dei genitrice & ſemper virgine Maria, & natus eſt ex ipſa, talis anathema ſit.

III. Si quis dicit alium eſſe Deum Verbum, qui miracula fecit, & alium Chriſtum, qui paſſus eſt, vel Deum Verbum cum Chriſto eſſe naſcente de muliere, vel in ipſo eſſe ut alterum in altero, & non unum eundémque Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Dei Verbum incarnatum & hominem factum, & ejuſdem ipſius miracula, & paſſiones, quas voluntariè carne ſuſtinuit, talis anathema ſit.

IV. Si quis dicit, ſecundùm gratiam, vel ſecundùm operationem, vel ſecundùm dignitatem, vel ſecundùm æqualitatem honoris, vel ſecundùm auctoritatem, aut relationem, aut effectum, aut virtutem, unitionem Dei

μάτως, τήν τε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τοῦ αὐτοῦ κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

III. Εἴ τις λέγει ἄλλον εἶναι τὸν θεὸν λόγον, τὸν θαυματουργήσαντα, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν τὸν παθόντα, ἢ τὸν θεὸν λόγον συνεῖναι λέγει τῷ Χριστῷ γινομένῳ ἐκ γυναικὸς, ἢ ἐν αὐτῷ εἶναι ὡς ἄλλον ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' οὐχ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα, καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

IV. Εἴ τις λέγει κατὰ χάριν, ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἢ κατ' ἀξίαν, ἢ κατ' ἰσοτιμίαν, ἢ κατ' αὐθεντίαν, ἢ ἀναφορὰν, ἢ σχέσιν, ἢ δύναμιν, τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ

λόγου πρὸς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· ἢ κατ' εὐδοκίαν, ὡς ἀρεσθέντος τοῦ Θεοῦ λόγου, τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τοῦ εὖ καὶ καλῶς δόξαι αὐτῷ περὶ αὐτοῦ, καθὼς Θεόδωρος μαινόμενος λέγει· ἢ κατ' ὁμωνυμίαν, καθ' ἣν οἱ Νεστοριανοὶ τὸν θεὸν λόγον Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν καλοῦντες, καὶ τὸν ἄνθρωπον κεχωρισμένως Χριστὸν καὶ υἱὸν ὀνομάζοντες, καὶ δύο πρόσωπα προφανῶς λέγοντες, κατὰ μόνην τὴν προσηγορίαν, καὶ τιμὴν, καὶ ἀξίαν, καὶ προσκύνησιν, καὶ ἓν πρόσωπον, καὶ ἕνα Χριστὸν ὑποκρίνονται λέγειν, ἀλλ' οὐχ ὁμολογεῖ τὴν ἕνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ κατὰ σύνθεσιν ἤγουν καθ' ὑπόστασιν γεγενῆσθαι, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν, καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ὅ ἐστιν ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἷς τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ τοιοῦτος

Verbi ad hominem factam esse, vel secundùm bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo Verbo homo, eò quòd bene visum est ei de ipso, sicut Theodorus insaniens dicit, vel secundùm homonymiam, per quam Nestoriani Deum Verbum filium & Christum vocantes, & hominem separatim Christum & filium nominantes, & duas personas evidenter dicentes, per solam nominationem, & honorem, & dignitatem, & adorationem, unam personam, & unum Filium & unum Christum confingunt dicere, sed non confitentur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili & intellectuali secundùm compositionem sive secundùm subsistentiam factam esse, sicut sancti patres docuerunt, & ideo unam ejus subsistentiam compositam, qui est Dominus noster Iesus Christus, unus de sancta Trinitate, talis

anathema sit. Cùm enim multis modis unitas intelligitur, qui impietatem Apollinarij & Eutychetis sequuntur, interemptionem eorum quæ convenerunt, colentes unitionem secũdùm confusionem, dicunt, Theodori autem & Nestorij sequaces, divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt, sancta Dei Ecclesia utriusque perfidiæ impietatem rejiciens, unitionem Dei Verbi ad carnem secundùm compositionẽ confitetur, quod est secundùm subsistentiam. Vnitio enim per compositionem in mysterio Christi non solùm inconfusè ea quæ convenerunt conservat, sed nec divisionem suscipit.

V. Si quis unam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi sic intelligit, tanquam suscipientem plurimarum subsistentiarum significationem, & per hoc introducere conatur in mysterio Christi

ἀνάθεμα ἔστω. Πολυτρόπως γὰρ νοουμένης τῆς ἑνώσεως, οἱ μὲν τῇ ἀσεβείᾳ Ἀπολιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς ἀκολουθοῦντες, τῷ ἀφανισμῷ τῶν συνελθόντων προσκείμενοι, τὴν κατὰ σύγχυσιν τὴν ἕνωσιν πρεσβεύουσιν· οἱ δὲ τὰ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου φρονοῦντες, τῇ διαιρέσει χαίροντες, σχετικὴν τὴν ἕνωσιν ἐπεισάγουσιν· ἡ μέντοι ἁγία τοῦ θεοῦ ἐκκλησία ἑκατέρας αἱρέσεως τὴν ἀσέβειαν ἀποβαλλομένη, τὴν ἕνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα κατὰ σύνθεσιν ὁμολογεῖ, ὅπερ ἐστὶ καθ᾽ ὑπόστασιν. Ἡ γὰρ κατὰ σύνθεσιν ἕνωσις ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, οὐ μόνον ἀσύγχυτα τὰ συνελθόντα διαφυλάττει, ἀλλ᾽ οὐδὲ διαίρεσιν ἐπιδέχεται.

V. Εἴ τις τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως ἐκλαμβάνει, ὡς ἐπιδεχομένην πολλῶν ὑποστάσεων σημασίαν, καὶ διὰ τούτου εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν

μυστηρίου δύο ὑποστάσεις, ἤτοι δύο πρόσωπα, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ εἰσαγομένων δύο προσώπων ἓν πρόσωπον λέγει κατὰ ἀξίαν καὶ τιμὴν καὶ προσκύνησιν, καθάπερ Θεόδωρος καὶ Νεστόριος μαινόμενοι συνεγράψαντο, καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἔννοιαν χρησαμένην τῷ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ῥήματι, ἀλλὰ μὴ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ἤτοι ἓν πρόσωπον, οὕτω τε καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογῆσαι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Οὔτε γὰρ προσθήκην προσώπου ἤγουν ὑποστάσεως ἐπεδέξατο ἡ ἁγία τριὰς καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος θεοῦ λόγου.

VI. Εἴ τις καταχρηστικῶς ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς, θεοτόκον λέγει τὴν ἁγίαν

duas ſubſiſtentias, ſeu duas perſonas, & duarum perſonarum quas introducit unam perſonam dicit ſecundùm dignitatem & honorem & adorationem, ſicut Theodorus & Neſtorius inſanientes conſcripſerunt, & calumniantur ſanctam Chalcedonenſem ſynodum, tanquam ſecundùm iſtum impium intellectum unius ſubſiſtentiæ utentem vocabulo, ſed non confitetur Dei Verbum carni ſecundùm ſubſiſtentiam unitum eſſe, & propter hoc unam ejus ſubſiſtentiam, ſeu unam perſonam, & ſic & ſanctum Chalcedonenſe Concilium unam ſubſiſtentiam Domini noſtri Ieſu Chriſti confeſſum eſſe, talis anathema ſit. Nec enim adjectionem perſonæ vel ſubſiſtentiæ ſuſcepit ſancta Trinitas ex incarnato uno de ſancta Trinitate Deo Verbo.

VI. Si quis abuſivè, & non verè, Dei genitricem dicit ſanctam glorioſam

ſemper virginem Mariam vel ſecundùm relationem, quaſi homine puro nato, ſed non Deo Verbo incarnato & nato ex ipſa, referenda autem, ſicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eò quòd cum homine erat naſcente, & calumniatur ſanctã Chalcedonenſem ſynodum, tanquam ſecũdùm iſtum impiũ intellectum, quem Theodorus execrandus adinvenit, Dei genitricem virginem dicentem, vel qui hominis genitricem vocat, aut Chriſtotócon, *id eſt, Chriſti genitricem*, tanquam ſi Chriſtus Deus non eſſet, & non propriè & verè Dei genitricem ipſam confitetur, eò quòd ipſe qui ante ſecula ex Patre natus eſt Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipſa incarnatus & natus eſt, & ſic piè & ſanctam Chalcedonenſem ſynodum Dei genitricem eam eſſe confeſſam, talis anathema ſit.

ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν ἢ κατὰ ἀναφοράν, ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ γεννηθέντος, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ θεοῦ λόγου σαρκωθέντος καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς, ἀναφερομένης δὲ κατ' ἐκείνου τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως ἐπὶ τὸν θεὸν λόγον, ὡς συνόντα τῷ ἀνθρώπῳ γενομένῳ, καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἐπινοηθεῖσαν παρὰ Θεοδώρου ἔννοιαν, θεοτόκον τὴν παρθένον εἰποῦσαν, ἢ εἴ τις ἀνθρωποτόκον αὐτὴν καλεῖ, ἢ χριστοτόκον, ὡς τοῦ Χριστοῦ μὴ ὄντος θεοῦ, ἀλλὰ μὴ κυρίως, καὶ κατ' ἀλήθειαν θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ τὸ τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα θεὸν λόγον, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι καὶ γεννηθῆναι, οὕτω τε εὐσεβῶς καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογῆσαι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

VII. Εἴ τις ἐν δύο φύσεσι λέγων, μὴ ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γνωρίζεσθαι ὁμολογεῖ, ἵνα διὰ τούτου σημάνῃ τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἀσυγχύτως ἡ ἄφραστος ἕνωσις γέγονεν, οὔτε τοῦ λόγου εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταποιηθέντος φύσιν, οὔτε τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ λόγου φύσιν μεταχωρησάσης (μένει γὰρ ἑκάτερον ὅπερ ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ γενομένης τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν), ἀλλ' ἐπὶ διαιρέσει τῇ ἀνὰ μέρος, τὴν τοιαύτην λαμβάνει φωνὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν φύσεων ὁμολογῶν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ λόγου σαρκωθέντος, μὴ τῇ θεωρίᾳ μόνῃ τὴν διαφορὰν τούτων λαμβάνει, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, οὐκ ἀναιρουμένην διὰ τὴν ἕνωσιν, (εἷς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, καὶ δι' ἑνὸς ἀμφότερα) ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ κέχρηται τῷ ἀριθμῷ ὡς κεχω-

VII. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate & humanitate, unum Dominum nostrum Iesum Christum cognosci confitetur, ut per hoc significet differentiam naturarum, in quibus inconfusè ineffabilis unitio facta est, neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta, (Manet enim utrumque hoc quod est natura, etiam facta unitate secundùm subsistentiam) sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro Iesu Christo Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus & compositus est, non interemptum propter unitatem (Vnus enim ex utroque, & per unum utraque) sed in hoc numero utitur ut separatim una-

quaque natura ſuam habente ſubſiſtentiam, talis anathema ſit.

VIII. Si quis ex duabus naturis deitatis & humanitatis confitens unitatem factam eſſe, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non ſic ea excipit ſicut ſancti patres docuerunt, quòd ex divina natura & humana, unitione ſecundùm ſubſiſtentiam facta, unus Chriſtus effectus eſt, ſed ex talibus vocibus unam naturam ſive ſubſtantiam deitatis & carnis Chriſti introducere conatur, talis anathema ſit. Secundùm ſubſiſtentiam enim dicentis unigenitum Deum Verbum carni unitum eſſe, non confuſionem aliquam naturarum in ſe invicem factam eſſe dicimus; ſed magis permanente utraque, hoc quod eſt unitum eſſe carni, Deum Verbum intelligimus. Propter quod & unus eſt Chriſtus, Deus & homo, idem ipſe conſubſtantia-

ἑνωμένας καὶ ἰδιοϋποστάτους ἔχει τὰς φύσεις, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

VIII. Εἴ τις ἐκ δύο φύσεων θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ὁμολογῶν τὴν ἕνωσιν γεγενῆσθαι, ἢ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην λέγων, μὴ οὕτως αὐτὰ λαμβάνῃ καθάπερ καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν, ὅτι ἐκ τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν γενομένης, εἷς Χριστὸς ἀπετελέσθη, ἀλλ' ἐκ τῶν τοιούτων φωνῶν μίαν φύσιν ἤτοι οὐσίαν θεότητος καὶ σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Καθ' ὑπόστασιν γὰρ λέγοντες τὸν μονογενῆ λόγον ἑνῶσθαι, οὐκ ἀνάχυσίν τινα τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν φύσεων πεπρᾶχθαί φαμεν· μενούσης δὲ μᾶλλον ἑκατέρας, ὅπερ ἐστὶν ἑνῶσθαι σαρκὶ, νοοῦμεν τὸν λόγον. Διὸ καὶ εἷς ἐστιν ὁ Χριστὸς, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς ὁμοού-

σιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐπίσης γὰρ καὶ τοὺς ἀνὰ μέρος διαιροῦντας ἤτοι τέμνοντας καὶ τοὺς συγχέοντας τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀποστρέφεται καὶ ἀναθεματίζει ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία.

IX. Εἴ τις προσκυνεῖσθαι ἐν δυσὶ φύσεσι λέγει τὸν Χριστὸν, ἐξ οὗ δύο προσκυνήσεις εἰσάγονται, ἰδίᾳ τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ ἰδίᾳ τῷ ἀνθρώπῳ· ἢ εἴ τις ἐπὶ ἀναιρέσει τῆς σαρκὸς ἢ ἐπὶ συγχύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἢ μίαν φύσιν ἤγουν οὐσίαν τῶν συνελθόντων τερατευόμενος, οὕτω προσκυνεῖ τὸν Χριστὸν, ἀλλ' οὐχὶ μιᾷ προσκυνήσει, τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκὸς προσκυνεῖ, καθάπερ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

X. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν ἐσταυρωμένον σαρκὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν,

lis Patri ſecundùm deitatem, & conſubſtantialis nobis idem ipſe ſecundùm humanitatem. Æqualiter enim & eos qui piè partem dividunt, vel incidunt, & eos qui confundunt divinæ diſpenſationis myſterium Chriſti, rejicit & anathematizat Dei Eccleſia.

IX. Si quis in duabus naturis adorari dicit Chriſtum, ex quo duas adorationes introducunt, ſeparatim Deo Verbo, & ſeparatim homini, vel ſi quis ad interemptionem carnis vel ad confuſionem deitatis & humanitatis, vel unam naturam ſive ſubſtantiam eorum quæ convenerunt introducens, ſic Chriſtum adorat, ſed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipſius carne adorat, ſicut ab initio Dei Eccleſiæ traditum eſt, talis anathema ſit.

X. Si quis non confitetur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,

qui crucifixus eſt carne, Deum eſſe verum, & dominum gloriæ, & unum de ſancta Trinitate, talis anathema ſit.

XI. Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedonium, Apollinariũ, Neſtorium, Eutychem, & Origenem, cum impiis eorum conſcriptis, & alios omnes hæreticos, qui condemnati & anathematizati ſunt à ſancta catholica & apoſtolica Eccleſia & à prædictis ſanctis quatuor Conciliis, & eos qui ſimilia prædictis hæreticis ſapuerunt vel ſapiunt, & uſque ad mortem in ſua impietate permanſerunt vel permanent, talis anathema ſit.

XII. Si quis defendit impium Theodorũ Mopſueſtenũ, qui dixit alium eſſe Deum Verbum & alium Chriſtum, à paſſionibus animæ & deſideriis carnis moleſtias patientem, & à deterioribus paulatim recedentem, & ſic ex profectu

εἶναι Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ κύριον τῆς δόξης, καὶ ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

XI. Εἴ τις μὴ ἀναθεματίζει Ἄρειον, Εὐνόμιον, Μακεδόνιον, Ἀπολινάριον, Νεστόριον, Εὐτυχέα, καὶ Ὠριγένην, μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικοὺς, τοὺς κατακριθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας ὑπὸ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τῶν προειρημένων αἱρετικῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ μέχρι τέλους τῇ οἰκείᾳ ἀσεβείᾳ ἐμμείναντας, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

XII. Εἴ τις ἀντιποιεῖται Θεοδώρου τοῦ ἀσεβοῦς τοῦ Μομψουεστίας, τοῦ εἰπόντος ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, ὑπὸ παθῶν ψυχῆς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν χωριζόμενον, καὶ οὕτως ἐκ προκοπῆς

ἔργων βελτιωθέντα, καὶ ἐκ πολιτείας ἄμωμον καταστάντα, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβεῖν, καὶ υἱοθεσίας ἀξιωθῆναι, καὶ κατ᾽ ἰσότητα βασιλικῆς εἰκόνος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου προσκυνεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον ταῖς ἐννοίαις καὶ ἀναμάρτητον παντελῶς γενέσθαι, καὶ πάλιν εἰρηκότος τοῦ αὐτοῦ ἀσεβοῦς Θεοδώρου τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν τοιαύτην γεγενῆσθαι οἵαν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν, καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀναριθμήτοις αὐτοῦ βλασφημίαις τολμήσαντος εἰπεῖν ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἰπών, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, οὐ δέδωκεν αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ σχήματι μόνον ἐνεφύσησεν. Οὕτως δὲ καὶ τὴν

operum melioratum, & à converſatione immaculatum factum, & tanquam purum hominem baptizatum eſſe in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, & per baptiſma ſancti ſpiritus gratiam accepiſſe, & filiationem meruiſſe, & ad ſimilitudinem imperialis imaginis in perſona Dei Verbi adorari, & poſt reſurrectionem immutabilem cogitationibus & impeccabilem omnino factum fuiſſe, & iterum dixit idem impius Theodorus talem factam eſſe unitionem Dei Verbi ad Chriſtum qualem dixit Apoſtolus de viro & muliere, *Erunt duo in carne una*, & ſuper alias innumerabiles blaſphemias auſus eſt dicere quòd poſt reſurrectionem cùm inſufflaſſet Dominus diſcipulis, & dixiſſet *Accipite ſpiritum ſanctum*, non dedit eis Spiritum ſanctum, ſed figuratim tantummodò inſufflavit. iſte enim & confeſſio-

nem quam fecit Thomas, cùm palpaſſet manus & latus Domini poſt reſurrectionem, dicens *Dominus meus & Deus meus,* inquit non eſſe dictam à Thoma de Chriſto. Nec enim dicit Theodorus Deum eſſe Chriſtum, ſed ad miraculum reſurrectionis ſtupefactum Thomam glorificaſſe Deum, qui Chriſtum reſuſcitavit. Et quod pejus eſt, etiam in interpretatione quam in actus Apoſtolorum ſcripſit Theodorus ſimilem fecit Chriſtum Platoni & Manichæo & Epicuro & Marcioni, dicens quòd ſicut illorum unuſquiſque ex dogmate quod invenit ſuos diſcipulos fecit vocari Platonicos & Manichæos & Epicureos & Marcioniſtas, ſimili modo & cùm Chriſtus dogma inveniſſet, ex ipſo Chriſtianos vocari. Si quis igitur defendit prædictum impium Theodorum & impia ejus conſcripta, in quibus tam prædictas

ὁμολογίαν Θωμᾶ τὴν ἐπὶ τῇ ψηλαφήσει τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τό, ὁ κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, εἶπε μὴ εἰρῆσθαι περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Θωμᾶ· ἀλλ' ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἀναστάσεως, ἐκπλαγέντα τὸν Θωμᾶν ὑμνῆσαι τὸν Θεὸν τὸν ἐγείραντα τὸν Χριστόν. Τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ἐν τῇ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γινομένῃ παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἑρμηνείᾳ, συγκρίνων ὁ αὐτὸς Θεόδωρος τὸν Χριστὸν, Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικούρῳ, καὶ Μαρκίωνι, λέγει ὅτι ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστος εὑράμενος οἰκεῖον δόγμα τοὺς αὐτῷ μαθητεύσαντας πεποίηκε καλεῖσθαι Πλατωνικοὺς καὶ Μανιχαίους, καὶ Ἐπικουρείους, καὶ Μαρκιωνιστὰς, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ Χριστοῦ εὑραμένου δόγμα, ἐξ αὐτοῦ τοὺς χριστιανοὺς καλεῖσθαι. Εἴ τις τοίνυν ἀντιποιεῖται τοῦ εἰρημένου ἀσεβεστάτου Θεοδώρου καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐν οἷς τάς τε εἰρημένας

καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους βλασφημίας ἐξήχεε κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτὸν καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα καὶ πάντας τοὺς δεχομένους ἢ καὶ ἐκδικοῦντας αὐτὸν, ἢ λέγοντας ὀρθοδόξως αὐτὸν ἐκθέσθαι, καὶ τοὺς γράψαντας ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτῷ φρονοῦντας, ἢ φρονήσαντας πώποτε, καὶ μέχρι τέλους ἐμμείναντας τῇ τοιαύτῃ αἱρέσει, ἀνάθεμα ἔστω.

XIII. Εἴτις ἀντιποιεῖται τῶν ἀσεβῶν συγγραμμάτων Θεοδωρείτου, τῶν κατὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης καὶ ἁγίας συνόδου, καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ πάντων ὧν συνεγράψατο ὑπὲρ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου τῶν δυσσεβῶν, καὶ ὑπὲρ ἄλλων τῶν τὰ αὐτὰ τοῖς προειρημένοις Θεοδώρῳ καὶ Νεστορίῳ φρονού-

quàm alias innumerabiles blaſphemias effudit contra magnum Deum & ſalvatorem Ieſum Chriſtum, & non anathematizat eum & impia ejus conſcripta & omnes qui ſuſcipiunt vel defendunt eum, & dicunt orthodoxè eum expoſuiſſe, & qui ſcripſerunt pro eo, & eadem illi ſapuerunt vel ſcribunt pro eo vel impiis ejus conſcriptis, & eos qui ſimilia illi ſapiunt, vel aliquando ſapuerunt, & uſque ad mortem permanſerunt vel permanent in tali impietate, talis anathema ſit.

XIII. Si quis defendit impia Theodoreti conſcripta, quæ contra rectam fidem & contra primam Epheſinam ſanctam ſynodum & ſanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula expoſuit, & omnia quæ conſcripſit pro Theodoro & Neſtorio impiis, & pro aliis qui eadem prædictis Theodoro & Neſtorio ſapue-

runt, defendens eos & eorum impietatem, & propter hoc impios vocans doctores Ecclesiæ, qui unitatem secundùm subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, & non anathematizat ea & eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt, insuper autem & omnes qui scripserunt contra rectam fidem & sanctum Cyrillum & duodecim ejus capitula, & usque ad mortem in tali impietate permanserunt, talis anathema sit.

XIV. Si quis defendit epistolam quam dicitur Ibas ad Marim Persam hæreticum scripsisse, quæ abnegat quidem Deum Verbum de sancta Dei genitrice semper virgine Maria incarnatum, hominem factum esse, dicit autem hominem ex ipsa natum esse, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum & alius homo, & sanctum Cyrillum, qui rectam fidem Christianorum prædica-

των, καὶ δεχόνται αὐτοὺς καὶ τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀσεβεῖς καλεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, τοὺς καθ' ὑπόστασιν τὴν ἕνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου φρονοῦντας καὶ ὁμολογοῦντας, καὶ εἴπερ οὐκ ἀναθεματίζει τὰ εἰρημένα ἀσεβῆ συγγράμματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τούτοις φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ πάντας δὲ τοὺς γράψαντας κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἢ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, ἢ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ τελευτήσαντας, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

XIV. Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρὰ Ἴβα γεγράφθαι πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην τῆς ἀρνουμένης μὲν τὸν θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γεγενῆσθαι, λεγούσης δὲ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γεννηθῆναι, ὃν ναὸν ἀποκαλεῖ, ὡς ἄλλον εἶναι τὸν θεὸν λόγον καὶ ἄλλον τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν κηρύξαν-

τα διαβαλλούσης ὡς αἱρετικὸν, καὶ ὁμοίως Ἀπολιναρίῳ τῷ δυσσεβεῖ γράψαντα, καὶ μεμφομένης τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην ἁγίαν σύνοδον ὡς χωρὶς κρίσεως καὶ ζητήσεως Νεστόριον καθελοῦσαν, καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσεβῆ καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτὴ ἀσεβὴς ἐπιστολή. καὶ ἐκδικεῖ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα. εἴ τις τοίνυν τῆς εἰρημένης ἀσεβοῦς ἐπιστολῆς ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ ἀναθεματίζει αὐτὴν καὶ τοὺς ἀντιποιουμένους αὐτῆς καὶ λέγοντας αὐτὴν ὀρθὴν εἶναι ἢ μέρος αὐτῆς, καὶ γράψαντας καὶ γράφοντας ὑπὲρ αὐτῆς ἢ τῶν περιεχομένων αὐτῇ ἀσεβειῶν, καὶ τολμῶντας ταύτην ἐκδικεῖν, ἢ τὰς περιεχομένας αὐτῇ ἀσεβείας ὀνόματι τῶν ἁγίων πατέρων ἢ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τούτοις μέχρι τέλους ἐμμείναντας, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Τούτων τοίνυν οὐ-

vit, tanquam hæreticum, & similiter Apollinario impio ſcripſiſſe criminatur & inculpat primam Epheſinam ſanctam ſynodum tãquam ſine examinatione & quæſtione Neſtorium condemnantem, & duodecim Capitula ſancti Cyrilli impia & contraria rectæ fidei vocat eadem impia epiſtola, & defendit Theodorum & Neſtorium & impia eorum dogmata & conſcripta. Si quis igitur memoratam impiam epiſtolam defendit, & non anathematizat eam & defenſores ejus & eos qui dicunt eam rectam eſſe vel partem ejus, & eos qui ſcripſerunt vel ſcribunt pro ea vel pro impietate quæ in ea continetur, & præſumunt eam defendere, vel inſertam ei impietatem nomine ſanctorum patrum vel ſancti Chalcedonenſis Concilij, & in his uſque ad mortem permanent, talis anathema ſit.

Cùm igitur hæc ita re-

etè confessi sumus, quæ tradita nobis sunt tam á divinis scripturis quàm à sanctorum patrum doctrina, & ab his quæ definita sunt de una eadémque fide à prædictis sanctis quatuor Conciliis, facta autem à nobis & condemnatione contra hæreticos & eorum impietatem, necnon etiam contra eos qui defenderunt vel defendunt prædicta impia Tria Capitula, & permanserunt in suo errore vel qui permanēt, si quis conatus fuerit contra hæc quæ piè disposuimus, vel tradere vel docere vel scribere, si quidem Episcopus vel Clericus sit, iste, tanquam aliena à sacerdotibus & statu ecclesiastico faciens, denudabitur episcopatu vel clericatu; si autem monachus vel laïcus sit, anathematizabitur.

Eutychius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos novæ Romæ decrevi quæ proposita sunt, & confitens sic ha-

τως ὁμολογηθέντων, ἃ καὶ παρελάβομεν ἐκ τῆς θείας γραφῆς καὶ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας, καὶ τῶν ὁρισθέντων περὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως παρὰ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, γενομένης δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τῆς ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς καὶ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, πρός γε καὶ τῆς τῶν ἐκδικησάντων ἢ ἐκδικούντων τὰ εἰρημένα τρία κεφάλαια, καὶ ἐναπομεινάντων ἢ ἀπομενόντων τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ κατακρίσεως· εἴ τις ἐπιχειρίσοι ὑπεναντία τοῖς παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς διατυπωθεῖσι παραδοῦναι ἢ διδάξαι ἢ γράψαι, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀλλότρια ἱερέων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων, γυμνωθήσεται τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μοναχὸς, ἢ λαϊκὸς, ἀναθεματισθήσεται.

Εὐτύχιος ἐλέῳ θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας ῥώμης ἐψηφισάμην τὰ προκείμενα, καὶ ὁμολογῶ οὕ-

πως ἔχειν ὡς πάντα τὰ προγεγραμμένα κεφάλαια καὶ δόγματα περιέχει, καὶ δεχόμενος τὰς ἁγίας τέσσαρας συνόδους, τουτέστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον, καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως ὁρισθέντα, καὶ πᾶσι τούτοις ἐμμένων, καθὼς προγέγραπται, κατακρίνω καὶ ἀναθεματίζω πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱρετικοῖς καὶ τοῖς ἀσεβέσιν αὐτῶν συγγράμμασι Θεόδωρον τὸν ἀσεβῆ τὸν Μομψουεστίας γενόμενον ἐπίσκοπον, μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῶς συγγραφέντα Θεοδωρήτῳ, καθὰ προείρηται, καὶ τὴν ἀσεβῆ ἐπιστολὴν τὴν λεγομένην Ἴβα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τούτοις φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ ὑπέγραψα.

Ἀπολινάριος ἐλέῳ Θεοῦ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας.

Δομνῖνος ἐλέῳ Θεοῦ Ἐπίσκοπος τῆς Θεουπολιτῶν.

Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν.

bere ſicut omnia ſupraſcripta capitula & dogmata continent, & ſuſcipiens ſanctas quatuor ſynodos, id eſt, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam primam, & Chalcedonenſem, & quæ ab ipſis de una eadémque fide definita ſunt, & in his omnibus permanens, ſicut ſuprà ſcriptum eſt, condemno & anathematizo ſuper alios hæreticos & impia eorum conſcripta Theodorum impium qui fuit Mopſueſtiæ Epiſcopus, unà cum impiis ejus conſcriptis, & omnia quæ impiè Theodoretus conſcripſit, ſicut prædictum eſt, & impiam epiſtolam quæ dicitur Ibæ, & qui ſimilia eis ſapuerunt & ſapiunt, & ſubſcripſi.

Apollinarius miſericordia Dei Epiſcopus Alexandriæ.

Domninus miſericordia Dei Epiſcopus Theopolitanus.

Similiter & ceteri Epiſcopi ſubſcripſerunt.

STEPHANI

STEPHANI BALVZII TVTELENSIS NOTÆ AD DISSERTATIONEM DE EPISTOLA VIGILII.

IGILII & Eutychij epiſtolas ac Quintæ Synodi anathematiſmos, quibus Græcè primam lucem dedit immortalis memoriæ vir Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis, rurſum edere cùm inſtituiſſem, illud mihi in primis faciundum putavi; ut ſingula conferrem cum veteri codice MS. unde edita fuerunt, qui numero MXXVI. notatus reperitur in Bibliotheca regia. Ea enim fuit libri iſtius & nonnullarum præterea aliarum illuſtriſſimi Archiepiſcopi lucubrationum deploranda calamitas, ut in librarios & correctores inciderint incurioſos & temerarios, quorum induſtria effectum eſt ut eaſdem lucubrationes habeamus corruptiſſimas ac depravatiſſimas, adeo ut noſtra opera omnino indigere videantur ut repurgentur. Feci autem tanta cura ac diligentia, & cum tanto veri amore, ut nihil reliquum feciſſe me putem ſcrupuloſioribus ingeniis in hac quidem parte. Nam & Græca ſic

contuli cum codice regio ut etiam ſyllabæ ad vivum excuterentur, & in id ſumma ope elaboravi ut illuſtriſſimi viri Diſſertatio ad epiſtolam Vigilij emendatiſſima nunc prodiret.

Pag. 1. LEONE CINNOMO] Teſtimonium Leonis Cinnomi, quod ipſe poſuit in calce codicis imperatoriæ bibliothecæ, qui nunc eſt regius, viſum eſt heic referre, ne quis de fide & auctoritate manuſcripti codicis dubitare poſſit. Nam illuſtriſſimus Archiepiſcopus non retulit verba Leonis, ſed ſenſum tantummodo. Sic ergo loquitur ille in codice regio: *τὸ παρὸν βιβλίον γέγραπται διὰ χειρὸς ἐμοῦ λέοντος τοῦ Κιννώμου, τελειωθὲν σὺν θεῷ μηνὶ μαρτίῳ ιδ΄. σελήνης δ΄. ἡμέρᾳ ἑβδόμῃ, ἔτους ϛψπδ΄. ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ πιστοτάτων καὶ ἐκ θεοῦ ἐστεμμένων μεγάλων βασιλέων ἡμῶν, τοῦτε κυρίου μιχαὴλ δούκα ἀγγέλου Κομνηνοῦ τοῦ παλαιολόγου καὶ νέου Κωνσταντίνου καὶ θεοδώρας τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, καὶ τοῦ κυρίου ἀνδρονικοῦ Κομνηνοῦ τοῦ παλαιολόγου, καὶ ἄννης τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, καὶ ἐναπετέθη ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ. μετεγράφη δὲ ἀπὸ βιβλίου εὑρεθέντος ἐν τῇ παλαιᾷ βιβλιοθήκῃ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης. ὅπερ βιβλίον ἐγγράφη καὶ αὐτὸ ἐν ἔτει ϛσξζ΄. ὡς ἀριθμεῖσθαι τοὺς χρόνους τοῦ τοιούτου βιβλίου ἄχρι τοῦ παρόντος, ιζ΄. πρὸς τοῖς πεντακοσίοις.* Ait igitur Leo Cinnomus hunc codicem ſua manu ſcriptum eſſe ac perfectum die XIV. menſis Martij, Lunæ quartæ die ſeptima, anno ſexies milleſimo ſeptingenteſimo octuageſimo quarto, imperantibus Michaële Duca Angelo Comneno Palæologo, Theodora Auguſta, Andronico Comneno Palæologo, & Anna Auguſta. Teſtatur deinde librum hunc à ſe ſic deſcriptum in bi-

bliotheca imperatoria repositum esse, descriptum verò fuisse ex codice invento in veteri bibliotheca Ecclesiæ senioris Romæ scripto anno sexies millesimo ducentesimo sexagesimo septimo. *Ætas itaque*, inquit, *libri illius ab initio usque ad hæc tempora est annorum quingentorum septemdecim.* Leonem hunc Cinnomum, qui codicem istum descripsit, Græcum hominem fuisse manifestum est. Venerat autem fortassis Romam anno MCCLXXIV. cum Legatis quos ad Gregorium X. pro unione Ecclesiarum misit Imperator Michaël Palæologus; eáque occasione favorabili usus homo bonarum rerum studiosus, cùm in codicem illum incidisset, describendi illius potestatem sibi fieri postulavit. Vide Odoricum Raynaldum ad an. 1274. §. 14. & seqq. 1276. §. 45. 1277. §. 20.

HIBERNIÆ EPISCOPOS] Falsam esse inscriptionem epistolæ sancti Gregorij, in qua, sicut in ista, habetur illam scriptam esse ad Episcopos Hiberniæ, probat illustrissimus Archiepiscopus in Notis ad Concilium Claromontanum, quæ in isto codice editæ sunt in fine Dissertationis de Primatibus. Scio omnes editiones & libros manu scriptos habere *Hiberniæ*. Sed non ideo minùs certa est emendatio. Iam enim alibi observavimus ex Rigaltio etiam veterum librorum fide falsissimas lectiones adseri. Itaque epistolæ illæ sancti Gregorij scriptæ fuerunt ad Episcopos Iberos in finibus Ponti sitos, in ea regione quæ nunc Georgia dicitur. Pag. 7.

EPISTOLA VIGILII] Primum locum hunc epistolæ tribuimus; quia illa fuit istius Dissertationis causa & occasio, & quia illustrissi- Pag. 45.

mus Archiepiſcopus eam in fronte editionis ſuæ poſuit, procul à reliquis epiſtolis & anathematiſmis in hoc libro editis. Nam ſi temporum & vetuſti codicis ordinem ſequeremur, quæ heic antecedit epiſtola Vigilij, poſteriore loco edenda fuiſſet. Etenim in codice regio, cùm iſta deſcribuntur, ſub hoc titulo omnia colliguntur: ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς πέμπτης συνόδου. *Ex actis ſanctæ œcumenicæ Quintæ Synodi.* Tum primo loco deſcribitur epiſtola Eutychij ad Vigilium, deinde iſtius reſponſoria ad epiſtolam Eutychij, tertio loco anathematiſmi Quintæ Synodi, tandem verò epiſtola iſta Vigilij ad Eutychium. In fine verò hæc adduntur, quæ docent, ut ſuprà pag. 26. obſervatum eſt ab illuſtriſſimo Archiepiſcopo, hac epiſtola finem imponi Actis Quintæ Synodi: τέλος βιβλίου η' τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθείσης. *Finis libri octavi ſanctæ ſynodi quæ Conſtantinopoli coacta eſt.*

Pag. 45. Καθολικῆς] In prima editione poſt vocem iſtam addita erat vox ἐκκλησίας; quam, quia non extat in codice regio, nos ſuſtulimus. Et certè nemo non videt heic agi de Eccleſia. Sed apud Latinos quoque, cùm legimus aliquos cum catholica ſentire vel ad catholicam reverſos, ſtatim intelligimus Eccleſiam.

Pag. 50. Τὸν θεὸν λόγον] Sic prorsùs habet codex regius. Itaque operarum & correctorum incuria factum eſt ut in prima editione, pro θεὸν, irrepſerit vox χριστὸν, quam nos mutavimus.

Pag. 51. Τὰ ἐν οἴῳ] Ita codex regius. Neſcio autem quo modo factum ſit ut in prima editione irrepſerit hoc loco vox προειρημένα. Nam ſic editus

antea est hic locus : τὰ περιειρημένα ἐν οἴῳ.

Ἀκολουθοῦντας] Antea legebatur κατακολουθοῦντας, eodem sensu. Sed religio fuit discedere á scriptura vetusti codicis. Pag. 52.

Εὐτυχίου ἀρχιεπισκόπου] Titulus hic nunc primùm additus est ex codice regio. Porrò addidimus etiam versionem Latinam sequentium epistolarum & anathematismorum, quam descripsimus ex Actis editis Quintæ Synodi. Nam illustrissimus Archiepiscopus Græca tantùm dederat, monito interim lectore Latinam versionem extare in eisdem Actis. Pag. 54.

Ἁγίων πατέρων] Aliàs ἁγίοις πατέρας. Pag. 55.

Καὶ συνηθείας] Hæ duæ voces exciderant in alia editione, quæ nunc restituuntur ex codice regio. Pag. 69.

Θεοδώρου] Heic admonere sufficiat in codice MS. heic & pauló pòst pro Theodori nomine scriptum esse nomen Theodoreti. Perperam sanè. Itaque nihil mutare voluimus. Pag. 76.

DISSERTATIO
DE
PRIMATV
LVGDVNENSI
ET CETERIS PRIMATIBVS.

DISSERTATIO DE PRIMATV LVGDVNENSI ET CETERIS PRIMATIBVS.

I. EDITAM à nobis Vigilij Summi Pontificis decretalem epistolam pro confirmatione Quintæ Synodi nostrámque de illius epistolæ fide & auctoritate dissertationem cùm editioni regiæ Conciliorum curatores illius operis adjecissent, illud etiam à me contenderunt ut Vrbani secundi decretum de primatu Ecclesiæ Lugdunensis ex sententia Synodi Claromontanæ conditum, quod anno superiori ex manuscripto codice Lugdunensi descripseram, non solùm publici juris facerem, sed observationibus etiam aliquot illustrarem. Non potui tam justæ virorum eruditorum petitioni deesse; præsertim cùm ipsi expromitterent plerisque non ingratam fore hanc operam nostram, eò quòd de primatuum origine aliísque rei canonicæ articulis, qui huic materiæ accedunt, nova ratio- Occasio hujus dissertationis.

Extat infrà in calce istius dissertationis, ante Notas ad Concilium Claromontanum.

ne dissertatio à nobis institueretur. Illud ergo decretum nunc primùm edimus in lucem, quod in Synodo Claromontana cognitione habita latum est. Nota est omnibus occasio cogendæ illius synodi ab Vrbano, quæ nomen sumpsit ab urbe Claromonte. Ea olim dicta est civitas Arvernorum, tum in Notitiis, tum apud Sidonium, & alibi; apud Ptolemæum verò Nemossum. unde viri eruditi sibi persuaserunt synodum Claromontanam, quæ Arvernensis vocatur ab Ivone & ipso Vrbano, Nemossensem quoque dictam ab illius ætatis scriptoribus, quamvis vitiosè Nemausensem scripserint. Attamen certum est Nemausensem synodum habitam fuisse ab Vrbano anno sequenti post Claromontanam in urbe Nemauso apud Septimanos; ut disertè docent fragmenta Helgaudi Floriacensis, Vrbanus ipse in altera epistola quam edimus numero CXVII. hujus dissertationis, & judicium redditum in ea synodo super lite Ecclesiæ sancti Saturnini Tolosani, quod refertur à viro clarissimo Catello in Amelio Tolosano. Ex hoc autem decreto nostro constat primatum quem in quatuor provincias Ecclesia Lugdunensis consecuta est Gregorij septimi beneficio anno millesimo septuagesimo nono, ab Vrbano secundo confirmatum in Synodo Claromontana anno millesimo nonagesimo quinto, rejecta Richerij Senonensis intercessione. Ad ejus interpretationem duo præcipuè capita tractanda sunt. primum, quid significetur primatus nomine, quod tam frequenter in antiquis mediæque ætatis scriptoribus & Conciliis occurrit. secundum, in quo firmamentum causæ posuerint Gregorius

Nemausensis synodus diversa à synodo Claromontana.

Delineatio hujus opusculi.

ſeptimus & Vrbanus ad aſſerendum Lugdunenſis Eccleſiæ primatum. Quoniam verò fieri non poteſt ut eorum capitum diſcuſſione defungar quin ceterarum provinciarum primatus attingam, de eorum origine déque antiqua civili & eccleſiaſtica provinciarum diviſione in Gallia, Africa, Illyrico, & Hiſpaniis diſputatur; adjecta variorum canonum Concilij Chalcedonenſis, ſynodorum Africanarum, aliarúmque nova plerunque explicatione.

II. Vt igitur rem ipſam aggrediar, obſervandum eſt Primates in univerſum dici eos qui principem locum in aliquo collegio obtinent; vel proceres alicujus gentis, quemadmodum apud Ammianum dicuntur primates regionis Alamannorum, apud Ambroſium primates conſiſtorij. Primates quoque civitatum & ordinum dicuntur ab Imperatoribus municipales magiſtratus, qui decurionum ordini præſunt. Inde vox iſta in eccleſiaſticum uſum irrepſit ad ſignificandam eorum Epiſcoporum prærogativam qui provinciæ ſuæ Concilio præerant. Quod probatur eleganti teſtimonio petito ex canone ſecundo Concilij Taurinenſis, quod habitum eſt anno trecenteſimo nonageſimo ſeptimo. *Illud inter Epiſcopos urbium Arelatenſis & Vienenſis, qui de primatus apud nos honore certabant, à ſancta ſynodo definitum eſt, ut qui ex iis comprobaverit ſuam civitatem eſſe metropolim, is totius provinciæ honorem primatus obtineat, & ipſe, juxta præceptum Canonum, ordinationum habeat poteſtatem.* Ex eodem canone illud quoque colligitur, hanc prærogativam illi Epiſcopo deberi in unaquaque provincia qui eam civitatem

Primates, qui primum locum obtinent.

Primatus pro jure metropolitico.

obtinebat quæ in laterculo Imperij metropolis dignitate fruebatur. Hoc apprime congruit cum definitione canonis noni Antiocheni, ubi hujus instituti ratio redditur; nempe quòd in metropoli conventus juridici agi solerent à præsidibus provinciarum. Ad conventus enim illos præcipuè respiciunt patres Antiocheni, his verbis: Διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας, id est, ex interpretatione Dionysij, *propterea quòd ad metropolim omnes qui negotia videntur habere concurrunt.*

Canon Antiocheni Concilij illustratur.

Primates in Africa.

III. Ceterùm frequentissima occurrit Primatum mentio in Conciliis Africanis & apud Augustinum. Qua voce illi Episcopi significantur qui sunt primæ sedis episcopi & Conciliis provinciarum suarum præsident. Ecce cap. XIX. collectionis Africanorum Conciliorum: *Quisquis Episcoporum accusatur, ad Primatem provinciæ ipsius causam deferat accusator.* De appellatione Clericorum statuitur canone XXVIII. ut provocent *ad Primates suarum provinciarum.* Sed observandum est sedulò discrimen quod inter primates Africanos & ceteros intercedit. Prima etenim sedes in aliis provinciis affixa est civitati metropoli, id est, quæ mater urbium habetur in ordine civili. In Africa verò, qui ex Episcopis ordinationis tempore collegas suos anteibat, Primas nuncupabatur, seu primæ sedis Episcopus. Itaque licèt è sex provinciis, ex quibus Africana Diœcesis constabat, duæ Mauritaniæ, Numidiæ, Byzacena, & Tripolitana, sua quæque metropoli in ordine imperij non carerent, prima tamen sedes ecclesiastica non erat illi addicta, sed Episcopum seniorem sequeba-

Diversi ab episcopis metropoleon.

tur. Vnde in cap. LXXXVI. collectionis Africanæ prima ſedes Numidiæ apertè diſtinguitur à Conſtantina metropoli ejuſdem provinciæ. Orto enim diſſidio inter Epiſcopos, quo in loco tabulæ eccleſiaſticæ ſeu regeſta provinciæ ſervarentur, conſtitutum eſt ut in urbe metropoli conderentur (ipſæ fortaſſis authenticæ literæ), ubi tutior erat cuſtodia; tum etiam in prima ſede (exempla fortaſſe literarum), ut primæ ſedis Epiſcopo parata eſſent ad manum, ne hac in parte à metropoleos Epiſcopo penderet. Hanc puto eſſe canonis iſtius ſententiam: *Deinde placuit omnibus Epiſcopis qui in hoc Concilio ſubſcripſerunt ut matricula & archivus Numidiæ & apud primam ſedem ſit & in metropoli, id eſt, Conſtantina.* Solius Carthaginis ſplendor id obtinuerat ut illius civitatis Epiſcopus primas eſſet proconſularis provinciæ, imò verò & caput reliquarum quinque provinciarum quas enumeravi. Non moror in probando ſpeciali iſto Africanarum Eccleſiarum uſu, qui primatum provinciæ non civitatibus ſed perſonis dabat. Abundè id præſtiterunt eruditi viri, adductis & diſcuſſis locis ex Auguſtino, Africanis Conciliis, Gregorio primo, & Leone nono petitis; exploſa recentiori quadam opinione, quæ Primates vagos & deſultorios in Africa ratione antiquioris ordinationis fatetur, ſed metropoleωn Epiſcopis ſubditos fuiſſe fruſtra contendit.

Explicatur Canon Africanus.

IV. Quod ad rem noſtram pertinet, ex lectione canonum Africanorum conficitur Primates Epiſcopos dici eos qui provincias quique ſuas adminiſtrabant; quos in reliquo orbe Chriſtiano Metropolitanos dici moris erat, quia pri-

Primates Africani iſi jure Metropolitanorum.

matus dignitas pendebat ex dignitate metropoleos. Quare Ferrandus Diaconus Carthaginensis in breviatione canonum tit. IV. rectè ad Primates Africanos transtulit eos Conciliorum veterum canones qui de Metropolitanis loquuntur, exemplo Africanæ Synodi in epistola ad Celestinum, quæ decreta Nicæna de Metropolitarum auctoritate ad provinciarum Africanarum Concilia earúmque Primates traxit.

Metropolitani in reliquo occidente dicti sunt Primates.

V. Nec sanè rectiùs Metropolitani Latinè efferri poterant quàm si Primates dicerentur: Vnde Leo I. hanc vocem eo sensu usurpat in epistola XCI. qua Theodorum Forojuliensem Episcopum sui officij monet, ut sedem apostolicam de re dubia non antè consulat quàm de eo quod quærendum videbitur cum Metropolitano suo contulerit. Addit verò statim regulam: *Quia in causis quæ ad generalem observantiam pertinent omnium Domini sacerdotum, sine Primatibus nihil oportet inquiri.* Quod haustum est ex usu civili, juxta quem *legatos non oportet principem consulere, sed proconsulem suum,* ut loquitur Vlpianus. Alibi idem Leo conqueritur Anatolij Constantinopolitani ambitu in oriente *Metropolitanorum jura Primatuum* convelli. Quare rectè Dionysius Exiguus lemma canonis XXXV. apostolici, ubi de Metropolitanis agitur, *De primatu Episcoporum* inscripsit. Eo exemplo Martinus Bracarensis in collectione sua can. IV. primatum Metropolitanis tribuit anno quingentesimo septuagesimo secundo: *Per singulas provincias oportet Episcopos cognoscere primatum Metropolitani Episcopi, & ipsum primatus curam suscipere.* In Concilio quoque Bracarensi I. anno

DLXIII. can. VI. *Item placuit ut conservato Metropolitani Episcopi primatu, ceteri Episcoporum secundùm suæ ordinationis tempus alius alio sedendi deferat locum.* Attamen illud omitti non debet, aliquando eos Episcopos à Pontificibus Primates dictos qui aliis coëpiscopis ordinationis tempore potiores essent, etsi nulla ex eo primatu illis competeret auctoritas. Vnde ab Hilaro Papa Constantius Vceticæ Ecclesiæ antistes dicitur esse *Primas ævo honoris*. Et ibidem cura provinciæ Narbonensis, ob suspensionem Hermetis Metropolitani, transfertur ab Hilaro ad eum *quem repererit episcopalis ordo Primatem.* Eo sensu Leo I. primates Presbyterorum dixit eos qui ceteros ordinatione antecederent.

Antiquior Episcopus aliquando Primas dictus.

VI. Sanè diffitendum non est quin primatus ad significandam apostolicæ sedis dignitatem & auctoritatem ab antiquis usurpatus fuerit, ut in novella constitutione Valentiniani Imperatoris. In lemmate quoque antiquæ interpretationis Latinæ manuscriptæ canonis VI. Nicæni: *Quòd Ecclesia Romana semper habuit primatum.* quæ verba recitata sunt ex codice Paschasini in Concilij Chalcedonensis actione decima sexta. Vnde magistratus ab Imperatore delegati rectè in eadem actione decreverunt ex sententia synodi, conservanda esse Romæ Archiepiscopo, juxta Canones, τὰ πρωτεῖα καὶ ἐξαίρετον τιμὴν, id est, ut vertit statim antiquus interpres Concilij Chalcedonensis, *omnem primatum & honorem præcipuum.* Quare non quemlibet primatum Romanæ sedi asserunt veteres, cùm ipsi quoque Metropolitani primatu suo fruerentur, sed præcipuum primatum in Ecclesia universa, &, ut lo-

Primatus Romanæ sedis.

quitur eleganter Pelagius I. in epiſtola ad Sapaudum, *apicem primatus à ſolis ortu uſque ad occaſum.*

Nova Primatum origo ex collectione Iſidori.

VII. Poſt editam Iſidori collectionem invecta eſt in Occidentem nova Primatum uſurpatio, quæ quidem ex epiſtolis veterum Pontificum huic compilationi inſertis profluxit. Quoniam verò Lugdunenſis primatus origo inde quoque profecta eſt, pauca dicam de collectionis illius initiis, quæ valde controverſa ſunt. Eccleſia Hiſpanica, Gallicanæ ceterarúmque occidentalium exemplo, uſa eſt veteri illo Codice Canonum qui canone primo Concilij Chalcedonenſis confirmatus eſt, & quo Eccleſia Romana utebatur, ut patet ex canone XVIII. Synodi Bracarenſis & canone III. Synodi Toletanæ, quæ codicis illius ſpecialiter meminere.

Codex Canonum eccleſiæ Hiſpanicæ.

His canonibus antiquis adjecti ſunt canones in ſingulis Conciliis Hiſpanicis editi; quin etiam & Gallicani Canones, quos laudat Concilium Tarraconenſe canone ſecundo, eorúmque conſtitutionem de monachis latam ſervari præcipit. Occurrunt quoque Synodi Agathenſis & Regenſis canones in Conciliis Ilerdenſi, Valentino, & Hiſpalenſi primo laudati. Nec omiſſæ ſunt in codice Hiſpanico epiſtolæ Pontificum ex collectione Dionyſij Exigui; ut colligere licet ex Conciliis Toletanis III. & IV. quemadmodum ante nos obſervarunt viri eruditi. Corpus iſtud tempore Iſidori Hiſpalenſis (qui obiit anno DCXXXVI.) complectebatur, præter veteres canones ſynodorum Græcarum ex antiqua interpretatione Latina, Sardicenſes, Africanos, Hiſpanicos, & Gallicanos, atque Pontificum

tificum Romanorum decretales epiſtolas à Siricio ad Gregorium primum. Fruſtra ergo diſputant eruditi viri an Iſidorus Hiſpalenſis aliquam Canonum collectionem ediderit, cùm ipſa collectio extaret ante Iſidori tempora, licèt aliquot deinde ſynodis illius ætate celebratis aucta eſſet.

VIII. Id unum præſtitit Iſidorus; indicem nempe titulis diſtinctum compoſuit, qui præfixus eſt collectioni, ea arte, ut unicuique titulo certam aliquam materiam complectenti adjunxerit numeros canonum & decretorum eò pertinentium, ad exemplum Ferrandi Diaconi Carthaginenſis. Eum indicem veteri cuidam collectioni manuſcriptæ præfixum teſtatur Antonius Auguſtinus; licèt dubitet an tribuendus ſit Iſidoro, ob quorundam verſuum, qui illi ſubjiciuntur, inertiam. Sed expunctis verſiculis illis, quos exſcriptor de ſuo addidit, titulorum ordo & verba eruditionem & ſeculum Iſidori mihi ſpirare videntur. Inde factum ut à poſteris integra collectio diligentiæ Iſidori facilè tributa ſit. Cui deinde adjecta ſunt Concilia Toletana à quinto ad duodecimum & cetera Hiſpanica poſt obitum Iſidori celebrata; nulla verò Gallicana adjuncta ſunt. Ejus collectionis exemplaria quædam manuſcripta viſuntur in Hiſpaniæ bibliothecis. Nos verò collectionem antiquiſſimam manuſcriptam vidimus in celeberrima & inſtructiſſima bibliotheca viri ſuperilluſtris Petri Seguierij Franciæ Cancellarij, quæ conſtat ex indice illo Iſidori & ex canonibus atque decretis pontificiis cuique titulo juxta indicis ſeriem αὐτολεξεὶ ſubjunctis. Hæc eadem collectio

Collectio Iſidori.

Aucta canonibus Apoſtolo-

rum & veterum Pontificum decretalibus.

auctior deinde facta est accessione canonum apostolicorum, quos Isidorus Hispalensis, in libris Originum, apocryphis accenset juxta Gelasij definitionem. unde olim omissi fuerant ab episcopis Hispanis. Crevit quoque accessione epistolarum pontificiarum, non solùm Gregorij II. & III. atque Zachariæ, sed etiam earum quæ editæ sunt sub nomine Clementis, Anacleti, & reliquorum Pontificum usque ad Siricium. Vberior ista collectio publicata est sub antiquo Isidori Hispalensis nomine, teste Hincmaro epistola VIII. capitulo XXII. ad conciliandam scilicet auctoritatem novis illis epistolis quæ tunc præfixis veterum Pontificum titulis interpolatæ sunt. Ab illa verò auctoritate planè intercidissent, si novitij & incogniti omnino collectoris nomine, nempe Isidori Mercatoris, ut vulgò putant, prodiisset. Advectum est ex Hispania in Gallias novum illud Iuris canonici corpus studio & opera Riculfi, qui ex Archicapellano palatij ordinatus Moguntinus Episcopus anno DCCLXXXV. per universas Gallias illud publicavit, & ex epistolis Pontificum ea tempestate concinnatis aliquot fragmenta in leges capitulares Caroli Magni & Ludovici à Benedicto Levita collectas referri obtinuit, ut notat Hincmarus Opusculi capitulo XXIV. Eodem tempore Capitula Hadriani I. ad Angilramnum Metensem Episcopum emerserunt; in quibus eadem verba sæpe reperiuntur quæ in subdititiis, quamvis non inutilibus, epistolis extant; ita ut ex altero in alterum codicem transcripta videantur. Proclivior in id sum ut existimem Hadrianum ex epistolis ea sumpsisse. Ait

Publicata in Galliis.

enim se ea capita desumpsisse ex synodis & decretis Præsulum ac Principum Romanorum. Vt videatur omnino ad decretales illas epistolas respexisse quæ *Decreta Præsulum Romanorum* nuncupantur in nova collectione Isidori : de cujus auctoritate per Gallias olim recepta pluribus egi libro tertio de concordia sacerdotij & imperij.

IX. Ex his ergo epistolis manavit ut Primates dici cœperint, non singuli Metropolitani, quemadmodum in usu fuisse apud veteres docuimus initio, sed illi Episcopi qui plures provincias & earum Metropolitanos administratione sua complectebantur. In illa enim significatione usurpatur Primatis vox apud Anacletum, qui disertè Patriarchas cum Primatibus confundit. *In majoribus civitatibus*, inquit, *Patriarchas vel Primates, qui unam formam tenent, licèt diversa sint nomina, leges divinæ & ecclesiasticæ poni & esse jusserunt.* Hanc Primatis significationem hausit auctor ex interpretatione Latina canonis IX. & XVII. Chalcedonensis, quæ his verbis utitur, tum apud Isidori veterem collectionem, tum apud Dionysium Exiguum. *Quòd si adversùs ejusdem provinciæ Metropolitanum*, inquit canon nonus, *Episcopus vel Clericus habet querelam, petat Primatem Diœceseos aut sedem regiæ urbis Constantinopolitanæ, & apud ipsum judicetur.* & can. XVII. *Quòd si quis à Metropolitano læditur, apud Primatem Diœceseos aut apud Constantinopolitanam sedem judicetur, sicut superiùs dictum est.* Sed observare debuerat auctor epistolarum in illis canonibus non agi de unoquoque Primate absolutè, sed cum adjun-

In hac collectione Primates dicti qui præsunt Metropolitanis.

Ex canone Chalcedonensi malè accepto.

Primas Diœceseos.

cto, de Primate Diœceseos. Quare verum erit per Primatem Diœceseos significari Patriarcham. Sed non inde sequitur omnem Primatem esse Patriarcham, cùm Metropolitani quique Primates antea propriè dicerentur.

Προθεωρία ad explicationem canonis Chalcedonensis.

X. Enimvero cùm ex horum canonum interpretatione profluxerit nova ista Primatis significatio, quæ deinde in alteram significationem detorta, sola deinceps obtinuit apud Canonum collectores, Burchardum, Ivonem, Gratianum, in libris quoque Decretalium, non alienum erit ab instituto de iis pauca dicere, eo præcipuè nomine, quòd licèt Zonaras & Balsamon, tum etiam hoc nostro seculo eruditissimi viri, horum canonum explicationem tentarint, nondum tamen aliquis eam plenè, ut opinor, est assecutus. Nunc ferè omnibus notum est Diœcesim hoc loco sumi pro tractu diversarum provinciarum in unum corpus compactarum; cujus generis erant quinque in Orientis imperio, nempe Diœcesis Ægyptiaca, Orientalis specialiter dicta, Asiana, Pontica, & Thracica. Occidentis imperium in Diœceses septem vel octo divisum erat, Vrbicariam, Italicam, Gallicanam, Hispanicam, Britannicam, Africanam, & Illyricianam; quæ in duas partes à Theodosio secta est, ita ut Illyricum orientale, quod Macedoniam & Daciam continebat, cesserit Orientis imperio. Sed in administratione ecclesiastica diversa erat ratio Occidentis & Orientis. Etenim in Occidente, si demas Africam, nullus provinciarum Metropolitanis præfectus erat Episcopus præter Pontificem Romanum. In orientali autem Ecclesia, unaquæque Diœcesis rege-

De Diœcesibus occidentis & orientis.

batur à ſua ſynodo, ita tamen ut Exarcho quæque ſuo pareret. Præfecti Diœceſibus Epiſcopi dicuntur à Græcis οἱ ὑπὲρ διοίκησιν ἐπίσκοποι, id eſt, ut vertit Dionyſius Exiguus, *qui ſunt ſuper Diœceſim Epiſcopi*, canone ſecundo Concilij Conſtantinopolitani; ubi quinque Diœceſes orientales recenſentur, nempe Ægyptiaca, quæ ſuberat Alexandrino Epiſcopo, ut Orientalis Antiocheno, Aſiana Epheſino, Pontica Cæſareenſi, Thracica antea quidem Heracleenſi, tunc verò ſubdita Epiſcopo Conſtantinopolitano. Præfectus Diœceſi Epiſcopus dictus eſt à Græcis ἔξαρχος τῆς διοικήσεως in Concilio Chalcedonenſi. Exarchus Diœceſeos. Vnde Antiochenus Patriarcha Domnus dicitur ἔξαρχος διοικήσεως ἀνατολικῆς in Concilio Antiocheno relato Actione XIV. Synodi Chalcedonenſis. Eo nomine comprehenduntur ſinguli Exarchi quinque Diœceſeon orientalium, quia, ut dixi, earum adminiſtratio per tractus & Diœceſes erat diſtributa; præter morem occidentalis Eccleſiæ, in qua nullus erat Diœceſeos Exarchus, ut ſuprà monui; ita ut ex hoc capite colligatur ad Occidentem trahi non poſſe nec verba nec mentem canonum Chalcedonenſium.

XI. His poſitis, mens canonum Chalcedonenſium ſeſe patefacit. Explicatio can. 9. & 17. Chalcedonenſium. Iis nempe cavetur ut actio adversùs Metropolitanum intendatur coram Exarcho cujuſque Diœceſeos, cui Metropolitanus ſubditus eſt: qui quidem, coacta totius Diœceſeos ſynodo, controverſiam dirimet. Itaque Ægyptij coram Alexandrino Exarcho adversùs Metropolitanum diſceptabunt, orientales coram Antiocheno, Aſiani coram Epheſino, & ſic de Ponticis & Thracicis. Attamen

iisdem canonibus electio datur actori ut agat, si malit, coram Episcopo Constantinopoleos, omisso Exarcho suæ Diœceseos, apud quem ne Metropolitanus gratia valeat, fortasse veretur. Eximium sanè privilegium, quo per universos orientales tractus Episcopi Constantinopolitani auctoritas diffunditur, ita ut judicium quoddam extraordinarium in Metropolitanorum causis omnibus, id est, civilibus & criminalibus, exerceat. Ius autem illud ex eo profectum est, quòd illi primatus honoris post Romanum Pontificem in quinque orientalibus Diœcesibus comcommunicatus est canone secundo Concilij Constantinopolitani: Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν τὴν νέαν Ρώμην. id est, ex versione Dionysij: *Veruntamen Constantinopolitanus Episcopus habeat honoris primatum post Romanum Episcopum, propterea quòd urbs ipsa sit junior Roma.* Vnde patet privilegium istud Constantinopolitano Episcopo collatum non porrigi ad occidentalis Ecclesiæ provincias, quæ speciali quodam jure à Romano Pontifice tanquam Patriarcha administrabantur. Neque enim fas erat ut is cui secundæ partes delatæ erant, jurisdictionem aliquam exerceret in finibus primi Episcopi, post quem ex diserta canonis Constantinopolitani sententia constitutus erat. Quanta ergo pollere par erat auctoritate Romanum Pontificem, cùm ab eo secunda potestas, & ad Romanæ sedis exemplum efficta, tantopere vigeret. Hoc argumentum usurpasse me superioribus annis memini inter familiares sermones quos vir celeberrimi inter No-

Privilegium collatum sedi Constantinopolitanæ in causis Metropolitanorum.

Excepto Occidente.

vatores nominis mecum miſcebat; qui eam animadverſionem ſequentibus argumentis inſtructam ſibi non diſplicuiſſe ſcripto teſtatus eſt.

David Blondellus.

XII. Vt autem ſplendidior ſit hujus argumenti probatio, oſtendendum eſt Romanum Epiſcopum tunc temporis eo jure uſum ut primo judicio de Metropolitanorum cauſis decerneret. Collatam quidem illi aut renovatam fuiſſe poteſtatem à Concilio Sardicenſi, de appellationibus Epiſcoporum cognoſcendi, nullus ignorat. Sed an illi prima cognitio Metropolitanorum competeret, nondum aliquis annotavit. Id tamen apertè conſtitutum eſt in Concilio Romano ex univerſa Italia coacto, cui Ambroſius intererat, anno CCCLXXVIII. & reſcripto Gratiani Principis confirmatum: *Si in longinquioribus partibus alicujus ferocitas talis emerſerit, omnino ejus cauſæ dictio ad Metropolitæ in eadem provincia Epiſcopi deducatur examen. Vel ſi ipſe Metropolitanus eſt, Romam neceſſariò vel ad eos quos Romanus Epiſcopus judices dederit ſine dilatione contendat.* Ediderat hoc reſcriptum, ſed mendoſum, illuſtriſſimus Baronius, caſtigatum verò & ſynodi Romanæ epiſtola auctum publicavit vir eruditiſſimus Sirmondus poſt appendicem codicis Theodoſiani. Iſtius moris meminit Leo primus in epiſtola ad Anaſtaſium Theſſalonicenſem, quæ relata eſt in Codicem Canonum Eccleſiæ Romanæ: *Si quid grave intolerandúmque committeret* Metropolitanus, *noſtra*, inquit, *erat expectanda cenſura, ut nil priùs ipſe decerneres quàm quid nobis placeret agnoſceres.* Gregorius I. eundem morem indicat lib. VII. regiſtri epiſtola VIII. ubi monet Vincentium & ceteros

Pontifex Romanus de Metropolitanis primo judicio cognoſcebat.

Episcopos insulæ ut si ad transmarina se conferre voluerint, licentiam petant à Metropolitano suo secundùm regulas patrum; *excepto*, inquit, *si, quod non optamus, contra eundem Metropolitanum vestrum vos habere aliquid causæ contigerit, ut ob hoc sedis apostolicæ judicium requiratis.* Quare non dubitavit epistolarum pontificiarum auctor constituere ex antiquo more, sub nomine Aniceti, Sixti, & Iulij, ut querela adversùs Metropolitanum ad Primatem Diœceseos vel ad sedem apostolicam referatur. Quinimò eandem planè in epistola Victoris divisionem sequitur quæ sancita est in Concilo Romano habito sub Damaso; scilicet ut de contumacia Metropolitani cognoscat Romana sedes, vel causam in provinciis judicandam deleget. Hadrianus I. in Capitulis suis mentem harum epistolarum secutus, quæ in canone Chalcedonensi de sede Constantinopolitana statuuntur, ad sedem apostolicam transtulit. Hadriani autem verba transcripta sunt libro VII. capitularium titulo CCXLI. Quæ ideo annotavi ut pateat unicuique ab epistolarum auctore in re ipsa fraudis & imposturæ suspicionem abesse quæ illi à plerisque hoc loco impingitur, ac si per injuriam provincialium synodorum majestatem Romanæ sedis amplificare voluisset; cùm ex iis quæ retuli evidenter probatum sit Metropolitanorum primam cognitionem Romanis Episcopis confirmatam decreto veteris Synodi Romanæ anno trecentesimo septuagesimo octavo. Quod in rebus ipsis obtinuisse olim, etiam in causis ceterorum Episcoporum, quamvis non adeo frequenter, ex Zosimi, Leonis, Hilari, aliorùmque Pontificum literis alibi

demonstramus. [*Vide lib. VII. de concordia sacerdotij & imperij cap. XI. §. III. & cap. XVIII. §. I. V. VII.*]

XIII. Quare collata semel Episcopo Constantinopolitano primatus prærogativa post Romanum Pontificem, ut factum est anno CCCLXXXI. per canonem secundæ Synodi, facile fuit Metropolitanorum cognitionem, anno CCCLXXVIII. Romano Episcopo adjudicatam, transferre in Episcopum Constantinopolitanum per orientales tractus; ea tamen lege, ut Patriarcharum & Exarchorum antiquam jurisdictionem non convelleret, quemadmodum canone illo statuitur, sed jure tantùm *præventionis* uteretur, ut explicatum est in Concilio Chalcedonensi. Ejus privilegij quasi possessionem cepit Nectarius Constantinopolitanus, qui caussam Agapij & Gabalij de metropoli Bostrorum provinciæ Arabiæ Diœceseos Antiochenæ contendentium in synodo Constantinopolitana diremit anno trecentesimo nonagesimo quarto, ut docent excerpta ejus synodi libro secundo sententiarum synodalium in collectione Iuris Græco-Romani. Hinc petenda est ratio cur Ambrosius Mediolanensis eundem Nectarium rogaret ut Gerontium Nicomediensem provinciæ Bithyniæ Metropolitam in Pontica Diœcesi sacerdotio dejiceret, ἔγραφε Νεκταρίῳ ἀφελέσθαι Γεροντίου τὴν ἱερωσύνην, apud Sozomenum lib. VIII. cap. VI. Atticus Constantinopolitanus disceptantes de Synadorum episcopatu, id est, de Phrygiæ Pacatianæ metropoli in Asiana Diœcesi, Theodosium & Agapetum judicio suo compescuit, scripsítque Agapeto ut episcopatum

Hoc jus communicatum Constantinopolitanæ sedi per Orientem.

Iure præventionis tantùm.

retineret, ἔχεσθαι τῆς ἐπισκοπῆς, ut tradit Socrates lib. VII. cap. III. Litem motam inter Episcopum Nicænum & Nicomediæ Metropolitam provinciæ Bithyniæ, Ponticæ Diœceseos, de ordinatione Episcopi Basilinopoleos, Ioannes & Proclus Episcopi Constantinopolitani rescriptis suis sopierunt; donec peremptoriè decisa est à Concilio Chalcedonensi, ut patet actione decima tertia.

Præter superiora exempla, id docet delegatio à Flaviano facta in causa Ibæ.

XIV. Sed egregium hujus privilegij exemplum petendum est ex cognitione quæ instituta est adversùs Ibam Metropolitam Edessenum orientalis Diœceseos in Concilio Tyrio à judicibus quos Flavianus Constantinopolitanus delegavit unà cum rescripto Theodosij Imperatoris. Accusaverant hæreseos Ibam Clerici Edesseni coram Domno Patriarcha Antiocheno; dein consilio mutato, Flavianum adierunt; qui criminis cognitionem detulit tribus Metropolitis ejusdem Diœceseos, nempe Photio Tyri, Eustathio Beryti, & Vranio Himerorum, qui in colonia Tyri judicium susceperunt. Quo in negotio Flavianus se ad morem Romanæ sedis composuit: quæ aut ipsa judicabat, aut dabat judices, juxta decretum Concilij Romani & Gratiani Imperatoris rescriptum. Meminit delegationis à Flaviano factæ Eulogius Diaconus Constantinopolitanus in actis Concilij Tyrij, judices datos alloquens: *Adeuntibus Clericis*, inquit, *sanctissimum Archiepiscopum Flavianum, & accusantibus Ibam, Ioannem & Danielem, approbavit ejus sanctitas vestram religiositatem audire negotium:* Ἐδοκίμασεν ἡ αὐτοῦ ἁγιότης τὴν ὑμετέραν θεοσέβειαν ἀκοῦσαι τῆς ὑποθέσεως. In libello quo-

que Samuëlis & aliorum Presbyterorum Edessæ oblato judicibus datis non omissa est delegatio Flaviani, munita rescripto Principis. *Sanctissimo,* inquiunt, *nostro Archiepiscopo Flaviano pariter decernente, & cum piissimo nostro Principe disponente, à vestra sanctitate nostrum exerceri negotium advenimus parati nobis adesse:* Φλαυιανοῦ συμψηφισαμένου τῷ ἡμῶν βασιλεῖ, καὶ τυπώσαντος. Excerpsi locos istos ex actis Concilij Tyrij relatis actione decima Concilij Chalcedonensis, ut constaret Flaviani auctoritatem intercessisse ad judices illos dandos, & evocandum negotium à Patriarcha Antiocheno. Ceterùm ex interlocutione judicum qui erant ex Diœcesi orientali, solum Principis rescriptum insertum est actis Tyriis; ne Flaviano se nimis abjectè atque in contumeliam Concilij Antiocheni, ubi accusatio incepta erat, submisisse viderentur.

Munita rescripto Principis.

XV. Aliud illustre testimonium occurrit in Synodi Constantinopolitanæ actis adversùs Eutychem, relatis actione prima Concilij Chalcedonensis. Etenim in actione prima ejus synodi, recitatis mutuis relationibus hinc Florentij Sardium metropoleos Episcopi, provinciæ Lydiæ, Asianæ Diœceseos, & illinc Ioannis & Cossini Episcoporum ad Flavianum missis, controversia dirempta est à Flaviano in dicta synodo Constantinopolitana, Τύπου δοθέντος φανερῶς ἐπὶ τοῖς ἀναγνωσθεῖσιν. De provinciæ Phœniciæ divisione inter Photium Tyri Episcopum Metropolitam & Eustathium Beryti recens à Principe metropolitica dignitate ornatæ constituit Anatolius ex sententia synodi in urbe regia coactæ, & contumacem Photium à communione suspendit, ab-

Iudicium quoque Flaviani

Et Anatolij.

ſente à ſynodo Maximo Antiocheno, quamvis non ab urbe; qui judicio deinde privatim ſubſcripſit, ut docet actio quarta Concilij Chalcedonenſis. Non utor literis Procli Conſtantinopolitani ad Domnum Antiochenum datis in cauſa Athanaſij Perrheni Epiſcopi, quæ referuntur actione decimaquarta Concilij Chalcedonenſis, quia non pertinent ad præſentem quæſtionem. Sunt enim literæ commendatitiæ tantùm, adjunctæ aliis quoque Cyrilli Alexandrini literis, quibus rogatur Domnus ut cauſam Athanaſij foveat, à Clericis ſuis, ut jactabat, malè habiti.

XVI. Ceterùm quoniam ea tempeſtate controverſiæ omnes a Patriarchis in ſynodis diſceptabantur, Epiſcopus Conſtantinopolitanus judicia Metropolitanorum non exercebat in ſynodo quadam ordinaria, Thracicæ fortè Diœceſeos, quam ſolam in urbem regiam evocare poterat, (quia planè acerbum fuiſſet alienarum Diœceſeon Metropolitanis caput ſuum & fortunas Thracicis Epiſcopis ſubmittere), ſed in dirimendis cauſis illis aſſidebat ei ſynodus quædam *extraordinaria*, quæ conflata erat ex iis Epiſcopis univerſi imperij orientalis qui erant frequentes in comitatu Principis. Conventus ille ſynodi canonicæ vices implebat, quemadmodum docuit Anatolius Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Concilio Chalcedonenſi. Interrogatus à judicibus cognitoribus in cauſa Photij, de qua ſuperiùs actum, *an ſynodum appellare oporteat conventum Epiſcoporum qui in regia civitate diverſantur*, Tryphon Epiſcopus Chij ſtatim reſpondit: *Synodus appellatur, & conveniunt, & laborantes aliqua oppreſſione ſua jura nanciſ-*

cuntur. Sed disertè Anatolius, cui præcipuè incumbebat, ut judicibus & Concilio causam suam adversùs Photium approbaret, ait: *Tenuit pridem consuetudo ut qui in magna hac civitate morantur sanctissimi Episcopi, cùm eos temporis occasio vocat, de emergentibus quibusdam ecclesiasticis causis conveniant, ac singula definiant, responsóque eos dignentur qui precantur aliquid. Nihil ergo à me factum est quod novitati sit affine, nec qui ex consuetudine consederunt sanctissimi qui in civitate erant Episcopi novam formam protulerunt.* Itaquæ hæc synodus consuetudine introducta non constabat ex Episcopis evocatis per literas è provinciis, sed ex iis qui privatas ob causas in urbem advenerant. Quare vocata fuit ἐνδημοῦσα σύνοδος, non autem συναθροισθεῖσα, vel συναχθεῖσα, ut patet ex actis synodi habitæ á Flaviano adversùs Eutychetem. Vnde veterator iste senex occasionem arripuit auctoritatem hujus synodi, quæ illum damnaverat, convellendi, ac si canonica non esset. Ait enim in libello fidei quem Concilio Ephesino II. porrexit, se ab iis Episcopis damnatum qui in urbe morabantur ob privatas causas, ἰδίων ἕνεκα αἰτιῶν. Attamen hujus synodi auctoritatem refugere non poterat Eutyches; utpote quæ jam olim sub Sisinnio Constantinopolitano Episcopo adversùs hæresim Messalianitarum in Pamphylia exorientium pronuntiasset; quæ synodica Sisinnij sententia probata fuit à Concilio Ephesino I. actione septima. Porro hæc synodus extraordinaria desivit postquam sedes Constantinopolitana jure patriarchico rexit tres integras Diœceses, Asianam, Ponticam, & Thracicam; quæ illi tributæ sunt

Quæ dicta est ἐνδημοῦσα.

Rejecta ab Eutyche.

Vsus ejus antiquus.

Desinit post Synodum Chalcedonensem.

canone vigesimo octavo Concilij Chalcedonensis, licèt à Legatis sedis apostolicæ repudiato, dein à Leone I. in irritum misso, atque ex numero canonum expuncto.

Desivit quoque jurisdictio Constantinopolitani Episcopi in alterius patriarchatus Metropolitanos.

XVII. Itaque privilegium illud jurisdictionis extraordinariæ, quod Legatis Romanis conniventibus confirmatum erat Episcopo Constantinopolitano in Metropolitanorum causis, per totius Orientis provincias, paulatim extinctum est; atque adeo integram & illibatam in sibi subditos Metropolitanos auctoritatem Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus Patriarcha conservarunt: quod ne in dubium aliquando vocaretur, Iustinianus constitutione sua definivit, omissa electione agendi apud sedem Constantinopolitanam: Εἰ δὲ κατὰ μητροπολίτου τοιαύτη προσέλευσις γένηται, εἴτε παρὰ ἐπισκόπου, εἴτε παρὰ κληρικοῦ ἢ ἄλλου οἱουδήποτε προσώπου, ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης μακαριώτατος πατριάρχης τὸ πρᾶγμα κρινέτω. id est, juxta veterem interpretationem: *Si verò contra Metropolitam talis aditio fiat ab Episcopo aut Clero aut alia quacunque persona, Diœceseos illius Patriarcha causam judicet.* Photius quoque titulo nono Nomocanonis capite primo ex Novella CXXXVII. Εἰ δὲ μητροπολίτης κατηγορεῖται, ὁ πατριάρχης αὐτοῦ σκοπεῖ. *Si Metropolitanus accusatur, ipsius Patriarcha cognoscit.* Vnde rectissimè annotarunt Zonaras & Balsamon, & post eos Blastares, Patriarchas singulos in suis Diœcesibus jus dicere Metropolitis, nec Episcopo Constantinopolitano liberum esse ut jurisdictionem exerceat in aliorum Patriarcharum Diœcesibus. Quod verum est ratione habita ejus juris quod Iustinianus confir-

Novell. 123. c. 22.

mavit usúsque sequentium seculorum probavit; quamvis alia esset canonum Chalcedonensium IX. & XVII. sententia.

XVIII. Non me latet ab eruditis viris Iustiniani legem trigesimam Cod. *De episcopali audientia* opponi; qua constituitur, ex interpretatione Latina, ut Constantinopolitanus Episcopus appelletur à judicio reddito per Patriarcham vel Metropolitanum aut Episcopum cui causæ cognitio delegata fuerit. Sed si, ut par est, ex textu Græco emendetur interpretatio Latina, de sincera legis sententia constabit. Vetatur dicta lege ne statim & primo judicio Episcopus conveniatur civiliter vel criminaliter coram Patriarcha suæ Diœceseos, sed coram Metropolita & synodo provinciæ; ita tamen ut à sententia synodi ad Patriarcham appellare liceat, istius verò judicium sit ultimum & nulli appellationi obnoxium. Adjicitur verò regulæ de non conveniendo statim Episcopo coram Patriarcha ista exceptio, Nisi Patriarcha cognitionem deleget in provincia alicui Metropolitano vel Episcopo, in ea verò specie, Si appelletur à sententia judicis delegati à Patriarcha. Ita enim legendum in Latina interpretatione: Tunc ἀρχιερατικὸς θρόνος, id est, patriarchica sedes, appellationem dirimat, nempe sedes à qua judex datus est, non autem Constantinopolitana, ut Latina interpretatio perperam facta viris eruditis imposuit.

Explicata lex Iustiniani 30. Cod. de episcopali audientia.

Emendata interpretatio Latina.

XIX. Ex iis quæ dicta sunt patet per *Primatem Diœceseos* significari in canone Chalcedonensi eum Episcopum cui subjecti sunt Metropolitani, quíque jure patriarchico fruitur, imò etiam ipso nomine Patriarchæ; quemadmodum

Primas sive Exarchus Diœcesis pro Patriarcha.

Iustinianus interpretatus est τὸ ἔξαρχον διοικήσεως. Itaque, ut antè monui, auctor epistolarum pontificiarum huc respexit, cùm Primatum eandem esse cum Patriarchis formam scripsit, licèt diversa essent nomina. Quod ille de summis illis Patriarchis intelligebat; quos solos Ecclesia coluit octavo sæculo, quo nova Isidori collectio prodiit in lucem.

De Patriarcha Aquileiensi.

XX. Si quis objiciat ea tempestate Patriarchæ nomen tributum Episcopis Aquileiensi & Gradensi, reponetur his epistolis agi de iis Primatibus seu Patriarchis quibus subditi erant Metropolitani aliquot, Episcopo verò Aquileiensi nullos paruisse Metropolitanos. Dictus verò est Patriarcha, eò quòd Reges Gotthorum Italici regni Episcopos Patriarcharum nomine ornarent, quemadmodum testatur epistola Athalarici Regis ad Ioannem Papam apud Cassiodorum lib. IX. epistolarum.

Quare Elias Episcopus Aquileiensis, qui post aliquot annos ab excidio Gotthorum in schisma delapsus est ob Tria Capitula unà cum reliquis Istriæ provinciæ Episcopis, liberum sibi existimavit ejus nominis usum continuare quod literæ regiæ Metropolitanis Italicis dederant, & quo usus fuerat Paulinus ejus decessor anno quingentesimo sexagesimo; præcipuè quòd ejuscemodi titulus ad suam αὐτοκεφαλίαν, qua schismatis tempore potiebatur, multùm conferret. Occupata ab Imperatoribus Constantinopolitanis Istriæ & Venetiæ provinciæ parte maritima, episcopatus Aquileiensis sectus est, & Gradi, quæ est maris Venetici insula, constitutus est Candidianus Episcopus anno sexcentesimo quinto,

Episcopatus Gradensis sectus ex Aquileiensi.

quinto, Romanę communioni & imperio adjunctus; qui Patriarcha Gradensis, seu novæ Aquileiæ, dictus est. Sopito tandem schismate, Aquileiensis Patriarcha (qui aliquando Forojulij quoque resedit, unde dictus quoque Forojuliensis) nomen & locum suum retinuit, ea lege, ut Gradensis quoque dignitate sua non excideret; quæ tandem translata est in civitatem Venetiarum, Nicolai quinti Papæ beneficio, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. Nihil ergo eximium in ea Patriarchæ appellatione præter sonum verbi, quod Metropolitanum significabat ex Gotthorum Italicorum usu. Attamen temporis progressu, qui solo nomine à ceteris Italiæ Metropolitanis differebant, honoris quoque privilegio tandem à Summis Pontificibus aucti sunt, ut præ ceteris Italiæ Archiepiscopis primatu honoris fruerentur. Quod privilegium Leo octavus Rodoaldo Aquileiensi concessit anno DCCCCLXXX. iis literis quas refert Ioannes Candidus libro quarto. Hodie in modico oppido Vtini consistit.

Προεδρία concessa Episcopo Aquileiensi.

XXI. Hanc prærogativam derivatam fuisse in Gradensem Patriarcham probare possum ex epistola secunda Leonis noni; qui Dominicum Gradensem titulo Patriarchæ ornat, & testatur Romanorum Pontificum privilegiis decretum fuisse *ut nova Aquileia totius Venetiæ & Istriæ caput & metropolis haberetur.* Dominicus ille Gradensis (qui missus erat à Gregorio septimo cum literis ad Michaelem Imperatorem Constantinopolitanum ad unitatem Ecclesiæ resarciendam anno MI. quique in eadem Pontificis epistola lib. I. regesti epistola XVIII. Patriarcha Ve-

Gradensis dictus quoque Patriarcha.

netiæ dicitur) ſcripſit ad Petrum Antiochenum Epiſcopum epiſtolam Græcam, quæ habetur in codice manuſcripto bibliothecæ regiæ, cujus hæc eſt inſcriptio: Δομινικὸς χάριτι θεοῦ τῆς Γραδένσης καὶ Ἀκυλίας ἐκκλησίας πατριάρχης. Ibi profitetur Eccleſiam ſuam à Marco Evangeliſta conditam, ſolámque à beato Petro intra Italiam patriarchicum nomen obtinuiſſe, ejúſque Epiſcopos in Synodo Romana dexteræ Summi Pontificis aſſidere ſolitos: Διὸ δὴ μηνύομεν τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν τῷ τοῦ μακαρίου Μάρκου εὐαγγελιστοῦ κηρύγματι εἰληφέναι τὴν ἀρχαιογονίαν, καὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου καθιστῶντος τὴν τιμὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐντὸς Ἰταλίας καταμόνας ἐσχηκέναι· καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συνόδῳ συνεδρείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πάπα δεξιὰν ἠξιῶσθαι. Cui reſcripſit Petrus Antiochenus ſe nunquam legiſſe vel fando audiviſſe Epiſcopum Aquileiæ, ſeu Venetiæ, appellari Patriarcham. Quinque tantùm numero eſſe Patriarchas in Eccleſiæ corpore, quod ab eis adminiſtratur, ad exemplum quinque corporis humani ſenſuum. Inter eos Antiochenum Epiſcopum propriè dici Patriarcham, Romanum verò & Alexandrinum nuncupari Papas, Conſtantinopolitanum & Hieroſolymitanum Archiepiſcopos. Sin autem Gradenſis ex eo Patriarcha dici velit quòd dexteræ beatiſſimi Papæ aſſideat, id aliquo pacto ferri poſſe; quoniam Epiſcopi patres appellantur, & qui priorem locum poſt Patriarchas in ſynodis obtinent, Exarchi, protothroni, & proëdri vocantur. qua ratione patriarcha dici poſſit Epiſcopus Venetiæ, quòd in Romana ſynodo primus ſit à Papa. ac ſi diceret quòd antecedat patres & Epiſcopos. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ καθίσθαι σε ἐκ δεξιῶν.

Ejus προεδρία in Synodo Romana.

De hoc patriarchatu Petri Antiocheni ſententia ex manuſcripto codice.
Vide Addit. ad lib. 1. de Concordia cap. 5.

παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πάπα δικαίοις σεαυτὸν, ὡς ἔγραψας, πατριάρχην καλεῖσθαι, δεχόμεθα καὶ τοῦτο. Ἀλλ' ἄκουσον, πῶς τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀρχιερεῖς, πατέρας ὁ πρὸς οἶδε λόγος καλῶν, τοὺς δὲ πρωτεύοντας ἐν ἑκάστῃ συνόδῳ, ἐξάρχους καὶ πρωτοθρόνους, καὶ προέδρους εἴωθεν ὀνομάζειν, καθ' ὃν δὴ λόγον εἰκὸς καὶ σε πατριάρχην καλεῖσθαι, ἅτε τὰ πρῶτα τῆς Ῥωμαϊκῆς φέροντα συνόδου, καθὼς καὶ παρ' ἡμῖν ὁ πρῶτος τῶν διακόνων ἀρχιδιάκονος καλεῖται· ἐπεὶ πῶς ἂν ἄλλως ἕκτον ἐπεισάγειν δυνησόμεθα πατριάρχην μὴ οὔσης ἕκτης, ὡς εἴρηται, αἰσθήσεως ἐν τῷ σώματι.

XXII. Quod de Episcopo Aquileiensi observavimus, nempe initio Patriarchæ titulum illi tributum ad significandam Metropolitani dignitatem, id Lugdunensi quoque Episcopo competit, qui nuncupatus est Patriarcha in præfatione Synodi Matisconensis secundæ anno DLXXXV. *Priscus Patriarcha dixit.* In canone verò ultimo ejusdem synodi appellatur Metropolitanus. Gregorius quoque Turonensis lib. v. cap. xx. eodem Patriarchæ titulo ornabat Nicetium Episcopum Lugdunensem, Prisci decessorem, quamvis illa ætate soli provinciæ Lugdunensi præsideret. Sed non manavit in eorum successores extraordinaria hæc in Galliis appellatio; quemadmodum nec Sulpitij Bituricensis Episcopi successoribus collatus est Patriarchæ titulus, quem Desiderius Cadurcensis Episcopus in eadem provincia Metropolitano suo tribuit epistolâ duodecimâ.

Lugdunensis Episcopus dictus olim Patriarcha, id est, Metropolitanus.

Et Bituricensis.

XXIII. Altum quippe silentium hujus appellationis in synodis Gallicanis & in scriptoribus mediæ ætatis, donec, ut præmonui, epistolæ pontificiæ publicatæ sunt quas complectitur

Occasio novorum Primatum constituendorum.

Isidori collectio. Etenim ex eo quòd earum scriptor usus est implicata oratione, quæ de Primatibus & Patriarchis verba facit, in alium sensum detorta sunt; indéque tandem occasio nata est novorum in Occidente Primatum instituendorum. Eámque in rem valde contulerunt Hadriani capitula ad Angilramnum, relata in librum septimum Capitularium, ubi Concilij Africani verba de Primatibus cujusque provinciæ seu primæ sedis Episcopis ita accipiuntur ac si aliqui è Metropolitanis essent Primates, eáque ratione à ceteris Metropolitanis differrent. Vnde sic collegerunt, Primates non solùm eosdem esse cum Patriarchis, ut docuerant Clemens, Anacletus, & Anicetus, sed etiam cum Metropolitanis confundi, ut docebant alia loca. Itaque duo genera Primatum constituerunt, summos scilicet Patriarchas, & Primates seu Patriarchas quosdam secundi generis, inferiores summis Patriarchis, & superiores vulgaribus Metropolitanis.

Tria generà Primatũ apud Hincmarum.

XXIV. Hincmarus, vir emunctæ naris, quamvis pondere hujus novæ auctoritatis oppressus hac in re paululùm caligaverit, attamen aliquo pacto veteres canones retinere voluit. Primates ergo trium generum facit, primos, qui sunt Metropolitani suæ provinciæ; secundos, qui Metropolitanis aliquot præsint: tertios, summarum sedium Episcopos, qui soli Patriarchæ dicuntur: *Quidam*, inquit, *Archiepiscopi, vel Metropolitani, Primates provinciarum multotiens in sacris canonibus inveniuntur, illi videlicet qui in loco defunctorum Archiepiscoporum ab Episcopis uniuscujusque provinciæ sine interroga-*

Metropolitani qui ordinantur à suis synodis sine alterius consensu.

tione alterius Primatis prævalent ordinari, & ex antiquæ consuetudinis lege à sede apostolica Pallij solent genio insigniri, & in loco decedentium Episcoporum sine consultu vel licentia Primatis alterius in sua provincia quique possunt Episcopos ordinare. Hæc sunt Hincmari verba epistola VI. cap. V. editionis Moguntinæ, & cap. XVII. Opusculi. qui canones Africanos adducit, Nicænos quoque, & Sardicenses, atque decreta Innocentij, Leonis, & Hilari pro Metropolitanorum auctoritate. Vnde sic colligit: *Quibus & aliis sacrorum canonum & decretorum sedis Romanæ claret sententiis eosdem Metropolitanos Primates esse singulos singularum provinciarum, qui ex antiqua, ut præmisimus, consuetudine & apostolica traditione secundùm sacros Nicænos canones & convocare synodos & ordinare Episcopos & ordinari à provincialibus coëpiscopis sine cujusquam alterius Primatis interrogatione possunt, & disponere regulariter quæque per suas provincias queunt.* Subdit: *Illi autem Archiepiscopi vel Metropolitani, qui hæc sine consultu Primatis non possunt exequi, Archiepiscopi tantùm vel Metropolitani habentur; sicut & in gestis Chalcedonensis Concilij & in ejusdem synodi canonibus, & decretis Innocentij, & in epistola Leonis ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum invenimus.* Itaque Hincmaro omnes Metropolitani non sunt Primates. Exempli causa, qui subditi sunt Patriarchæ Antiocheno, quia nec Episcopos provinciæ suæ ordinant, nec ipsi ordinantur absque mandato Episcopi Antiocheni, ut docuit Innocentius. Atque idem usurpatum est in Ægypto. Quin & Constantinopolitanus Episcopus Metropolita-

Metropolitani, non vero Primates, dicuntur quorum ordinatio ab alio pendet.

Expenditur Hincmari opinio de Metropolitanis.

nos omnes trium Diœceseon sibi subditarum ordinabat. Quare ex regula Hincmari nulli dicendi erunt Primates in Oriente præter quatuor Patriarchas. In Occidente autem, si rectè numerus ineatur, nulli ipsius seculo erant Primates, ex regula quam posuit, præter aliquos Metropolitanos Gallicanos & Hispanicos, quibus ille dignitatem Primatum tribuit, etsi nullis sibi subditis Metropolitanis præessent. Tamen ex sententia veterum quos initio adduxi omnes Metropolitani dicuntur Primates; quia primam sedem obtinent, & jus primæ sententiæ habent in sua provincia. Quare aliunde hanc interpretationem Hincmarus commentus est, ut Primates, quos ex canonibus Metropolitanos esse sciebat, à ceteris quibusdam Metropolitanis distingueret, quo satisfaceret capitulo Hadriani in libros Capitularium conjecto & canoni nono Concilij Chalcedonensis. Ex eo nempe canone collegit secundi generis Primates, qui Metropolitanis sibi subditis præessent, exemplo Episcopi Thessalonicensis allato, qui provincias Illyricianas regebat. *Quos Metropolitanos*, inquit, *contra suos Primates se elevasse in gestis Chalcedonensis synodi reperimus; quósque eadem synodus justè redarguit, & auctoritate repressit.* Adjungit verò hæc de Primatibus tertij generis: *Patriarchas quoque vel Primates, qui duobus his nominibus in unius prioratus funguntur officio, non solùm adversùs tertiam & secundam sedem, verùm & contra primam & apostolicam sedem legimus extulisse, adeo ut Constantinopolitanus Episcopus* &c.

Secundum genus Primatũ, qui præsunt Metropolitanis.

Tertium, Patriarchæ.

Disputatur an vetus Ecclesia

XXV. Quæret aliquis an nullos ejusce ge-

neris Metropolitanos vel Archiepiſcopos agnoverit antiquæ Eccleſiæ diſciplina, qui ab aliquo Epiſcopo penderent, & aliis Metropolitanis in ſynodis & judiciis præferrentur. In Oriente quidem, præter Epiſcopos Alexandrinum & Antiochenum, erant alij tres Exarchi Diœceſeωn, ſcilicet Epheſinus Aſianæ Diœceſis, Cæſareenſis Ponticæ, Heracleenſis Thracicæ præfecti, qui Metropolitanos ſibi ſubditos plerunque ordinabant, & ſynodos diœceſanas indicebant; ſed ipſi á nullo Patriarcha pendebant in adminiſtratione Diœceſeon, & pari ferè jure fruebantur in ſuis Diœceſibus quo Alexandrinus & Antiochenus, qui potiores erant tantùm dignitate, donec tres illi Exarchi ſubditi ſunt ſedi Conſtantinopolitanæ; ut alibi opportuniùs oſtendam. Id tantùm hic monebo, hos Epiſcopos qui principem locum in Diœceſibus & regionibus ſuis obtinebant, olim à Græcis Archiepiſcopos dictos. quo titulo dignitatis ſoli Patriarchæ ornabantur. Inde Memnon Epheſinus Archiepiſcopus dicitur in Concilio Epheſino primo, actione quinta; eodémque nomine Thalaſſius Cæſareæ Epiſcopus & Stephanus Epheſi inſigniuntur à Theodoſio Imperatore in literis quibus Concilium Epheſinum ſecundum indixit. Sed tranſlata eorum poteſtate in Epiſcopum Conſtantinopolitanum canone XXVIII. ſynodi Chalcedonenſis, ſolum illis Exarchorum nomen relictum eſt, & conſeſſus prærogativa in ſynodis œcumenicis.

agnoverit ſecundi generis Primates.

Exarchi Diœceſeon Aſianæ, Ponticæ, & Thracicæ, olim ſimiles Patriarchis.

Archiepiſcopi olim dicti.

XXVI. Propiùs ad Primates de quibus diſputamus accederent Epiſcopi qui Babylonicis provinciis & Perſidis præerant in Oriente, (qui

De Archiepiſcopis Babylonicis & Perſidis.

quidem Archiepiſcopi dicti ſunt & Catholici) ſi ab iis provocare licuiſſet ad Patriarchas. Illi enim & Metropolitanos quamplurimos ſub ſe conſtitutos ordinabant olim, & à Patriarcha Antiocheno ordinationem ſuſcipiebant, ut fit etiam hodie. Eorum meminit Petrus Antiochenus in epiſtola ad Dominicum Gradenſem ſuperiùs laudata, in qua promit exemplum Archiepiſcoporum orientalium, quibus Patriarchæ appellatio communicata non erat, licèt aliquot Metropolitanos ſibi ſubditos haberent.

De iis Petrus Antiochenus in epiſtola MS.

Ἀναλόγισαι γὰρ (inquit, Dominicum alloquens) ὅσον μείζων κατὰ σὲ χώρας ἡ Βουλγαρία· ὅσον δὲ ταύτης πάλιν Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ Ρωμάγυρις, ἤτοι Χορασὰν, καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς ἄλλης ἀνατολῆς ἐπαρχίαι. Ἐν αἷς ἀρχιεπίσκοποι παρ' ἡμῶν πέμπονται καὶ καθολικοὶ, χειροτονοῦντες ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι μητροπολίτας, ἔχοντας ἐπ' αὐτοῖς ἐπισκόπους πολλούς. Ἀλλ' εἷς ἐξ αὐτῶν πατριάρχης οὐκ ἐκλήθη ποτέ. *Conſidera enim Bulgaria quanto major ſit tua provincia, illâ verò quàm longiùs pateat Babylon & Romagyris, ſive Choroſan, & ceteræ reliqui Orientis provinciæ, in quas Archiepiſcopi à nobis mittuntur, & Catholici, qui Metropolitas in partibus illis ordinant; hi verò plures habent Epiſcopos ſibi ſubditos; ſed nullus eorum unquam Patriarcha dictus eſt.* Ceterùm Catholici nuncupati ſunt ad ſignificandam eorum auctoritatem, quæ non una provincia coërcita erat, ſed per plures provincias porrigebatur, quarum univerſitati hi Archiepiſcopi præerant. Hanc nominis iſtius nomenclaturam inſinuat Procopius libro ſecundo de bello Perſico, ubi ait Chriſtianos in Perſide degentes Epiſcopum quem colunt, Catholicum vocare; quo-

Catholici dicti.

niam unus cùm ſit, univerſis tamen regionibus illis præſit: Τόντε Χριστιανῶν ἱερέα καθολικὸν καλοῦσι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ, ὅτι δὴ ἐφέστηκεν εἷς ὢν ἅπασι τοῖς ταύτῃ χωρίοις. Vnius ergo Epiſcopi ſolicitudini commiſſæ ſunt ab initio barbararum in Oriente nationum provinciæ; quemadmodum totius Scythiæ unus tantùm erat Tomorum Epiſcopus, teſte Sozomeno lib. VI. cap. XX. Poſtquam verò Chriſtianæ religionis profeſſionem gentes illæ in variis & diſſitis tractibus amplexæ ſunt, neceſſaria fuit plurium Epiſcoporum & Metropolitarum conſtitutio, reſervato Archiepiſcopi & Catholici nomine ei qui ceteros omnes regebat. Seleuciæ primùm ſedem ſuam fixit Archiepiſcopus ſeu Catholicus Orientis; ut diſcimus ex Sozomeno lib. II. cap. VIII. apud quem Symeon fuiſſe dicitur Archiepiſcopus Seleuciæ & Cteſiphontis regiarum urbium in Perſide: Ἀρχιεπίσκοπος Σελευκείας καὶ Κτησιφῶντος τῶν ἐν Πέρσιδι βασιλευουσῶν πόλεων. Vnde Ioannes Epiſcopus Perſidis in Synodo Nicæna. Catholici Seleuciæ meminit quoque canon XXXIV. & XXXV. Collectionis Arabicæ ab Alphonſo Piſano & à Turriano publicatæ, eíque Metropolitanorum ſibi ſubditorum ordinationem á ſede Antiochena de conſenſu Antiocheni Epiſcopi diſtractam tribuit, ſextúmque locum in ſynodis Græciæ, ſcilicet poſt Patriarcham Hieroſolymitanum, quia vices gerit ſui Patriarchæ. Sed everſa Seleucia, à Babylone, quò ſe contulit, Babylonius dictus eſt; altérque in Choroſan ſive Romagyri conſtitutus eſt, ut diſcimus ex loco laudato Petri Antiocheni. Quæ appellatio & diviſio retinebatur abhinc annis trecentis, teſte

Archiepiſcopus Seleuciæ.

Qui & Catholicus.

Tandem Babylonius dictus.

Iacobo de Vitriaco historiæ orientalis cap. XXIII. Hujus Catholici Babyloniæ meminit Petrus Venetus lib. I. Itinerarij cap. VI.

De Catholico Armeniæ.

XXVII. Alius erat Catholicus Armeniæ, quem ex Gregorij Armeniæ Episcopi decreto ab alio ordinari nefas erat quàm ab Episcopo Cæsareensi Ponticæ Diœceseos Exarcho, juxta Niconis testimonium, qui anno DCCCCLXI. florebat. Gregorius ille à Nicone laudatus Armeniæ datus est Episcopus à Leontio Cæsareæ Episcopo, sub tempora Synodi Nicænæ, ut gentem illam in fide Christiana erudiret. Vtraque Armenia prima & secunda Ponticæ Diœcesi in laterculo Imperij accensebatur. Vnde in promptu fuit Leontio Diœceseos Exarcho Armenis, Armeniam majorem scilicet incolentibus, recens ad fidem conversis Episcopum præficere; vtpote cujus curæ barbaræ quoque regiones Armeniæ parvæ finitimæ commissæ essent. Propagata per eos tractus religione Christiana, iis præfuit Catholicus Armeniæ; cujus ordinatio, quæ veteri jure Cæsareæ Episcopo competebat, translata est in Patriarcham Constantinopolitanum, ea parte canonis XXVIII. qua cavetur ut qui sunt *in Barbarico* Episcopi, Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ Diœceseon, ordinentur à Constantinopolitano Episcopo. Tandem verò schismate conflato, ab Ecclesiæ Constantinopolitanæ communione discessit Catholicus Armeniæ. Hæc est Armenia quæ dicitur quarta in veteri notitia Græca episcopatuum, descripta temporibus Photij, cujus hæc sunt verba: Χρὴ εἰδέναι ὅτι αὐτὴ αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικὸν θρόνον, ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸν ἅγιον Γρηγό-

Ordinatus à Cæsareæ Episcopo.

Ei commissa est Armenia major.

Quæ quarta dicta.

ειον Αρμενίας, ἔχουσα πόλεις καὶ κάστρα σ'. *Scire oportet hanc provinciam esse sui juris, miniméque subditam apostolicæ sedi,* Constantinopolitanæ scilicet, *sed honorari tamen intuitu sancti Gregorij Armeniæ Episcopi, & preesse ducentis urbibus & castris.* Accessit Romam ad Eugenium III. circiter annum MCXLV. Armeniæ Archiepiscopus, teste Ottone Frisingensi lib. VII. cap. XXXII. qui ait eum Catholicum dici, milléque Episcopis & ampliùs præfectum esse. Norsesim Armeniæ Catholicum Theorianus in legatione à se conventum testatur circiter annum millesimum centesimum septuagesimum.

XXVIII. Alexandrino Patriarchæ suberat Æthiopiæ Archiepiscopus; qui & Catholici dignitate atque nomine fruebatur, & ab Alexandrino Episcopo ordinabatur, quemadmodum docet canon XXXVI. collectionis Arabicæ; ubi annotatur non fuisse illi liberum Metropolitas in Æthiopiæ provinciis constituere. Quare ad hoc usque seculum Abuna Pontifex Abyssinorum ab Episcopo Alexandriæ ordinatur; nullíque sunt in Æthiopia Metropolitæ, sed tantùm Episcopi. Ab aliquot annis, derelicta sede Alexandrina, Romanam colunt Æthiopes; etsi aliqua supersint in vastis illis tractibus schismatis antiqui semina.

Æthiopiæ Archiepiscopus.

XXIX. In Occidentali Ecclesia Archiepiscopi Thessalonicenses & Iustinianæ primæ, positi in Illyriciana Diœcesi, ex beneficio Romanorum Pontificum id assecuti sunt ut Metropolitanos suarum Diœceseon regerent, & vice apostolica judicia, synodos, & ordinationes administrarent; ita tamen ut ipsi quoque sub-

Tractatio instituitur de Archiepiscopis Thessalonicæ & Iustinianæ in Occidente.

jacerent Romanis Pontificibus.

De administratione Illyrici.

XXX. Quod ut liquidiùs intelligatur, paucis agendum est de civili & ecclesiastica administratione quæ viguit olim in Illyrico. Ejus forma variè ab antiquis Principibus composita est, laxatis eorum arbitrio vel restrictis provinciarum finibus; donec ex Constantini decreto quatuor præfecturæ institutæ sunt, scilicet Galliarum, Illyrici, Italiæ, & Orientis. Tunc præfectura Illyrici compacta est ex Pannoniis, utroque Norico, Dalmatia, Daciis, Mœsia, Dardania, Macedonia, Achaia, Thessalia, utraque Epiro, & Creta, teste Zosimo, qui solus corporis hujus membra distinxit. Sirmium autem, Pannoniæ secundæ civitas, erat Illyrici caput; ut ait disertè Anemius civitatis illius Episcopus in synodo Aquileiensi anno CCCLXXXI, *Caput Illyrici non nisi civitas Sirmiensis.* Vnde matrem urbium eam vocat Ammianus, ibíque Principum Romanorum regiam seu palatium fuisse docet lib. XXI. & XXVI. & Zosimus lib. IV. Hic quoque erat præfecturæ Illyricianæ sedes; ut colligere licet ex eodem Ammiano lib. XV. quod etiam Iustinianus annotavit Novella XI. *Antiquis temporibus Sirmij præfectura constituta; ibíque omne fuerat Illyrici fastigium, tam in civilibus quàm in episcopalibus causis.*

Ejus præfectura.

Vide Sextum Rufum in Breviario.

Sirmium Illyrici caput.

Divisio Illyrici in orientale & occidentale.

XXXI. Deinde sectum est in duas partes Illyricum; ita ut Diœcesis Macedoniæ, quæ Macedonias primam & secundam, Thessaliam, Achaïam, & utramque Epirum complectebatur, & Diœcesis Daciæ, adjunctæ sint Orientis imperio, sub dispositione Præfecti prætorio Illyrici; cujus sedes constituta est Thessalonicæ.

Pannoniæ, utrumque Noricum, & ceteræ provinciæ retentæ sunt in Occidentis imperio, sub Præfecto prætorio Italiæ & Vicario Sirmij. Illyricum pars Occidentis.

XXXII. Disputatur ab eruditis viris de tempore hujus divisionis; quod ex historicis hujus seculi nobis eruendum est. Diviso inter filios Constantini orbe Romano, solidum Illyricum absque ulla sectione cessit Occidentis imperio, quod Constantinus & Constans obtinuerunt; relicto penes Constantium Oriente, ut notavit Zosimus libro secundo. Eandem formam secutus est Valentinianus senior, quemadmodum testatur idem auctor libro quarto, ubi de Valentiniano & de Valentis nuncupatione facta anno CCCLXIV. agit his verbis: Ἐδόκει τῷ Οὐαλεντινιανῷ διελομένῳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἀρχὴν ἐπιτρέψαι μὲν αὐτῷ τὴν ἑῴαν, ἄχρις Αἰγύπτου καὶ Βιθυνίας, καὶ Θρᾴκης. Λαβόντα δὲ τὰς ἐν Ἰλλυρίοις πόλεις αὐτὸν, εἰς τὴν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν, Ἰβηρίας τε, καὶ τῆς Βρεταννικῆς νήσου, καὶ Λιβύης ἁπάσης. *Valentiniano partienti imperium cum fratre visum est Orientem illi committere, ipsámque Ægyptum, Bithyniam, & Thraciam. Ipse verò civitates Illyrici penes se recepit, atque Italiam, in quam se contulit, tum gentes quæ sunt ultra Alpes, Hispanias, Britannicam insulam, & universam Africam.* Eandem divisionem referunt Sozomenus libro IV. cap. VI. Theodoretus lib. IV. cap. IV. Ammianus quoque ostendit egregiè libro trigesimo totum Illyricum Valentiniano paruisse. Etenim advenienti in eos tractus huic Principi docet Epirotas, exemplo ceterorum provincialium legatione missa, Probum pro bene gesta præfecturæ Illyrici administratione commendare conatos,

Sub Constantij liberis & Valentiniano.

Iphiciem verò Philoſophum unum ex legatis interrogatum à Principe an ex animo bene ſentirent de Præfecto, conſtanti reſponſione officium legationis corrupiſſe: *Gementes*, infit, *& inviti.* Hinc patet apertiſſimè Epirum ea tempeſtate Imperio Occidentali ſubditam. Hæc ſunt Ammiani verba; *Ad provincialium reſiduorum exemplum etiam Epirotæ acturos ſibi gratias à Præfecto mittere compulſi legatos &c.* Eidem Probo Illyrici Præfecto & Occidentis Imperio ſubjectam fuiſſe Diœceſim Macedonicam anno CCCLXVIII. teſtatur lex ſeptima Codicis Theodoſiani *De metallis.*

Et ſub Gratiano.

XXXIII. Poſt obitum Valentiniani (qui accidit anno CCCLXXV.) Gratianus, licet à patre Auguſtus appellatus, injuriam imminuti à proceribus ſuis Imperij paſſus eſt, qui Valentiniano II. ejus fratri vix quinquenni Italiam, Illyricum, & Africam tribuerunt; relictis Gratiano Gallia, Hiſpania, & Britannia, teſte Zoſimo libro quarto. Deleto à Gotthis in Thracia Valentis exercitu, ipſóque Principe in tugurio ab hoſtibus igne conſumpto, anno CCCLXXVIII. vaſtatum eſt à barbaris luctuoſiſſima clade Illyricum; donec Theodoſius dux à Gratiano in eas provincias miſſus cum lectiſſimis copiis, injuriam reipublicæ ultus eſt, & paulò pòſt Sirmij à Principe ad Imperium Orientis adſcitus. Nempe credidit illi Gratianus eam Imperij partem quam Valens rexerat, ut diſertè ſcripſit Theodoretus libro quinto cap. VI. Τῆς Βάλεντος μοίρας τὰ σκῆπτρα παρέδωκε. Idem confirmat Zoſimus, qui Theodoſium Orientis & Thraciæ rebus, non autem Illyrici, à Gratiano præfectum do-

Theodoſio cōceſſum Orientis Imperium abſq; Illyrico.

cet lib. IV. Ἐπιστήσας τοῖς κατὰ Θρᾴκην αὐτὸν, καὶ τῷ ἑῴαν πράγμασι. Inde est quòd Probus Valentiniani II. beneficio præfectura Italiæ, Africæ, & omnis Illyrici potiebatur anno CCCLXXXIII. ut colligitur ex lege septima Codicis Thodosiani *Si per obrept. rescr. fuer. impetr.* Quare Sozomeni hallucinatio excusari non potest, qui commissum Theodosio Illyricum & Orientem scripsit lib. VII. cap. IV. Ἰλλυρίοις, καὶ τὰ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα τῆς ἀρχῆς Θεοδοσίῳ ἐπιτρέψας. Hallucinatio Sozomeni.

XXXIV. Post necem Gratiani à Maximo tyranno cæsi anno CCCLXXXIII. Valentinianus II. eundem Maximum in societatem Imperij adsciuit; & statim, ut caput suum tueretur ab insidiis tyranni, qui contra fœderis leges Italiam cum copiis ingressus erat, ex Aquileia in ultimos regni fines, nempe Thessalonicam, navigio aufugit cum Iustina matre anno trecentesimo octuagesimo octavo, teste Zosimo. Quod retulit Socrates ad consilium Probi Præfecti, quem ab Italia discedentem ad Illyricum se contulisse scribit & constitisse Thessalonicæ: Ἀναχωρεῖ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδα γενόμενος γῆς, ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆς Μακεδονίας διέτριβε. Hic verò dissimulari non debet lapsus Theodoreti lib. v. cap. XV. qui, forma imperij Orientalis quæ sua ætate (id est, anno CDL.) vigebat, inspecta, putavit Valentinianum secundum in ditionem Theodosij, regno suo derelicto, οἰκείαν καταλελοιπότα βασιλείαν, se recepisse; cùm tamen, ut monui & testimoniis certissimis atque adeo ipsius Theodoreti probavi, solidum Illyricum & Thessalonica civitas tunc temporis pars esset occidentalis Imperij.

Illyricum Occidenti paruit sub Valentiniano II.

Socrat. lib. 5. cap. 11.

Theodoreti ipsius.

Valentinianus II. retinet Illyricum post necem Maximi.

XXXV. Eodem anno CCCLXXXVIII. Theodosius expeditionem in Maximum suscepit, & ab eo devicto meritas pœnas ob Gratiani cædem sumpsit; compositísque rebus, Valentinianum secundum integro Occidentis Imperio præfecit; relictis illi provinciarum iis tractibus quos pater illius Valentinianus senior possederat, id est, Gallia, Britannia, Hispania, Africa, & solido Illyrico, usque ad Thraciam. Poterat Illyrici partem, sumptuum, quos in bellum impenderat, sarciendorum prætextu, ab Occidente decerpere; sed maluit beneficij accepti memoria quàm imperij amplificatione famam suam augere. Hanc observationem debemus Zosimo lib. IV. *Τὴν μὲν οὖν βασιλείαν πᾶσαν Οὐαλεντινιανῷ παρέδωκεν, ὅσην ἔτυχεν ἔχων ὁ τούτου πατήρ; καὶ τοῦτο περὶ τοὺς εὐεργέτας καθῆκον ἔδοξεν εἶναι.*

Post obitum Theodosij senioris sectum Illyricum in duas partes arbitrio Theodosij inter filios Arcadium & Honorium.

XXXVI. Deinde Valentiniano secundo per summum Arbogastis scelus Viennæ intra Gallias strangulato anno trecentesimo nonagesimo secundo, Theodosius iterum ultor regij sanguinis in Occidentem penetravit; sublatóque Eugenio tyranno, ipse quoque Mediolani obiit; collato Occidentis in Honorium filium imperio, & in Arcadium Orientis, anno trecentesimo nonagesimo quinto. Tunc Illyrici sectio in duas partes (designatas numero XXXI.) quam Notitia Imperij exhibet, inducta est, ex Theodosij arbitrio, aut ex Arcadij usurpatione. Variant enim in hoc capite veteres historici. Major apud me fides Zosimi, cujus hæc sunt verba: *Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἔθνη, καὶ Ἴβηρας, καὶ Κελτοὺς, καὶ προσέτι γε Λιβύην ἅπασαν, Ὀνωρίῳ τῷ παιδὶ παραδούς.* *Theodosius Imperator*

Vel Arcadij usurpatione.

gentes

gentes Italiæ adjunctas, Hispanos, Gallos, atque omnem Africam Honorio filio tradidit. Illyrici præfecturam omisit, quia transcripta erat in Arcadium. Attamen retentas ex Illyrico gentes quæ finitimæ erant Italiæ, ipsámque Italiam, his verbis designavit, τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν ἔθνη. E contrario Olympiodorus, apud Photium in Bibliotheca, Illyricum solidum ex testamento patris Honorio adscribit; cujus vindicandi causâ Alaricum Gotthorum Phylarchum á Stilicone accersitum testatur: Στελίχων μετεκαλέσατο ἐπὶ τὸ φυλάξαι Ὀνωρίῳ τὸ Ἰλλυρικόν· τῇ γὰρ αὐτοῦ ἦν παρὰ Θεοδοσίου τοῦ πατρὸς συννενεμημένον βασιλείᾳ. *Stilico evocavit* Alaricum; *ut Honorio Illyricum assereret. ipsius enim imperio à Theodosio patre tributum fuerat.* Consentit quidem Zosimus evocatum à Stilicone Alaricum, ut ejus ope omnes Illyrici civitates Arcadio ademptas Honorij imperio adjungeret, παρασπάσασθαι μὲν αὐτὰς Ἀρκαδίου, προσποιήσασθαι δὲ τῇ Ὀνωρίου βασιλείᾳ; quemadmodum Stilico ipse senatui Romano persuasit, qui copias Alarici post vastatam Macedoniam, Thessaliam, & Achaïam in Epiro morantis Italiæ infestas suspicabatur. Sed in ea oratione supremum Theodosij judicium non allegat. Id tantùm præ se ferre videtur, antiquos Imperij occidentalis fines non esse movendos, & restitutionem Illyrici procurandam. Clades autem Romanæ urbis, cædes Stiliconis, & Germanarum nationum in Gallias & Hispanias irruptio, animum Honorij ab Illyrico repetendo averterunt; quod Imperatoribus Orientis ex prædicto anno CCCXCV. absque ulla interpellatione paruit. Itaque statim ab obitu Theodosij Rufi-

Bellum inter fratres ob Illyricum orientale.

Quod remansit penes Imperatores Orientis.

nus, qui aulæ orientali præerat, Antiochum Achaïæ Proconsulem creavit, *ἀνθύπατον καθίστησι τῆς Ἑλλάδος*, apud Zozimum libro quarto. Continuata est hæc potestas in reliquos Arcadij annos, & duravit temporibus Theodosij II. ejus filij. Quod demonstrant duæ constitutiones ab eo Principe latæ de rebus Illyrici, & de provinciis Macedoniæ & Achaiæ, scilicet anno CDXXI. & CDXXIV. *l. Omni innovatione. Cod. De sacrosanct. Eccles. & l. 33. Codicis Theodosiani de annon. & tribut.*

Præfectura Illyrici orientalis.

XXXVII. Illyricum illud orientale administratum est à Præfectis prætorio Illyrici, ut docet Notitia Imperij; ad quos pleræque constitutiones & rescripta Principum data reperiuntur in Codice Theodosiano & Iustinianeo. Hujus præfecturæ sedes constituta fuit Thessalonicæ; quemadmodum docet Theodoretus lib. IV. cap. XVII. dum commendat illam urbem, occasione sumpta famosæ illius & lugendæ Thessalonicensium cædis à Theodosio imperatæ, ob quam ab Ambrosio Mediolanensi Episcopo Princeps ad pœnitentiam adactus, Ecclesiæ ingressu prohibitus est. Fraudi fuit hic locus eruditis viris, qui Theodoreti verba de præfecturæ sede ad Theodosij Magni tempora trahunt; cùm tamen is auctor de sui temporis statu apertè loquatur, id est, anni CDL. quo Thessalonica præfectoriana dignitate potiebatur: *Θεσσαλονίκη πόλις ἐστὶ μεγίστη, καὶ πολυάνθρωπος, εἰς μὲν τὸ Μακεδόνων ἔθνος τελοῦσα, ἡγουμένη δὲ καὶ Θετταλίας καὶ Ἀχαΐας, καὶ μέντοι καὶ ἄλλων παμπόλλων ἐθνῶν, ὅσα τῶν Ἰλλυριῶν ὁ ὕπαρχον ἡγούμενον ἔχει.*

Ejus sedes Thessalonicæ.

Theodoretus explicatus.

XXXVIII. Mutilato Illyrico præfuit

etiam in Occidente Præfectus prætorio Italiæ; & Vicarius degens Sirmij, per illos tractus vice sacra judicabat. Tandem Valentinianus III. ducta uxore Eudoxia Theodosij II. filia, Illyricum occidentale, quod ægrè à barbarorum insultibus tuebatur, in socerum suum transcripsit anno quadringentesimo trigesimo septimo; exceptis saltem à donatione Norico, Dalmatia, & Valeria, finitimis Italiæ provinciis. Iornandes solus meminit hujus donationis: *Valentinianus, data pro munere socero suo tota Illyria, celebratis nuptiis ad regna sua cum uxore recessit.* Sed pauló póst secutum est Sirmij excidium; quod anno CDXLII. Attila Rex Hunnorum longa obsidione cinxit, spretáque ad se missa à Theodosio legatione vastavit, ut docet Priscus in excerptis. Planè Sirmij curam gerebat Theodosius ut sui. Alioqui legatio mitti debuit à Valentiniano III. Tunc accidit quod Iustinianus observat Novella XI. nempe Apennium Præfectum prætorio Illyrici, sive is Vicarius fuerit, è Sirmio Thessalonicam profugisse, eóque tunc commigrasse dignitatem præfecturæ: *Postea autem*, inquit, *Attilanis temporibus, eisdem locis devastatis, Apennius Præfectus prætorio de Sirmitana civitate Thessalonicam profugus venerat. Tunc & ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus est, & Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ, meruit aliquam prærogativam.* Quod tamen cautè accipiendum, scilicet de Vicarij jurisdictione in Pannonias, quæ posthac Thessalonicæ exercenda erat, non autem Sirmij. unde amplificata est urbis & Ecclesiæ Thessalonicensis dignitas. Ce-

Valentinianus III. cessit Illyricum occidentale Theodosio II.

Sirmij excidium.

Explicata Novella XI. Iustiniani.

Præfectura Illyrici occidentalis translata Thessalonicã.

terùm si generaliter de præfectura Illyrici verba Novellæ accipiamus, ac si tunc primùm in ea civitate sedem fixerit, Tribonianus liberari non potest à vitio ἀνιστορησίας; cùm retro ab annis quinquaginta præfectura Illyrici orientalis Thessalonicæ constituta esset, ut antea docui.

De Ecclesia Thessalonicæ.

XXXIX. Quod autem attinet ad Ecclesiam Thessalonicensem, certum est, ut docet Tribonianus, dignitatis ejus augendæ consilium & originem ex sede præfecturæ processisse. Illi enim prærogativæ civilis jurisdictionis Romani Pontifices ecclesiasticam quoque rescriptis suis adjunxerunt. Thessalonicensem civitatem commendat Concilium Sardicense canone vigesimo; quæ quidem metropolis erat Macedoniæ, ex Strabone. unde Thessalonicensis Episcopi dignitas & auctoritas in Macedoniam. Ceterùm judiciorum ecclesiasticorum ab Episcopo Thessalonicensi ejusque Synodo Macedonica redditorum retractationes, quemadmodum & ceteræ majores causæ, Romæ coram Summo Pontifice peragebantur, etiam post Illyrici orientalis adjunctionem factam Imperio orientali. Quod apertè docent duæ Innocentij primi epistolæ circiter annum CDXV. datæ ad Rufum Thessalonicensem Episcopum & ceteros Macedones Episcopos, quæ relatæ sunt in corpus Canonum ex collectione Dionysij Exigui. Earum una Bubalij & Tauriani negotium Romæ disceptatum fuisse post primam cognitionem in Macedonia habitam ostendit, legationéque duorum Episcoporum Maximiani & Eumeni conventum Innocentium ut, omissâ retractatione judicij, perditos homines repelleret. Sanè re-

Metropolitana Macedoniæ.

Iudicia Synodi Macedonicæ retractata Romæ post divisionem Illyrici.

tractationem ſeu inſtaurati judicij cognitionem aſſeruit ſedi apoſtolicæ; ſed ſceleſtos illos auctoritate quoque ſua repreſſit. Altera epiſtola conſultationi Macedonum Epiſcoporum de quatuor diſciplinæ capitibus luculentiſſimè reſpondet. Præterea verò Photinum Macedoniæ Epiſcopum à deceſſoribus ſuis Romanis Pontificibus damnatum in integrum reſtituit, venia illi conceſſa poſtulationis Epiſcoporum intuitu. Sed ut eos voti compotes fecit in cauſa Photini, ita petitionem eorum repulit de Euſtathio Diacono à gradu miniſterij repellendo.

Theodoſius II. Illyrici orientalis quæſtiones canonicas referri jubet ad Conſtantinopolitanam ſedem.

XL. Videtur hic agendi modus diſplicuiſſe Theodoſio II. ſecum fortè reputanti ad injuriam ſuam aliquo pacto pertinere quòd cauſæ ortæ in Orientis Imperio ad Occidentis Imperium judicandæ traherentur contra veterem conſuetudinem, quæ orientales Epiſcopos ſynodis orientalibus committebat. de qua ſynodus Aquileienſis, & pſeudoſynodi Sardicenſis epiſtola. Eòque præſertim quòd ſynodus Sardicenſis eum modum in retractationibus judiciorum præſcripſiſſet, ut ſi Pontifex Romanus reſtaurandam cognitionem duceret, id fieret intra provinciam, delegata ſedis apoſtolicæ vice alicui è latere ſuo. Itaque conſtitutione lata anno CDXXI. juſſit Theodoſius ut ſi quid dubij emergeret per Illyrici provincias in quæſtionum canonicarum examine, id non à ſingulis Epiſcopis vel à ſynodis provincialibus, ſed à conventu ſacerdotali totius Diœceſeos Illyricianæ diſcuteretur; ita tamen ut de tota controverſia referretur ad Epiſcopum Conſtantinopolitanum, qui Romæ veteris prærogativa fruitur. De hujus legis ſenten-

tia egi libro III. cap. II. De concordia sacerdotij & imperij. Id unum adjiciendum, quod ad rem istam pertinet, nempe Theodosio visum satis caveri juribus Romanæ sedis, quod relatio fieret Episcopo Constantinopolitano vice Romani Episcopi, cujus prærogativa cum illo communicata erat á Synodo secunda œcumenica. Sed constitutionem suam probare non potuit Romano Pontifici, cujus auctoritate destituta nullas vires habuit; adeo ut in illo Synodi Chalcedonensis ambitioso canone vigesimo octavo, quo amplificata est Constantinopolitanæ sedis dignitas, nullum jus collatum illi fuerit in provincias Illyrici.

Frustra.

Privilegio apostolicæ sedis finiuntur intra fines imperij orientalis.

XLI. Alio veró modo Theodosij desiderio satisfecit Episcopus Romanus, forté Bonifacius, quo & jura sedis apostolicæ & prærogativam Imperij orientalis tuitus est, juxta formam á Canonibus præscriptam. Vices enim suas mandavit Episcopo Thessalonicensi per universum Illyricum orientale; ita ut quod in singulis causis agere poterat, nempe judices dando, & vicarium delegando, id unico generali mandato comprehenderet. Hac ratione etiamnum in Gallia Archiepiscopi & Episcopi ex constitutionum regiarum præscripto Vicarios instituunt intra fines curiarum supremarum, quando contingit sedes episcopales constitutas esse in alterius curiæ territorio. Porró mandati prædicti mentio aperta in epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, cui vices suas exemplo majorum se indulsisse profitetur: *Sicut prædecessores mei prædecessoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ, priorum secutus exemplum, vices meî*

Mandata jurisdictione Episcopo Thessalonicensi.

moderaminis delegavi ; ut curam quam universis Ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis adjuvares, & longinquis à nobis provinciis præsentiam quodam modo nostræ visitationis impenderes. Majores illi, quorum Leo meminit, sunt posteriores Innocentio, sub quo Rufus solam Macedonicam provinciam regebat jure metropolitico. Ex mandato autem pontificio Episcopus Thessalonicensis totius Illyrici orientalis solicitudinem suscepit ; ut patet ex Leonis epistola, qui Anastasium acerbè objurgat quòd adita Illyrici præfectura, & officiorum publicorum terribili executione missa, Atticum veteris Epiri Metropolitam sæviente hieme coram se exhiberi jussisset, nullo vel falso crimine insimulatum. Epirus est una è provinciis Illyrici ; in cujus Ecclesiis vicario nomine Anastasium egisse Leo disertè observat, séque eas illi commendavisse.

Cui paruit Illyricum oriētale.

XLII. Inter mandatorum capita primum est ut in illis provinciis Thessalonicensis episcopatus fastigium præemineat. Secundum, ut de persona consecrandi Episcopi Metropolitanus cujusque provinciæ, de Metropolitani autem electione provinciales sacerdotes ad Thessalonicensem referant, ut ejus auctoritate ordinatio celebranda firmetur. Tertium, ut in conventibus seu Conciliis provinciæ omnes querelæ judicentur. Si qua verò difficilior causa emerserit, Metropolitanus curet de totius negotij qualitate Thessalonicensem instruere, ut coram positis partibus ejus judicio sopiatur, vel ad cognitionem Romani Pontificis à Thessalonicensi transferatur. Itaque & confessus honor & summa ju-

Tria capita illius vicariæ potestatis.

diciorum atque ordinationum κῦρος mandato Romani Pontificis indulta erant Episcopo Thessalonicensi.

Tempus collatæ illius potestatis.

XLIII. Ejus prærogativæ possessionem adeptus erat anno quadringentesimo trigesimo primo; ut patet ex epistola Cyrilli ad Ioannem Antiochenum, si rectè intelligatur: in qua testatur Nestorium à Romana synodo damnatum, ejúsque sententiæ exempla missa ad Rufum Thessalonicensem Episcopum, tum ad alios quoque nonnullos per Macedoniam Episcopos qui semper ad ejus sententiam accedunt: Γεγράφασι καὶ τὰ ἴσα πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης Ῥοῦφον καὶ πρὸς ἑτέρους τινὰς τῶν κατὰ τὴν Μακεδονίαν θεοσεβεῖς ἐπισκόπους, οἳ καὶ ἀεὶ συντρέχουσι ταῖς παρ' αὐτοῦ ψήφοις. Macedonia hîc sumitur, non pro sola ejus nominis provincia, sed pro Diœcesi Macedoniæ: quæ, ut docet Notitia Imperij, ex septem provinciis constat, ut suprà monui. Ad Metropolitanos hujus Diœceseos scripsit Celestinus ex more Pontificum & Imperatorum, qui generalia decreta ad solos Metropolitanos mittebant. Illi verò suæ provinciæ Episcopis ea deinde insinuabant. Thessalonicensis autem Episcopi in earum provinciarum sacerdotes potestatem his verbis significat Cyrillus: Ἀεὶ συντρέχουσι ταῖς παρ' αὐτοῦ ψήφοις. id est, *Ad ejus decreta formanda conveniunt*: quia in conventu omnium Episcoporum ex suffragiorum collatione decernebat. Itaque Rufus, qui temporibus Innocentij, id est, anno quadringentesimo decimoquinto, provinciam Macedoniam regebat, incremento dignitatis auctus est, vice pontificia in Macedonicam Diœcesim sibi delegata.

Concil. Ephes. parte 1. cap. 21.

Explicatur Cyrilli Alexandrini locus.

XLIV. Inde illi consensus honor in Concilio Ephesino, ubi Flavianus Philippensium Episcopus vices gerere dicitur Rufi Thessalonicensium Episcopi; atque eo titulo priorem occupat locum post Hierosolymitanum & Ephesinum, ante Firmum Cæsareæ Cappadociæ Exarchum, qui alioqui potior futurus erat ob Ponticæ Diœceseos administrationem. Quin & ipse Firmus Cæsareensis dignitatem Ecclesiæ Thessalonicensis agnoscit, dum eximios illos Episcopos recenset ad quos Celestinus literas dedit contra Nestorium, nempe *ad Cyrillum Alexandrinum, Iuvenalem Hierosolymorum, & Rufum Thessalonicensem, necnon ad sanctas Constantinopolis & Antiochiæ Ecclesias*. Permiscetur ceteris Exarchis, quia Illyricianæ Diœcesi præerat; cujus mentio fit in relatione synodi ad Theodosium ut distinctæ ab occidentali Concilio, quoniam ea tempestate Illyricum orientale, etsi penderet à Romana sede, tamen recisum erat ab occidentali Imperio. E contrario, Acholius Thessalonicensis Episcopus invitatus anno CCCLXXXI. ad Synodum secundam, quæ ex solis orientalibus Episcopis constabat, dicitur disertè Episcopus Occidentis in epistola Synodi Romanæ editæ à viro clarissimo Patre Sirmondo: quia Diœcesis Illyrici nondum avulsa erat ab Occidentis Imperio.

Προεδρία Episcopi Thessalonicensis.

Concil. Ephesin. par. 2. Act. 2.

Illyricum distinctum ab occidentali Concilio.

Eundem locum obtinuit in Synodo Chalcedonensi Quintillus Legatus Anastasij Thessalonicensis; qui ceteris omnibus Episcopis, post Patriarchas, antefertur. Eundem ordinem retinuit in Quinta Synodo Benignus ejusdem sedis Thessalonicensis Legatus. Sextæ autem eodem

Iterum de consessu Thessalonicensis Episcopi.

gradu subscripsit, addito suæ dignitatis elogio, Ioannes Thessalonicensis, apostolicæ sedis Romæ Vicarius & Legatus. *Ἰωάννης ἐλέῳ θεοῦ ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης, καὶ βικάριος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ῥώμης, καὶ ληγάτος.*

Explicantur Nicolaus I. & Ioannes VIII. de tempore delegationis factæ Episcopo Thessalonicensi.

XLV. Huic nostræ sententiæ, quæ Thessalonicensis Episcopi auctoritatem in Illyricum ad Theodosij secundi tempora confert, objici potest testimonium Nicolai primi in epistola secunda ad Michaëlem & Ioannis octavi in epistolis LXXVIII. & LXXIX. qui ad Damasum hanc institutionem referunt. Sed Pontifices illi conceptis verbis hoc non asserunt; id tantùm docent, Damasi, Siricij, & sequentium Pontificum monitis Illyrios Episcopos in fide & disciplina eruditos fuisse. Quod referri debet ad epistolam synodicam missam à Damaso ad Episcopos Illyrici, ubi nullum vestigium legationis concessæ Episcopo Thessalonicensi.

Gelasij Cyziceni locus de Thessalonicensi Episcopo explicatur.

XLVI. Objici quoque potest Gelasius Cyzicenus; qui lib. II. Thessalonicensi Episcopo mandatam docet à Synodo Nicæna mittendorum actorum curam per Macedoniam, Græciam, Europam, Scythiam, Illyricum, Thessaliam, & Achaïam. Quod pertinet ad nudum ministerium actorum mittendorum ob situs opportunitatem, non autem ad jurisdictionem aliquam designandam. Id autem vel ex eo patet evidentissimè, quòd Europa & Scythia non erant Illyrici provinciæ; sed Thraciarum, in quibus nullum fuit unquam jus Episcopi Thessalonicensis. Deinde apud Gelasium eodem loco committitur Hierosolymorum Episcopo, unà cum Eusebio Cesareæ, ut acta mittat per

Palæstinam, Arabiam, & Phœniciam. Atqui certum est ex Synodo Nicæna Hierosolymorum sive Æliæ Episcopum dignitate tantùm antecelluisse ceteris Episcopis, salvo jure metropoleos Episcopo Cæsareæ in Palæstina. Phœnicia autem & Arabia neutri illorum, sed suis quæque Metropolitanis & Patriarchæ Antiocheno paruerunt. Vnde patet non rectè colligi ex mandato quod Nicænum Concilium dedit Episcopo Thessalonicensi de actis mittendis per certas provincias, jus aliquod illi in eas tribuisse, aut tributum olim indicasse.

Diœcesis Daciæ parebat Episcopo Thessalonicensi.

XLVII. Porrò non sola Macedoniæ Diœcesis subdita fuit Episcopo Thessalonicensi, sed etiam Diœcesis Daciæ, quæ ex Dacia ripensi & mediterranea, Dardania, & Mœsia superiore constabat. Id docent apertè duæ Iustiniani novellæ constitutiones XI. & CXXXI. Quæ auctoritas in Illyricum, à Romana sede profecta, vim suam obtinuit etiam post Leonis tempora; licèt Illyrici provinciæ omnes schismati ab Acacio Constantinopolitano conflato accessissent.

De illius sedis continuata in Illyrico auctoritate locus in epistola Hormisdæ.

Illud discimus ex Dorothei Episcopi Thessalonicensis querela mota adversùs Ioannem Nicopoleos recens evectum ad metropolim Epiri veteris, quòd de ordinatione sua relationem non misisset, ex more antiquo, ad sedem Thessalonicensem. Itaque Dorotheus, Principis & magistratuum ope implorata, Ioannem vexabat *concussionibus & dispendiis*, ut loquitur Hormisda Pontifex; qui literis suis Anastasium Imperatorem hortatus est ut rescripto suo vim fieri prohiberet. Sanè non disputat quin de ordinatione Metropolitani provinciæ Epiri referri de-

buerit ad ſedem Theſſalonicenſem. Sciebat enim hoc jus illi competere ex antiqua cõſuetudine & privilegio indulto à Romanis Pontificibus. Illud tantùm urget, nefas eſſe ut qui à ſchiſmate ad communionem apoſtolicæ ſedis redierit, à Dorotheo ſchiſmatico fatigetur; cui priſtina jura reſtituenda docet, ſi ad unitatem reverſus fuerit. Verba Hormiſdæ aperta ſunt in epiſtola decimaoctava ad Legatos ſuos: *Traditis autem epiſtolis* (ſcilicet Dorotheo Theſſalonicenſi) *inſtanter agere debetis ut ſe ab ejus Eccleſiæ*, id eſt, Nicopolitanæ, *concuſſione ſuſpendat, rationem reddentes quia non potuit reverſus ad communionem & ad corpus Eccleſiæ cum illis qui necdum reverſi ſunt quidquam habere conjunctum; nos non ſolvere à prædeceſſoribus noſtris conceſſa privilegia, ſi ipſe eccleſiaſtica inſtituta non deſerat; certè redeat ad unitatem, & nos cum eo inſiſtemus ut omnia privilegia quæcunque conſecuta eſt à ſede apoſtolica Eccleſia ejus, inviolata ſerventur.* Imminuta eſt Theſſalonicenſis Eccleſiæ auctoritas reciſis aliquot provinciis ad conflandum Iuſtinianæ archiepiſcopatum; de quo mox dicam. Deinde penitùs abolita eſt, poſtquam ex Leonis Iſauri decreto (in odium fidei vindicatæ à Summis Pontificibus Gregoriis II. & III.) Illyrici provinciæ, Siciliæ, & Calabriæ, avulſæ ſunt à patriarchatu Romano, & tributæ Conſtantinopolitanæ ſedi. Tunc enim intra fines ſolius Macedoniæ primæ reſtricta eſt Metropolitani Theſſalonicenſis poteſtas; ut docent diatypoſis Leonis Philoſophi & antiqua epiſcopatuum orientalium notitia.

Reciſa à Iuſtiniano.

Extincta à Leone Iſauro.

XLVIII. Ad exemplum hujus delegatio-

nis, qua jus Episcopi Thessalonicensis auctum erat, Iustinianus ornandæ patriæ suæ cupidus, avulsis ab Ecclesia Thessalonicensi aliquot provinciis, Achridam seu Iustinianam primam summo sacerdotij fastigio decorari curavit; ita ut ejus civitatis Episcopus Archiepiscopi dignitate insigniretur, earum provinciarum Metropolitanis daret jura, ipséque à synodo sua ordinaretur.

De Iustinianæ Archiepiscopo.

Hoc privilegium Princeps à Vigilio Papa obtinuit, qui vices suas huic Archiepiscopo commisit, ut testatur Iustinianus Novella CXXXI. Καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ Ῥώμης θρόνου, κατὰ τὰ ὁρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου. Id tamen observabatur, ut singulis Archiepiscopis statim post consecrationem vices suas Romani Pontifices atque Pallium conferrent, ut docet Gregorius primus lib. IV. epistola IX. & XV. ad Ioannem Iustinianæ primæ Episcopum: *Vices vos apostolicæ sedis agere iterata innovatione decernimus.*

Cui vices suas mandat Vigilius.

Horum Archiepiscoporum judicia, ut personæ quoque, subdita erant Romani Pontificis censuræ; ut discimus ex Gregorij primi lib. II. epist. VI. ubi Ioannem prædicti Ioannis decessorem abstinet à communione, ejúsque judicium adversùs Thebarum Episcopum latum rescindit.

Subditus erat Romanæ sedi.

De his duobus Archiepiscopis Thessalonicensi & Iustinianæ primæ intelligendus Isidorus Hispalensis lib. VII. Originum cap. XII. cujus hæc sunt verba: *Ordo Episcoporum quadripartitus est, in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & Episcopis.* Mox addit: *Archiepiscopus Græcè dicitur summus Episcoporum. Tenet enim vicem apostolicam, & præsidet tam Metropolita-*

Isidorus Hispalensis explicatus de gradu Archiepiscoporum.

nis quàm Episcopis ceteris. Hic auctor loquitur juxta disciplinam seculi sui. Alioqui enim tres Episcoporum gradus tantùm numerabat antiquitas; primísque nomen Archiepiscoporum dabat, qui postea dicti sunt Patriarchæ. Attamen Isidorus habet quo se tueatur, nempe Iustiniani constitutionem, postquam Archiepiscopum Iustinianæ primæ præficiendum cum vice apostolica & auctoritate in sex Metropolitanos à Vigilio obtinuit, ut prædixi. Id notum Isidoro, non solùm quòd in Occidentis patriarchatu posita esset civitas Iustiniana, sed etiam ex corpore Novellarum, quod Latinè extabat etiam temporibus Gregorij primi, qui Latina quadam veteri interpretatione utitur, vel ex epitoma Iuliani Antecessoris, cujus frequens erat in Occidente usus, præcipuè in causis ecclesiasticis. Ex ea Novella & ex Leonis primi decretali epistola ad Anastasium Thessalonicensem hausit quæ de secundo illo Archiepiscoporum gradu scripsit. Ceterùm cautè loquitur. Ius enim illud ad delegationem sedis apostolicæ refert.

Nunquam dictus à Græcis Patriarcha.

XLIX. Hic monendus est lector ne in virorum eruditorum errorem labatur, qui hunc Iustinianæ Archiepiscopum (ob invasas à Bulgaris eas provincias Bulgariæ nomen postea indeptum) inter Patriarchas recensent, decepti ob subscriptionem factam in Synodo Trullensi à Ioanne Episcopo novæ Iustinianopolis post Patriarchas. Non enim Ioannes ille nuncupatur Patriarcha, nec erat Iustinianæ primæ Archiepiscopus, sed Constantiæ Cypri, quæ Iustiniana nova dicebatur, ut monui lib. II. de concordia sacerdotij & imperij cap. IX. Ceterùm

Petrus Antiochenus liquidò docuit in epiſtola ſuperiùs laudata Archiepiſcopum Bulgariæ nuncupari, non autem Patriarcham. Idque perpetuum eſt apud Græcos ut Archiepiſcopus tantùm dicatur, tum in notitia veteri Græca epiſcopatuum, tum apud Curopalatem. Apud Latinos verò Nicolaus primus, qui Primates ſecundarios poſſe dici rectè Patriarchas ex epiſtolis decretalibus Anacleti ſibi perſuaſerat, tentavit Patriarchæ nomen Archiepiſcopo Bulgariæ tribuere, ut patet ex ejus reſponſis ad conſulta Bulgarorum cap. LXXIII. Quo exemplo Innocentius III. precibus Calojoannis Imperatoris Bulgarorum & Blachorum hac quoque Patriarchæ dignitate Baſilium Archiepiſcopum Bulgariæ & Blachiæ in civitate Trinovi conſtitutum ornavit. Quamvis, ſi verum amamus, Trinovitanus Epiſcopus eam tantùm Bulgariæ partem obtineret quæ nunc Valachia dicitur. Innocentij verba hæc ſunt: *Te quoque in regno Bulgarorum & Blachorum Primatem ſtatuimus, & Eccleſiæ Trinovitanæ præſenti privilegio auctoritatem concedimus primatiæ, ſtatuentes ut & tu & ſucceſſores tui, qui tibi in apoſtolicæ ſedis devotione ſucceſſerint, ceteros Metropolitanos Bulgariæ & Blachiæ præcellatis ratione primatiæ, & ipſi tibi & eis, juxta formam canonicam, reverentiam Primati debitam exhibeant & honorem; fraternitatem tuam ſcire volentes quòd apud nos hæc duo nomina, Primas & Patriarcha, penè penitùs idem ſonant, cùm Patriarchæ & Primates unam formam teneant, licèt eorum nomina ſint diverſa.* Vnde apud Græcos recentiores Patriarcha Τορνόβου καὶ Βουλγαρίας dicitur in codice ma-

Sed à Nicolao I.

De Primate ſeu Patriarcha Trinovitano in Blachia & Bulgaria ab Innocentio III. cõſtituto.

Diſcrimen Patriarchæ Bulgariæ & Archiepiſcopi.

nuſcripto Bibliothecæ regiæ, conſervato à Græcis beneficio quod illi indultum erat à Romana ſede. Hinc Barlaamus eum Patriarcham vocat. Attamen in eodem codice manuſcripto ſtatim Achridæ ſeu Iuſtinianæ Epiſcopus recenſetur ſub nomine Archiepiſcopi Bulgariæ. Diviſa enim erat eo tempore Bulgaria, ut monui.

De Vicariis Romanæ ſedis.

L. Romani Pontifices uſu ipſo edocti quantum conferret ad auctoritatem firmandam & diſciplinam conſervandam in diſſitis longè provinciis vicis apoſtolicæ delegatio, in Gallicana Diœceſi Epiſcopo Arelatenſi quædam mandata dederunt. Itaque ex Zoſimi primùm beneficio anno CCCCXVII. vicariam poteſtatem in quibuſdam capitibus accepit; quæ deinde à ſequentibus Pontificibus uſque ad Gregorium I. amplificata ſunt ducentorum annorum intervallo: quibus elapſis extincta eſt illa poteſtas, quæ in ſolicitudine potiùs quàm in jurisdictione verſabatur. Sed de Arelatenſis Epiſcopi auctoritate & ceterorum Vicariorum eleganter & eruditè vir celeberrimus Ioannes Morinus in Exercitationibus eccleſiaſticis. qua de re nos quoque copiosè diſputamus alibi. Satis erit hîc obſervaſſe, Vicariorum dignitatem in Galliis ex mandato Romanorum Pontificum pependiſſe, non autem ſedi cuidam in perpetuum affixam. Vnde vices ſuas Remigio Epiſcopo Rhemenſi per regnum Clodovei commiſit Hormiſda, quemadmodum Leandro Hiſpalenſi per Hiſpanias Gregorius primus. Sed hoc beneficio caruerunt eorum ſucceſſores. Deinde Zacharias Bonifacio Epiſcopo Moguntino legationem extraordinariam, non ſolùm cum dignitate & ſolicitudine,

Quorum munus olim in cura verſabatur.

dine, sed etiam cum vera auctoritate, per Gallias imposuit. Ejusce generis vicariatum Drogo Metensis Episcopus à Sergio Pontifice obtinuerat; qui refragante Gallicana Ecclesia effectu caruit, teste Hincmaro epistola VI. editionis Moguntinæ.

LI. Ex his quæ differuimus evidentissimè constat Metropolitanos Episcopos, quibus vicaria potestas Romanæ sedis collata est in Occidente, nec Primates olim nuncupatos, multo minùs Patriarchas, nec jure perpetuo id beneficium consecutos, si Thessalonicenses & Iustinianæ Episcopos excipias, sed gratia personis singulis indulta. Eam verò dignitatem sic temperabant olim ut Metropolitanorum jura nullo pacto infringerentur; quemadmodum pluribus ostendit Hincmarus, nósque alibi ex professo manifestum faciemus in tractatu de Legatis pontificiis. Post publicationem epistolarum pontificiarum emersit Primatum nomen & institutio civitatibus jure perpetuo affixa: quæ in consessus prærogativa, & in judiciis reddendis super appellationibus à Metropolitanorum sententiis, versabatur.

Erat beneficiũ personale.

Absque læsione juris metropolitici.

Primatum recentiorum jus reale.

LII. Prima Ecclesiarum omnium, quæ illo dignitatis titulo aucta fuit, est Bituricensis metropolis; cujus incrementa acciderunt ab anno DCCLXXXVI. usque ad annum octingentesimum sexagesimum quartum. Anno etenim illo, quem prædixi, DCCLXXXVI. nondum evecta erat ad fastigium primatus in ceteras Aquitaniæ provincias. Quod probatur ex epistola Hadriani I. eo anno ad Carolum Magnum data. Petebat Princeps á Summo Pontifice ut Pal-

De primatu Bituricensis Ecclesiæ.

lium concederet Ermemberto Archiepiſcopo Bituricenſi : *Quia civitas metropolis in Aquitania videtur eſſe patria, quæ Bituricas nuncupatur.* Ait tantùm eſſe metropolim in Aquitania (quod verum eſt), non autem Aquitaniæ metropolim. Hæſit Hadrianus, nec ſtatim Pallij beneficium indulſit, ne fortè eum pro Metropolitano haberet qui eſſet alterius juri ſubjectus. Sed ſtatim atque certior factus eſt Metropolitanum Bituricenſem à nullo alio pendere, Pallium illi conceſſit. *Qui præfatus ſanctiſſimus vir*, inquit Hadrianus de Ermemberto loquens, *nobis confeſſus eſt ut ſub nullius Archiepiſcopi juriſdictione eſſe videretur.* Id unum præ ſe ferebat eo tempore Bituricenſis Epiſcopus ad provocandam gratiam ſedis apoſtolicæ, ſe metropolitana dignitate frui, nullíque Archiepiſcopo ſubditum eſſe. Si qua illi competiiſſet auctoritas in Burdigalenſem, Auſcitanum, & Narbonenſem Archiepiſcopos, tunc explicanda erat, ut faciliùs Pallium impetraretur, pro quo obtinendo Carolus quoque intervenerat. Acceſſit deinde huic metropoli primatus dignitas in illas provincias, quæ ſub Carolo Magno illi data eſt ad firmandam novi Aquitanici regni, quod anno DCCLXXXI. Princeps ille inſtituerat, auctoritatem. Vrbs Biturigum erat caput illius regni, teſte Adrevaldo Floriacenſi cap. 33. de tranſlatione ſancti Benedicti. Vt ergo feroces Aquitaniæ populi jugum Francorum molliùs ſubirent, eorúmque mores imbiberent, optimum factu viſum eſt ſi ad partes interiores Galliæ ſub prætextu conventuum eccleſiaſticorum traherentur, & diſciplinæ in Clericos & laïcos ultima executio,

Quæ metropolis temporibus Caroli Magni.

Codex Carolinus epiſt. 87

Aucta deinde primatus dignitate.

quæ tunc erat magni momenti, Bituricensi Archiepiscopo & ejus synodo competeret. Consilio itaque politico hæc innovatio facta est. Licèt enim color aliquis suppeteret ad subdendas provincias Burdigalensem, & Auscitanam, quia dicuntur Aquitania secunda & tertia, pro Narbonensi sede nihil prætendi poterat, utpote quæ fuerat olim metropolis sui juris, ut patet ex epistolis Celestini & Leonis primi; quemadmodum etiam stante imperio Gothorum in Hispania. Siquidem Conciliis Toletanis intererant Episcopi Narbonenses, literis regiis evocati, ut ceteri quoque Metropolitani Episcopi; non autem literis Episcopi Toletani, qui nondum primatum Hispaniæ obtinuerat, ut vulgò ferunt, sed demum ab Vrbano secundo. A Sarracenorum servitute liberata Narbonensis provincia, Caroli ducis virtute regno Francorum accessit; deinde regni Aquitanici pars non contemnenda effecta est. *Vide infra §. 126.*

LIII. Ratio verò constituendi primatus Bituricensis sumpta est ex publicatione Isidorianæ Collectionis; ubi Primatum, qui Metropolitanis præsunt, fit mentio, ut jam monui. Quod evidenter ostendunt verba Nicolai I. in epistola scripta anno DCCCLXIV. ad Rodulphum Bituricensem Archiepiscopum; quem Primatem & Patriarcham nuncupat, more loquendi arrepto ex epistolis pontificiis. Ejus epistolæ, quæ integra edita est in tomis Conciliorum, fragmentum extat apud Gratianum 9. q. 3. cap. *Conquestus*. Vbi duo observanda sunt. Primum est, Sigebodum Narbonensem, etsi conquereretur nihil licere Episcopo Bituricensi jure pa- De illo primatu Nicolaus I.

triarchatus in Clericos & in bona Ecclesiæ Narbonensis, fateri tamen posse ad eum tanquam Patriarcham appellari. Alterum est, quod annotavit Nicolaus, *Primates vel Patriarchas nihil privilegij habere præ ceteris Episcopis, nisi quantum sacri Canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit.* Canonum nomine intelligit Chalcedonenses IX. & XVII. & decreta Anacleti.

Narbonensis Ecclesia discedit à primatu Bituricensi.

LIV. Ceterùm post dissipatum regnum Aquitanicum, & constitutum Marchionatum Gotthiæ, seu Ducatum Narbonensem, Archiepiscopus Narbonensis videtur primatum Bituricensem excussisse. Etenim Vrbanus secundus anno MXCVII. primatum contulit Episcopo Narbonensi in provinciam Aquensem. quod illius libertatem satis mihi significare videtur ex mente Pontificum. Deinde Alexander tertius anno MCLXIV. Vrbanus MCLXXXVII. rescriptis suis Episcopo Bituricensi primatum in solam provinciam Burdigalensem confirmant; omissa mentione Narbonensis, ipsiúsque Auscitanæ, quæ sub auspicio Ducum Vasconiæ de libertate sua cogitaverat.

Et Burdigalensis.

Origo discessionis.

LV. Burdigalensis verò Archiepiscopus recessit à primatu Bituricensi postquam ob Aquitaniæ Ducatum delatum ad Reges Angliæ bella exarserunt inter Gallos & Anglos. Discessionis originem ad ea tempora referri disertè habetur in epistola Philippi Augusti Regis data ad Innocentium tertium anno MCCXI. his verbis: *Beatissimo in Christo patri & Domino Innocentio Dei gratia Summo Pontifici Philippus eadem gratia Rex Francorum salutem & debitam in Chri-*

ſto reverentiam. Eccleſia Bituricenſis, licèt tenuis in facultatibus, inter alias tamen regni noſtri Eccleſias exiſtit nobilior, cùm, ſicut veſtra pleniùs novit paternitas, primatiæ obtineat dignitatem, cujus honorem noſtrum & regni noſtri proprium reputamus. Cùm igitur Burdigalenſis Archiepiſcopus, prædeceſſorum non ſequens veſtigia, ſe adeo obedientem & devotum Eccleſiæ Bituricenſi exhibere non velit ſicut iidem prædeceſſores ſui feciſſe noſcuntur, paternitatem veſtram cum quanta poſſumus devotione rogamus quatenus jus Bituricenſis Eccleſiæ intuitu Dei & precum noſtrarum obtentu conſervare velitis, nec ſuſtineatis quòd tantus honor regni noſtri circa hoc in aliquo minuatur; cùm ſola Bituricenſis Eccleſia in toto regno noſtro primatiæ obtineat dignitatem; in cujus diminutione, quod Deus avertat, nobis & regno noſtro non mediocriter reputaretur eſſe detractum. Actum Pariſius anno MCCXI. *menſe Maïo.* Litis ea de re motæ meminere Innocentius tertius lib. III. Reg. XV. & Gregorius IX. in Decretalibus. Itaque primatus iſte Bituricenſis jam à quatuor ſeculis *paulatim* ad ſolam provinciam Bituricenſem redactus eſt: qui præter nominis dignitatem in eo verſatur, ut appellationes à ſententiis Epiſcoporum ſolius provinciæ ſuæ ad ſe delatas prima cognitione, deinde ſecundo judicio per Vicarium primatiæ dirimat, ſi appelletur à Vicario metropolitico. Quo jure, quemadmodum & primatus titulo, utuntur Archiepiſcopi Burdigalenſis & Narbonenſis; cùm tamen Auſcitanus ſolo metropolitico jure de appellationibus cognoſcat.

Quod ſit hodie jus Primatus Bituricenſis.

Tum Burdigalenſis, & Narbonenſis.

LVI. Anno DCCCLXXVI. nova dignitas

Vicariat⁹ apostolicæ sedis concessus Ansegisi Senonensis personæ.

collata est Ansegiso Archiepiscopo Senonensi à Ioanne octavo in gratiam Caroli Calvi Imperatoris. Vices enim apostolicæ sedis per Gallias & Germanias illi delegavit; tum ut synodos evocaret, tum ut mandata pontificia Episcopis insinuaret, atque de rebus gravioribus referret ad sedem apostolicam. Extat Ioannis rescriptum in tomis Conciliorum, ex cujus lectione apertissimè constat privilegium istud indultum Ansegiso personale fuisse, *pro sua sanctitate & fidei merito atque divinitus sapientiæ dono concesso*, ut se habent verba rescripti, non autem irrogatum Ecclesiæ Senonensi. Quare in secundis actis Concilij Pontigonensis capite septimo nulla fit mentio successorum Ansegisi; licèt Odoranno in Chronico visum fuerit locum corrumpere, ut sedi Senonensi, cui subditus erat, primatum sua opera conferret. Omnium Metropolitanorum animos Ansegisus immodesta illa ambitione adversùm se concitavit; adeo ut synodus Pontigone coacta huic innovationi refragata fuerit, demptis paucis Episcopis, & imperio potiùs atque vi quàm Episcoporum consensu Carolus Rex priorem consessum Ansegiso tribuerit, ut docent acta vera illius synodi relata ab Aimoino. Testatur Hincmarus omnes Episcopos rescripti hujus executioni, quo primatus per Gallias & Germanias tribuebatur, intercessisse. qua de re collegas suos monuit epistola in eam rem elaborata, quæ est octava numero in editione Moguntina; de qua Flodoardus lib. III. cap. XXI. *Respondit etiam ad capitula quædam regni Francorum Episcopis à Ioanne transmissa de privilegiis sedium per capitula septem,*

De quo conquesti Episcopi Gallicani.

quoniam idem Papa nisus fuerat Ansegisum Senonensem Episcopum Primatem constituere, ut apostolica vice per Gallias & Germanias frueretur. Cui conatui venerabilis hic Præsul Hincmarus efficaciter obstitit. Equidem vicariam illam potestatem vocat primatum Hincmarus, & acta secunda Concilij Pontigonensis. Sed non ejusdem erat conditionis iste primatus cum Bituricensi, de quo superiùs, & cum Lugdunensi, de quo statim agemus; qui sedibus erant affixi. Vnde Ansegisus ipse in subscriptione Concilij se Vicarium sedis apostolicæ nuncupat, non autem Primatem. Neque dignitatem illam constanter retinuit, ut fidem faciunt acta Synodi Tricassinæ anno DCCCLXXVIII. à Ioanne Papa habitæ, ubi Hincmarus Rhemensis vice synodi respondit Pontifici, & ante Ansegisum synodo subscripsit. Ipse quoque Ioannes eodem anno ad quinque Archiepiscopos Galliarum literas suas dedit *à pari*, ea serie, ut priorem Hincmarum Rhemensem sequatur Ansegisus. Ex quo constat Pontificem non insuperhabuisse Episcoporum Gallicanorum intercessionem. Extinctum primatum Seguinus Archiepiscopus Senonensis instaurare curavit, elicita à Ioanne XV. Papa vicum suarum per Gallias solas delegatione: cujus privilegio priorem locum obtinuit in Synodo Rhemensi, quæ anno DCCCCXCII. Arnulphum Rhemensem damnavit. Id docet exceptio qua Episcopi se tuebantur anno DCCCCXCV. adversùs justam alioqui expostulationem Leonis Legati pontificij, qui sede apostolica inconsulta Arnulphum dejici non potuisse contendebat. Aiunt inter cetera: *Certè Se-*

Discrimen primatus Ansegisi & Bituricensis Episcopi.

Dignitatem illam non retinuit.

Seguino Senonensi delegatæ vices apostolicæ sedis.

guinus venerabilis vitæ Senonensium Archiepiscopus Domini Papæ Ioannis vices per Gallias sibi creditas innovavit, & ita à latere Apostolici cum decreto privilegij veniens, ejus vices usque ad præsens omnium Episcoporum Galliæ consensu prosecutus est. In hujus ergo præsentia Arnulphus seipsum sacerdotio exuit. Vnde constat Seguinum vicariam potestatem tunc innovasse, id est, abolitam restitui curasse, nullámque privilegij realis & perpetui mentionem factam. Leothericus, Seguini successor, cum Pallio delegationem quoque sedis apostolicæ obtinuit; si qua fides habenda sit chronico Autissiodorensi.

Æqualis dignitas Metropolitanorum in Gallia, ex Hincmaro.

LVII. Is erat in Ecclesia Gallicana Metropolitarum status, ut nulla inter Primates Gallicanos, Belgicos, & Germanicos esset prærogativa, nisi ex tempore ordinationis, teste Hincmaro epistola octava cap. XVI. qui Aquitanos omisit ob privilegium Bituricensis Episcopi. Quæ disciplina duravit usque ad annum millesimum septuagesimum nonum. Quo anno, Gregorio septimo visum est in Gebuini Episcopi Lugdunensis gratiam Ecclesiæ Lugdunensi perpetuum primatum conferre in quatuor provincias Lugdunenses. *Confirmamus primatum* (inquit Gregorius lib. VI. epistola XXXIV.) *super quatuor provincias Lugdunensi Ecclesiæ tuæ, & per eam tibi tuísque successoribus.* Arduum negotium aggrediebatur, quo trium Metropolitanorum atque adeo regni Gallici dignitatem imminuere videbatur, eò quòd Lugdunensis civitas ea tempestate regno Burgundico accenseretur. Ideo prudentissimus Pontifex, ne adversùs decretalem illius epistolam exceptio novita-

Lugdunensis dein primatus constituitur á Gregorio VII.

tis opponeretur, rem totam à capite arcessit, ut restaurare potiùs Ecclesiæ Lugdunensis primatum in quatuor provincias quàm instituere diceretur.

LVIII. Itaque constitutas fuisse ab Apostolis & à beato Clemente provinciarum divisiones exemplo gentilium docet; ita ut sacerdotium in tres gradus divisum fuerit, Episcoporum, Metropolitanorum, & Primatum seu Patriarcharum. Observat autem eas civitates his ordinibus ornatas quæ juxta uniuscujusque celebritatem à Principibus Romanis olim superioribus & inferioribus tribunalibus erant cohonestatæ. Hanc sententiam ex epistolis Clementis & Anacleti Gregorius hausit; quarum auctor rem certam & antiquam disertis alicubi verbis expressit; sed in appendice epistolæ Clementis nova verborum significatione obscuravit. Ait enim *primos Flamines* in maximis civitatibus constitutos olim à paganis, in majoribus Archiflamines; illóque exemplo ab Apostolis Primates, tum Archiepiscopos, seu Metropolitas institutos. Priore loco *primos Flamines* reposui, ex Hincmaro, qui locum Clementis adducit cap. XVII. Opusculi, cùm in editione Isidori legatur primo & secundo loco *Archiflamines*. Vnde lux quædam fortasse affulgebit obscuro huic Clementis loco; & de consilio scriptoris constabit in Flaminibus istis invehendis, quamvis Antonius Augustinus id se consequi posse desperaverit.

Causa constituendi primatus.

Explicatur locus epistolæ Clementis de flaminibus, & emendatur textus.

LIX. Videtur autem Flamines istos collector Hispanus hausisse ex veterum inscriptionum lectione, quas in Hispania, & alibi, antiqua sa-

De Flaminibus provinciarum.

xa exhibent. Exempli causa, in inscriptione Tarraconensi, Marius quidam dicitur *Flamen provinciæ Hispaniæ citerioris*. Alibi, Mæcius *flaminatu provinciæ Hispaniæ citerioris* functus. Ecce Flamines provinciales, quos Isidori collectio Archiflamines dixit. A Græcis, nomine ducto à provincia, dicebantur Bithyniarchæ, Syriarchæ, & Asiarchæ, in Actis Apostolorum, apud Strabonem, Eusebium, & in Digestis, & Codice; eorúmque munus dicitur Archierosyna, *Codicis Theodosiani lib*. XII. & Phœniciarchia, Syriarchia, Cappadociarchia à Modestino Iureconsulto. In aliis inscriptionibus, Sempronius Speratus dicitur *Flamen divorum Augustorum provinciæ Bæticæ*, ejúsque provinciæ *consensu flaminicum munus consecutus*. Sed in eadem provincia Bætica primum quoque Flaminem inscriptiones fuisse testantur. Ex Ambrosio Morali, Castuli in Hispania scimus extare fragmentum lapidis, ubi inter cetera hæc legas: *Flamini Augustali in Bætica primo*. Nempe olim fato functi Imperatores templis & aris donabantur à provincialibus, ubi sacrificia fiebant novis illis numinibus pro salute Principis qui rerum potiebatur & incolumitate provincialium. Præfecti erant his sacrificiis Flamines & sodales Augustales dicti; quos provinciales in unum coëuntes quotannis, ad conventus juridicos agendos à Proconsulibus aut Præsidibus provinciarum evocati, suffragiis suis in quinquennium vel in perpetuum deligebant. Vnde Flamines hujus vel illius provinciæ dicti sunt. Non autem ex eo provinciæ nomen sortiebantur, quód ceteris coloniarum & municipiorum Flaminibus præfice-

Primi Flamines qui.

rentur. Suos enim & illa Flamines habebant. Augustales isti sodales in unum corpus coïbant, unde *Seviri Augustales* dicti : quibus ille qui præerat, *Flamen primus* dicebatur, id est, primus collegij & corporis Augustalium. Inscriptio Narbonensis: *Tauropolium provinciæ Narbonensis factum per C. Batonium primum Flaminem Augg. pro salute Dominorum Imperatorum L. Septimij Severi &c.* Batonius est primus Flamen Augustorum; & provinciæ Narbonensis nomine facit sacrificium taurobolij seu tauropolij, in quo taurorum victimæ mactabantur. Præter sacra, venationes quoque, gladiatorium munus, & ludicra spectacula edenda curabant Flamines provinciæ, tempore conventus, ad reficiendos provinciales. Apud Græcos superiore loco in theatris aurea corona caput cincti considebant. Abolitis paganorum sacrificiis à Constantino, extinctum est quoque nomen Flaminum & sodalium Augustalium; sed conservatis spectaculorum voluptatibus, *sacerdotum provinciæ* nomen & munus duravit, etiam apud Christianos. Eorum sacerdotum provinciæ frequens mentio in Concilio Carthaginensi, apud Innocentium primum, in Codice Theodosij & Iustiniani, & alibi, donec Leonis I. Imperatoris constitutione ludorum cura ad Præsides provinciarum revocata, vetitum est curialibus ne ad sacerdotiorum istorum honorem aspirarent, *leg. 1. Cod. De officio Comitis Orientis.* Quare de istis muneribus, velut jampridem exoletis, Iustinianus verba facit Novella LXXXIX. Itaque auctor epistolarum, qui Flamines legerat in Concilij Eliberitani canonibus, sacrificiis agendis addictos,

Flaminum & Augustalium nomen abolitum.

Sacerdotes provinciarũ.

Vetiti Leonis constitutione.

& in veteribus inſcriptionibus, *provinciarum Flamines, & primos Flamines*, facilè in mentem ſuam induxit tres Flaminum gradus fuiſſe apud paganos qui ad exemplum magiſtratuum per civitates maximas majores & minores pro muneris ſui dignitate conſtituti eſſent. Quare occaſionem iſtam ornandæ diſpoſitionis eccleſiaſticæ ex gentilium inſtituto prætermittere noluit; nempe ut conſtaret eam niti, non ſola ratione civili, ſed ſacra quoque, pro civitatum diſcrimine.

Error Iſidorianæ collectionis detegitur.

Primatus Lugdunenſis fundatur in Notitia provinciarum Galliæ.

L X. Ceterùm in eo laborare videbatur Gregorij decretum, quòd Lugdunenſis civitatis gradum ceteris trium provinciarum civitatibus ſuperiorem fuiſſe nec in laterculo Imperij nec in politiæ eccleſiaſticæ ordine docebat. Quare Senonenſes Archiepiſcopi præ ceteris huic decreto reluctati ſunt; ut docet ſynodica Vrbani II. epiſtola quam edimus, in qua explicatur manifeſtiùs quod ea de re Gregorius tantùm indicaverat, auctoritatem patrum laudando. Docet enim Vrbanus ex *catalogorum auctoritate* primatum illum eſſe petendum, id eſt, ex veteri Notitia provinciarum, quæ in collectione Iſidori *Catalogus civitatum* vocatur. Vnde Ivo Carnotenſis de primatu iſto Lugdunenſi ait epiſtola quinquageſima: *Quem aliquando ex catalogis civitatum conjicimus extitiſſe.*

Vrbanus, & Ivo explicati.

Notitia provinciarũ laudata in Anacleti epiſtola, ſub nomine tomi.

L X I. Obſervandum eſt autem hanc Notitiam provinciarum inſertam collectioni Iſidori, ac ſi ab Anacleto Pontifice miſſa fuiſſet, qui in epiſtola III. de Romana ſede, Alexandrina, & Antiochena locutus, *Reliquas*, inquit, *in quodam tomo vobis conſcriptas direximus. Inde nam-*

que & beati Apostoli inter se statuerunt ut Episcopi singularum scirent gentium quis inter eos esset primus, quatenus ad eum potior eorum solicitudo pertineret. Tomus iste nihil aliud significat quàm Notitiam provinciarum; ut rectè explicat Hincmarus cap. XVI. Opusculi, qui ex eo quòd Laudunum in ea descriptione omissum esset in provincia Rhemensi, concludit olim inter civitates aut sedes episcopales non fuisse recensitum, sed solius beati Remigij beneficio eam dignitatem adeptum: *Ab exordio sui*, inquit, *in paganismo inter civitates vel provinciales sedes nomen & locum non habuit.* Mox: *In Rhemensi parochia, sicut & alia municipia quæ hodieque ibidem consistunt, municipalem locum tenuit; sicut & tomus quem Anacletus Episcopis de sedium privilegiis se interrogantibus se misisse dicit patenter ostendit; veluti ipse legere potes in eodem breviario; in quo descriptis civitatibus metropoli Rhemorum subjectis, nomen castelli in quo es ordinatus Episcopus nequaquam invenies.* Porrò Notitia quæ est apud Isidorum, Gallias in XVII. provincias partitur, & quatuor Lugdunenses cum discrimine primæ Lugdunensis, secundæ, tertiæ, & Senoniæ describit. Vnde quæsitus color primatus constituendi in civitate Lugduni, quæ erat primæ metropolis; ut docet apertè Ioannes Lugdunensis Archiepiscopus apud Ivonem epistola CCXXXVII. quamvis ex Anacleti sententia è canone apostolico hausta metropoleon tantùm privilegia juxta Notitiam illam constituenda essent.

Vt rectè explicat Hincmarus.

In ea Notitia quatuor Lugdunenses provinciæ, & primæ metropolis Lugduni.

LXII. Hic locus à me postulat ut de Gallicanæ Diœceseos divisione paucis agam. Quod

De Galliarum divisione.

ita à me præstabitur, ut capita quædam adnotem quæ ceterorum diligentiam fugisse videntur, qúæque ad intelligendum veterem provinciarum ecclesiasticarum statum non mediocriter conferunt. Vnde constabit an secundùm juris antiqui disciplinam primæ provinciæ jus aliquod obtinerent in secundis.

Augusti partitio in quatuor provincias.

Augustus Princeps solidum corpus Galliarum in quatuor partes divisit, Narbonensem, Aquitanicam, Lugdunensem, & Belgicam, Strabone teste, Mela, & Plinio, ipsóque Ptolemæo, qui sub Hadriano Principe eam in Galliæ descriptione divisionem sequitur. Postea sectæ sunt Galliæ in XIV. provincias, hoc ordine. Narbonensis divisa est in Narbonensem, Viennensem, Alpes maritimas, Alpes Graïas, & Penninas. Aquitanica veró tributa est in duas Aquitanicas & Novempopulanam. Ex Lugdunensi confectæ sunt Lugdunenses duæ, & Maxima Sequanorum. Belgica divisa est in duas Belgicas & duas Germanias. Hujus divisionis descriptionem debemus Rufo Festo in breviario quod Valenti dicavit anno trecentesimo sexagesimo quinto. In Galliis decem & octo provincias esse ait. Ex iis quatuor in Britanniis transmarinis ponit; reliquas, quæ ad nos pertinent, exponit his verbis & hac serie: *Alpes maritimæ, provincia Viennensis, Narbonensis, Novempopulana, Aquitaniæ duæ, Alpes Graïæ, Maxima Sequanorum, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ, Lugdunenses duæ.* Eandem ferè divisionem sequitur Ammianus Marcellinus libro XV. qui posterior Rufo aliquot annis. Duas enim Germanias totidémque Belgicas recenset, duas item Lugdu-

Quæ deinde sectæ sunt in quatuordecim

nenſes, & Sequanos. Aquitaniæ tamen unius tantùm meminit & Novempopulorum, omiſſa Aquitania prima. Eadem negligentia Narbonenſem ſolam & Viennenſem numerat, oblitus Alpium maritimarum & Alpium Graiarum.

LXIII. Quærunt eruditi viri quo tempore potiſſimùm inſtituta fuerit hæc diviſio. Quidam eam referunt ad Hadrianum, alij ad Conſtantinum, vel ad Theodoſium. Vt certum tempus præſtare difficile eſt in ſilentio veterum ſcriptorum, ita longè vetuſtius eſſe Conſtantino aſſeri poteſt. Inducta eſt primò hæc diviſio in quibuſdam provinciis ex mero Principum arbitrio; deinde ſub Hadriano, vel Antonino, qui diſponendi Imperij curam ſingularem geſſere, videtur ad numerum XIV. provinciarum perducta fuiſſe. Sanè Tiberij & Neronis principatu diſtractæ erant à reliqua Belgica duæ Germaniæ, ut diſcimus ex Tacito libro XIII. annalium. Obſervat Veterem, qui unà cum Paulino exercitui in Germania præerat, Moſellam atque Ararim, facta inter utrumque foſſa, connectere paraſſe. Mox addit: *Invidit operi Ælius Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ provinciæ inferret.* En disertè Belgicam provinciam diſtinctam à Germania. Hæc autem duplex erat, ſuperior, & inferior. Priori nomen à ſuperiori Rheni ripa, ubi validus exercitus hiberna agebat, ad tuendos limites Imperij, ſub cura legati; quemadmodum ſuus quoque exercitus inferiori ripæ Rheni non deerat, ſub Præfecto, vel Proprætore, ut docet Tacitus annalium libro primo: *Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen ſuperiori, ſub C. Silio*

Tempus ſecundæ diviſionis inveſtigatur.

Belgicæ & duarum Germaniarum vetuſta diviſio.

legato. inferiorem Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum. Totus illius regionis tractus, à Sequanis per ripam Rheni usque ad Oceanum porrectus, à Germanis, qui ante Iulij Cæsaris tempora Gallos iis locis expulerant, Germaniæ nomen consecutus est. Vtramque veró Germaniam provinciæ dignitatem sortitam docet annalium liber quartus: *Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ Proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore provincia peditúmque & equitum auxiliarium delectos accivit.* Libro sexto Getulicus, qui superioris Germaniæ legiones curabat, ad Tiberium ausus scribere, post necem Seiani, *successorem non aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret.* Germaniam quoque in duas provincias divisam atque sub duobus Præsidibus constitutam scribit Macer Iurisconsultus, qui sub Antonino vixit, in *l. 3. ff. De officio assessoris.* Ex inscriptione apud Gruterum pag. CCCLXXV. num. I. (quæ M. Aurelij principatu posita est cuidam Bassæo, qui dicitur *Procurator à rationibus provinciarum Belgicæ & duarum Germaniarum*) videtur colligi posse non solùm divisio duarum Germaniarum, sed etiam provinciarum Belgicæ, id est, primæ & secundæ.

Divisio Lugdunensis provinciæ.

LXIV. Solida Lugdunensis provincia temporibus Galbæ Iunio Blæso rectori parebat, & Narbonensis Tito Vinio Proconsuli, teste Tacito libro primo historiarum. Agricolæ quoque commissa est à Vespasiano Aquitaniæ administratio, splendidæ dignitatis; ut notat idem auctor. Sed divisionem tandem tres istæ provinciæ passæ

passæ sunt, ad exemplum Belgicæ. Planè Maxima Sequanorum avulsa erat à Lugdunensi, Diocletiani principatu; ut ostendit inscriptio tunc posita apud Gruterum pag. CLXVI. num. VII. *Aurelio Proculo V. C. prov. Max. Seq.* ubi apertè Maxima Sequanorum provinciæ nomine insignitur. Vnde patet eruditorum virorum error, qui Maximam dictam volunt à nomine Maximi, qui Gallias invasit temporibus Gratiani circiter annum trecentesimum octuagesimum. Lugdunensem, Sequanicis populis minutam, in primam & secundam statim divisam fuisse, ad exemplum Belgicæ & Germaniarum, asserere necesse est. Sanè anno CCCXIX. in *lege 1. C. Th. tit. 3. lib. 11.* Antonius Marcellinus dicitur Præses *primæ* Lugdunensis. Viennensem verò provinciam, quæ avulsa à Narbonensi Augusti, exhibent subscriptiones Concilij Arelatensis I. habiti anno CCCXIV. quæ si integræ extarent, magnam lucem attulissent huic controversiæ. Dubitandum non est quin ceteræ provinciæ in decem & quatuor excreverint vetustioribus illis temporibus, etsi testimoniis ex ea ætate petitis careamus.

Maxima Sequanorum tempore Diocletiani.

Prima Lugdunensis. Viennensis.

LXV. Auctæ sunt quatuordecim provinciæ nova sectione instituta Lugdunensis & Viennensis; avulsa scilicet Senonia à prima Lugdunensi; & tertia Lugdunensi, seu Turonia, à secunda. Tum recisa à Viennensi provincia ea quæ dicta est Narbonensis secunda; etsi nomen hanc sectionem à Narbonensi prima factam fuisse demonstrare videatur. Etenim Narbonensis prima Rhodano terminabatur; Viennensis verò Arelatum & Massiliam comprehendebat.

Tertia divisio, quæ XIV. provinciis tres addidit.

Vnde sequitur Narbonensem secundam, quæ civitatem Aquensem & reliquas civitates usque ad Alpium maritimarum fines continebat, à Viennensi distractam, non autem à Narbonensi prima, à qua tanto intervallo dissita erat. Incrementum itaque Narbonensis secundæ & Lugdunensis tertiæ atque Senoniæ additum ad quatuordecim priores provincias efficit numerum XVII. Hæc immutatio referri debet ad tempora Gratiani. Tunc enim incepit recenseri Narbonensis secunda & fieri mentio quinque provinciarum separatarum à Galliis. Concilij Aquileiensis epistola anno CCCLXXXI. secundam Narbonensem disertè præfert in inscriptione: *Concilium quod convenit Aquileiæ, dilectissimis fratribus Episcopis provinciæ Viennensis & Narbonensium primæ & secundæ.* Concilium quoque Taurinense can. I. de primatu Narbonensis secundæ pronuntiavit anno CCCXCVII.

Quod factum sub Gratiano.

Explicantur quinque provinciæ separatæ à Galliis.

LXVI. Concilium verò Valentinum anno CCCLXXIV. meminit quinque provinciarum in synodica epistola: *Dilectissimis fratribus per Gallias & quinque provincias constitutis Episcopis.* Porrò quinque provinciæ sunt partes solidæ Narbonensis antiquæ; quæ olim distincta fuit à reliquis tribus provinciis Galliarum, vt mox dicam. Fient autem quinque illæ provinciæ, si quatuor à Rufo numeratis, nempe Narbonensi, Viennensi, Alpibus maritimis, & Alpibus Graiis, addas Narbonensem secundam. Conservatus est numerus quinque provinciarum in epistola Maximi Imperatoris ad Siricium, & apud Symmachum libro quarto epistola trigesima.

LXVII. Tandem harum quinque provinciarum corpus Petronius Præfectus prætorio Galliarum immutavit. Expuncta enim provincia Alpium Graïarum ex reliquis quatuor, & ex duabus Aquitaniis, & Novempopulana, conventum ſeptem provinciarum Arelate agi conſtituit : cujus formam confirmavit Honorius conſtitutione lata anno quadringenteſimo decimo octavo. Vnde manavit diſtinctio ſeptem provinciarum à Galliis, quæ diſertiſſimè explicata eſt in Notitia Galliæ edita à viro clariſſimo Sirmondo. Quæ diſtinctio ſolùm eſt ab Honorij ævo; non autem diviſio in decem & ſeptem provincias, quæ ſub Gratiano facta eſt. Hinc eſt quòd in Zoſimi & Bonifacij I. epiſtolis annis CCCCXVII. & CCCCXIX. hæc inſcriptio legitur: *Epiſcopis per Gallias & ſeptem provincias conſtitutis*. Eas provincias rectè Hincmarus interpretatus eſſet epiſtola v. cap. XVII. niſi in locum Aquitaniæ primæ, quam omiſit, Lugdunenſem primam ſubſtituiſſet, quæ recenſenda non eſt in ſeptem provinciis.

Septem provinciæ, quæ?

LXVIII. Hîc omittere non debeo eruditorum virorum opinionem qui exiſtimant univerſum corpus Galliarum olim in ſeptem partes tributum, unde Galliæ vocatæ ſunt *Septem provinciæ*. Quod duplici argumento probant. Primum petitur è Notitia Imperij, ubi Vicarius Præfecti prætorio Galliarum dicitur Vicarius per Septem provincias. Sed cùm certum ſit, ex iis quæ prædixi, nullam extitiſſe Galliarum omnium in ſeptem provincias diviſionem, cùm aut quatuor, aut poſtea quatuordecim ex inſtituto Hadriani vel Aurelij Antonini extiterint, vel ſaltem ma-

Refellitur opinio quæ Gallias in ſeptem provincias olim diviſas aſſerit.

jor numerus quàm ſeptem, fruſtra laboratur in firmanda ſententia quæ nullo vetuſtatis diſerto teſtimonio nititur. Conſequentia verò quæ trahitur ex Notitia Imperij, nulla eſt. Locus enim eſt apertè mendoſus, & reſcribendum ſeptemdecim. Quippe in Notitia, ut reddatur ratio ſeptem provinciarum, ſtatim numerantur ſeptemdecim. Secunda probatio deſumpta eſt ex veteri quadam inſcriptione, ubi Acilius Glabrio Sibidius dicitur *Legatus in provincia Achaïa, Conſularis Campaniæ, & Vicarius per Gallias ſeptem provinciarum, ſacri auditorij cognitor.* Si hæc inſcriptio poſita ſit ante Conſtantini imperium, non agitur de Vicario Præfecti prætorio Galliarum, qui nondum inſtitutus erat Vicarius. Itaque hîc ſumetur pro eo qui extra ordinem vices Præſidis gerebat in provinciis juſſu Principis, de quo munere eſt titulus in Codice *De officio ejus qui vicem alicujus Iudicis vel Præſidis obtinet.* Mens ergo inſcriptionis erit, Acilium variis temporibus vices Præſidum egiſſe in ſeptem provinciis per Gallias. Si quis de vicario Præfecti agi contendat, poſitámque inſcriptionem poſt tempora Conſtantini; dicendum Acilij juriſdictionem intra ſeptem provincias coërcitam, quarum conventus Arelate fiebat; qui quidem conventus non à Conſulari Viennenſis provinciæ, ſed à Præfecto prætorio cogebatur; cui deinde vel ipſe Præfectus vel ejus Vicarius præſidebat. Reliquarum provinciarum conventus alibi fiebat, ejúſque cura alteri Vicario committi poterat ex arbitrio Principis. Vnde non ineleganter Acilius Vicarius per Gallias ſeptem provinciarum dicitur. Si cui interpretatio noſtra

Reſpondetur Notitiæ imperij.

Et veteri inſcriptioni.

non arridet, poterit cum eruditissimo viro de vitio exscriptoris hujus inscriptionis conqueri, & emendare *Per Gallias & Septem provincias.*

LXIX. Ceterùm hîc observandum est, ex hac provinciarum divisione effectum ut antiqua gentium, populorum, & urbium nomina, quæ leguntur apud Cæsarem, Strabonem, Plinium, & Ptolemæum, omnia ferè paulatim obliterata sint, præter ea quæ in Notitia Imperij & exinde in usu civili & ecclesiastico retenta sunt. Itaque apud historicos vel alios scriptores post tertium seculum frustra quæras vel Gennabum pro civitate Aurelianorum, vel Agendicum pro civitate Senonum, vel Durocortorum pro civitate Rhemorum, & alia id genus exoleta nomina. Gentium quoque nomina, quæ Plinius & Ptolemæus anxiè describunt, ferè abolita, in provinciarum nomenclaturam apud Notitiam recensitarum concesserunt; ita ut de priscis illis vocabulis irrito plerunque labore non sit tantopere contendendum.

Vetera urbiũ & populorum nomina post Notitiam ferè abolita.

LXX. Galliarum divisionem in quatuordecim provincias secuti sunt olim Romani Pontifices & Ecclesia Gallicana in constituendis per Gallias Metropolitanis, cùm ea divisio in ea tempora incidat quibus fides Christiana in his partibus florere incepit. Testis erit hujus rei singularis Innocentius primus: qui licèt aversus esset à novis Metropolitanis instituendis in provinciis quæ sua ætate imperiali judicio dividebantur, quemadmodum respondit Alexandro Episcopo Antiocheno, attamen Metropolitanos inductos ait juxta veterem provinciarum civilium divisionem. *Ergo secundùm pristinum pro-*

Ecclesia secuta est in suis provinciis divisionem Galliarum in XIV. provincias.

Innocentius I. explicatur.

vinciarum morem, inquit, *Metropolitanos Episcopos convenit numerari.* Morem autem pristinum in Galliis non ad divisionem Augusti in quatuor provincias referri oportere, sed ad eam divisionem qua Lugdunensis secta est in primam & secundam, (quod accidit tempore divisionis factæ in quatuordecim provincias) docet nos ipsemet Innocentius. Etenim cùm secundæ Lugdunensis metropolis sit in Notitia civitas Rothomagensium, Victricium ejus civitatis Metropolitanum Episcopum Innocentius agnovit suis literis anno CCCCIV. quibus eum de Metropolitarum auctoritate in ordinationibus Episcoporum, & de synodis provinciæ cogendis, ex canonibus Nicænis informat. Præterea eum honore sacerdotij plurimùm pollere docet; illíque mandat ut regionis suæ populis & Episcopis regulas & monita literis illis comprehensa insinuet. Isto exemplo fultis audacter asserere licet nulli metropoli provinciæ civilis defuisse Metropolitanum Episcopum in Galliis. Quod juxta mores jam receptos sancitum fuit canonibus IV. & VI. Synodi Nicænæ: eósque canones in Galliis observari debere constituerunt Innocentius, Bonifacius, Celestinus, & Leo, ut mox dicam, ita ut unaquæque provincia suo Metropolitano pareret. Ac sanè nullus adhuc controversiam movit Episcopis civitatum metropoleon quæ sequuntur, Lugduni nempe, quæ in laterculo Imperij est metropolis Lugdunensis primæ, Rothomagensium in Lugdunensi secunda, de qua jam dixi, Treverorum in Belgica prima, Rhemensium in Belgica secunda, Biturigum in Aquitania prima, Burdigalensium in Aquitania se-

Rothomagensis Metropolitanus.

In quaque metropoli civili erat Episcopus Metropolitanus.

cunda, Elusatium in Novempopulana.

LXXI. Tota difficultas versatur in provinciis institutis in Narbonensi antiqua, in duabus Germaniis, & in Maxima Sequanorum. Sed positio nostra ex contentionibus ea de re ortis inter Episcopos confirmatur potiùs quàm evertitur. Ex canonica enim illa & vetere regula Viennensis Episcopus solidam ordinationem provinciæ Viennensis sibi vindicabat adversùs Arelatensem Episcopum coram Synodo Taurinensi anno trecentesimo nonagesimo septimo. Iactabat enim & vetustatem Ecclesiæ suæ & jus civitatis; quæ, ut metropolis, provinciæ nomen dederat. Econtrario Arelatensis Episcopus opponebat sacerdotij antiquitatem, urbis suæ decus, quæ *Constantina* dicta fuerat à Constantino, *Gallula Roma* ab Ausonia, & à Valentiniano II. atque ab Honorio Principibus non solius provinciæ Viennensis, sed *mater omnium Galliarum*, ob sedem præfectorianam quæ illuc translata fuerat ex civitate Treverorum. Quare synodus totius provinciæ honorem primatus deferendum censuit ei Episcopo qui suam civitatem probaret esse metropolim, eique juxta Canones ordinationum potestatem addicendam. Interim, pacis fovendæ causa, unumquemque ex illis viciniores sibi intra provinciam civitates vindicare debere censuit. Sed Arelatensis, imperio Principis & apparitione præfecturæ fultus, possessionem suam firmare conatus est. Tandem Zosimus anno CCCCXVII. non solùm vices suas Patroclo Arelatensi mandavit, sed etiam decreto suo jussit ut præcipuam in ordinandis sacerdotibus teneret auctoritatem, &

De Viennensi & Arelatensi metropoli disputatur.

Iudicium Cōcilij Taurinēsis pro divisione civitatum Viennensis provinciæ.

Decretum Zosimi pro Arelatensi Episcopo in tres provincias.

provincias Viennensem, quin etiam Narbonensem primam & secundam, ad suum pontificium revocaret. Amplificando huic juri color quæsitus ex Trophimi adventu; qui missus ab apostolica sede, primus fidem in Gallias intulisse & Ecclesiam Arelatensem fundasse asserebatur, & ex antiquo more tres illas provincias administrationi hujus Ecclesiæ subjectas. Ac quidem vi decreti pontificij Viennensem provinciam solidam tunc obtinuit Arelatensis Episcopus; quæ deinde judicio Leonis Papæ divisa est anno quadringentesimo quinquagesimo, ita ut Viennensi Episcopo cederent civitates Valentiæ, Tarentasiæ, Genavæ, & Gratianopolis, ut cum his ipsa Vienna esset quinta; reliquæ verò civitates ejusdem provinciæ, numero novem, sub Arelatensis antistitis auctoritate & ordinatione consisterent. Sed præcipuum est in hac controversia quod Leo hujus divisionis auctor annotavit, scilicet se ad hoc consilium impulsum, tum quia alternis vicibus nunc ista civitas nunc illa in ecclesiasticis privilegiis præcelleret, tum quia commune fuerat quondam utrique civitati jus metropoleos civilis in ea provincia, ut á gentibus provinciæ illius prodebatur. Hæc sunt verba Leonis: *Consideratis allegationibus utriusque partis præsentium Clericorum, ita semper intra provinciam vestram & Viennensem & Arelatensem civitates claras fuisse reperimus, ut quarundam causarum altera ratione nunc illa in ecclesiasticis privilegiis, nunc ista præcelleret; cùm tamen eisdem commune jus quondam fuisse à gentibus proderetur.* Vnde gentes regionis prodere poterant jus quondam utrique civitati in ea provin-

Iterum facta divisio decreto Leonis.

Quia jus metropoleos civilis commune olim civitatibus Viennæ & Arelati.

cia fuisse commune, nisi ex eo quòd vetustas Coloniæ Viennensis & splendor adjectus Arelatensi civitati (ex constitutione Valentiniani II. qui obiit anno CCCXCII.) in unius juris civilis communionem ambas civitates jungebat. Itaque certa manet regula nostra, Viennensi provinciæ suum non defuisse Metropolitanum; attamen quia jus metropoleos civilis inter duas illas civitates fuit controversum, ambiguum quoque inter eas fuisse jus metropoleos ecclesiasticæ, donec velut arbitrio de communi dividundo à Leone primo terminatum est.

LXXII. Quod attinet ad Narbonensem primam, cujus administrationem Zosimus Patroclo Episcopo Arelatensi addixerat, Hilarius Narbonensis Episcopus Ecclesiæ suæ libertatem tuitus est. Cùm enim Patroclus, rescripto Zosimi nixus, Ecclesiæ Lutubensi sine decreto cleri & civium, & prætermisso Narbonensi Metropolitano, præfecisset Episcopum, Bonifacius I. querela Hilarij interpellatus anno CCCCXXII. provinciæ administrationem illi ex præscripto Canonum confirmavit, compressa Patrocli audacia. *Quod nequaquam possumus ferre patienter,* inquit, *quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Nulli etenim videtur incognita Synodi Nicenæ constitutio, quæ ita præcipit; ut eadem verba ponamus, per unamquamque provinciam jus Metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas.* Mox: *Vnde, frater carissime, si ita res sunt, & Ecclesiam supradictam provinciæ tuæ limes includit, nostra auctoritate commonitus, quod quidem facere sponte deberes, desideriis supplicantium & voluntate*

Narbonensis metropoleos jus.

Confirmatum à Bonifacio I.

respecta, ad eundem locum, in quo ordinatio talis celebrata dicitur, Metropolitani jure munitus, & praeceptionibus nostris fretus, accede, intelligens arbitrio tuo secundùm regulas patrum quaecunque facienda sunt à nobis esse concessa; ita ut peractis omnibus, apostolicae sedi, quidquid statueris, te referente clarescat, cui totius provinciae suae ordinationem liquet esse mandatam. Quam definitionem Bonifacij Celestinus epistolæ suæ ad Episcopos Viennensis & Narbonensis provinciæ cap. IV. confirmat anno CDXXVIII. *Primùm,* inquit, *ut juxta Canonum decreta unaquaeque provincia suo Metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem Episcopum continent constituta; nec usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nihil praesumat.* Leo I. eleganter eandem sententiam explicat anno CCCCXLV. in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis cap. II. & III. & rectè observat Bonifacij constitutione sublatum privilegium ordinationum in prima Narbonensi, quod Patroclo Arelatensi fuerat à Zosimo collatum. Eò enim respiciunt hæc verba Leonis cap. II. *Cùm & ipsum quod Patroclo à sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum.* Vnde patet subreptum fuisse Zosimo ab Arelatensi Episcopo veterem consuetudinem per dolum obtrudente, & Zosimi epistolas, quæ ex codice Arelatensi publicatæ sunt, genuinas esse.

Qui sustulit privilegium à Zosimo collatum Patroclo Arelatensi.

De Ebredunensi Metropoli.

LXXIII. Difficilem vulgò putant esse quæstionem de provincia Alpium maritimarum,

cujus metropolis est civitas Ebredunensium in Notitia, eò quòd Hilarius Arelatensis sibi tanquam Metropolitano Ebredunensis Ecclesiæ ordinationem arrogaverit in synodo Regensi anno CCCCXXXIX. dejecto Armentario, ea occasione, quòd a duobus Episcopis, sine comprovincialium literis, & Metropolitani (id est, Arelatensis) voluntate neglecta, ordinatus fuisset. Sed Hilarij factum trahi non potest in consequentiam: quia, ut monuit Leo primus eum increpans, *ordinationes sibi omnium per Gallias sacerdotum vindicabat, & debitam Metropolitanis sacerdotibus in jus suum transferebat dignitatem.* Ideóque Leo Metropolitanos, quibus ab Hilario facta fuerat injuria, restituit in integrum: *Ordinationem sibi* (inquit cap. III.) *singuli Metropolitani suarum provinciarum, cum his qui ceteros sacerdotij antiquitate præveniunt, restituto sibi per nos jure defendant.* Ceterùm Ebredunensis civitatis Episcopus in provincia Alpium maritimarum semper jure metropolitico potitus est. Testem laudo Hilarum Papam, qui anno CDLXIV. scripsit Ingenuum Ebredunensem Alpium maritimarum provinciæ semper Metropolitani honore subnixum fuisse. Ex quo jure subortam inter Auxanium Narbonensis secundæ, ut puto, Metropolitanum & Ingenuum de Cemelenensi civitate & castello Nicænsi controversiam diremit. Ordinarat Episcopum in altera illarum Ecclesiarum Auxanius, & eo facto loca prædicta in duos diviserat Episcopos. quod Hilari rescripto muniri per obreptionem impetrarat. Eadem omnino causa inter easdem partes superioribus annis Leonis primi judicio decisa fue-

Explicata Synodus Regensis I. quæ correcta à Leone.

Ebredunensis semper fuit Metropolitanus Alpium maritimarum.

Explicatus Hilarus.

rat, objurgato etiam Ingenuo, quod juri provinciæ suæ in gratiam Auxanij contra Canones cessisset. *Nolumus*, inquit Hilarus, *Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; nec in alterius provincia sacerdotis alterum jus habere permittimus.* Mox: *Habeat itaque pontificium frater & coëpiscopus noster Ingenuus provinciæ suæ, de cujus dudum ab apostolica sede est illicita cessione culpatus.* Et statim ad unius antistitis curam castrum Nicænse & civitatem Cemelenensem reduci jubet.

De provincia Alpium Graiarum, & de Tarantasiæ Episcopo.

LXXIV. Majoris momenti est controversia de provincia Alpium Graiarum & Penninarum, quæ in laterculo Imperij duabus tantùm civitatibus constabat, Tarantasia & Octodoro; quarum una & prima, nempe Tarantasia, commissa est Viennensium metropoli à Leone primo. Sed observandum est hoc Leonis decreto nihil constitutum fuisse adversùs regulam à nobis positam, neque contra jus civitatis, utpote quæ in ordine civili jure metropoleos non potiretur, sed tantùm nudo jure civitatis, ut patet ex Notitia à viro clarissimo Sirmondo edita: *Provincia Alpium Graiarum & Penninarum. Civitas Centronum Darantasia. Civitas Valensium Octodoro.* Quoniam tamen Alpium Graiarum & Penninarum provincia recensetur in laterculo Imperij, provinciæ quoque locum retinuit in ordine ecclesiastico; ut patet ex inscriptione epistolæ octavæ Hilari Papæ. Vnde factum existimo, ad conservandam provinciæ distinctionem, ut Octodori Ecclesia (quæ episcopali fastigio insignita erat anno CCCLXXXI. ut patet ex subscriptione Concilij Aquilejensis) non sit cre-

dita Viennensi Ecclesiæ à Leone unà cum Tarantasia. Quæ quidem Ecclesia Octodori, cùm alicui subesse deberet, non alij subjici potuit quàm Tarantasiæ Episcopo ejusdem provinciæ, qui Octodorensem Episcopum ordinaret; ad exemplum ejus dispositionis quæ in Narbonensi secunda vigebat, ubi Episcopus metropoleos Aquensis suberat Arelatensi, licèt provinciam Narbonensem administraret. Quare posterioribus seculis post canonem octavum Concilij Francofordiensis & consultationem ad sedem apostolicam ab eo missam de Tarantasiæ Episcopi jure anno septingentesimo nonagesimo quarto, id facilè obtinuit Tarantasiæ Episcopus, Romanorum Pontificum beneficio, ut inter Metropolitanos liber à Viennensis obsequio referretur. Vnde Tarantasia inter metropoles numeratur in testamento Caroli Magni; & Teutrannus illius civitatis Archiepiscopus dicitur à Ioanne VIII. & ab eo ad synodum cum suffraganeis suis evocatur epistola centesima.

LXXV. Nunc agendum superest de duabus Germaniis, quæ sic distinguuntur in Notitia: *Provincia Germania prima. Metropolis civitas Moguntiacensium, civitas Argentoratensium, civitas Nemetum, civitas Vangionum. Provincia Germania secunda. Metropolis civitas Agrippinensium, civitas Tungrorum.* Ac primò quidem secundam Germaniam aggrediemur, ut observemus discrimen quod civilis ordo servabat inter Tarantasiam & Coloniam Agrippinam. Huic enim nobilissimæ civitati metropoleos dignitas disertè tribuitur, quæ in alterius descriptione omissa est. Athanasius quoque, qui eas oras lu-

De Germaniis prima & secunda.

Colonia metropolis Germaniæ secundæ.

Athanasius explicatur.

ſtraverat, cùm in comitatu ex aula Principis apud Treveros verſaretur, inter ceteros Epiſcopos ſuæ communionis recenſet Euphratam Epiſcopum Agrippinæ μητροπόλεως τῆς ἄνω Γαλλίας in epiſtola ad Solitarios; ubi legendum fortaſſe τῆς ἄνω Γαλατίας. qua locutione Græci Gallias noſtras ſignificabant, ut diſcimus ex Philoſtorgio lib. x. tmemate v. cujus fragmenta cum eruditis diſſertationibus ſuis publici juris fecit celeberrimus juriſconſultus Iacobus Gothofredus. Itaque poſt Athanaſium de jure metropolitico Coloniæ ampliùs diſputare nefas eſſe duco. Id ſolum demendum eſt dubium, quod aliquos retardavit ab aſſenſu veræ ſententiæ. Nempe duorum Epiſcoporum numerus non videtur ſufficere ad conſtituendam provinciam eccleſiaſticam; eò quòd ordinationes Epiſcoporum à tribus Epiſcopis fieri debent, & ſynodi provinciales minori numero conſtare non poſſe videantur, quia tres faciunt corpus ſeu collegium ex vulgata regula Iuris. Sed ordinationi ſatisfaciebat Metropolitanus, advocatis è vicina provincia per literas Epiſcopis, juxta canonem quintum ſynodi Sardicenſis. Ipſius verò auctoritas adhibebatur, ut electionis decretum & totum negotium ordinationis confirmaret, ſecundùm Nicænam Synodum. Concilium autem cogebat ex Epiſcopo Tungrorum ſibi ſubdito, qui demum Leodij ſedem fixit, & ex Preſbyteris qui per caſtra Germaniæ ſecundæ frequentes erant; quorum caſtrorum meminit Concilium vetus Agrippinenſe anno trecenteſimo quadrageſimo ſexto. Si qua verò major cauſa incideret, in conventu trium vel ampliùs provinciarum in ea provincia

Dubium de duabus civitatibus ſolvitur.

quæ auxilio indigebat celebrato, de Metropolitanorum consensu dirimebatur. Processu temporis per varias bellorum clades deleta sæpe Colonia, dignitatis quoque metropoliticæ memoria obscurata est; donec eam Zacharias Pontifex rescripto suo renovavit anno septingentesimo quadragesimo quarto; quæ deinde civitatibus aliquot in Germania sibi subditis aucta est.

LXXVI. Germaniæ primæ metropolis in Notitia civili est civitas Moguntiacensium; cui subduntur civitates Argentoratensium, Nemetum, & Vangionum. Ex regula Synodi Nicænæ & decretis summorum Pontificum, qui per Gallias ex more pristino provinciarum Metropolitanos numerandos docent, dignitas ecclesiasticæ metropoleos denegari non potest splendidissimæ Coloniæ Moguntiacensium á Druso fundatæ. Fateor equidem nos testimoniis veterum hac in parte destitui, & à Germanicis historicis ipsóque Nicolao Serario viro eruditissimo & accurato rerum Moguntiacarum scriptore deseri. Sed si momenta quæ argumentis à nobis allatis insunt diligenter expendissent, non adeo facilè dignitatem metropoliticam unius provinciæ in alteram transferri potuisse, contra canones Nicænos in Galliis receptos, & decretis Summorum Pontificum confirmatos, sibi persuasissent, nempe in Coloniensem, vel Trevericam, vel etiam, quod absurdius est, turbato disciplinæ ordine, in Ecclesiam Vangionum, seu Vvormatiensem, quæ in laterculo Imperij subdita erat Moguntiacensi. Itaque si quis hac in re sapere velit, amplecti debet sententiam celeberrimi viri & eruditione æque ac dignitate il-

Germaniæ primæ olim metropolis Moguntiacū.

Quod asseritur adversùs Germanicos scriptores.

lustris P. Berterij Præsidis Tolosani; cujus hæc sunt verba diatriba II. cap. V. *Moguntinum quidem Episcopum, florente Imperio, Germaniæ primæ Metropolitanum fuisse non dubito. Nam quis hanc unam non solùm in Galliarum Diœcesi, sed in toto ferè orbe Romano metropolim jus suum non retinuisse crediderit? Atenim ubi majestatis Romanæ nomen pòst in Germania extinctum est, formas civiles & ecclesiasticas perturbari illic facilè potuisse non inficior.* Hæc ille; quæ nos decursa rerum Moguntiacarum serie confirmabimus.

Excisa Moguntia.

LXXVII. Moguntia à Vandalis capta atque subversa anno quadringentesimo decimo, deinde ab Attila Hunnorum Rege funditus excisa atque deleta est anno quadringentesimo quinquagesimo quarto, ita ut ne cadaver quidem urbis aut nomen ipsum superesset. Theodeberti Francorum Principis in Austrasia beneficio restitui cœpit, annitente Sidonio, qui tenuit urbis episcopatum & Attilani excidij reliquias reparavit circiter annum sexcentesimum. Tentari posset ex Venantio Fortunato, qui libro IX. epigr. IX. hujus Sidonij laudes descripsit, metropoliticam quoque administrationem Ecclesiæ Moguntinæ restitutam. Iis enim verbis, de Sidonio loquens, utitur, ac si ceteros Episcopos auctoritate sua regeret: *Iura sacerdotum* (id est, Episcoporum) *sacro moderamine servans.* Accedit testimonium petitum ex tabulis donationis à Bilechilde sanctimoniali collatæ in Ecclesiam beatæ Mariæ, quam Moguntiæ excitavit; ubi testatur se agros quosdam emisse ab avunculo suo Sigeberto Archiepiscopo Moguntino; cujus quoque jussu donatio illa á notario

Restituta cum dignitate metropoleos.

excepta

excepta eſt, principatu regis Clodovei, anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo quinto, cujus verba retulit Serarius libro ſecundo Moguntiacarum rerum cap. XXXII. Peccatum eſt in temporis annotatione, cùm regnum Clodovei incidat in annum ſexcenteſimum quadrageſimum quartum uſque ad annum ſexcenteſimum ſexageſimum. quod emendari poſſet ex autographo, ſi extaret. Ceterùm non aſſentior Serario, cui ſuſpecta fuit inſtrumenti fides ex titulo Archiepiſcopi, qui Sigeberto tribuitur, quem ille à Zacharia tantùm ſeculo ſequenti impoſitum putat. Certum quidem eſt per bella civilia ita perturbatas fuiſſe in Galliis eccleſiaſticæ diſciplinæ rationes poſt tempora Childerici Regis ut ab anno DCLXX. uſque ad annum DCCXLIII. Galliæ Archiepiſcopis caruerint, teſte Bonifacio in epiſtola quam dedit ad Zachariam Pontificem anno ſeptingenteſimo quadrageſimo tertio. *Franci enim, ut ſeniores dicunt, plus quàm per tempus octoginta annorum ſynodorum non fecerunt, nec Archiepiſcopum habuerunt, nec Eccleſiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant.* Quare Bonifacio laborandum fuit, & tractandum cum Ducibus Francorum Pippino & Carlomanno, pro reſtaurandis Archiepiſcopis per provincias, id eſt, pro reſtituenda auctoritate metropolitana. Etenim quin epiſcopali fruerentur earum ſedium antiſtites, non eſt dubium. Itaque tres conſtituti ſunt Archiepiſcopi in Concilio Sueſſionenſi, Grimo Rothomagi, Abel Rhemis, & Artbertus in civitate Senonica; quorum inſtitutionem Palliis miſſis Zacharias probavit anno ſeptingenteſimo quadrageſimo quarto.

Ius metropoliticum ceſſavit in Galliis per annos ſexaginta & ampliùs ante Pippini tempora.

Anno ſequenti Coloniæ metropolim confirmavit. Et pauló pòſt in quo verſaretur auctoritas Metropolitanorum ex canonibus & decretis Pontificum edocuit. Tandem anno DCCLI. Bonifacio ejúſque ſucceſſoribus Epiſcopis Moguntinam ſedem titulo metropoleos poſſidendam contulit; eíque civitates quinque in Gallia ſubdidit, atque illas Germaniæ gentes quas Bonifacius ad fidem erudierat. *Et idcirco*, inquit, *beati Petri Apoſtoli auctoritate ſancimus ut ſupradicta Eccleſia Moguntina perpetuis temporibus tibi & ſucceſſoribus tuis in perpetuum ſit confirmata, habens ſub ſe has quinque civitates, id eſt, Tungris, Coloniam, Vvormatiam, Spiraciam, & Trectis, & omnes Germaniæ gentes quas tua fraternitas per ſuam prædicationem Chriſti lumen agnoſcere fecit.* Obliteratum per annos ſexaginta & ampliùs jus Moguntiæ in integrum reſtituit, ejúſque auctoritatem amplificat, prorogata in Germanos auctoritate, atque in ipſam Coloniam Agrippinenſem. Sed pro hac parte reſcriptum effectu caruit. Sanè in Zachariæ verbis nihil perſpicio ex quo colligere poſſit aliquis nullam antehac dignitatem metropoliticam civitati Moguntiæ competiviſſe. Otlonus auctor vitæ Bonifacij cap. XLIV. omnes in fraudem induxit, dum ait Eccleſiam Moguntiacenſem alteri fuiſſe ſubjectam. *Decreverunt iidem Principes* (ſcilicet Carlomannus & Pippinus) *Eccleſiam Moguntiacenſem, quæ priùs alteri ſubjecta erat, metropolim omnium in Germania poſitarum Eccleſiarum efficere; móxque legatione facta, illud à Præſule Apoſtolico impetravere.* Fallitur Otlonus; qui anno MXC. cùm hanc vitam ſcripſerit,

Reſtituta iterum metropolis Moguntiæ à Zacharia.

Et amplificata.

Error Otlonis qui ſcripſit vitam Bonifacij Moguntini.

conjecturam ſuam potiùs quàm res ſibi aliter compertas explicat. Sic autem colligebat ex ordine diſciplinæ canonicæ Moguntiam olim alteri ſubditam fuiſſe, ſi demum á Zacharia in metropolim evecta eſſet. Sed meminiſſe oportet luctuoſiſſimæ calamitatis quæ Gallias invaſerat ab annis ſexaginta, Archiepiſcoporum nomine & auctoritate penitùs extinctis, ante Zachariæ reſcriptum. Itaque ut nulli præerat Epiſcopus Moguntinus, ita nulli tunc ſubdebatur. Primus honoris gradus & jura metropolitica in pleraſque Germaniæ Eccleſias à Moguntina ſede avulſa ſedi Magdeburgenſi collata ſunt anno MCXXXV. ab Innocentio II. precibus Lotharij II. in gratiam Nortberti Archiepiſcopi, Præmonſtratenſis monaſterij conditoris.

LXXVIII. Reſtat ex quatuordecim provinciis Maxima Sequanorum, cujus metropolis civitas Veſontienſium; á quá pendent civitas equeſtrium Noiodunus, civitas Eluitiorum Aventicus, civitas Baſileenſium, caſtrum Rauracenſe, caſtrum Vindoniſſenſe, caſtrum Ebrodunenſe, portus Abucini. Ex regula canonica Veſontienſium Epiſcopus hanc provinciam Metropolitani jure regere debuit. Et ſanè illam adminiſtravit, aut quidam alius. Non me latet Hilarium Arelatenſem jus ſibi in eam arrogaſſe, depoſito Chelidonio Veſontienſi. Qua de re vetus codex monaſterij Iurenſis à Chiffletio laudatus iſta habet: *Hilarius venerabilem Chelidonium ſupradictæ metropolis*, id eſt, Veſontienſis, *Patriarcham, patricio præfectorióque fultus favore, indebitam ſibi per Gallias vindicans monarchiam, à ſede epiſcopali nulla exiſtente ratione*

De provincia Sequanorum. Ejus metropolis civitas Veſontienſium.

Hilarius Arelatenſis jus in ea provincia ſibi arrogat, depoſito Chelidonio.

dejecerat. Subjungit deinde rescissam à Leone damnationem, Hilariúmque *regulariter increpatum.* Extat Leonis epistola data anno CCCCXLV. quæ negotium istud explicat. Refert enim Chelidonium ab Hilario fuisse sacerdotio dejectum, quòd fuisset viduæ maritus; sed redditum Ecclesiæ suæ, & huic quam amittere non debuit dignitati, quòd cognitione apud sedem apostolicam habita liberum se ab accusatione docuisset. *Mansisset namque in illum prolata sententia*, inquit Leo, *si objectorum veritas extitisset.* Quibus verbis metropolitica Chelidonij dignitas pessumdari videretur, nisi sola vicaria potestate à Zosimo Episcopis Arelatensibus delegata jus aliquod cogendarum in Galliis Synodorum Hilario competivisse sciremus. In qua synodo de Chelidonij causa judicium tulit, ex more recepto & à canonibus inducto, qui Episcopos synodorum examini committunt, salva sedis apostolicæ reverentia. Sed judicij ratio à solo Hilario repetitur, quia illo auctore sententia lata erat. Solenne enim erat à Concilij præsidibus injustæ cognitionis rationem exigere, quemadmodum docet actio prima Concilij Chalcedonensis, ubi acta Synodi Ephesinæ secundæ discutiuntur, & à Dioscoro illius præside injusti judicij pœna repetitur; quemadmodum ipse eam à Flaviano Constantinopolitano exegerat ob damnatum Eutychetem in synodo Constantinopolitana. Nulla alia potestate, præter vicariam, Hilarius uti poterat adversùs Chelidonium. Attamen hæc tota ratio Leoni displicuit: ex cujus verbis apertissimè demonstratur nulli Episcopo aliquid licere in Sequanica provincia, quemadmodum

Quod rescinditur à Leone.

nec in ceteris provinciis, præter ipsius provinciæ ſacerdotes. *Suis*, inquit, *unaquæque provincia ſit contenta Conciliis, nec ultrà Hilarius audeat conventus indicere ſynodales* (Conventum adversùs Chelidonium habitum perſtringit) *& ſacerdotum Domini judicia ſe interſerendo turbare; qui non tantùm noverit ſe ab alieno jure depulſum, ſed etiam Viennenſis provinciæ, quam malè uſurpaverat, poteſtate privatum.* Quare eleganter in Novella conſtitutione Valentiniani Hilarius damnatus fuiſſe dicitur à Leone, tum quòd invitis civibus aliquos ordinaſſet Epiſcopos, tum quòd alios *incompetenter* removiſſet. quod ultimum de Chelidonio & de Projecto intelligendum eſt. Idem Pontifex in eadem epiſtola adeo exactum ſe provinciarum cuſtodem præſtitit ut à limitibus unius provinciæ alterius Metropolitanum arcuerit; hoc adjecto, ut ſi quis honoris ſui deſertor privilegium ſuum in alium ſe poſſe transferre crediderit, non is cui ceſſerit, ſed qui intra provinciam ceteros epiſcopali antiquitate prævenit, ſacerdotes ſibi ordinandi vindicet poteſtatem. Ex facti ſerie & cognitione à Leone habita provinciæ Veſontionenſis à ceteris diſcretæ nullíque extraneo ſubditæ ſtatus evidentiſſimè demonſtratur, atque adeo dignitas Epiſcopi Veſontionis, quæ civitas in ordine civili eſt Maximæ Sequanorum metropolis.

Quia Hilario nihil licebat extra provinciam ſuam.

Vnde patet provinciam Sequanicam diſtinctam à reliquis.

LXXIX. Duplex tamen movetur difficultas ab eruditis viris. Vna ſumitur ex hodierno provinciæ Veſontionenſis ſtatu, qui Bellicenſem, Lauſanenſem, & Baſileenſem epiſcopatum Metropolitano Veſontienſi tribuit; cùm tamen in Notitia aliæ deſcribantur civitates &

De civitatibus & caſtris quæ in Notitia tribuuntur provinciæ Sequanicæ.

loca quæ nunquam episcopatibus decorata sunt. Vt autem hæc difficultas expediatur, observandum est à synodo Sardicensi decretum canone VI. ut civitatibus sui non deessent Episcopi; sed vetitum ne in vicis aut pagis constituerentur, ne dignitas illa vilesceret. Quare cùm quatuor civitates provinciæ Sequanicæ Notitia describat, illis necessariò imponendi sunt Episcopi, ut ordo civilis cum sacro paria faciat. Castris, quæ sunt minora oppida, ex arbitrio synodorum provincialium pro cujusque celebritate tribui possunt, vel pro infrequentia etiam omitti. Nunc considerandum est provinciæ Sequanicæ fatum; qua sæpe vastata & direpta, quarundam civitatum, quæ in Notitia describuntur, dignitas in alias urbes translata est. Itaque deleto Noioduno, quod vulgo *Nion*, episcopatus translatus est in civitatem Bellicensem. unde Vincentius Ecclesiæ Bellicensis Episcopus subscripsit Concilio Parisiensi II. anno quingentesimo quinquagesimo quinto, Coloniæ Augustæ Rauricorum præerat Iustinianus Episcopus anno CCCXLVI. in Concilio Agrippinensi: ex cujus civitatis ab Alamannis eversæ ruderibus statim excitata est civitas Basileensium, cujus meminit Ammianus libro trigesimo, Valentiniani senioris temporibus, id est, anno trecentesimo septuagesimo quarto. unde nomen indeptus est Basileensis Episcopus. Rauraci verò castrum excitatum est ad tuendos limites. Diutiùs stetit Aventica civitas, vulgò *Avenches*, cujus Episcopus Marius subscripsit Concilio Matisconensi II. anno quingentesimo octuagesimo quinto. Sed paulò pòst, exciso Aventico, dignitas ejus collata est Lau-

Noiodunum.

Civitas Bellicensis.

Raurica.

Civitas Basileensium.

Aventicum.

ſanæ ad lacum Lemanum. Vnde Arricus Epiſcopus Eccleſiæ Lauſanenſis ſubſcripſit Synodo Cabilonenſi anno ſexcenteſimo quinquageſimo. Caſtrum Vindoniſſæ ſynodorum beneficio, non autem jure, ſuis quoque Epiſcopis non caruit, qui Concilio Epaonenſi DXVII. & aliis ſynodis interfuerunt; donec everſâ Vindoniſsâ, quæ vulgò *Vvindiſch* in finibus Helvetiorum, Conſtantia Germaniæ eam dignitatem recepit, & à provincia Veſontienſi diſtracta eſt. Caſtrum Ebrodunenſe, quod vulgò *Yverdun*, nunquam epiſcopatu decoratum fuit, nec portus Abucini, ſeu Lucini; quemadmodum legi vult Chiffletius, docétque vulgò dici *Port de Lené*, ad Lucinum fluvium.

Lauſana.

Vindoniſſa.

Caſtrum Ebrodunenſe.

LXXX. Alter controverſiæ articulus caput ipſum petit, nempe Veſontionem; cujus Epiſcopus nec ſibi Metropolitani titulum arrogavit in Conciliis, nec ſuperiore loco cum ceteris Metropolitanis ſubſcripſit. Si pateretur inſtitutum, hîc diſputari copiosè poſſet de ordine conſeſſus & ſubſcriptionum in Conciliis. Id tantùm annotabo, quod ad rem noſtram pertinet, nempe hanc fuiſſe regulam à patribus inductam, ut antiquior ordinatione Epiſcopus collegas ſuos antecederet. Id docent Africana Concilia, Leo I. epiſtola octogeſima nona, Iuſtinianus in l. 29. *Cod. De Epiſcop.* qui κατὰ τάξιν χειροτονίας docet Epiſcopos πρωτεύειν. Cujus moris adeo retinentes plerunque erant Epiſcopi, ut Metropolitanis non invitis priores ordinatione in ſubſcribendo præferrentur. Quod demonſtrari poteſt ex ſynodorum Gallicanarum ſubſcriptionibus; ubi Metropolitani ſæpiſſime cum aliis Epiſcopis

De Veſontionis Epiſcopi ſubſcriptione in Conciliis.

De conſeſſu Epiſcoporum in ſynodis, & de ſubſcriptionibus.

Ordine temporis.

Vel permistim.

permisti inveniuntur, nullo dignitatis ordine servato. Itaque mos iste trahi non debet in solius Episcopi Vesontiensis injuriam. Aliquando verò antiquioribus Episcopis jus suum ex modestia remittentibus, accidebat ut omni ordine neglecto perturbatè subscriptiones fierent, præcipuè apud Gallos; quorum negligentiam in hoc capite carpit Gregorius I. epistola ad Syagrium Augustodunensem Episcopum lib. VII. epistola CXIV. *Episcopos secundùm suæ ordinationis tempus, sive ad considendum in Concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re, sua attendere loca decernimus, & suorum sibi prærogativam ordinum vindicare.* Sanè Metropolitani excepti erant ab hac regula, saltem in provinciis quique suis; ubi honoris prærogativa illis competebat, tum ex ipsa rei natura, tum ex canone apostolico, & ex canone Antiocheno. Can. XXXV. apostolicus: τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν. id est, ex versione Dionysij: *Episcopos gentium singularum scire convenit quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment.* Et canone IX. Antiocheno: *Placuit eum honore præcellere*: Ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν. Vnde Concilium Bracarense I. can. XXIV. *Conservato Metropolitani Episcopi primatu, ceteri Episcoporum, secundùm suæ ordinationis tempus, alius alio sedendi deferat locum.* In conventu autem plurium provinciarum, ex regula canonica vetere Metropolitani ceteris Episcopis præferendi erant; ut disertè constitutum est in Africana collectione can. LXXXVI. *Hic ordo*, inquiunt, (id est, ex tempore ordinationis) *& à patribus*

Quod castigat Gregorius apud Gallos.

Metropolitani, primi in sua provincia.

In conventu plurium provinciarum Metropolitani ceteris Episcopis præferendi.

& à majoribus servatus est, & à nobis Deo propitio servabitur. salvo etiam jure primatus Numidiæ & Mauritaniæ. Excipiunt à regula Primates Numidiæ & Mauritaniæ; quibus in Concilio universali Africæ primus locus post Carthaginensem dabatur, ob dignitatem & vetustatem provinciarum. Omissæ autem sunt Tripolitana, Byzacena, & Mauritania Sitifensis; quia recentiores erant tribus aliis, & proinde minoris erant dignitatis, ut statim dicemus. Interim annotasse sufficiet, ex nova canonis Africani interpretatione, quam damus, priorem locum Metropolitanis deberi in conventibus generalibus. Sed apud Gallos nostros, ordinationis tempore inspecto, nullo discrimine metropoleon, Episcopi plerunque assidebant. Postquam verò Archiepiscopi nomen (quo sola Matisconensis synodus anno DLXXXI. semel usa fuerat) Metropolitanis omnibus passim apud nos tributum est in synodo Suessionica sub Pippino Duce anno septingentesimo quadragesimo quarto, in Capitulis Hadriani, & in Capitularibus Caroli Magni atque Ludovici Pij, tum in epistolis pontificiis Isidorianæ collectionis, Episcopi metropoleon & nomen illud Archiepiscopi sibi palam adsciscere quod in metropolitico neglexerant & consessus prærogativam præ ceteris Episcopis diligentiùs conservare studuerunt. Quare Hincmarus ex usu temporis sui, quamvis aliquando interpellato, rectè observavit, antiquitatis privilegio Episcopos inter se præferri, sed dignitatis gradu Primates seu Metropolitanos illis præcellere, & inter se tempore differre. *Inter quos,* (inquit epistola VI. cap. XVI. de Primatibus

Explicatur canon Africanus.

In Galliis id semper non obtinebat.

Visi seriùs, post usurpatũ nomen Archiepiscopi.

Quod obtinebat Hincmari ævo.

Gallicanis, Belgicis, & Germanicis loquens) *ſicut & inter reliquos Epiſcopos hæc conditio regularis ſervatur, ut qui priùs fuerit ordinatus, prior habeatur.* Itaque nihil damni recidet in Veſontionenſem ſedem, quòd ejus Epiſcopus ceteris Epiſcopis permiſtus inveniatur ſine Metropolitani titulo. Neque tamen adeo neglecta eſt ejus civitatis dignitas, quin juxta antiquum morem inter metropoles Galliæ recenſeatur in teſtamento Caroli Magni apud Eginhartum, & Bernoinus dicatur eſſe ejus Archiepiſcopus in capitulari Ludovici lib. II. Capitularium cap. XXV. *In Veſontio, quæ eſt diœceſis Bernoini Archiepiſcopi.* In epiſtola ſynodali ad Vvenilonem, unà cum ceteris Metropolitanis inſcribitur Arduicus Veſontionum Metropolitanus Epiſcopus anno octingenteſimo quinquageſimo nono. In Concilio Pontigonenſi anno octingenteſimo ſeptuageſimò ſexto, etſi poſt plures Epiſcopos, ſubſcripſit Theodoricus Veſontionum Eccleſiæ Archiepiſcopus; ad quem Ioannes VIII. epiſtolam dedit cum hac inſcriptione: *Reverentiſſimo & ſanctiſſimo Theodorico Archiepiſcopo Chryſopolitanæ Eccleſiæ.* Chryſopolis enim dicta eſt Veſontionum civitas.

Veſontio metropolis dicta à Carolo Magno.

Et ejus Archiepiſcopus in Capitularibus & Conciliis.

Ioannes VIII. epiſt. 245.

LXXXI. Non ſolùm autem Epiſcopi civitatum metropoleon ex antiquiſſima diviſione in quatuordecim provincias dignitatem ſuam retinuerunt, ſed etiam ij qui ex diviſione facta ſub Gratiano novarum metropoleon ſacerdotia poſſidebant. Tres ſunt metropoles ejus generis, Senonum, Turonorum, & Aquenſium. Senoniâ provinciâ reciſâ à Lugdunenſi prima, civitas Senonenſium facta eſt metropolis, ut docet No-

Novæ tres Metropoles poſt primas XIV.

Metropolitanus Senonēſis.

titia. Ejus quoque provinciæ Metropolitanus dicitur Agrœcius Senonensis Episcopus à Sidonio Apollinari anno quadringentesimo septuagesimo secundo; qui eum ad ordinationem Bituricensis Episcopi literis suis invitat, auxilio comprovincialium Episcoporum destitutus ob invasam à Gotthis Aquitaniam, libro VII. epistola V. *Nec te, quanquam Senoniæ caput es, inter hæc dubia subtraxeris intentionibus Aquitanorum: quia minimum refert quòd nobis est in habitatione divisa provincia, quando in religione causa conjungitur.* Mox: *Quapropter in constituendo præfatæ civitatis antistite provincialium collegarum deficimur numero, nisi Metropolitanorum reficiamur assensu.* Posteri gradum illum studiosè tuiti sunt; donec superioribus annis Senonia quoque provincia secta est, & Parisiensi novæ provinciæ ecclesiasticæ impositus est Archiepiscopus urbis regiæ, Summi Pontificis decreto, & regio assensu.

LXXXII. Turonica provincia, seu Lugdunensis tertia, statim atque distracta fuit à Lugdunensi secunda, civitatem Turonorum metropolim agnovit; ejúsque Episcopus ceteris provincialibus Episcopis præfuit. Quod docet Concilium Veneticum in Paterni Episcopi civitatis Venetum (*Vannes*) ordinatione celebratum à Perpetuo Turonico Episcopo anno CDLXV. qui primus synodo unà cum Episcopis provinciæ subscripsit.

Et Turonicæ provinciæ.

LXXXIII. Narbonensis secunda, recisa à Viennensi, provinciæ specialis & distinctæ nomen induit. De ejus administratione disceptatum est in synodo Taurinensi; quæ concessa est

De Narbonensis II. Metropolitano synodus Taurinensis decernit.

Proculi Episcopi Massiliensis personæ, non autem ejus civitati, quia in altera provincia sita erat urbs Masiliensis, scilicet in Viennensi, ut disertè loquuntur patres; quanquam refragantibus Episcopis regionis illius, qui sibi alterius provinciæ sacerdotem præesse non debere contendebant. Sed postea decreto Zosimi provinciæ ejus administratio, unà cum Viennensi & Narbonensi prima, addicta est Patroclo Arelatensi, & Proculo episcopatus abrogatus, quòd in apostolicæ sedis injuriam locum sibi indebitum à synodo Taurinensi exambiisset. Veruntamen Gallicanis Metropolitanis per singulas provincias auctoritatem suam restituere Bonifacius, Celestinus, & Leo; rescisso rescripto priori, quod prætextu consuetudinis antiquæ per subreptionem contra Canones à Zosimo Patroclus elicuerat, ut suprà monui. Quare Episcopus civitatis Aquensium, quæ in Notitia est metropolis Narbonensis secundæ, usus est jure suo in administratione illius provinciæ. Id unum retinuit Arelatensis Episcopus, ut Aquensem Episcopum ad Concilium evocare posset. Quod trahendum non est ad ceteros Episcopos Narbonensis secundæ, neque ad provinciæ illius administrationem, quæ ab Aquensi Metropolitano pendebat. Libellus Symmacho Papæ oblatus à legatis Cæsarij Arelatensis anno DXIV. rem totam liquidò exponit: *Aquensis etiam civitatis Episcopum sanctitatis vestræ moneri præcipite constitutis, ut dum à Metropolitano antistite Ecclesiæ Arelatensis ad synodale Concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina neceßarium, minimè ve-*

Zosimus tribuit eam provinciam Arelatensi Episcopo.

Quod rescissũ.

Suprà §. 72.

Solus Aquensis Episcopus remansit sub cura Arelatensis.

nire frustretur; quatenus ea quæ longævis seculis priscorum sanxit auctoritas, vobis præsulibus præsenti futuræque ætati inviolata serventur. Symmachus rescripto suo privilegium personale Cæsario indulget, ut si causa ecclesiastica præsentiam sacerdotum poscat in Gallia vel Hispania, Episcopi ejus auctoritate commoniti ad synodum conveniant. Deinde Ecclesiæ jure perpetuo concedit ut Aquensem Episcopum Metropolitanus Arelatensis ad se vocare possit, pœnâ canonicâ in contumacem illatâ. *Et si tam Ecclesiæ Aquensis antistes vel alius quilibet Metropolitano Pontifici juxta Canonum definitionem vocatus obtemperare noluerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.* Aquensis ergo Episcopus metropolitica potestate fruebatur in Narbonensi secunda; sed ipsius Ecclesia obnoxia erat Arelatensi Ecclesiæ. in quo cernimus imaginem quandam eorum Primatum qui postea instituti sunt. De illius libertate actum est in Concilio Francofordiensi; & decretum ut ad sedem apostolicam referretur, can. octavo. Constituto enim jure Viennensis & Arelatensis Episcopi, juxta divisionem à Leone inductam, & à Symmacho atque Gregorio primo confirmatam, addunt patres: *De Tarantasia verò, & Ebreduno, sive Aquis, legatio facta est ad sedem apostolicam; & quidquid per Pontificem Romanæ Ecclesiæ definitum fuerit, hoc teneatur.* Quid decretum postea fuerit, ex rebus ipsius potiùs quàm ex rescripto discimus. Legimus enim Rotbertum Aquensem Archiepiscopum subscripsisse Concilio Mantalensi anno DCCCLXXIX. atque ad eundem datas literas

Aquensis Episcopus Metropolitanus Narbonensis secundæ.

Id confirmatum definitione Romani Pontificis.

à Ioanne VIII. anno DCCCLXXX. epiſtola CXCI. cum Archiepiſcopi Aquenſis titulo. Quanquam illud quoque verum ſit, Aquenſem civitatem inter metropoles regni in teſtamento Caroli Magni non fuiſſe recenſitam: quia fortaſſe de illius ſtatu nondum reſcripſerat Summus Pontifex.

De jure provinciarum inter ſe.

LXXXIV. Quærendum ſupereſt, an è XVII. provinciis aliquæ potiores eſſent aliis, tum in ordine civili, tum in ordine eccleſiaſtico. Planè ſi de dignitate illarum agatur, dubium non eſt quin aliquæ ceteris præcellerent, vel ob civitatum ſplendorem & frequentiam, vel ob Imperij, in cujus finibus poſitæ erant, incolumitatem. Vnde in Notitia Imperij ſex provinciæ Galliarum *Conſulares* dictæ, quia regebantur à Conſularibus; undecim verò Præſidiales, quæ Præſidibus commiſſæ. Sex illæ ſunt, Viennenſis, Lugdunenſis prima, duæ Germaniæ, & duæ Belgicæ. Reliquæ verò ſunt præſidiales. Ceterum in rebus omnibus æquale erat jus omnium provinciarum, ita ut nulli ex Conſularibus in alteram aliquod eſſet imperium. De illis tantùm moveri poſſet quæſtio quæ primæ dicuntur erga ſecundas. Sed adeo aperta eſt Macri Iuriſconſulti definitio, ut dubitandi nullus ſuperſit locus. Germaniâ diviſâ in duas provincias primam & ſecundam, quærebatur an is qui in altera eſſet ortus, poſſet Aſſeſſoris munere fungi in altera, ob legis prohibitionem, quæ neminem patitur in provincia ſua Præſidi aſſidere. Reſpondit Macer, in altera aſſidere poſſe poſt diviſionem. Quod dici non potuiſſet, ſi jus aliquod & imperium conſulari Germaniæ pri-

Æquale jus omnium.

Nullùm jus primæ provinciæ in ſecundam.

In ordine civili.

mæ superfuisset in Germaniam secundam. Hæc sunt verba Macri: *Si eadem provincia postea divisa sub duobus Præsidibus constituta est, velut Germania, Mœsia, ex altera ortus, in altera assidebit, nec videtur in sua provincia assedisse.* Sed conceptis verbis hæc controversia definita est à Theodosio, qui præter antiquam Tyri metropolim in provincia Phœniciæ, Berytum in novam metropolim evexit, pari jure cum prima: *Sit illa*, inquit, *mater provinciæ majorum nostrorum beneficio, hæc nostro; & utraque dignitate simili perfruatur.* Quod de nova metropoli dicitur, intelligendum est ad provinciam quoque novam pertinere, quando ab antiqua dividitur.

L. 3. ff. De officio assessoris.

L. un. lib. 11. Cod. de Metropoli Beryto.

LXXXV. Idem jus constitutum reperio in provinciis ecclesiasticis. Etenim, si demas Narbonensem secundam & Alpes Graias, de quibus actum, ceteræ omnes provinciæ à nullo præterquam à suo Metropolitano pendebant. Quod egregiè docet Innocentius primus de Rothomagensi Episcopo, qui erat Lugdunensis secundæ Metropolitanus. Illi enim non solùm provinciæ suæ Episcoporum ordinationem competere ait, sed etiam synodorum provincialium indictionem & judicia ecclesiastica, eo solùm excepto, ut de majoribus causis, si quæ emerserint, ad sedem apostolicam referat. Lugdunensis primæ Metropolitani nulla mentio, quia tunc æquo jure Metropolitani erga se agebant. Leonis primi testimonia superiùs à me prolata singulos Galliæ Metropolitanos provinciæ suæ limitibus circumscribunt, non solùm in ordinationibus peragendis, sed in Conciliis habendis, reddendísque judiciis.

Idem servatũ in ordine ecclesiastico.

Ex Innocentio primo.

Et ex canone Africano, qui explicatur.

LXXXVI. Si aliarum Diœceſeon exempla petantur, præſto nobis eſt Africanorum Conciliorum auctoritas; ubi Mauritania Sitifenſis avulſa eſt à provincia Numidiæ, & proprio Primati commiſſa. In canone XVII. collectionis Africanæ: *Placuit ut Mauritania Sitifenſis, ut poſtulavit, Primatem provinciæ Numidiæ, ex cujus cœtu ſeparatur, ſuum habeat Primatem, quem conſentientibus omnibus Primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus Epiſcopis, propter longinquitatem habere permiſſa eſt.* Per diviſionem à cœtu Numidiæ ſeparatur, ut loquitur canon, id eſt, ab ejus ſynodo, ut interpretatur Græca verſio, ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, & per Primatem atque proprium Concilium adminiſtratur.

Diviſio provinciarum civilium in Africa.

LXXXVII. Ad uberiorem hujus canonis explicationem neceſſe eſt pauca quædam attingere de provinciis Africanæ Diœceſeos civilibus & eccleſiaſticis, de quibus perplexè actum eſt ab aliis. Tractus ille qui à Romanis Africæ nomine cenſebatur, quíque à freto Gaditano ad Cyrenaicam regionem Ægypto contributam porrigebatur, in quatuor partes diviſus fuit olim, in Mauritaniam Tingitanam, Mauritaniam Cæſarienſem, Numidiam, & Africam ſpecialiter dictam, ubi ſita erat Carthago, quas deſcripſit Ptolemæus libro quarto geographiæ. Mauritaniæ vetus regnum diviſit in duas provincias Caius Caligula, ſi fides Plinio libro V. cap. I. quod Claudio tribuit Dio libro LX. *Claudius*, inquit, *Mauros diviſit in eos qui ad Tingin & qui ad Cæſaream, unde & nomina habent; & duobus equitibus præpoſitis eos permiſit.* Sed pauló póſt

Quatuor provinciæ.

Mauritaniæ duæ.

pòst uni Præſidi ambæ Mauritaniæ commiſſæ ſunt à Galba; ut diſcimus ex hoc Taciti loco: *Luceius Albinus à Nerone Mauritaniæ Cæſarienſi præpoſitus, addita per Galbam Tingitanæ provinciæ adminiſtratione, haud ſpernendis viribus agebat.* Quam diſpoſitionis formam poſteriores Principes ſecuti ſunt. Vnde factum ut Africanus ille tractus ex tribus provinciis conflatus fuerit, Africa, Numidia, & Mauritania. Provincia Carthaginenſis, ſeu Africa, eas regiones complectebatur quæ ab ipſa Carthagine ad Cyrenem diffundebantur. Numidia compacta erat ex vetere ſeu Cirtenſi, ab urbe Cirta (quæ deinde Conſtantina) nomen indepta, & ex Numidia nova, cujus meminit Ptolemæus, ubi ponit Culcuam coloniam. Vnde aliquando ſingulari, quandoque verò plurali numero *Numidiarum* provincia dicitur. Eodem modo effertur Mauritania utraque; quæ à Tingitano oppido ad freti Gaditani fauces poſito uſque ad Numidiam, per oram maritimam & interiora loca porrigebatur. Ex diſpoſitione iſta veteri profluxit ut Conſtantinus omnes Africanas provincias, trium illarum, Africæ ſcilicet, Numidiæ, & Mauritaniæ nomine comprehenderet in epiſtola ad Cæcilianum Carthaginenſem, cui tria millia follium numerari jubet diſpertienda religionis quibuſdam catholicæ miniſtris, κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τάς τε Ἀφρικὰς, καὶ τὰς Νουμιδίας, καὶ τὰς Μαυριτανίας, apud Euſebium libro x. cap. VI. Hinc quoque factum ut eidem Cæciliano cura mittendorum actorum ſynodi Nicænæ per Africam, Numidias, & Mauritanias commiſſa ſit apud Gelaſium Cyzicenum libro ſecundo.

Coactæ in unam. *Tacit. lib. 2. hiſtor.*

Sic tres provinciæ. Africa.

Numidia.

Mauritania.

In epiſtola Conſtantini.

Tres provinciæ ecclesiasticæ in Concilio Cypriani.

LXXXVIII. Hunc ordinem initio amplexa est Africana Ecclesia in suis provinciis constituendis; ut patet ex præfatione universalis Concilij totius Africanæ Diœceseos collecti à Cypriano anno ducentesimo quinquagesimo octavo, ubi tractatum est de hæreticis baptizandis: *Cùm in unum Carthagini convenissent Kalendis Septembris Episcopi plurimi ex provincia Africana, Numidia, Mauritania, cum Presbyteris & Diaconibus.* Tres istas provincias designat quoque Cyprianus epistola XLV. *Latiùs*, inquit, *fusa est nostra provincia*, (Africana scilicet sive Carthaginensis), *habet etiam Numidiam & Mauritanias duas sibi cohærentes*, id est, Tingitanam & Cæsariensem. Eadem forma perseverabat in Ecclesia Africana anno CCCXIV. quo Arelatense Concilium celebratum est. Ex tribus enim illis tantùm provinciis nomina legatorum reperiuntur in subscriptionibus, scilicet Fortunati Episcopi de civitate Cæsariensi *è provincia Mauritania*, Cæciliani Episcopi de civitate Carthaginis *è provincia Africa*, & Victoris Episcopi de civitate Legisvolumini *è provincia Numidia.*

Et in Synodo Arelatensi I.

Demum factæ sex provinciæ civiles.

LXXXIX. Ordinatis demum provinciis totius orbis Romani, Africanus tractus conflatus est è sex provinciis civilibus, quas Rufus Festus in breviario descripsit: *Per omnem Africam sex provinciæ factæ, ipsa ubi Carthago est, proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, & duæ Mauritaniæ, hoc est, Sitifensis, & Cæsariensis.* Hæc dispositio provinciarum vigebat Constantini principatu; ut patet ex ejusdem Imperatoris epistola ad Ablavium, qua jubet ut ex par-

Hæc divisio vigebat tempore Constantini.

te Cæciliani & Donati ad synodum Arelatensem se conferant aliquot Episcopi, non solùm ex provincia Carthaginensi, sed etiam *de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum provinciis*, id est, Sitifensis, & Cæsariensis. Eadem divisio probatur ex inscriptione tunc posita L. Aradio Valerio Proculo, *Proconsuli provinciæ Africæ vice sacra judicanti, eidémque judicio sacro per provincias proconsularem & Numidiam, Byzacium, ac Tripolim, itémque Mauritaniam Sitifensem & Cæsariensem, perfuncto officio præfecturæ prætorio*. Hinc discimus, quod etiam observat Notitia Imperij, Carthaginensem provinciam Proconsuli paruisse, qui vice sacra judicabat, unde dicta est provincia proconsularis; in reliquis verò provinciis Præfectum prætorio, aut illius Vicarium, jus dixisse. Constitutæ sunt autem sex illæ provinciæ civiles, distractis Byzacena & Tripolitana à provincia Africa specialiter dicta. Ptolemæus enim libro IV. cap. III. Neapolim, seu Tripolim, aut Lepti magnam, Africæ Carthaginensi accenset, quemadmodum & civitatibus Adrumetum ac Byzacium. Adrumetum autem pertinuisse ad provinciam Byzacenam ostendit, præter Orosium & ceteros, inscriptio posita Q. Aradio Valerio Proculo Byzacenæ provinciæ Præsidi, Crispo & Constantino Consulibus, qua eum liberósque ejus sibi posterísque suis patronum cooptaverunt *Coloni Coloniæ Concordiæ Vlpiæ Trajanæ Augustæ Frugiferæ Hadrumetinæ*. Mauritaniam autem Sitifensem à Numidia avulsam docet canon Africanus suprà laudatus; de quo statim plura. Tingitana autem omissa est in hac descriptione civili,

Proconsuli paruit Carthaginensis provincia.

Byzacena & Tripolitana distractæ à provincia Carthaginensi.

Mauritania Sitifensis à Numidia.

quia adjecta erat quinque aliis Hispaniarum provinciis, quemadmodum Rufus annotavit.

Quinque provinciæ ecclesiasticæ post Synodum Nicænam.

XC. Novam istam dispositionem civilem amplexa est Africana Ecclesia post Synodum Nicænam, quæ singulas provincias suis Metropolitanis addixit. Primò enim quinque provincias in ecclesiastico ordine constituit, Carthaginensem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, & Tripolitanam: quibus deinde Mauritania Sitifensis accessit. Ex illis quinque provinciis constabat Concilium Carthaginense habitum sub Grato Episcopo Carthaginis anno trecentesimo quadragesimo nono; Conciliis priùs *per diversas provincias Africanas* celebratis; quæ deinde in *universæ provinciæ Africæ Concilium* convenerunt. Ea verba desumpta sunt ex Concilij exordio, ubi *provinciæ* nomen significatione vulgari in priore loco sumitur, in secundo autem loco pro toto Africanarum provinciarum tractu atque Diœcesi. Si quis autem obstinata mente diversas illas provincias, quarum mentio in illius Concilij exordio, ad tres antiquas restringere velit, Numidiam, Mauritaniam, & Africam, planè revincetur ex istius Concilij canone XIII. cujus hæc sunt verba: *Abundantius Episcopus Adrumetinus dixit: In nostro Concilio statutum est ut non liceat Clericis fœnerari. Quòd si & sanctitati tuæ & huic Concilio videatur, præsenti placito designetur.* Ad Byzacenam provinciam pertinebat civitas Adrumeti, ut dixi suprà, & Episcopus Adrumetinus, ut docet Notitia episcopatuum Africæ edita à viro clarissimo Sirmondo. Itaque Concilium de quo loquitur Abundantius erat Concilium Byzacenæ provin-

Explicatur locus Concilij Carthaginensis sub Grato.

Concilium Byzacenum tunc distinctum à Concilio provinciæ Carthaginensis.

ciæ, cujus ſententiam de fœnore vetando Clericis firmari petebat non ſolùm ab univerſali Concilio, ſed etiam à Grato Epiſcopo Carthaginis. Quod egregiè docet diſcrimen Concilij Byzaceni à Concilio Grati Epiſcopi Carthaginenſis, id eſt, proconſularis provinciæ. Quare Byzacena provincia eccleſiaſtica tunc diſtracta erat ab Africana ſeu Carthaginenſi, cujus olim pars fuerat. Idem cenſendum eſt de Tripolitana.

XCI. Sexta tandem provincia emerſit, nempe Mauritania Sitifenſis, quæ aliis quinque adjuncta numerum ſex provinciarum eccleſiaſticarum implevit, ſcilicet *provinciæ proconſularis, Numidiarum duarum, Byzacenæ, Mauritaniæ Sitifenſis, & Mauritaniæ Cæſarienſis, ſed & Tripolis*, prout recenſentur in Concilio Carthaginenſi habito anno quadringenteſimo decimo nono. Porrò Mauritania Sitifenſis à Numidiæ Concilio ſeparata eſt, ut docuit nos canon Carthaginenſis Concilij. Tempus hujus diviſionis obſcurum eſt. Quamvis enim certum ſit eam anno CCCXCVII. priorem eſſe, vera tamen epocha conſtitui non poteſt. Sanè apud Donatiſtas provinciis non accenſebatur Mauritania Sitifenſis anno trecenteſimo nonageſimo quarto. Tunc enim Donatiſtæ fautores Maximiani apud Cabarſuſſim Concilium celebrarunt adverſùs Primianum, & ſynodicam epiſtolam dederunt ad univerſas provincias Africæ; quas enumerant, omiſſa Sitifenſi. Hæc ſunt verba relata ab Auguſtino enarratione in pſalmum trigeſimum ſextum. *Sanctiſſimis fratribus atque collegis per univerſam Africam, hoc eſt, provinciam*

Sexta provincia Mauritania Sitifenſis, quæ ſeparata à Numidia.

Quæritur de tempore hujus diviſionis.

proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, & Tripolim constitutis. Ceterùm, ut dixi, hæc divisio ab Ecclesia recepta fuit ante annum trecentesimum nonagesimum septimum. Eo etenim anno Sitifensis Mauritania legatos suos Honoratum & Vrbanum miserat ad tertium Concilium Carthaginense; ad quorum suggestionem canones aliquot in ea synodo constituti sunt. Atqui solis provinciis quæ primas sedes habebant permissum erat legatos mittere ad Concilium universale totius Africæ; ut docet canon tertius dicti Concilij tertij, qui relatus est cap. XVIII. collectionis Africanæ: *Singulis quibusque annis Concilium convocetur; ad quod provinciæ quæ primas sedes habent, de Conciliis suis ternos legatos mittant.* Itaque cùm in illa synodo Carthaginensi legati Mauritaniæ Sitifensis residerent, procul dubio jam suo Primati provincia illa erat commissa, & separata à Numidia. Divisio itaque in superiore aliquo Carthaginensi Concilio facta erat. Ferrandus enim in breviatione Canonum tit. LXXXII. docet in Carthaginensi aliquo decretum *ut Primatem proprium Mauritania Sitifensis habeat. Concilij Carthaginensis titulo* VI. Si extaret corpus Carthaginensium Conciliorum, quale præ manibus habuit Ferrandus Diaconus, in quo tituli numerales canonum valde differunt à nostris, seu collectionem Dionysij seu Isidori inspicias, nullo negotio assignari posset tempus hujus divisionis, quemadmodum & pleraque alia disciplinæ Africanæ capita liquidiùs explicari. Canon de divisione latus erat sextus Concilij Carthaginensis, nempe habiti ante annum trecentesimum nona-

Prior est Concilio tertio Carthaginẽsi.

Inducta ab alia synodo Carthaginensi priori.

gesimum septimum. Nunc tantùm extat in collectione Africana decimus septimus numero, & recitatus est in Concilio Carthaginensi anno CDXIX. unà cum alij XXXII. canonibus priorum Conciliorum, qui ex primo, secundo, & tertio Carthaginensi petiti magnam partem actis inserti sunt. Dixi canones aliquot ex primo Concilio petitos. Quintus enim collectionis Africanæ de fœnore vetando, & de finium invasione, conflatus est ex duobus canonibus Concilij sub Grato. Vnde non sine ratione dici potest hunc canonem XVII. ab antiquo aliquo Concilio constitutum fuisse.

XCII. Præterea ostendi potest jus Mauritaniæ Sitifensis antiquius esse anno quadringentesimo secundo. Concilio enim Milevitano, quod tunc habebatur, intererat Nicetius Episcopus primæ sedis Mauritaniæ Sitifensis, ut docent acta; ubi Xantippus Tagastensis primæ sedis Numidiæ Episcopus locum suum tenuit, decisa nempe lite quam illi de primatu Numidiæ moverat Victorinus Episcopus Numidicus. Tempore autem hujus controversiæ inter Victorinum & Xantippum duæ Mauritaniæ suis Primatibus erant ornatæ, ut docet Augustinus epistola CCXVII. Evocaverat Victorinus ad Concilium Numidiæ Episcopos illius provinciæ & Mauritaniarum, missa ex more synodorum tractoria epistola ad singulos, atque adeo ad Augustinum Hipponensem in Numidia Episcopum. Excusat se ob valetudinem literis ad Victorinum datis, eúmque monet de vitiis aliquot illius tractoriæ. Primum est, Mauritaniarum Episcopos evocatos fuisse, qui tamen suos habent Prima-

Mauritaniæ Sitifensis divisio antiquior anno 402.

Locus Augustini de hac divisione explicatus.

tes: *Legi in eadem tractoria, etiam ad Mauritanias esse scriptum; quas provincias scimus suos habere Primates.* In editione ultima operum Augustini additur *Nove.* Quod de Sitifensi intelligendum est, quæ superioribus annis divisa fuerat à Numidia. Quare ex sententia Augustini, post divisionem nullum jus competebat Primati Numidiæ in Mauritaniam Sitifensem. Ne tamen ipse, Numidicus cùm esset, dignitatem provinciæ suffragio suo minuisse videretur, rem in medio reliquit. Addit enim: *Quòd si & ex eis ad Numidiam convocandum esset Concilium, oportuit utique ut aliquorum Maurorum Episcoporum, qui illic priores sunt, nomina in tractoria ponerentur.* Monet deinde Victorinum ut ante omnia quæstionem de *ordine primatus* cum Xantippo Tagastensi, nempe quis prior esset ordinatione, collegarum arbitrio dirimat. Ceterùm quia post divisionem Numidiæ Primates aliquid sibi juris in Mauritaniam Sitifensem superesse putabant, inde factum existimo ut in synodo universali totius Africæ habita anno CDXIX. recitatus sit antiquus ille canon de divisione latus, ut consensu omnium Primatum, atque adeo ipsius Numidiæ, confirmaretur. Ejus consensus mentio, quæ in dicto canone XVII. collectionis Africanæ habetur, tunc fortè prioribus canonis verbis addita est. quod solenne erat patribus illis; qui aliqua addebant vel detrahebant à verbis canonum antea decretorum, ut patet ex iis quæ decerpta sunt ex Concilio sub Grato, & relata in dictam collectionem.

Post divisionē nullum jus competebat Primati Numidiæ in Sitifensem.

Explicatur canon 17. collectionis Africanæ; de quo numero 86.

XCIII. Antequam ab Africa discedam, explicanda est sententia canonis tertij Concilij

Explicatur canon 3. Conci

Carthaginensis III. superiùs memorati, de legatis mittendis à provinciis quæ primas sedes habent. Videtur enim ex eo colligi posse aliquas tunc fuisse provincias apud quas nulli essent Primates. Quod verum est. Etenim Mauritania Tingitana, licèt provinciæ civilis dignitate frueretur, in politia tamen ecclesiastica Mauritaniæ Cæsariensis synodo accensebatur. Itaque nulli legati provinciæ illius Tingitanæ nomine ad Concilium plenarium Africæ mittebantur, sed nomine Mauritaniæ Cæsariensis. Quod non impediebat quin Episcopi Tingitanæ provinciæ delegari possent velut membra Concilij Mauritaniæ. Sed prima sedes fortè addicta erat solis Mauritaniæ Cæsariensis Episcopis. Sanè devictâ à Vvandalis Africâ, Tingitana eorum imperio cessit, ab Hispanicis provinciis avulsa. Attamen florente licèt Vvandalorum imperio, Tingitana locum specialem non habuit inter provincias ecclesiasticas Africæ; sed Mauritaniæ Cæsariensi subdita fuit, ut antea. Quod docet Notitia episcopatuum edita sub Hunerico Rege, ubi Tingitanæ episcopatus sub Cæsariensi Mauritania recensentur. Suspicari posset aliquis intermedio tempore, scilicet ab imperio Constantini ad Vvandalorum in Africam irruptionem, id est, centum & ampliùs annis, Tingitanos Episcopos ad Hispaniarum synodos pertinuisse, quemadmodum provincia civilis Tingitana Vicario Hispaniæ parebat. Eam conjecturam, alioqui probabilem, refutat Siricij epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum data anno CCCLXXXV. qui Hispaniarum Episcopos intra quinque provincias restringit, Tarraconensem, Carthagi-

lij Carthaginensis III.

Tingitana suberat synodo Mauritaniæ Cæsariensis.

nensem, Bæticæ, Lusitaniæ, & Galliciæ. Quod congruit cum veteri descriptione episcopatuum Hispaniæ relata à Garsia Loaïsa in Notis ad Concilium Lucense: ubi quinque illis provinciis additur quidem provincia Narbonensis, quia Gotthorum Regibus parebat & ad Hispaniæ Concilia evocabatur; sed Tingitanæ nulla descriptio, imo verò subindicatur eam provinciam non pertinuisse ad Ecclesiam Hispanicam.

Nullum ergo jus competebat primæ provinciæ in secundam.

XCIV. Quare, ut disputationem istam contraham in pauca, manifestum est ex Innocentij & Leonis atque Africani Concilij testimoniis nullum fuisse privilegium quo vetus & prima provincia antecelleret secundæ; si illud unum excipias quod tribus antiquis Africanæ Diœceseos provinciis reservatum est in ordine consessus, de quo dixi numero LXXX. Regula autem illa quæ primæ provinciæ Metropolitanos secundæ provinciæ exæquat, vigebat in Galliis tempore Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, qui sola ordinationis serie Treverensem primæ Belgicæ Metropolitam & Rhemensem secundæ Belgicæ inter se differre docet duobus locis apud Flodoardum. Alter est lib. III. hist. Rem. cap. XIII. in epistola ad Nicolaum: *Inter Rhemensem & Treverensem Ecclesiam (has enim duas tantùm provincias Belgica regio habet) hæc semper distinctio fuit, sicut in ecclesiasticis monumentis invenimus, & vetustissimam consuetudinem semper obtinuisse comperimus, ut isdem Episcopus non loci sed dignitate ordinis prior secundùm sacras regulas haberetur qui foret in qualibet istarum Ecclesiarum metropoli antea ordinatus.* Idem Hincmarus in epistola ad Ludovicum Regem apud

Quod obtinebat tempore Hincmari.

Flodoardum libro III. cap. XX. *Ecclesiæ Rhemensis & Treverensis comprovinciales atque sorores & ex auctoritate & ex antiqua consuetudine habentur; ea conditione, ut qui prior eorum fuerit Episcopus ordinatus, prior etiam habeatur in synodo, & sibi mutuo consilio & auxilio foveantur atque fulciantur.* Necesse est itaque ut corruat quod annotatum est in epistola Gregorij VII. ad Manassem Rhemensem libro VI. epist. II. Treverensem Ecclesiam olim à Rhemensi cultam: *Rhemensis, cui præsides, Ecclesia quodam tempore Primati subjacuit, & ei ut magistro post Romanum Pontificem obedivit.* Hoc autem assertum est ab auctore epistolæ Gregorij, ex recepta tunc temporis opinione de jure primæ provinciæ in secundam. Vnde quoque color petitus est ad instituendum tum Ecclesiæ Narbonensis primatum in provincias primam & secundam ex rescripto Vrbani II. dato anno millesimo nonagesimo septimo, tum Lugdunensis Ecclesiæ in quatuor provincias Lugdunenses.

XCV. Ne quis autem ex hac disceptatione colligat me in id incumbere videri ut primatum Lugdunensem succussis ejus fulcimentis evertam, id solum à benigno lectore postulo, ut fucum a sano colore & tectorium à solido pariete distinguat, nec eraso uno alterum aboleri existimet. Primatus iste solidissimis fundamentis nititur, summa nempe & plena sedis apostolicæ auctoritate, quæ sibi subjectas Ecclesias, prout utilitas publica exigit, & temporis opportunitas suadet, magnis incrementis solet augere. Licèt itaque color huic institutioni parandæ quæsitus post diligentem vetustatis perscrutationem de-

An ea quæ prædicta sunt noceant primatui Lugdunensi.

leri possit, manet tamen pontificij decreti κῦρος inconvulsum; quo solo primatus illius moles, etiam posita sententia de antiquo primæ provinciæ in secundam privilegio, sustentari potest. Vsu enim tot seculorum adeo obliteratum est ut de suæ Ecclesiæ libertate quisque Metropolitanus præscribere posset. Itaque vi sola imperij alicujus summi in Ecclesia opus erat ad restituenda in integrum primatuum jura in provinciis Lugdunensibus, si olim ita extitissent, ut certum est nulla fuisse. Neque est quòd majoribus nostris aliquid imputari possit, si vitio seculi illos latuerit in historiæ ecclesiasticæ cognitione quod nostra ætate, post frequentes eruditorum virorum contentiones, in apertam lucem emersit. Sanè adeo illustris fuerat olim civitatis Lugdunensis status ut Gregorio septimo satis instructæ rationes suppetere potuerint ad constituendum illius Ecclesiæ in quatuor provincias primatum; ducto etiam argumento à Notitia & descriptione civili, ad quam præcipuè respexit, dummodo intra veritatis historicæ lineas contineatur; cui vetustas Ecclesiæ illius, & splendor quem illi celeberrimæ famæ Irenæus Episcopus conciliavit, non mediocriter suffragata sunt. Denique recepta opinio ante Gregorij tempora, de primatu debito Ecclesiæ Lugdunensi, ad confirmandam dignitatem illam multùm contulit. Quæ res ut planior fiat, non alienum erit ab instituto de coloniæ Lugdunensis origine & de illius Ecclesiæ antiquitate paucis agere.

Semper opus fuit summa auctoritate Romani Pontificis ad constituendum primatum.

Antiquus splẽdor civitatis & Ecclesiæ Lugdunensis sufficiebat pro primatu constituendo.

De conditu Lugduni à Planco.

XCVI. Coloniæ Lugdunensis conditum ad Lucium Munacium Plancum constanter omnes referunt, teste etiam veteri inscriptione, in qua

Plancus coloniam istam & Rauricam deduxisse dicitur. Occasionem verò ejus fundandæ describit Dio libro XLVI. cujus verba expendenda sunt, quia plurimùm conferunt ad ornatum illius verbis: Ἐκέλευσαν αὐτοῖς τοὺς ἐκ Οὐιέννης τῆς Ναρβωνησίας ὑπὸ τῶν Ἀλλοβείγων ποτὲ ἐκπεσόντας, καὶ ἐς τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥοδανοῦ καὶ τοῦ Ἀράριδος, ᾗ συμμίγνυνται ἀλλήλοις, ἱδρυθέντας συνοικίσαι. καὶ οὕτως ἐκεῖνοι ὑπομείναντες, τὸ Λουγόδουνον μὲν ὀνομασθὲν, νῦν δὲ Λούγδουνον καλούμενον ἔκτισαν. *Senatus jussit illis*, id est, Lepido, & L. Planco, *ut iis qui quondam Vienna provinciæ Narbonensis oppido ab Allobrogibus erant expulsi, & intra fluvios Rhodanum & Ararim ad eorum confluentes consederant, urbem conderent. Atque ita illi subsistentes, Lugdunum, quod olim Lugodunum vocatum fuit, ædificaverunt.* Hæc Viennensium expulsio accidere non potuit postquam Allobroges redacti sunt in provinciæ formulam à Romanis, qui vim omnem à Viennensibus sibi quoque subjectis arcuissent. Quare accuratè locutus est Dio; qui de temporibus Munacij Planci loquens, ait Viennenses expulsos fuisse ab Allobrogibus *quondam*, ποτέ. Eventus ergo ille referendus est ad tempus anterius Q. Fabij victoria, qui Allobroges subegit anno urbis conditæ sexcentesimo vigesimo tertio, id est, ante Christum anno uno & vigesimo supra centesimum. Post domitos Allobroges, Vienna, quæ ditioni eorum accesserat, facta est caput gentis à Romanis. Vnde rectè notat Strabo libro IV. Viennam, quæ vicus quondam erat, scilicet post vastationem, factam fuisse Allobrogum metropolim.

In gratiam Viennensium, qui eò profugerant.

Olim, id est, ante victos Allobroges à Romanis.

XCVII. Quare non videtur à vero aliena

Dio explicatus ex Clitophonte.

Clitophontis antiqui ſcriptoris narratio apud auctorem libelli *De fluviis* , quem Plutarcho vindicavit vir clariſſimus & doctiſſimus Præſes Philippus Mauſſacus. Clitophon enim ille tradit Momorum & Atepomarum regno pulſos, in colle Arari imminente urbem deſignaſſe, ejúſque ædificationi avidè incubuiſſe, auſpiciis excitatos corvorum circumvolitantium , unde à Momoro auguriorum callentiſſimo nomen Lugduni urbi & colli datum. *Λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσι. Δοῦνον δὲ τὸ ἐξέχοντα, καθὼς ἱστορεῖ Κλειτοφῶν ἐν τῷ ιγ΄. τῶν κτίσεων. Etenim vulgari lingua lugum corvum vocant , dunum verò locum editum ; quemadmodum refert Clitophon libro octavo urbium conditarum.* Viennenſes patria pulſi, in confluentibus Araris & Rhodani conſederunt, ex Dione ; ibidem Momorus & Atepomarus regno expulſi urbem condiderunt, ex Clitophonte. Si cui diſcrimen ineſſe videatur inter has narrationes , ob mentionem regni à Clitophonte injectam , reponendum eſt Viennenſium agros olim Regibus ſeu Dynaſtis paruiſſe, qui Allobrogibus infenſi erant Hannibalis ætate : qui per eas oras iter faciens cum exercitu, diſſidium de regno inter fratres exortum diremit arbitrio ſuo. Dices de regno Allobroges certaviſſe , non Viennenſes , ſi Livio fides. At ex Polybij teſtimonio , unde ſua Livius hauſit , diſcemus hanc ſeditionem exortam , non inter Allobroges , ſed inter vicinas & infeſtas illis gentes , nempe Viennenſes. Hannibal tranſmiſſurus in Italiam exercitum , trajecit Rhodanum in agro Volcarum , ſcilicet ad Taraſconem oppidum ; deinde profectus adverſa ripa Rhodani , medi-

Momorus & Atepomarus primi Lugdunum condiderunt.

Regulis parebat ager Viennenſis Hannibalis ætate.

Diſtinctus ab Allobrogibus.

terranea Galliæ petiit, ut à mari & à Romanis recederet, cum quibus antè quàm in Italiam ventum foret non erat in animo manus conferere. Quartis castris ad insulam pervenit, ubi Rhodanus & Isara confluunt in unum. Sic enim legendum est apud Polybium libro III. *Isara* nempe, non autem *Scoras*, ut præferunt editiones. Putabant Sigonius & Casaubonus emendandum Polybij locum ex Livio, qui legit *Arar*. Sed lectio quam secuti sumus debetur celeberrimo geographo Philippo Cluverio libro I. antiquæ Italiæ; qui expensa insulæ descriptione, ejúsque comparatione cum Delta Ægypto ab ipso Polybio instituta, *Isaram* reponendum docuit. Allobrogum autem regio, ex Strabone, inter Rhodanum & Isaram fluvium sita est: hic autem in Rhodanum influit. Quæ duo flumina ex Alpibus decurrentia ingens spatium lætissimorum agrorum in vicem insulæ complectuntur, quod altissimorum montium jugo ex latere orientali clauditur, quemadmodum Ægyptium Delta mari; cujus magnitudinem hæc insula ita æquat ut tamen non superet. Quod aliter se habet in illo tractu qui Rhodanum inter ex Alpibus defluentem & Ararim ex Vogeso monte continetur, ubi sunt patentes & aperti Helvetiorum & Sequanorum agri, qui ter majus Delta Ægyptio spatium occupant. Ceterùm ex Polybij narratione certum est integram insulam non paruisse uni regulo, sed inter plures divisam. Etenim Brancus in regnum ab Hannibale restitutus, vicinos confluenti fluviorum agros, id est, Viennensium, possidebat. Sed loca superiora & monti proxima Allobrogum duces regebant studiis

In confluentibus Isaræ & Rhodani.

Insula inter Rhodanum & Isaram.

Subdita variis regulis.

Viennenses inferiora loca, Allobroges su-

periora obtinebant ex Polybio.

contrariis. Ille enim recenti beneficio affectus Hannibalis militem vestimentis juvit, & copiis suis iter securum per Allobrogum regionem, ut à suo regno alienam, præstitit usque ad Alpium tumulos. Copiis verò Branci dimissis, tunc Allobroges, qui bello abstinuerant, partim equitum Pœnorum metu, *partim barbarorum, qui præsidij causa se comites illis adjunxerant*, in abruptis montium vexare cœperunt Hannibalis exercitum, ut notat Polybius: τὰ μὲν τοὺς ἱππεῖς δεδιότες, τὰ δὲ τοὺς παραπέμποντας βαρβάρους. Etsi verò ex Polybio manifestè appareat diversum fuisse Branci regnum ab Allobrogum regione, attamen Livius, qui rationem habuit ejus spatij quod sua ætate Allobroges obtinebant, scilicet à radicibus Alpium, inter utramque ripam Rhodani & Isaræ, usque ad eorum confluentes, fratrum de regno certamen ab Hannibale sedatum non obscurè in Allobrogum regione ponit. *Sedatis* (inquit, loquens de hac seditione) *Allobrogum certaminibus*. Enimvero montanos, qui in Alpibus cum Hannibale dimicarunt, Allobroges fuisse dissimulat egregiè; etsi hoc disertè scripserit Polybius. Pugnare enim illi videbantur studia Regis Allobrogum, ut ipse posuerat, erga Hannibalem, & seditio in illis partibus sopita cum eorundem Allobrogum certamine in Alpibus adversùs ipsum Hannibalem. Maluit itaque montanorum impetum describere, non adjecto Allobrogum nomine. Quæ dixi, eò pertinent, ut sciatur Hannibalis ætate, id est, anno ante Christum ducentesimo decimo octavo, Allobroges nondum tenuisse eam partem regionis quæ prætenditur inferiori ripæ Rhodani, ubi

Livius non satis ista discrevit, qui omnē regionem tribuit Allobrogibus.

ubi ſita eſt Vienna, uſque ad Iſaram. Bello tandem in eos quoque agros imperium ſibi pepererunt, expulſis inde Viennenſibus populis: qui trajecto Rhodano, in ulteriore ripa ſedes ſuas ad confluentem Araris & Rhodani poſuerunt ante Fabij victoriam de Allobrogibus relatam, ut antea dixi. Quod factum eſt ductu & auſpiciis Momori & Atepomari, qui Lugdunum condiderunt; quemadmodum obſervat Clitophon. Itaque alius eſt hic Atepomarus Lugduni conditor à Regulo Atepomaro, qui á Plutarcho dicitur alibi uná cum ceteris Gallis ad expugnationem Romanæ urbis profectus eſſe anno ante Chriſtum trecenteſimo nonageſimo.

Tempus everſæ Viennæ ab Allobrogibus.

XCVIII. Diſputarunt Paradinus & Rubiſius de antiquo urbis coloniæ Lugdunenſis ſitu; quam illi in colle ſancti Iuſti vel *Forviere* collocatam putant, non autem ad ſancti Sebaſtiani collem, intra confluentes Rhodani & Araris. Quod alienum à vero ſibi facilè perſuadebit qui Forvierij collem editum adeo, inclementem, aſperum, & confragoſum eſſe ſciet, ut ad arcendam Araris communionem à natura effictus, atque ager qui eſt in ſummo jugo vix ſatis expanſus ad modici oppidi pomœria eſſe videatur; cùm ex adverſo ſancti Sebaſtiani jugum duobus fluviis ſic immineat, ut hinc tundatur Rhodano, illinc Arari alluatur, & à ſupercilio collis molli ſatis clivo & quaquaverſum expanſo uſque ad fluminum ripas in aream æquam & planam iſthmo illo incluſam ſit deſcenſus. Hoc ſpatium occupaſſe Viennenſes notat Dio, atque ibidem fundatam fuiſſe coloniam à Planco ſatis ſignificat; ne alioqui vir prudens iniquiori

De ſitu antiquo Coloniæ Lugdunenſis.

In declivio collis ſancti Sebaſtiani.

& angustiori loco urbem condidisse videretur, derelicta munitissimi loci & fluviorum opportunitate. Impositam colli fuisse docet Seneca epistola XCI. ubi hujus urbis incendium sub Nerone deplorat. *Civitas*, inquit, *arsit opulenta, ornamentúmque provincialium; quibus & inserta erat & accepta, uni tamen imposita & huic non altissimo monti.* Strabo autem sub colle conditam, ὑπὸ τῷ λόφῳ, observat, id est, ita impositam monti ut non in summo vertice sed per declivia & clementia jugi latera esset ædificata. Inde nomen Lugduni. *Dunum* enim apud veteres Gallos collem significat. unde oppida quorum nomina apud Gallos in *dunum* terminantur, in collibus sita sunt. *Lugum* autem vel corvos significat ex Clitophonte, ut Lugdunum idem sonet ac *Collis corvorum*; vel si mavis, cum antiquis glossis subjectis Itinerario Hierosolymitano temporibus Constantini Magni confecto, *Lugdunum, desideratum montem* antiqua Gallica lingua exprimat. Cuinam verò colli potissimùm insederit, planè discimus ex Seneca in Ludo super morte Claudij; qui situm hujus urbis, ubi natus Princeps ille, ita describit ut eam locet ad clivum illius jugi quod duobus fluviis imminet, Rhodano scilicet atque Arari, antequam invicem misceantur, & in unius Rhodani nomen coëant.

Conciliatur Strabo cum Seneca.

Lugdunum quid significet.

Lugdunum intra duos fluvios.

Vidi duobus imminens fluviis jugum,
Quod Phœbus ortu semper obverso videt;
Vbi Rhodanus ingens amne prærapido fluit,
Arárque, dubitans quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Estne illa tellus spiritus altrix tui?

Claudium alloquitur Hercules à Iove missus, ut exploraret quorum hominum esset. Eodem modo Claudianus Lugdunenses descripsit:

Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit.

His Senecæ & Claudiani verbis sancti Sebastiani jugum accuratè exprimitur. Eo in colle tabulas illas æneas, illustre antiquitatis monumentum, quibus oratio Claudij Imperatoris in senatu habita continetur, effossas fuisse anno MDXXIX. testatur Paradinus. atque adeo ea in parte præcipuam fuisse coloniæ sedem necesse est quæ inter cetera suæ urbis decora hanc orationem in æs incisam, more solito, in curia sua tunc reposuerit. In eodem præterea clivo vinearum fossores, & ij qui domuum fundamenta moliuntur, incidunt in antiquos nummos veterum Principum vultu signatos. Negari tamen non debet quin ædificia alterum quoque collem complexa fuerint. quod abundè testantur antiqua rudera.

XCIX. Sed præcipuum coloniæ robur & ornamentum constitutum erat in area duobus fluviis intercepta. Quod docet Strabo duobus locis. Vnus est libro quarto extremo; ubi consilium aperit cur Romani Lugdunum duobus fluviis incluserint, nempe ut esset instar arcis, scilicet adversùs Gallorum fluxam & labilem nondúmque satis firmatam fidem, ὥσπερ ἀκρόπολις διὰ τὰς συμβολὰς τῶν ποταμῶν. Altero loco Lugdunum commendat, quòd eo emporio Romani uterentur: Καὶ γὰρ ἐμπορείῳ χρῶνται. Solenne enim est huic scriptori *emporia* eas urbes vocare quæ sunt ripis fluminum vel litori maris impositæ, ideóque commerciis opportunæ. Lugdunum

Idem probatur ex Strabone.

Emporium utriusque maris Lugduni.

verò ad utriusque maris commercia ipso etiam Augusti ævo & sequentibus seculis patebat, nondum aperta Oceani septentrionalis per Gades circumnavigatione. Merces enim ad urbem Arelatensem ex Italia, Hispania, Africa, atque ipso etiam Oriente devehebantur; ut docet Honorij constitutio, præter Strabonem: quæ deinde per Rhodanum navigiis Lugdunum usque perlatæ, exin per Ararim & Dubim ad Helvetios & Germaniam utramque, vel terrestri itinere ad Sequanam transvectæ, secundo amne ad Caletes, & Lexovios, ipsúmque Oceanum, deferebantur, teste Strabone libri quarti duobus locis. Vnde antiquus geographus qui vixit Constantij ætate: *Pariter & aliam à Treveri civitatem habet Gallia, in omnibus ei adminiculantem, quæ ad mare sita est, quam vocant Arelatum; quæ cùm ab omni orbe commercia suscipiat, & prædictæ maximæ civitati Treveri ea submittit.*

Moneta cusa Lugduni à Romanis.

C. Non omittendum est ad Lugduni commendationem quod observat eodem loco Strabo, Romanorum præfectos monetam auream & argenteam Lugduni cudere solitos. Quod profectum ex instituto Planci, ut patet ex eo argenteo nummo quem statim post coloniam conditam ibi percussum exhibent eruditi cum hac inscriptione: ANTON. IMP. III. VIR R. P. C. A. XL. ex adversa parte, LUGDUNI, cum leonis effigie. Antonius iste est triumvir reipublicæ constituendæ, cui Gallia contigit in partitione provinciarum, quam inivit cum collegis anno V. C. DCCXII. teste Dione; unde biennio pòst depulsus est armis Augusti. Quare

eo triennio quo Gallias tenuit necesse est excusum fuisse nummum istum. His verò literis A. XL. valor nummi significatur, id est, assium quadraginta. Non enim annum coloniæ deductæ designant, quæ à quadriennio tantùm condita erat, neque etiam à populis quadraginta Galliæ excusum, ut visum Lipsio. Nummi enim à Præsidibus Romanis hîc excudebantur, ut docet Strabo, non autem à populis. Deinde conventus Lugdunensis erat sexaginta populorum, non autem quadraginta. de quo mox dicam. Perduravit mos iste cudendæ Lugduni monetæ ad Honorij tempora; ut docet Notitia Imperij, ubi moneta Lugdunensis inter ceteras recensetur. Vidimus etiam nummos sub Carolo Magno & Ludovico Pio Regibus nostris percussos, cum hac inscriptione, CAROLUS IMP. & LUDOVICUS IMP. & ex adversa parte, LUGDUNUM. Ius istud cudendæ monetæ ad Archiepiscopos Lugdunenses Principum beneficio derivatum est, qui hac inscriptione utebantur in iis quos vidimus nummis: LUGD. PRIMA SEDES GALLIARUM. Nunc verò res tota summo reipublicæ commodo ad Regum auctoritatem revocata.

Templum Augusto dicatum Lugduni.

CI. Ceterùm sileri non potest sine piaculo conventus ille populorum Galliæ qui quotannis fiebat in colonia Lugdunensi ad aram Augusto Principi dicatam. Illi enim, etiamnum vivo, templum ad confluentem Araris & Rhodani, ante ipsam urbem, sexaginta populi Galliarum excitaverant, in quo duæ aræ constructæ; quarum uni simulacra uniuscujusque ex illis gentibus erant inscripta, ut scribit Strabo: Τότε ἱερὸν ἀνα-

δειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται τῆς πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. ἔστι δὲ βωμὸς ἀξιόλογος ἐπιγραφὴν ἔχων τῶν ἐθνῶν ξ´ τὸν ἀριθμὸν, καὶ εἰκόνες τούτων ἑκάστου μία. De loco consentit vetus inscriptio, & Lucius Florus: *Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata, sacerdote C. Iulio Verecundato Eubio Heduo.* Conditores verò templi fuisse universos Galliarum populos solus docuit Strabo. Sanè pleræque provinciæ in gloriam Augusti effusæ templa illius numini sistebant publicis impensis; ut commune Asiæ in urbe Pergamo & Ephesi, & commune Bithyniæ in urbe Nicæa, ex Tacito & Dione. Quod beneficium his urbibus concessum testatur Dio libro quinquagesimo primo, quia in suis provinciis præcellebant: αὗται γὰρ τότε αἱ πόλεις ἔν τε τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ προετετίμηντο. Vnde colligi potest claritudo coloniæ Lugdunensis, utpote quæ universas Gallias exciverit ad sui delectum pro sistendo templo.

Ab universa Gallia.

CII. A Galliis istis excipi debet provincia Narbonensis, quæ omnium provinciarum prima Narbone aram Augusto dicaverat & sodales Augustales, ut patet ex veteribus inscriptionibus. Præterea verò illa ætate Galliarum nomine tres partes à Iulio Cæsare subactæ continebantur, nempe Aquitanica, Belgica, & Lugdunensis; dempta Narbonensi, quæ provinciis Romanis jam olim accensita erat. Vnde in inscriptionibus Lugdunensibus apud Gruterum pag. CCCLXXXVI. Catulio cuidam *sacerdoti ad templum Romæ & Augusti, tres provinciæ Galliarum* tantùm tumulum posuerunt. Item pag.

Quod intelligendum de tribus Galliis, devictis à C. Cæsare.

CCCLV. Tiberio Antiſtio equiti Romano *tres provinciæ Galliæ ad aram Cæſarum ſtatuam equeſtrem ponendam cenſuerunt.* Quæ verba ſatis ſignificant conventum Lugduni habitum ad templum Auguſti à tribus illis provinciis; dempta Narbonenſi, quæ Iulij Cæſaris exemplo, qui eam in deſcriptione Galliæ omiſit, à ſcriptoribus ſæpiſſime Galliis opponitur. Inſignis locus in epitome Livij libro CXXXIV. de Auguſto: *Cùm ille conventum Narbone egit, cenſus à tribus Galliis quas Cæſar pater vicerat actus.* Hinc factum ut apud Ammianum libro XV. locus qui eſt ad confluentes Araris & Rhodani dicatur *exordium Galliarum*, & in tabula itineraria Peutingeri *Lugdunum caput Galliarum*; quia poſt emenſam Viennenſem provinciam, quæ pars erat Narbonenſis antiquæ, prima Romanis civitas occurrebat quæ apud Gallias ſpecialiter dictas ſita erat.

CIII. Tres autem illæ provinciæ in ſexaginta populos diſtributæ erant, ut diſcimus ex ſuperiùs adducto Strabonis loco. Eum ſummopere illuſtrat Ptolemæi deſcriptio, qui ponit in Aquitania ἔθνη ſeu populos XVII. in Lugdunenſi gentes XXIV. in Belgica XIV. quibus numeris ſimul junctis conficiuntur ſexaginta populi. Nec officit Tacitus annal. lib. III. qui de Flori & Sacroviri defectione apud Treveros & Eduos loquens, ait Romæ omnia in majus credita, jactatúmque *quatuor & ſexaginta Galliarum civitates defeciſſe, dubias Hiſpanias.* Civitatum nomine populos quidem intelligit. unde eodem loco Turonios & Andegavos inter civitates recenſet. ſed loquitur de univerſo corpore Gal-

Tres Galliæ diſtributæ in ſexaginta populos.

Tacitus emẽdatur & explicatur.

liarum, quod LXXIV. populis constabat, additis scilicet ad LX. populos XIV. illis quos Ptolemæus Narbonensi provinciæ tribuit. Quare leve mendum irrepsit in numerum civitatum apud Tacitum, ubi legendum *quatuor & septuaginta civitates defecisse.*

De duabus aris templi, quarum una Romæ, altera Augusto dicata.

CIV. Ex duabus aris in templo Augusti collocatis una dicata erat Augusto, altera Deæ Romæ. Nam, ut ait Suetonius de Augusto, *Templa quamvis sciret etiam Proconsulibus decerni solere, in nulla tamen provincia nisi communi suo Romæque nomine recepit.* Vnde in veteribus inscriptionibus Lugdunensibus dicuntur sacerdotes *Romæ & Augusti.* Postea invaluit ut reliquorum quoque Cæsarum numinibus sacra fierent in templo Lugdunensi, ut patet ex inscriptione apud Gruterum pag. CCCXX. *Servilio Marciano Arverno, sacerdoti ad templum Romæ & Augustorum, tres provinciæ Galliæ.* Inde *Ara Cæsarum* dicta in superiùs laudata inscriptione. Sacerdotes isti nuncupati sunt tandem *sodales Augustales*, ex instituto Tiberij, apud Tacitum libro primo annalium: qui Lugduni, quemadmodum in Bætica & aliis provinciis, erant sex numero. Vnde in scriptionibus mentio IIIIII. Aug. id est *Sevirorum Augustalium*, qui dicti quoque *flamines Augustales.* Servabant inter se ordinem. Vnde in inscriptionibus Aurelius quidam dicitur *primus corporis Augustalium*, & Primigenius *sexvir secundus Augustalis.* Primi cujusque ordinis, qui magisterium sacerdotij excercebant, *magistri* dicti. Honor augustalitatis, flaminij, & pontificatus in quinquennium vel in perpetuum ab ordine decurionum decer-

Deinde reliquis Augustis.

Augustales.

nebatur; quandoque gratuitò, aliquando ſportulis & epulis datis. In Lugdunenſi inſcriptione apud Gruterum pag. CDXXXI. *Sextus Ligurius ſummus curator civium Romanorum provinciæ Lugdunenſis, quinto duumviralibus ornamentis ſuffragiis ſanctiſſimi ordinis honoratus, duumvir deſignatus ex poſtulatione populi, ob honorem perpetui pontificatus datum, cujus doni dedicatione decurionibus denarios quinque ordini equeſtri, ſeviris Auguſtalibus, negotiatoribus vinariis denarios tres, & omnibus corporibus Lugduni licitè coëuntibus denarios duos, item ludos Circenſes dedit.*

Conventus annuus Gallorum ad hoc templum.

CV. Quotannis in honorem Auguſtorum primores Galliarum conveniebant ad hoc templum, & ſolemnes feſtos dies agitabant. Eorum meminit Dio libro LIV. referens Druſum avertiſſe Gallos à ſocietate belli cum Sicambris, evocatis Lugdunum proceribus ejus feſti ſpecie quod ad Auguſti aram agebatur; obſervátque ſua ætate, id eſt, ſub principatu Alexandri filij Severi, eandem ἑορτὴν ſeu celebritatem perduraſſe: *ἣν καὶ νῦν περὶ τὸν τοῦ Αὐγούστου βωμὸν ἐν Λουγδούνῳ τελοῦσιν.* Itaque de hoc conventu accipi debet inſignis ille locus epiſtolæ Lugdunenſium Chriſtianorum ſub Antonino apud Euſebium libro v. hiſtor. capite I. Aiunt rectorem provinciæ tribunali inſidentem veluti pompam quandam traduxiſſe martyres ante ora populorum qui ex omnibus gentibus Lugdunum convenerant: *τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως, ἔστι δὲ αὕτη πολυάνθρωπος, ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν συνερχομένων εἰς αὐτὴν, ἀρχομένης συνεστάναι.* Quem locum ſic vertit Ruffinus: *Die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus pro-*

De hoc conventu intelligendus Lugdunenſium locus apud Euſebiū.

vinciis coëuntes nundinas celebrare solent. Rectè conventum solennem seu πανήγυριν *nundinas* vertit. Eo significatu in veteribus glossis *nundinæ*, ἑορτὴ, quæ mercimonia quoque significant, quòd agitari solerent diebus festis. Quod est autem apud Eusebium, ex omnibus gentibus conflatum conventum, intelligi debet de omnibus saltem trium Galliarum populis.

Tunc spectacula edita.

CVI. Dies illi festi partim spectaculis & muneribus cruentis in amphitheatro Lugdunensi præbitis impendebantur, ut docent exacta à martyribus usque ad ludibrium supplicia apud Eusebium; partim ludis miscellis, quos edidisse Caium Caligulam Lugduni in Gallia docuit Suetonius. Qui ludi non solùm lucta, pugilatu, musica, equorum cursu, & id genus oblectamentis constabant, sed etiam certamine Græcæ Latinæque facundiæ. Vbi, teste Suetonio, *victi præmia victoribus conferebant, eorundem & laudes componere coacti. Ii autem qui maximè displicuissent, scripta sua spongia linguáve delere jussi, nisi ferulis objurgari aut flumine proximo mergi maluissent.* Vnde Iuvenalis versus ille notissimus:

Et certamen facundiæ.

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Dubitandum non est quin ad recitationes istas publicas & solennes auditorium esset in ædibus Augusti, suis gradibus, subselliis, anabathris, & orchestra instructum. Ejusmodi auditoria, quæ ex Hadriani instituto dicta sunt *Athenæa*, ut patet ex Dione, Lampridio, Capitolino, & Victore, dein voce paulisper deflexa *Athenica* dici cœperunt. Quod verbum usurpatum à Tre-

Athenæa.

Athenica.

bellio ad significandam bibliothecam publicam. Inde dictum est *Athanaçum* locus ubi erat Athenæum, ac si diceres Athenaïcum, eadem inflexione qua ex Achæo fit Achaïcus. Vnde in antiquis instrumentis vetus monasterium in area ædium Augusti dirutarum extructum dicitur *Athanacum*, vulgò *Aisnay*. Quod nomen eidem loco inditum erat ante Gregorij Turonensis tempora, qui meminit martyrum Athanacensium, ita dictorum, ut ipse notat, à loco ubi passi sunt Lugduni. Quod indiget interpretatione. Martyres enim confecti sunt in amphitheatro, cujus rudera visuntur in colle Forvieræ: sed eorum corpora ludibriis plebis exposita sunt per sex dies, dein combusta, cineresque dejecti in Rhodanum, Eusébio teste, scilicet ad confluentes fluminum, ante Augustorum ædes, ut illis hæc quasi victima Christianorum devoveretur. Vnde Gregorius disertè observavit in *Athanaco* combusta fuisse martyrum corpora, quæ tamen supplicio affecta in amphitheatro Eusebius docuerat.

Et Athanacũ.

Gregorij locus de martyribus Athanacensibus explicatus.

CVII. Præter eam coloniæ dignitatem qua civitas Lugdunensis ornabatur, nova luce aucta est ob natales Claudij Principis; qui eodem die ea in urbe natus quo Augusti ara dedicata est teste Suetonio, id est, annis triginta tribus post conditam coloniam à Planco. Quod animum Claudij impulit ut urbem redderet celebriorem, eò deductis Romanis civibus; ita ut non solùm jure colonico frueretur, quod Viennensibus perfugis ibidem constitutis collatum erat à Planco, sed etiam omnino Romana colonia fieret. Duorum enim generum erant coloniæ, ut notavit

Colonia Lugduni augetur à Claudio.

Duo coloniarum genera.

Asconius. Quibusdam urbibus vel antiquis, vel de novo conditis, jus coloniæ dabatur, nullis eò deductis civibus. Aliæ verò coloniæ fiebant deductione civium Romanorum; qui civitatem constituebant soli, aut veteribus incolis adjuncti. Eò respiciebant Lugdunenses, veteris discordiæ quæ illis adversùs Viennenses intercesserat memores, dum publicis precibus provocant milites qui à partibus Vitellij stabant ad Viennensium exitium, se coloniam Romanam esse prætendentes, apud Tacitum libro primo historiarum. Non enim negabant quin Vienna inter colonias esset, cùm à Claudio in oratione pro Gallis *ornatissima valentissimáque colonia* dicatur, & hoc etiam loco testetur Tacitus vetustatem & dignitatem coloniæ Viennensis valuisse, ne exscinderetur. Sed Vienna donata fuerat colonico jure, etsi civibus Romanis eò non deductis. Lugdunum contrà, magnam partem Romanis familiis steterat, externis licèt immixtis, nempe profugis Viennensibus, ut rectè monuit Lipsius. Quam tamen civium mixturam ad Claudij tempora referendam puto. Novum itaque nomen adepta est civitas Lugdunensis beneficio Claudij, dictáque *Colonia Copia Claudia Augusta Lugdunensium*, ut patet ex veteri inscriptione apud Gruterum. Quod his literis designatur passim in inscriptionibus Lugdunensibus. *C. C. C. Aug. Lugd.* Eas de trecentis auguribus malè interpretati sunt Paradinus & Rubisius, & de trecentis Augustalibus quidam eruditi viri. Eodem exemplo civitas Agrippinensium dicta est in antiqua inscriptione *Colonia Claudia Augusta Agrippinensium*. Quod enim Copiæ vox in

Tacitus explicatur.

Novum nomē Coloniæ Lugdunensis, Copia Claudia Augusta.

nomenclatura coloniæ Lugdunensis additur, (de quo quærere se ait Scaliger in animadversionibus ad Chronicon Eusebij) id factum ad significandam emporij Lugdunensis opulentiam & rerum omnium abundantiam ex loci opportunitate. Sic urbs Hadrumetina donata jure coloniæ à Trajano ob sedatas eo beneficio oppidanorum seditiones, dicitur *Concordia* in antiqua inscriptione: *Colonia Concordia Vlpia Trajana Augusta Frugifera Hadrumetina.* Ad Claudij itaque singulare studium referri posse videntur ornamenta pleraque illius coloniæ, ut amphitheatrum, thermæ publicæ, quarum mentio apud Eusebium, & aquæductuum structuræ, quorum fornices aliquot lateritij à sexto lapide ducti adhuc supersunt. Aqua illa publica, postquam usibus amphitheatri & castrorum in superiori colle inservierat, per latera pendentis jugi derivabatur ad thermas & ad fontes publicos usúmque privatum civium; ut fidem faciunt divergia, castella, tubi, & canales ex latere firmo constructi, quæ frequenter in clivo illo fodientibus occurrunt. Balneas in ima valle ad ripam Araris constructas fuisse par est. Ornamenta publica coloniæ à Claudio.

CVIII. De castris, quorum mentionem feci, aliqua dicenda sunt, quia valde conferunt ad explicandum insignem locum epistolæ Christianorum Lugdunensium apud Eusebium. Cùm ex instituto Augusti ad tutelam Imperij perpetuo milite Principes uterentur, legionibus & auxiliis provinciatim distributis, in limitibus quidem majores copiæ dispositæ erant, sed in oppidis quoque interioribus non deerant cohortes & alæ, quæ provinciales in officio contine- De castris & præsidio Lugdunensibus.

rent. Inter cetera, Lugduni tendebat cohors decima octava, ut docet Tacitus annalium tertio: *Andegavos Acilius Aviola, excita cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit.* Vetus autem & solitum ejus urbis auxilium fuisse discimus ex eodem auctore libro primo historiarum; ubi meminit quidem Iunij Blæsi Lugdunensis Galliæ rectoris, qui partibus Vitellij accessit cum Italica legione & ala Taurica Lugduni tendentibus; sed subjungit cohortem XVIII. Lugduni solitis sibi hibernis relictam. Vt autem milites arctiùs & in disciplina haberentur, secreti erant à civibus & urbe, suísque castris continebantur, ad exemplum urbanarum cohortium, quæ Romæ degebant in castris prætoriis ad portam Viminalem. Castra autem ista Lugdunensia laxiora fuisse oportuit, neque unius tantùm cohortis capacia, sed legionis quoque & alarum equestrium, quæ aliquando tendebant in hac colonia. Itaque, nisi fallor, castrorum Lugdunensium & prætorij locus erat in colle Fori veteris. ita enim scribitur in veteribus chartis apud Paradinum, unde vulgare nomen *Forviere.* Sic enim insesso per milites colle, & per opera publica munito, spes adempta erat nationibus Gallicis eum locum invadendi. Vnde, si hæc auxilia deessent, civitas inferior oppugnari aliquo pacto potuisset.

Tribunus cohortis Lugdunensis.

Tribuni qui huic cohorti Lugdunensi præerat (non autem tribuni plebis, ut vertit Christophorsonus) mentio in epistola Lugdunensium apud Eusebium; qui χιλίαρχος à numero mille militum qui cohortem complebant. Aiunt productos martyres in forum à tribuno & ab urbis

magiſtratibus, atque ibi publicè interrogatos de fide, in carcerem deinde truſos uſque ad adventum rectoris provinciæ, cujus cognitioni reſervati ſunt. Magiſtratus illi erant duumviri, & ordo decurionum, de quibus inſcriptiones Lugdunenſes. Impiè quidem illi adversùs Chriſtianos, ſed rite & ex ordine legum ſe geſſerunt. Etenim prehenſio, modica coërcitio, & cuſtodiarum interrogatio duumviris competebat; non autem animadverſio in facinoroſos, quæ Præſidibus provinciarum lege concedebatur. In hoc autem Chriſtianorum Lugdunenſium negotio, ob multitudinem ſociorum, metúque tumultus, manu militari opus fuit ad prehenſionem reorum. Itaque non ſolùm duumviri, ſed etiam tribunus cohortis Lugdunenſis, reos prehenſos in foro interrogarunt. Viris namque militaribus aliquando ἀνάκρισις ſive interrogatio permittebatur. Hæc ſunt verba epiſtolæ: Ἀναχθέντες εἰς τὴν ἀγορὰν, ὑπό τε τοῦ χιλιάρχου, καὶ τῶν προεστηκότων τῆς πόλεως ἐξουσιῶν, ἐπὶ παντὸς τοῦ πλήθους ἀνακριθέντες, καὶ ὁμολογήσαντες, συνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἱρκτὴν ἕως τῆς τοῦ ἡγεμόνος παρουσίας. id eſt. *Adducti in forum à tribuno & urbis magiſtratibus, coram univerſa plebe interrogati & confeſſi, in carcerem conjecti ſunt uſque ad Præſidis adventum.* In hujus loci interpretatione hallucinatus eſt Ruffinus: quia ἀνακρίνεσθαι verbum legitimum, etſi uſurpatum à beato Luca in Actis, quo reorum interrogatio ſignificatur, non intellexit. Sic enim reddit: *Adſtante tribuno & primoribus civitatis, pro ſolis acclamationibus populi correpti & in carcerem truſi ſunt fratres uſque ad adventum Præſidis.* Præſes autem ille erat rector utriuſque

Explicatur inſignis locus epiſtolæ Chriſtianorũ apud Euſebium.

Lapſus Ruffini.

provinciæ, Viennensis & Lugdunensis. Ex utraque enim Ecclesia martyres conquisivit, & in eos animadvertit; ut docet epistola.

Claritudo Lugduni.

CIX. Quare liquidò constat, ut existimo, coloniam Lugdunensem ornatissimam fuisse in Galliis. Vnde ex instituto Augusti effectum ut Lugdunensi provinciæ solidæ nomen dederit, & tres provinciæ Galliarum ejus celebritatem commendare annuis conventibus æquum esse duxerint. Vrbs verò ipsa Segusianorum genti præerat, Strabone teste, qui situm quoque illius gentis inter Rhodanum & Dubim fluvios fuisse docet: Περιηκάθηται δὲ τοῦ ἔθνους τοῦ Σεγοσιαυῶν ἡ πόλις αὐτὴ, κειμένου μεταξὺ τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Δούβιος. Idem docet Plin. lib. IV. c. XVIII. si emendatè legatur: *Segusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.* Ceterùm Segusiani, de quibus anxiè quæritur à plerisque, erant è numero sexaginta populorum Galliæ; neque solùm eam regionem occupabant inter duos amnes quam Strabo annotavit, sed eos quoque agros quos Ptolemæus Segusianis attribuit, dum illis urbes Rhodanam & Forum Segusianorum assignat, id est, *Roane & Feur au pays de Forest.* Mirabitur aliquis quòd Lugdunum Segusianorum caput omiserit. Culpa tamen imputanda non est Ptolemæo, sed vitio amanuensis, qui inter exscribendum alieno loco Lugdunum posuit, scilicet in Eduorum gente. Ibi enim recensetur *Lugdunum illustris metropolis*; ἐπίσημος Λούγδουνον μητρόπολις; & statim Segusiani describuntur, minuti capite suo per incuriam librarij. Quare Segusiani, vel si mavis cum Cæsare, Sebusiani, complectebantur eos agros qui hodie nominibus

Metropolis Segusianorum.

Explicantur Segusiani.

Correctus Ptolemæi textus.

Bressiæ,

Bressiæ, Balgiaci, partis Burgundici comitatus intra Rhodanum & Dubim, & cis Rhodanum agris Bellijoci, Rhodanesij, comitatibus Lugdunensi & Foresij comprehenduntur. Ceterùm nomen istud Segusianorum paulatim obsolevit post divisionem provinciarum Imperij; solúmque *civitatis Lugdunensium* nomen obtinuit, quod hodiernam Lugdunensem diœcesim æquabat; donec scisso in partes regno Francorum locus datus est variis illis comitatuum & dynastiarum appellationibus in agro antiquæ civitatis.

CX. Galbæ principatu imminuta est aliquo pacto Lugduni dignitas. Ipsa verò civitas tandem expugnata est atque direpta à Severo Principe post bellum confectum contra Albinum Cæsarem, cujus partes secuta erat, teste Herodiano; qui apud Lugdunum, *magnam urbem & opulentam*, post varios præliorum eventus ultimam quoque pugnam fuisse testatur: Ἡ δὲ τελευταία περὶ Λούγδουνον μεγάλην πόλιν καὶ εὐδαίμονα. Idem observavit Dio de pugna ad Lugdunum facta prope Rhodanum. Dubios quoque præliorum eventus fuisse inter partes ante hoc ultimum & decretorium annotavit Capitolinus, licèt de loco tacuerit. Spartianus verò apud Tinurtium pugnatum fuisse docet, non longè à Rhodano. Atqui Tinurtium, quod vulgo dicitur *Tournus*, est oppidum situm ad fluvium Ararim, in eo intervallo quod est inter urbem Matisconensem & Cabilonensem, ut patet ex Itinerario Antonini: *A Matiscone Tinurtium* M. P. XXI. *Tinurtio Cabellionem* M. P. XXI. Itaque conciliandus est Spartianus cum ceteris historicis. quod fiet levi emendatione. Hæc sunt verba

Imminutio Lugduni; dein direptio sub Severo.

De loco pugnæ contra Albinũ.

P

Spartianus emendatus.

Spartiani: *Multis interim variè gestis in Galliâ, primò apud Tinurtium contra Albinum felicissimè pugnavit Severus; cùm quidem ingens periculum equi casu adiit, ita ut mortuus ictu plumbeæ crederetur.* Disertè ait primò pugnatum feliciter apud Tinurtium. Vnde sequitur ut alio loco ultimum certamen gestum fuerit, ídque prope Rhodanum. quod Dio & Herodianus docent fuisse apud Lugdunum. Itaque supplendus est Spartianus hoc pacto: *Primò apud Tinurtium pugnavit Severus, deinde apud Lugdunum.* Direptio tamen civitatis, quæ tunc contigit, non adeo infesta fuit quin aliquot pòst annis, Alexandri principatu, conventus trium Galliarum ageretur ad aram Augusti; ut jam observavimus ex Dione. Quod enim ex Spartiano annotavit quidam, è præda Lugdunensi immensas opes congestas à Severo, id referri debet ad Vrbem, id est, Romam, & alias provincias, ubi partium Albinianarum conscij proscripti sunt.

De vetustate Ecclesiæ Lugdunensis.

CXI. Nunc restat ut aliqua de vetustate & splendore Lugdunensis Ecclesiæ dicamus. Ejus exordia debentur Pothino Episcopo, qui eas in partes à Polycarpo Smyrnæ in Asia Episcopo, beati Ioannis Apostoli discipulo, missus est; ut libro primo historiæ Francorum cap. XXIV. docet Gregorius Turonensis; qui antiquitates illius Ecclesiæ perspectas habuerat, per aliquot tempus ea in urbe moratus cum Nicetio Episcopo Lugdunensi avunculo suo. Sæpe quæsitum est qua ratione fieri potuerit ut Pothinus à Polycarpo mitteretur, quæ cognatio intercesserit inter nationes adeo remotas, quod jus competierit Asiatico Episcopo in Occidentem. Atta-

De Pothino misso à Polycarpo Smyrnensi.

men si quis perpendat Lugdunensis emporij opportunitatem, (quò merces ex Oriente advehi solitas docuimus num. XCIX.) facilè sibi persuadebit commerciorum usum dissitas Asiæ & Galliæ regiones propiùs admovisse, & hominum æquè ac mercium miscuisse societates. Verisimile est felicibus auspiciis tunc temporis incidisse in Polycarpum negotiatores Lugdunenses, qui fidem Christianam illo doctore imbiberint, & ab eo Pothinum impetraverint ad fovendam in Galliis novam illam propaginem. Expeditus erat illi sine dubio usus utriusque linguæ, Latinæ & Græcæ, æquè ac Lugdunensibus, tum ad exemplum reliquarum coloniarum, tum præcipuo jure, quòd in hac urbe ex Caij Caligulæ instituto Græcæ Latinæque facundiæ exercitatio fieret. Ceterùm in Ecclesiæ exordiis non adeo exacta habebatur parœciarum ratio quin ultra limites suos unicuique Episcopo ad propagandam fidem evagari liceret, acsi totius orbis solicitudo illi commissa fuisset. ut mirandum non sit quòd Polycarpus de Lugduno cogitarit. Veruntamen negotium illud peractum non est sine Romani Pontificis arbitrio, qui suffectum à Polycarpo Pothinum decreto suo Lugdunensi Ecclesiæ præfecit. Quod tribus non levibus argumentis confirmari posse puto. Primum est Innocentij primi testimonium, qui Galliarum ut & ceteras Occidentis Ecclesias non ab alio quàm à Petro aut ejus successoribus institutas fuisse docet. Quod sanè asseri non poterit, si ducentis & quinquaginta ante Innocentium annis antiquissima & florentissima totius Galliæ sedes à Polycarpo condita fuerit. Secundum argumentum

Ejus missionis occasio.

Probatam à Romano Pontifice missionē illam tribus argumentis ostenditur.

Ex testimonio Innocentij.

Ex cultu Polycarpi erga Ro-

manum pontificem.

petendum est ex ipsius erga Romanam Ecclesiam cultu; qui peregrinationem suscepit ut Anicetum Romæ inviseret, teste Eusebio. Fieri ergo non potest ut eam sedem vel levi contumeliæ suspicione lædere vellet, ea inconsulta Occidentis Ecclesias ordinando. Tunc enim, quemadmodum & sequenti seculo, provinciæ Galliarum Romanæ sedis administrationi subjacebant. Quod patet ex facto ipsius Ecclesiæ Lugdunensis; quæ per beatum Irenæum Presbyterum Romam missum ad Eleutherum Pontificem de Montani hæresi in Phrygia exorta retulit, ut Ecclesiæ pacem in Asia & Phrygia procuraret, teste Eusebio lib. v. cap. III. Tertium ídque validissimum argumentum desumitur ex synodo habita ab Irenæo tunc Episcopo Lugdunensi, ex mandato Victoris papæ, in quæstione de die Paschatis. Vim autem argumenti non constituo in eo mandato, cùm in Orientis etiam Ecclesiis Concilia tunc acta sint ex rescripto Victoris, ut patet ex Eusebio libro v. cap. XXIII. ubi de synodo à Polycrate Ephesi habita, & ex synodi Palæstinæ fragmento, quod recitat Beda. Sed decretum synodi habitæ ab Irenæo perpendo, quo usus Asiaticarum Ecclesiarum in XIV. die usurpanda in celebratione Paschatis damnatus est, & diei dominicæ assertus juxta consuetudinem Ecclesiæ Romanæ. Aliter sentire debuerat Irenæus cum suis Asiaticis, si mera Smyrnensis soboles fuisset hæc nostra Lugdunensis. Vnde enim haurire potuisset ritus suos quàm à matrice Ecclesia, & cujus instituta potiùs amplecti quàm ejus Ecclesiæ unde deducta erat, ut fieri decuit juxta scitum Innocentij primi?

Ex sententia synodi ab Irenæo habitæ adversùs opinionem Asiaticorum.

CXII. Pothinus annum ætatis agens nonagesimum martyrio confectus est sub Marco Aurelio Antonino anno Christi CLXXIX. unà cum reliquis Christianis quorum supplicia descripta sunt in luculenta illa epistola quam refert Eusebius libro V. cap. I. Ejus epigraphe hæc est: οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λουγδούνῳ τῆς Γαλλίας παροικοῦντες δοῦλοι Χριστοῦ, τοῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν &c. Vbi tria observanda sunt. Primum, hanc epistolam ad Asianos destinari, quia inde magistros pietatis Lugdunenses assumpserant. Secundum, Viennam Lugduno præferri ordine scripturæ. Quod ita intelligendum non est ac si metropoleos dignitas tunc temporis esset penes Viennam solam. Vtraque enim urbium illarum suæ provinciæ caput erat; ut disertè testatur Eusebius ibidem, dum ait eas fuisse Galliarum ἐπισήμους μητροπόλεις. Sed honoris prærogativa in ordine civili tunc Viennæ competebat præ Lugduno, ex instituto Galbæ. Cùm enim vetus harum urbium discordia in mutuas clades erupisset, & ista memor beneficij accepti pertinaci fide pro Neronis partibus staret, illa verò studeret Galbæ, *Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum vertit. Multus contrà in Viennenses honor*; ut ait Tacitus libro primo historiarum. Tertium, Lugdunum specialiter Galliæ tribuitur in hac epistola; quia (ut dixi numero CII.) Galliæ quandoque distinguebantur ab antiqua Narbonensi provincia, cujus partem sibi vindicabat Viennensis. Quod discrimen inductum est etiam in ecclesiasticam dispositionem. Vnde in subscriptionibus Concilij Arelatensis primi habiti anno trecentesimo decimo quarto, post Episco-

Pothini martyrium.

Explicatio inscriptionis epistolæ Lugdunensis.

Venna cur prælata Lugduno.

Galliæ distinctæ à Narbonensi provincia in ordine ecclesiastico.

pos provinciæ Viennensis sequuntur Episcopi Gallicani è provinciis Lugdunensi, Belgica, & Aquitanica. Iidem dicuntur *provinciarum Gallicanarum Episcopi* à Synodo Vasensi anno quadringentesimo quadragesimo secundo. Hinc quoque emersit usurpata in synodis distinctio Galliarum & Quinque sive Septem provinciarum; ut monui num. LXVI. & LXVII.

De Irenæo.

CXIII. Irenæus à Polycarpo Smyrnensi, cujus dictata adolescens exceperat, ad Pothinum missus, Lugduni Presbyterum egit, deinde primi ordinis sacerdotem. Claritudo tanti viri per universam Ecclesiam scriptis voluminibus pro tuenda fidei regula sic enituit ut maximum inde ornamentum accesserit Ecclesiæ Lugdunensi. Hinc enim accidit ut synodo Gallicanæ, quæ habita est in causa Paschatis adversùs Asiaticos, Irenæus præfuerit, Eusebio teste lib. V. c. XXII. ubi ceterarum provinciarum Concilia recensens, Romanum scilicet, Palæstinum, Ponticum, Osrhoënum, Corinthium, sive Achaïcum, iis quoque Gallicanum conjungit, conflatum ex Ecclesiis Galliæ *quas* Irenæus regebat: Καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν, ἃς Εἰρηναῖος ἐπεσκόπει. Equidem non diffiteor quin relativum pronomen in textu Eusebij ex vi & usu particulæ illius restringi possit ad Ecclesias Galliæ Lugdunensis primæ, tunc divisæ à secunda, quas Irenæus metropolitico jure administrabat. Sed cùm in generali universæ Ecclesiæ causa omnium sacerdotum vota exquirerentur, nulláque synodus alia in Galliis tunc habita fuerit præter hanc unam, planè necesse est eam sententiam sequi quæ omnium Galliæ provinciarum, in quibus Episcopi

Præfuit Synodo Gallicanæ in causa Paschatis.

Expensus Eusebius.

constituti erant, Concilium istud fuisse docet. Coactum Lugduni verisimile est, eò quòd in ea urbe trium provinciarum Galliæ conventus fieri soleret, eáque esset antiquæ disciplinæ ratio ut in locis frequentioribus Concilia fierent, ubi tutiùs & rectiùs Episcopi conveniebant. De universis quoque Galliarum Episcopis intelligendus est alter Eusebij locus cap. XXIV. ubi ait admonitionem scriptam ad Victorem ab Irenæo, ex sententia omnium per Galliam fratrum, quibus præerat, ἐκ προσώπου ὧν ἡγεῖτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν. Tandem martyrio confectus est post edictum à Severo latum adversùs Christianos anno decimo imperij, id est, anno Christi ducentesimo quarto, vel eo tempore quo Severus, expeditione Britannica suscepta, Lugduno iter egit, id est, anno ducentesimo decimo sexto. qua de re luculenter scripsit vir eruditus Theophilus Raynaudus in Indiculo sanctorum Lugdunensium. Tanta verò fuit Christianorum in ea urbe strages ut per plateas flumina decurrerent sanguinis Christiani, nec numerum aut nomina martyrum inire licuerit; ut ait Gregorius libro primo historiæ Francorum cap. XXIX.

Martyrium Irenæi.

CXIV. Tot martyrum cruore fuso & Irenæi sacerdotio magnopere nobilitata est Ecclesia Lugdunensis. Vnde factum ut anno DCCCLIV. à Lothario I. Imperatore *prima Gallorum Ecclesia* dicatur in rescripto quo Saviniacum monasterium illi contulit, cum onere alendorum monachorum. quod rescriptum ex codice manuscripto Lugdunensi damus.

Lugdunensis Ecclesia prima Gallorum dicitur à Lothario Imperatore.

IN NOMINE Domini nostri Iesu Christi Dei eterni. Lotharius divina ordinante providentia Im-

perator Augustus. Dum toto corde, tota anima, tota mente, & tota virtute, in his quæ Deo cara sunt vitam nostram extendere & actus nostros ad placendum illi informare cupimus, & amore ipsius Ecclesiam, quæ est sponsa & corpus ejus, honorare & in sublime ferre omni conamine quærimus, ad aures serenitatis nostræ perductum est, agente hoc maximè venerabili & nostræ celsitudini devotissimo Pontifice Remigio, quomodo sancta Lugdunensis Ecclesia aliquando ditissima, & rebus latè florentissima, & religione præclarissima fuerit, Pontificibus ejus in hoc maximè studium impendentibus ut non modò Deo fœcunda, generosa filiis existeret, verùm & facultatibus & potentia seculi ad fastum mundi comprimendum opulentissima redderetur; at causis diverso ordine procurrentibus actum sit ut res quæ olim ad gloriam ipsius cumulatæ undique in eam profluxerunt, divisæ & distractæ multis generibus minuerentur. Quæ res pietatis nostræ animum eò promovit ut, in quantum gratia omnis largitoris boni valeremus, ad primum statum eam reparare niteremur. Manentibus siquidem in ipsa sanctis studiis, & adhuc pia religione, quæ adprimis illi decorem ferrent, cui martyrum preciosissimæ memoriæ & numerosissimi tropæi sanctorúmque millium gloriosissimi provectus ad tutelam, ad incitationem omnis virtutis, ad doctrinam sinceræ fidei abundare noscuntur, rebus exterioribus, etsi paulatim voluntate hominum defluentibus, minorata etiam usque ad ultimum, nisi temperasset pietas divina, haberetur. Ut ergo tanti boni participes, fautores, auctores, sublevatores, sicut ubique desideramus, propter omnipotentis Dei gloriam essemus, & ut

ſancta ſtudia in ea ampliùs valerent, ad imperium noſtrum & auguſtam ſerenitatis noſtræ memoriam ſubvehendam, viſum eſt dignationi noſtræ dono & largitione rerum noſtrarum eam nunc ad præſens aliquantulum promovere; quod, donec ad primam formam, ſi poſſibile ſit, perducatur, ſemper propter venerationem loci & Pontificis, ubi opportunitas ſe dederit, idipſum animo reſidebit. Conferimus itaque ipſi ſacræ & primæ Gallorum Eccleſiæ pio animo, promptiſſima voluntate, ſimplici corde, quod deinceps omni tempore firmum & ſtabile permanere cupimus, cœnobium cum ſuis omnibus ad illud pertinentibus, in honore Domini noſtri Ieſu Chriſti ſub invocatione beati Martini Epiſcopi & Confeſſoris conſtructum, quod Saviniacus publicè vocatur. Quam donationem liberaliſſimè à pietate noſtra perfectam ita reverentiſſimæ matri Eccleſiæ Lugdunenſi indiſrupto tempore ad ſolatium & honorem ſui manere volumus ut habitatores loci ipſius vita, doctrina, & ſubminiſtratione rerum neceſſariarum ordinante & diſponente viſcera maternæ pietatis, & ſancto Pontifice ipſius, ſalvo privilegio diœceſeos, eis imperante, meliores & utiliores abinde efficiantur, ne detrimentum ex ſubditione ſeu donatione tali in aliquo ſibi proveniſſe lugeant, ſed ad deſiderium noſtrum & cumulum remunerationis, fructum ſui profectus & gratiam vitæ melioris inde ſibi accreviſſe perpetuò lætentur. Vt autem manere noſtra donatio & pietatis noſtræ collatio & edictum noſtræ præceptionis cunctis annorum curriculis firmum & inconvulſum poſſit, nec à quoquam violari ullo modo præſumatur, magnitudinis noſtræ annulo cum ro-

boratione etiam manuum ſubter imprimere & munire ad durabilem ſtabilitatem juſſimus.

Signum LOTHARII sereniſſimi Auguſti.

Ilrodmundus notarius ad vicem Hilduini recognovi.

Data II. Idus Septembris anno Chriſto propitio Domini Hlotharij Imperatoris in Italia XXXIII. & in Francia XII. Indictione XV. Actum in villa Gherniaco in Dei nomine feliciter. Amen.

In ſynodis nunc prior nunc poſterior ſubſcribit Lugdunenſis Epiſcopus.

CXV. Prima ergo Gallorum Eccleſia dicta eſt; non ex eo quòd aliquam præ ceteris ſedibus metropoliticis juriſdictionis prærogativam obtineret, cùm ex ſubſcriptionibus Gallicanarum ſynodorum pateat Epiſcopos Lugdunenſes, ut in quibuſdam potiores, ita in quamplurimis poſteriores partes tenuiſſe. Attamen poſt excitatam de primatu Galliarum ab Anſegiſo Senonenſi controverſiam, Cabilonenſis ſynodus ſecunda, Lugdunenſis ſanè provinciæ, Aurelianum Lugdunenſem Primatem omnium Galliarum vocavit in decreto de purgatione Gerfrèdi monachi anno octingenteſimo nonageſimo quarto. Etenim incenſa ſemel de dignitate ſedium contentio ingenia provincialium utriuſque ſedis incitavit ad amplificandum Eccleſiæ ſuæ ſplendorem. Senonenſis Eccleſia delegationem apoſtolicæ ſedis per intervalla impetrabat, ut decus olim ea ratione partum quoquomodo ſervaret. At Lugdunenſis veterum monumentorum & hiſtoriæ fidem ſolicitabat, ut dignitatem ſuam tueretur. Tunc opportunè prodiit in lucem collectio Iſidori, qua Clementis & Anacleti epiſtolæ & Notitia provinciarum illi adjuncta con-

Primas omniũ Galliarum dicitur in Cabilonenſi ſynodo II.

tinebantur. Hinc collegit synodus Cabilonensis primatum Galliarum deberi Lugdunensi Ecclesiæ, eámque opinionem transmisit in posteros, quam scripto suo publicavit beatus Odilo Abbas Cluniacensis in vita sancti Maioli circa annum millesimum quadragesimum sextum. Ait enim Maiolum ab Antonio quodam erudiendum accessisse ad urbem Lugdunensem *philosophiæ nutricem & matrem, & quæ totius Galliæ ex antiquo more & ecclesiastico jure non immeritò retineret arcem.* De jure loquitur, non autem de facto. Nondum enim collata fuerat primatus dignitas à Gregorio septimo. Quare non erat cur se in tantas angustias conjiceret vir eruditus, qui existimat contra omnium codicum fidem Odilonem istum alium esse ab Abbate Cluniacensi, qui obiit anno millesimo quadragesimo octavo, & posteriorem Gregorij VII. rescripto. Quoniam, inquit, auctor vitæ Maioli meminit in eo opere Guilielmi Abbatis, *qui nuper rebus humanis excessit.* Atqui, subsumit ille, Vvilielmus Abbas Cluniacensis obiit anno MLXXIX. III. Idus Ianuarij, tribus mensibus post rescriptum Gregorij. Errat dupliciter. Vvilielmus Abbas, de quo loquitur Odilo, est Divionensis, qui obiit anno millesimo quadragesimo quinto, tribus annis ante Odilonem Cluniacensem. Vvilielmus autem Cluniacensis vitam exuit anno millesimo centesimo septuagesimo nono; ita ut superiori calculo viri eruditi desit numerus centenarius. Tanta erat sancti Odilonis Abbatis Cluniacensis auctoritas ut facilè Gregorius VII. sibi justum esse persuaserit, & in gratiam Lugdunensis Ecclesiæ decreverit, quod Odilo præ-

Idem docuit Odilo Abbas Cluniacensis.

Qui explicatur, & asseritur esse auctor vitæ beati Maioli.

Ex recepta sententia Gregorius VII. primatum Lugdunensem constituit.

judicio ſuo ex opinione recepta conſtituendum præſcripſerat; eo temperamento tamen adhibito, ſcilicet ut in quatuor Lugdunenſes provincias, non autem per univerſam Galliam, primatum illi confirmaret.

Illi paruit ſtatim Turonenſis.

CXVI. Decretum Gregorij ſtatim Rodulphus Turonenſis Archiepiſcopus amplexus eſt; de quo illi gratulatus eſt Gebuinus Lugdunenſis, data ad eum ea de re epiſtola, quæ edita eſt in auctario Bibliothecæ patrum, ante Flodoardi hiſtoriam Rhemenſem.

Senonenſis reſtitit.

Sed Richerius Senonenſis omni contentione reluctatus eſt, alienum exiſtimans à dignitate Eccleſiæ ſuæ (cui primatus Galliarum olim delatus fuerat ab apoſtolica ſede, quemadmodum diximus num. LVI.) ſi ad colendam Lugdunenſem Eccleſiam demitteretur. Itaque ad revincendam illius pertinaciam opus fuit judicio Claromontanæ Synodi, quod poſt varias Richerij præſentis ludificationes ab

Decretum Vrbani II. in illum.

Vrbano ſecundo promulgatum eſt; cujus exemplar nunc primùm ex manuſcripto codice Lugdunenſi damus. Huic ſententiæ ſe parituros Senonenſis Eccleſiæ ſuffraganei Epiſcopi ore proprio profeſſi ſunt. Renuens verò Richerius, uſu Pallij & obedientia ſuffraganeorum mulctatus eſt, quandiu in contumacia perſtaret. Idem judicium latum in Rothomagenſem Epiſcopum

Et Rothomagenſem.

abſentem, niſi intra tres menſes ſubjectionem debitam polliceretur; quam ſuffraganei illius Eccleſiæ Epiſcopi, qui præſentes aderant, ſtatim ſpoponderunt. De hac Pallij abſtentione

Explicatur Ivo.

Richerio irrogata intelligendus eſt Ivo Carnotenſis in epiſtola quinquageſima ad Richerium: ubi ait mandatam ſibi in urbe Montiſpeſſulani

ab Vrbano tunc Romam repetente de Parisiensis Episcopi electione cognitionem, & permissam Richerio Senonensi electi ordinationem cum Pallij usu in eo ministerio. *Mando vobis ex parte Domini Papæ ut si Parisiensis Ecclesia eum* (id est, Guilielmum) *sibi ordinari & consecrari postulaverit, ante festum sancti Remigij, secundùm auctoritatem & consuetudinem Ecclesiæ vestræ, ei manum imponatis, & honore Pallij ad tempus vobis interdicto in ejus ordinatione & consecratione uti nullatenus formidetis. Sic enim Domnus Papa mihi concessit apud Montempessulanum, cùm ad petitionem Regis de ejusdem Guilielmi electione tractaretur, & post multam ventilationem ejusdem electionis discussio mihi à Domno Papa committeretur.* Conquestus est de hoc judicio Synodi Claromontanæ Richerius apud Ivonem Carnotensem suffraganeum Ecclesiæ Senonensis & juris canonici peritissimum; à quo consilium retulit prudentia plenum, scilicet ut rei judicatæ interim pareret, donec instrumentis authenticis libertatem Ecclesiæ suæ docere posset. *Non est consilium meum ut contra torrentem brachia dirigatis; imò apostolicis sanctionibus interim acquiescatis, absque præjudicio privilegiorum vel authenticarum scripturarum, si quando reperiri poterunt, quæ hanc subjectionem ab Ecclesia vestra removeant, & ejusdem Ecclesiæ libertatem defendant.* Respuit admonitionem Richerius, Ivonémque in eam necessitatem adegit ut secundùm Vrbani in Synodo Claromontana decretum à Senonensis Ecclesiæ reverentia sibi interdicta tantisper discederet. Vnde cùm Aurelianensis Ecclesia Sancionem sibi præ-

Conqueritur Richerius.

Consilium Ivonis.

Qui renuenti adversatur.

ficiendum Episcopum elegisset, & à Richerio evocatus fuisset Ivo pro electi ordinatione ad Castrum Nantonense, (hodie *Chasteaulandon*) noluit parere mandato. Hæc sunt ejus verba epistola LIV. *Quem cùm à nobis ex admonitione Senonensis Archiepiscopi consecrari postulasset apud Castrum Nantonense, quod est intra parochiam Senonensem, omnino recusavimus, propter primatum Lugdunensis Ecclesiæ, quem irrationabiliter refutat illa sedes, & interdictum sedis apostolicæ.* Itaque Ivo ipse cum aliis provinciæ Episcopis manum imposuit electo, precibus Aurelianensis Ecclesiæ & Regis motus. Hugo Lugdunensis tunc Legati vices agebat in Gallia; qui non ratione quidem primatus, sed jure legationis, ad se de persona electi ante omnia referri debere contendebat, testimonio petito ex Leonis epistola ad Anastasium Thessalonicensem. Sed excepit Ivo id juris concessum Anastasio privilegio personali, non autem omnibus Legatis indultum generali decreto.

Disputatio Ivonis cum Hugone Legato.

Ivo epist. 59.

CXVII. Majoris momenti negotium emersit post Richerij obitum, qui accidit anno millesimo nonagesimo sexto; quod Ivonis diligentiam excitavit ad tuendam Senonensis Ecclesiæ dignitatem. Electo enim Daimberto, Hugo Primas Lugdunensis & Legatus in Gallia eum sibi ante ordinationem exhiberi & ut Primati Lugdunensi subjectionem debitam profiteri debere contendebat; missísque literis ad provinciæ Episcopos, ut à consecratione manus abstinerent, disertè jubebat. Paritum est interim Legati mandato. Sed rescripsit Ivo epistola LX. personalem illam exhibitionem ante susceptum

Alia cum eodem, ut Primate, de Daimberto Senonensi electo.

consecrationis munus nulli Primati deberi ex more, sed neque Legatis jus illud competere, nisi electus alicujus criminis reus delatus sit. Quare petiit ut permitteret liberam illius ordinationem provincialibus Episcopis. Hugone destinatis pertinaciter adhærente, Ivo ea de re certiorem fecit Vrbanum Papam epistola LXV. *De Senonensi electo, cujus consecratio à Legato vestro Lugdunensi Archiepiscopo ob hoc impeditur quia ei jure primatus sui ante consecrationem suam obedientiam non profitetur, quid nobis agendum sit rescribat vestra paternitas. Cùm enim nulla aliquo accusante alia causa prætenderetur propter quam ejus consecratio differretur, eo tamen jubente propter reverentiam vestram manus ab ejus consecratione continuimus, cùm de professione à Metropolitanis Primatibus facienda nihil legamus consuetudine firmatum, vel legibus institutum; ultra quas metas nihil concessum esse Primatibus testatur Papa Nicolaus.*

An Metropolitanus ante consecrationē teneretur sistere se coram Primate.

CXVIII. Quis autem fuisset hujus controversiæ exitus, penè incompertum erat. Id tantùm habebamus, quod Goffridus Abbas Vindocinensis epistola sua docuerat Ivonem, se fama accepisse exhibitam à Senonense obedientiam Hugoni Primati Lugdunensi, prætermisso Ivone, qui tantopere pro Senonensi Ecclesia laboraverat. Totius verò negotij seriem debemus epistolæ Vrbani II. quam hic subjicimus ex manuscripto codice Lugdunensi. Vnde discimus Daimbertum ab Vrbano ipso Romæ consecratum sine ulla conditione, deinde post aliquot menses Romam evocatum ad synodum; ubi discusso negotio, contradicto judicio pri-

De exitu hujus controversiæ.

Goffrid. lib. 2. *epist.* 18.

matus Lugdunensis firmatur anno MXCIX. & Daimbertus pollicetur se intra breve tempus ad Primatem accessurum, professurúmque debitam obedientiam. Quod præstitit bona fide, ut probatum est ex Goffrido. cui addi potest testimonium Ioannis Lugdunensis apud Ivonem epistola CCXXXVII. Vrbani autem epistola ita habet.

Vrbani II. decretum, quo controversia de primatu dirimitur.

VRBANVS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri & coëpiscopo Hugoni Lugdunensi salutem & apostolicam benedictionem. Pro querela quam adversùs Senonensem Ecclesiam & prædecessorum tuorum & tua hactenus fraternitas vehementer exercuit, quantis contentionibus, quantis clamoribus & nostro & antecessorum nostrorum tempore sedes apostolica interpellata sit, non est necessarium memorare; quoniam & antecessorum nostrorum scripta indicant, & Conciliorum, quæ nos auctore Deo in Galliis celebravimus, communis memoria protestatur. Ea siquidem causa in plenario Arvernensi Concilio tractata ac definita est. Et cùm Richerius Senonensis Archiepiscopus synodali definitioni minimè acquievisset, in Turonensi pariter ac Nemausensi Concilio per tuam est industriam repetita. Et supradictus quidem Richerius pro sua pertinacia interdictus obiit, suffraganeis ejus tibi tanquam Primati & synodali judicio obedientiam jam professis. Frater autem noster Daimbertus, qui eidem nunc Ecclesiæ disponente Domino præsidet, sicut tibi nostris significatum est literis, sub eadem querela per ministerium meum gratiam consecrationis accepit. Nuper autem, cùm ad Apostolorum limina tam pro ejusdem causæ actione quàm pro communi synodica vocatione

vocatione rediisset, præsentibus legatis tuis, Ismeone Diensi Episcopo, Girino, Decano, & item Girino Capellano, sedis apostolicæ cogente judicio, omni demum tergiversatione cassata, in manu nostra professus est se & Lugdunensis Ecclesiæ super Senonensem primatum agnoscere, & de cetero tibi tuisque legitimis successoribus tanquam Primatibus obedire. Similiter etiam pollicitus est statuto à nobis tempore, id est, usque ad proximam beati Dionysij solennitatem, se ad vos venturum, & in conspectu Lugdunensis Ecclesiæ idipsum ore proprio professurum, nisi canonicum impedimentum evenerit; quo transacto, infra triginta dies idipsum implere curabit. Sic enim vicariis vestris & per eos tibi ac Lugdunensi Ecclesiæ in manum assignavimus, præsentibus fratribus nostris, quorum infrà scripta sunt nomina, Anselmo videlicet Cantuariensi, Leodegario Bituricensi, Amato Burdigalensi Archiepiscopis, Gualterio Albanensi, Odone Ostiensi, Guntardo Fundano, Leutaldo Silvanectensi Episcopis, Nunerio de Titulo sancti Clementis, Teuzone de Titulo sanctorum Ioannis & Pauli, Ioanne de Titulo sanctæ Anastasiæ, nostræ sedis apostolicæ Presbyteris Cardinalibus, Petro Leonis, Ioanne Frejapane, Romanis proceribus. Tua ergo fraternitas quid apostolicæ sedi debeat propensiori deinceps & amoris & obsequij exhibitione perpendat.

Datum Romæ apud beatum Petrum per manum Ioannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, Indictione septima, VIII. *Kalendas Maij, anno dominicæ incarnationis M X C I X. pontificatus Domni Vrbani secundi Papæ duodecimo.*

Primatus dignitatem augere conantur Lugdunenses; sed excidunt.

CXIX. Constituto primatu, Archiepiscopi Lugdunenses aliquoties abuti tentarunt, fines ejus ultra quàm par esset porrigendo. Primus gradus factus est ab Hugone, ut jam diximus, qui electum Senonensem Metropolitanum, antequam à provincialibus Episcopis ordinaretur, sibi exhiberi cupiverat, sed excidit ab ea petitione Vrbani secundi judicio. Secundam controversiam movit Ioannes Lugdunensis, qui de investituris laïcorum Concilium indixit apud Ansam, & ceteros illius provinciæ Episcopos evocavit ad synodum: qui conatum illum scripta ab Ivone uno ex collegis omnium nomine epistola repulerunt, asserentes Episcopos ad alienæ provinciæ Concilium trahi non posse, nisi aut ex mandato sedis apostolicæ, aut in causa appellationis, si una ex provincialibus Ecclesiis primam sedem appellaret. Contendebat quidem Ioannes primam provinciam non esse à ceteris alienam, imò potiùs ex quatuor Lugdunensibus unam solidam confici provinciam. Attamen obtinere non potuit quod tantopere ambiebat, ob certam illam regulam, quæ illius voto erat contraria, nempe nihil licere Primatibus quàm quod iis ex veteri instituto indultum est, scilicet solum appellationis judicium. Hæc sunt illius epistolæ verba, quæ est CCXXXVI. inter epistolas Ivonis: *Nusquam reverenda patrum sanxit auctoritas, nusquam hoc servare consuevit antiquitas, ut primæ sedis Episcopus Episcopos extra provinciam propriam positos invitaret ad Concilium, nisi hoc aut apostolica sedes impetraret, aut una de provincialibus Ecclesiis pro causis quas intra provinciam terminare non pote-*

Nihil licet Primatibus præter appellationis judicium.

rat, primæ sedis auctoritatem appellaret. Citat Nicolaum. Mox addit: *Huic sententiæ concordant Clemens & Anacletus, qui post Apostolos ordinaverunt in quibus civitatibus essent primæ sedes, in quibus metropolitanæ, statuentes ita demum judicium Episcoporum ad Primates esse referendum si ad eorum audientiam fuerit appellatum.*

CXX. Non solùm autem injustis conatibus Lugdunensium Senonensis provincia obnitebatur, sed etiam à colenda sede Lugdunensi tandem recessit. Quod probamus ex epistola Humberti Lugdunensis, qui sedit anno millesimo centesimo quadragesimo nono. Evocatus enim à Sugerio Abbate sancti Dionysij, qui Ludovici Regis in transmarinis partibus versantis vices gerebat, ad conventum regni in urbe Carnotensi provinciæ Senonensis, ubi de orientalis Ecclesiæ subsidiis deliberatio ineunda erat, respondit salva dignitate eò se conferre non posse, ob contumaciam Senonensis Episcopi, qui primatum Lugdunensem respuebat. *Verùm quia nos*, inquit, *pro officio & pro jure primatus, ex parte Domini Regis & optimatum regni, ad colloquium quod apud Carnutum celebrari debet invitastis, sciat caritas vestra quòd donec Senonensis Archiepiscopus in eadem causa primatus nobis derogare non veretur, & apostolicis mandatis contumax & rebellis existit, pudor nobis est ad illas progredi partes ubi domino Papæ contradicitur & Lugdunensis Ecclesia debito honore fraudatur.* Querela de solius Ecclesiæ Senonensis contumacia satis probat Rothomagensem & Turonensem officio suo non defuisse. Quare in uni-

Senonensis discessio à primatu.

Apud And. Duchesnium To. IV. pag. 535.

Non abolitus erat in Gallia primatus.

versum ex hac epistola colligi non potest primatum Lugdunensem in Gallia tunc abolitum fuisse. Quin potiùs ea tempestate celeberrimorum virorum scriptis inclarescebat, tum Petri venerabilis, qui Primatem & Patriarcham vocabat Episcopum Lugdunensem, tum beati Bernardi, Othonis Frisingensis, & aliorum.

Philippi Regis epistola explicatur de solo Bituricẽsi primatu in Gallia. *Extat suprà* §. 55.

CXXI. Attamen aliqui hoc sibi persuadent ex epistola Philippi Augusti Regis, qui ad Innocentium III. scribens his verbis utitur: *Sola Bituricensis Ecclesia in toto regno nostro primatia obtinet dignitatem.* Alia est mens Regis: quæ ut aperiatur, observandum est illis temporibus, scilicet anno millesimo ducentesimo undecimo, Lugdunensem civitatem Imperij jura coluisse, licèt ager Lugdunensis cis Ararim regno Galliarum accenseretur. quod ex antiqua divisione inita inter filios Ludovici Pij, Rhodano, Arari, Mosæ parte, & Scaldi terminabatur. Excitato deinde Burgundiæ regno, Lugduni solida civitas illi tributa est, & inter proceres regni, quod postea Arelatense dictum est, Archiepiscopus locum obtinuit; ut patet ex Bosonis & Ludovici ejus filij inaugurationibus aliísque publicis actis. Vnde Henricus III. Imperator Adelricum Lugdunensi Ecclesiæ Archiepiscopum præfecit anno MXL. ex Glabro libro V. cap. IV. Fridericus primus collatam à decessoribus suis, post adjunctum Imperio Arelatense regnum, donationem jurium regalium, tam in urbe quàm ejus agro trans Ararim, confirmavit anno MCLVII. jussítque ut Heraclius Archiepiscopus Lugdunensis *Exarchon & summus princeps palatij Burgundiæ* nuncuparetur. Concessit ergo Heraclio,

Lugduni civitas regno Burgundiæ & imperio ascripta.

ut edicti verbis utar, *totum corpus civitatis Lugdunensis & omnia jura regalia per omnem archiepiscopatum citra Ararim* (loquitur ratione habita loci ubi tunc consistebat) *in omnibus rebus quæ in Lugdunensi episcopatu ad Imperium pertinent.* Guigo comes Lugdunensis & Forensis ægrè tulit hanc donationem, bellóque illato Archiepiscopum Lugduno expulit, & ad Carthusiam Portarum aufugere coëgit, ut notat quidam scriptor illius ætatis apud Surium. Tandem conventione invicem habita anno MCLXVII. omnia jura in civitate communia habuerunt. Anno veró MCLXXIII. idem Guigo cessit Ecclesiæ quidquid juris sibi competebat Lugduni & in maxima parte ejus pagi cis Ararim. Ipse autem ab Ecclesia plures pagos recepit, permutationis nomine; quæ confirmata est ab Alexandro III. Pontifice & à Philippo Augusto Rege Galliarum. Dubitandum non est quin dignitas Comitatus Lugdunensis, quæ tunc erat penes Guigonem Comitem, in Ecclesiam Lugdunensem translata fuerit, solúsque Comitatûs Forensis titulus Guigoni servatus. In eam rem descripta sunt in permutationis instrumento hæc verba: *Casamentum Ecclesiæ à Comitatu separari non potest.* Vox ista *Casamenti* apud Ivonem & alios auctores occurrit, quæ prædia feudi nomine possessa significat; atque adeo hîc demonstrat Comitatus prærogativam prædiis & juribus feudalibus Lugdunensi Ecclesiæ cessis, tam in civitate quàm in ejus pago, conjunctam fuisse. Prædia illa cis Ararim sita regiæ jurisdictioni subjiciebantur. Civitas veró Lugdunensis paulatim ad jus regni rediit, tuitione beati Ludovici

Ejus dominiũ Ecclesiæ cessum.

Cum dignitate comitatus.

Auctoritas in civitatem Regibus Galliæ restituta.

Regis á civibus adversùs Archiepiſcopum interpellata; qui motus exortos arbitrio ſuo compeſcuit anno milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono. Eadem cura exercuit Philippum III. ejus filium; quæ derivata eſt in Philippum IV. qui tuitionem in dominium apertè vertit, non invita civitate, quæ opem ejus adversùs Archiepiſcopum provocatione facta imploravit anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo. Ex prædictis patet anno MCCXI. rectè à Rege Philippo Auguſto obſervatum ſolam Bituricenſem Eccleſiam in regno primatu potitam, quia illa ætate Lugdunenſis Eccleſiæ ſedes ſita erat in finibus Imperij. Tandem regia juriſdictio pleno jure Lugdunum amplexa eſt, ſuffragante Archiepiſcopo & Capitulo, iis conditionibus quæ tranſactionis inſtrumento continentur, quod ſcriptum eſt anno milleſimo treceteſimo duodecimo. Earum unâ Comitatus Lugdunenſis dignitas Eccleſiæ ejus civitatis confirmatur; licèt juriſdictio inferior ſoli Archiepiſcopo aliis literis concedatur, ab ea depulſis Canonicis, quos, licèt invitos & ſæpius deinde conquerentes, juriſdictione civitatis, exceptis clauſtrorum ſeptis, privarat olim, ſervato Comitatus titulo, Gregorius X. anno MCCLXXIV. arbiter electus à civibus & Eccleſia. Nihilo ſeciùs tamen Comitatus titulum & cetera jura Comitum Canonici hucuſque ſervarunt. Vnde hoc anno MDCXLIII. die XXV. Septembris cognitione habita adversùs ſyndicum civitatis, antiqua Comites ſe Lugdunenſes nuncupandi poſſeſſio illis confirmata eſt decreto regij conſiſtorij.

Canonici Comites Lugdunenſes.

CXXII. Alterâ ex conditionibus prima-

tus auctoritas in regno stabilita est. Eo enim instrumento Lugdunensis Ecclesia regni primam sedem inter ceteras Galliarum Ecclesias obtinere à Rege asseritur. Regij præsidij is fuit effectus, ut Senonensis Ecclesia primatum á Romanis Pontificibus constitutum, quemadmodum duæ reliquæ provinciæ, non tamen sine controversia aliqua, deinceps agnoverit in dirimendis appellationibus. Solus Rothomagensis Archiepiscopus superioribus annis à Lugdunensis Ecclesiæ obsequio recedere cœpit, séque Primatem Normanniæ nuncupare, ita ut provocatio ab ejus judiciis ad solam sedem apostolicam interponatur. Itaque in universum duo quædam asserere licet. Vnum est, primatus Lugdunensis jus in sola dirimendarum appellationum à judiciis Metropolitanorum jurisdictione versari. Alterum est, jus idem Bituricensi, Burdigalensi, Narbonensi, Viennensi, licèt se Primates indigitent, extra provincias suas non competere, imó veró nec ulli alteri Primati in Europa.

Restitutio primatus in regno.

De Rothomagensi Primate.

Ius Primatis Lugdunensis.

CXXIII. Exposita primatus Lugdunensis historia, quædam dicenda sunt de Viennensi primatu hactenus à nobis omisso; præsertim cùm ejus Ecclesiæ societatem cum Lugdunensi nobis exhibeat antiqua illa epistola ab Eusebio laudata. De Viennensi civitate & provincia sub Romanis Principibus abundè dictum est. Id unum restat, ut dignitatem ejus recentiorem non reticeamus. Ex Odilone in vita Adelaidis, Vienna dicitur *sedes regni Burgundiæ*, ejúsque Archiepiscopus Comes & Cancellarius regni. Comitatum Viennensem Archiepiscopis donavit Rodulphus III. Rex Burgundiæ anno MXXIII.

De Viennensi Ecclesia.

eiſdémque Fridericus I. contulit anno MCLVII. ut eſſent in regno Burgundiæ *ſacri palatij Archicancellarij*. Sed inſigniori privilegio ejus civitatis Archiepiſcopos ornavit anno MCXX. Calliſtus II. Pontifex Romanus: qui genus ducens ex domo regia Burgundiæ, ejus regionis illuſtrandæ, quemadmodum Eccleſiæ Viennenſis ſponſæ quondam ſuæ, curam gerebat. Illis ergo tribuit primatus auctoritatem in ſeptem provincias, Viennenſem, Bituricenſem, Burdegalenſem, Auſcitanam, Narbonenſem, Aquenſem, & Ebredunenſem. Et ne in ſimiles controverſias inciderent iis quæ motæ fuerant Lugdunenſi Archiepiſcopo, præter dignitatem illam primatus, vices apoſtolicæ ſedis illis contulit, mandata ſpecialiter ſynodos indicendi poteſtate & negotia eccleſiaſtica canonicè dirimendi. Hæc ſunt Calliſti verba: *Nos quoque auctore Deo concedimus, & præſentis privilegij pagina confirmamus, ut videlicet ſuper ſeptem provincias primatum obtineat, ſuper ipſam Viennenſem, ſuper Bituricam, Burdigalam, Auxitanam, quæ Novempopulana dicitur, ſuper Narbonam, Aquenſem, & Ebredunenſem, & in eis Viennenſis Archiepiſcopus Romani Pontificis vices agat, ſynodales conventus indicat, & negotia eccleſiaſtica juſtè canonicèque definiat.*

Ejus primatus in ſeptem provincias à Calliſto.

Ratio inſtituendi hujus primatus quæritur.

CXXIV. Quæret aliquis quam regulam ſecutus Calliſtus hos fines Primati Viennenſi circumſcripſerit. Planè ad veterem diviſionem Gallicanæ Diœceſeos in Gallias & Septem provincias reſpexit, quarum conventus quotannis Arelate fiebat ex conſtitutione Honorij. Etenim ſeptem provinciæ à Calliſto deſcriptæ reſpon-

dent Septem provinciis de quibus diximus num. LXVIII. Occasionem autem arripuit ſubjiciendi ſeptem illas provincias Eccleſiæ Viennenſi, quia in Notitia, in capite illarum Septem, deſcripta eſt Viennenſis provincia unà cum ejus metropoli, quæ eſt *civitas Viennenſium*. Quare Calliſtus conjecit tam ſibi liberum eſſe ut Viennam ſeptem provinciis præficeret quàm deceſſoribus ſuis licuerat Lugdunum præficere iis provinciis quæ Lugdunenſes dicebantur in Notitia. Porrò, ne nova videretur hæc inſtitutio, à Silveſtro I. & aliis Pontificibus Romanis ejus originem arceſſit, quorum ſuppoſititia reſcripta edita ſunt à Ioanne Boſco, ubi ex Romano catalogo ſeptem provinciæ ſubjici dicuntur Viennæ; ut notatur in calce ſuppoſititij reſcripti Silveſtrini. Tarantaſiæ autem Archiepiſcopum, qui præpoſitus erat provinciæ Alpium Penninarum extra ſeptem illas poſitæ, ſubjecit Viennenſi, ut Primati, exemplo Leonis I. & Symmachi. Ex hoc Calliſti decreto initium ſumpſit, ut exiſtimo, diviſio illa, quam aliquot exemplaria Notitiæ præferunt, in octo Viennenſes provincias; ita ut viris eruditis laborandum non ſit in alia ratione ejus diviſionis quærenda cum Scaligero, qui Vicarium Præfecti prætorio Galliarum Viennæ quondam conſtitiſſe & in octo illas provincias jus dixiſſe ſibi, dein ceteris, ſine ullo argumento, imò etiam contra veteris hiſtoriæ fidem perſuaſit. Cùm itaque beneficio Calliſti Bituricenſis Eccleſia, quæ primatu in Aquitania potiebatur, & Narbonenſis, quæ ex Vrbani II. decreto Primas erat provinciæ Aquenſis ſeu Narbonenſis ſecundæ, ſubjectæ eſſent

Origo octo Viennenſium provinciarum in Notitiis.

Primati Viennensi, ipse sibi Primatis Primatum nomen indidit, & monetæ, quam cudi curabat Viennæ, hanc inscriptionem adjecit: *Maxima sedes Galliarum.* Sed nulla planè auctoritate in vim ejus rescripti, quod per subreptionem elicitum veterum Primatum inauditorum jura convellebat, Archiepiscopus Viennensis potitus est. Attamen Diensem & Albensem seu Vivariensem episcopatus vi rescripti illius ab Arelatensi provincia distractos Viennensis Archiepiscopus in suam provinciam adscivit.

Primates sunt recentioris instituti.

CXXV. Vt autem pleniùs sententiæ nostræ veritas astruatur, quæ posterioribus seculis Primatum hodiernorum originem assignat, discutienda est quæstio de Toletani & Bracarensis primatus antiquitate, quæ opinioni nostræ ab Hispanis objici posset. Pisanum enim primatum non moror, qui recentioris est instituti. Etenim ab Vrbano II. sedi episcopali Pisarum collata est dignitas archiepiscopalis, & Archiepiscopo tunc concessa legatio in Sardinia anno millesimo nonagesimo secundo. Primatum verò in provinciis ejus insulæ Turritana, Calaritana, & Arborensi contulit Alexander III. anno millesimo centesimo sexagesimo septimo. Quare rectè quidem Pisanus ab interpretibus juris nostri dicitur Primas Sardiniæ; sed nullo operæ pretio, cùm nulla jurisdictione in ea insula hodie potiatur. In Hispaniis quoque Toletanus & Bracarensis nullum jus in provincias sibi arrogant, præter nudam procedendi pompam cum antelatione crucis. de quo privilegio simul quoque aliqua annotabimus. De Toletani primatus institutione copiosè scripsit Garsias Loaisa; sed

De Pisano.

De Toletano.

nimiam vetustatem huic primatui affingit, quam ab initiis Ecclesiæ repetit. Tantùm autem civitas Toletana aberat olim à primatu ut sub Principum Romanorum imperio nondum assecuta esset metropoleos dignitatem. Quod mirum videri posset, nisi provinciarum Hispanicarum descriptione id astrueremus. Non loquor de divisione ab Augusto præscripta in tres provincias, Tarraconensem, Bæticam, Lusitanicam, cujus meminere Strabo, Plinius, & Ptolemæus; sed de illa partitione quæ ex Hadriani vel Antonini instituto Hispanias in septem provincias tribuit. de qua sic Rufus in Breviario: *Per omnes Hispanias sex nunc sunt provinciæ, Tarraconensis, Carthaginensis, Lusitania, Gallicia, Bætica, insulæ Baleares. Trans fretum Africæ provincia Hispaniarum est, quæ Tingitana cognominata.* Huic distributioni Ecclesiæ dispositio sese accommodavit; ita tamen ut Tingitana Mauritania relicta fuerit synodis Mauritaniæ Cæsariensis, quemadmodum monuimus numero XCIII. Insulæ quoque Baleares, in quibus una tantùm erat civitas, Tarraconensi provinciæ accesserunt. Quare in quinque provincias ecclesiastica dispositio redacta est, Tarraconensem, Carthaginensem, Galliciam, Bæticam, & Lusitaniam; ut patet ex epistola Siricij ad Himerium Tarraconensem in calce epistolæ, ex epistola Leonis primi ad Turibium, ex regula fidei quæ subjuncta est Concilio Toletano primo, & ex Concilio Bracarensi primo. Tarraconensis provinciæ metropolis fuit Tarraco, GallicIæ Bracara, Lusitaniæ Emerita, Bæticæ Hispalis, Carthaginensis verò provinciæ Carthago (hodie Carthage-

Divisio provinciarum Hispaniæ.

Septem in ordine civili.

Quinque in ordine ecclesiastico.

Carthago metropolis provinciæ Carthaginensis.

na) olim ab Afris condita. Nomen ipsum, quod provincia à civitatis nomine sortita est, satis docet caput & matrem urbium ejus regionis fuisse Carthaginem. Sed præter demonstrationem illam extat testimonium perspicuum in subscriptione Concilij Tarraconensis I. habiti anno DXVII. ubi subscribit Hector Episcopus Carthaginensis metropolis. Eversa deinde penitùsque deleta fuit Carthago à Gotthis, ut notat Isidorus Hispalensis libro XV. Originum. Quæ clades illata est à Suevis anno CDLXI. qui, teste Idacio, Bæticam & Carthaginensem provincias magna deprædatione subverterunt. Excidium illud provinciæ Carthaginensis synodo occasionem dedit transferendæ dignitatis metropolitanæ in civitatem Toletanam, ubi Gotthorum Reges solium regni constituerant. Quare in calce synodi Toletanæ II. anno DXXXI. Montanus Episcopus Toletanus dicitur esse in metropoli, ideóque ejus curæ mandatum ut quando opus erit, literis suis evocet ad synodum comprovinciales Episcopos. Idem Montanus, in epistola ad Palentinos, ex veteri consuetudine jus metropoliticum sibi arrogat. *Præsertim*, inquit, *cùm Toletanæ urbi Metropolitani privilegium vetus consuetudo tradiderit.* Sine dubio mutatio hæc inducta fuerat invito Carthaginensi Episcopo, qui nomen, licèt inane, Metropolitani Carthaginensis retinebat anno DXVII. & interesse nolebat synodo Carthaginensis provinciæ, sed proximiori, nempe Tarraconensi, ut diximus de Hectore. Vnde in Notitiis quæ temporibus Gotthorum prodierunt, Toletum quidem dicitur esse metropolis provinciæ Car-

Ea urbs excisa.

Ad Toleti urbem est translata metropolis.

thaginensis, sed in aliquibus exemplaribus civitas Carthaginis non annotatur inter suffraganeas. Quare Euphemius Toletanus Episcopus, veluti religione ductus, in Concilio Toletano III. anno DLXXXIX. non Carthaginensis provinciæ sed Metropolitanum Carpetaniæ se indigitat; quia regio Carpetana, in qua situm Toletum, pars erat Carthaginensis provinciæ. Ex ea subscriptione cùm Episcopi quidam collegissent alium esse debere Metropolitanum reliquæ Carthaginensis provinciæ, scilicet ipsum Carthaginis Episcopum, Rex Gundemarus eorum conatum coacta synodo Toletana adjunctóque suo decreto repulit anno sexcentesimo decimo. Asserit enim Toletano Episcopo collatum *honorem primatus juxta antiquam synodalis Concilij auctoritatem per omnes Carthaginensis provinciæ Ecclesias.* Deinde castigat Euphemij errorem, quòd se Carpetaniæ Metropolitanum inscripsisset, non autem Carthaginensis provinciæ. Mox addit: *Ob hoc, quia una eadémque provincia est* (scilicet Carthaginensis), *decernimus ut sicut Bætica, Lusitania, vel Tarraconensis provincia, vel reliquæ ad regni nostri regimina pertinentes* (Galliciam & Narbonensem intelligit) *secundùm antiqua patrum decreta singulos noscuntur habere Metropolitanos, ita & Carthaginensis provincia unum eumdémque, quem prisca synodalis declarat auctoritas, & veneretur Primatem, & inter omnes comprovinciales summum veneretur antistitem.* Vnde patet primatum metropoliticum in provinciam Carthaginensem collatum Toletano Episcopo à veteri synodo, confirmatum illi fuisse ab altera synodo & à Rege Gun-

Toletanus dictus Carpetaniæ Metropolitanus.

Decretum Gundemari pro Metropolitano Toletano.

demaro. Sed de primatu in ceteras provincias nihil constitutum, imo vero earum exemplo jus Toletani Episcopi in sua provincia assertum est; Quod anno quoque DCXLVI. in Concilio Toletano VII. firmatum fuit, præscribendo ut evocati Episcopi, scilicet illius provinciæ, ab Episcopo Toletano singulis mensibus Toletum accederent, exceptis messis & vindemiarum feriis.

Augetur dignitas Toletani Episcopi.

CXXVI. Aucta est deinde Toletani Episcopi dignitas definitione synodi Toletanæ XII. habitæ anno DCLXXXI. quæ jus illi tribuit probandi & ordinandi omnes Hispaniarum Episcopos quos Reges Gotthorum elegissent. Sed jus appellationum à Metropolitanorum judiciis illi collatum non est; ita ut verè dici possit primatum illi non fuisse indultum ea significatione qua posterioribus seculis usurpatus est. Sola illi προεδρία ex eo jure ordinationum quæsita est; qua, præter antiquum morem, usus est in quatuor reliquis Conciliis Toletanis. Æquo enim jure agebat antea cum ceteris Metropolitanis, qui juxta ordinationis tempora locum suum tenebant. Vnde in Concilio Toletano III. primus omnium subscripsit Massona Emeritæ Episcopus, provinciæ Lusitaniæ Metropolitanus; secundo gradu Euphemius Toletanus, Metropolitanus Carpetaniæ provinciæ; tertio loco Leander Hispalensis, Metropolitanus provinciæ Bæticæ; cujus subscriptio non est movenda tertio loco, & primo reponenda, ut putant eruditi, quasi hoc deberetur Hispalensi sedi ob vices apostolicæ sedis quas illius Episcopis delegari mos erat. Vt enim certum est vicariam pote-

De legatione Hispalensis Episcopi.

ſtatem datam Hiſpalenſi Epiſcopo à Simplicio anno CDLXVII. & deinde Salluſtio ab Hormiſda, demum Leandro à beato Gregorio, ita dubitari non debet quin privilegia illa perſonarum eſſent, non ſedium, temporalia, non perpetua. Certum quoque eſt legationibus illis olim non adjunctam fuiſſe conſeſſus prærogativam, ut patet ex ſubſcriptionibus Fauſtini in Concilio Africano & Iuliani Coënſis Epiſcopi in Synodo Chalcedonenſi. Ius προεδρίας dabatur tantùm certo generi Legatorum, de quibus copiosè dicemus in tractatu de Legatis pontificiis. Hiſpaniis poſt hæc à Sarracenorum exercitu occupatis, Toletum ſub eorum jugo per trecentos ſexaginta & octo annos ingemuit, donec à barbaris illis urbem victor Ildefonſus VI. Rex Caſtellæ poſt diutinam obſidionem eripuit, & Eccleſiam uberrimis latifundiis eo bello partis locupletavit. Tunc, id eſt, anno milleſimo octuageſimo octavo, Vrbanus II. precibus, ut ipſe loquitur, Ildefonſi regis invitatus Pallium Bernardo Archiepiſcopo Toletano contulit. Mox addit: *Téque, ſecundùm quod ejuſdem urbis conſtat extitiſſe Pontifices, in totis Hiſpaniarum regnis Primatem privilegij noſtri ſanctione ſtatuimus, & Primatem te univerſi Præſules Hiſpaniarum reſpicient, & ad te, ſi quid inter eos quæſtione dignum exortum fuerit, referent.* Tarraconenſis Epiſcopus, qui alterius regni, nempe Aragonij, majeſtatem colebat, novæ auctoritati ſubmitti noluit; præſertim cùm Toletanus olim nullam juriſdictionem in ceteris provinciis exercuiſſet; quæ tamen illi per ſubreptionem hoc reſcripto, ut debita ex antiquo more, concedebatur. Qua-

Cui non erat tributa conſeſſus prærogativa.

Primatus Toletano collatus ab Vrbano II.

re ne Tarraconensi aut reliquis Metropolitis fieret injuria, Vrbanus vices suas Bernardo Toletano Episcopo per universam Hispaniam & Narbonensem provinciam mandavit altero rescripto quod exhibet Loaïsa. Sed privilegium illud personale, & ad certum tempus, jurisdictionem perpetuam in provincias Hispaniæ tribuere non potuit Ecclesiæ Toletanæ; à qua exercenda semper abstinuit, ut testatur Mariana libro IX. histor. cap. XIX. Attamen splendidiorem ejus dignitatem reddidit Martini V. Summi Pontificis rescriptum datum anno MCCCCXXII. quo Toletano Episcopo iisdem privilegiis & insignibus uti concessit quæ majoribus Patriarchis competunt, quorum unum est in Synodo Lateranensi sub Innocentio III. relatum, scilicet ut *Dominicæ crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in Vrbe, & ubicunque Summus Pontifex præsens extiterit, aut ejus Legatus utens insigniis apostolicæ dignitatis.* Hac crucis prælatione per universas Hispanias usi sunt aliquando Episcopi Toletani, quamvis renitentibus plerisque Metropolitanis.

Qui nulla jurisdictione fruitur extra provinciam.

Ius anteferendæ crucis per Hispanias illis concessum.

Cap. Antiqua. De privileg.

CXXVII. Idem jus sibi competere contendit Bracarensis Archiepiscopus, qui primatum quoque Hispaniarum sibi vendicat ex vetustissima consuetudine. Atqui si antiquas origines repetamus, ut splendore suo non carere Bracaram reperiemus, ita facile erit eam à primatu totius Hispaniæ excludere. Bracara quippe caput erat & metropolis provinciæ Gallæciæ. Callaici populi apud Strabonem, Melam, & Plinium, à fluvio Durio usque ad Astures porrecti, partem Gallæciæ tantùm conficiunt, etsi nomen

De primatu Bracarensi.

Bracara metropolis Gallæciæ.

nomen ex iis provinciæ integræ postea sit inditum. Adjuncti sunt Callaicis Astures & Cantabri, & ex harum trium nationum conjunctione conflata est ab Antonino provincia Gallæciæ, sive Callaicorum, ut eos effert Siricius in epistola ad Himerium. Id docent, præter Notitiam provinciarum Hispaniæ, Orosius & Idacius. Illius hæc sunt verba libro VI. cap. XXI. *Cantabri & Astures Gallæciæ provinciæ portio sunt, qua extentum Pyrenæi jugum haud procul, secundo Oceano, sub septemtrione deducitur.* Idacius veró Bracaram, Lucum, & Asturicam Gallæciæ passim assignat ad Olymp. CCCVI. IX. & X. Suevorum Reges, pulsis Romanis, eam Gallæciæ provinciam sui juris fecerunt, conventúsque suos frequenter habuerunt in urbe Luco; quæ in Itinerario Antonini Lucus Augusti dicitur, & ab ea conventus Lucensis apud Plinium. Theodemiro Suevorum Regi placuit Gallæciam in duas partes dividi; quarum unius caput esset Bracara, alterius veró Lucus. Ea divisio decreta fuit à Synodo Lucensi anno DLXIX. ita ut metropoli Bracaræ subjicerentur Portucale, Lamecum, Conimbria, Viseum, Egitania, (cujus sedes translata est Guardiam) & novus episcopatus Dumiensis, ex Dumio monasterio excitatus in gratiam Martini Bracarensis, qui veterem collectionem Canonum edidit. Lucensi veró metropoli tributæ Auria, Asturica, Iria, (cujus dignitas Compostellæ accessit) Tudis, Britonnia sive Ovetum. Sub Recesvintho Rege Gotthorum in Emeritensi Concilio anno DCLXVI. redactæ sunt metropoles Hispaniarum ad numerum antiquum quinarium, dejecta

Ex quibus gẽtibus constabat Gallæcia.

Paruit Suevis.

A quibus divisa in Bracarẽsem & Lucensem.

Lucensis provincia suppressa.
Quatuor civitatés restitutæ Lusitaniæ provinciæ.

civitate Lucensi à dignitate metropoleos; ita tamen ut Conimbria, Viseum, Lamecum, & Egitania restitutæ fuerint Emeritæ metropoli provinciæ Lusitaniæ, unde recisæ fuerant olim à Regibus Suevorum. Distractas planè fuisse oportuit quatuor illas civitates à Lusitania veteri. Præterquam quòd enim synodus Emeritensis id testatur, idem ex Idacio colligere licet, qui Bracaram in finibus Gallæciæ provinciæ sitam fuisse docet. Quod alienum esset à vero, si quatuor illæ civitates, ultra Bracaram & Durium fluvium positæ, ad Gallæciam pertinerent. Quare ut splendore metropolitico antiquitus clara fuit Bracara, & ceteris quatuor Hispaniarum metropolibus æqualis, ita nulla ratione illis fuit potior nec superioribus seculis nec posterioribus; præsertim cùm nullo apostolicæ sedis privilegio fulta reperiatur, quo primatum sibi quendam vindicare possit. Id unum dici potest, eam Ecclesiam olim Toletano primatui cedere noluisse, eáque de re litem motam coram Innocentio III. cujus meminit cap. *Coram. De in integr. restit.* Sed primatum Hispaniarum non ideo exambivit; quem tamen hodie magno nisu cum jure crucis elatæ gestandæ sibi asserit, eo colore quæsito, quòd beatus Iacobus in Hispaniam adventans Bracaræ primum Episcopum præfecerit. Qua de re copiosè scripsit vir eruditione clarus Augustinus Barbosa.

Nullus fuit primatus Bracarensis.

Explicatio c. Coram. *De in integr. restit.*

De controversia Cantuariēsis & Eboracensis Archiepiscop. super antelatione crucis.

CXXVIII. Similis controversia Cantuariensem & Eboracensem Archiepiscopos diutissimè exercuit, isto crucis antelationem per universam Angliam sibi deberi æquè ac Cantuariensi contendente ex variis apostolicæ sedis pri-

vilegiis; cui Alexander III. beneficium illud interim indulsit, donec causæ finis imponeretur, ut patet ex ejus rescripto in appendice II. ad Concil. Lateran. & cap. I. *Vt lite pendente.* Sed gratioso illo judicio per plures annos uti non potuit, donec certis conditionibus de toto negotio transactum est, permissúmque extra provinciam Eboracensem elata & sublimi cruce procedere. Origo privilegij indulti Eboracensibus Episcopis petenda est ex disceptatione de primatu totius Angliæ, quæ illos commiserat cum Cantuariensibus, quam eo temperamento adhibito sopiendam censuerant Romani Pontifices. Ex quo argumento sequi videbatur Episcopum Lugdunensem intra fines primatiæ suæ cruce sublimi antelata procedere posse. Quod tamen extra provinciam propriam liberum illi non esse contendebat Archiepiscopus Parisiensis, cùm nec consuetudo nec ullum privilegium apostolicum illi suffragaretur. Ea de re diligentissimè scripsit anno MDCXXVIII. pro Archiepiscopo Parisiensi vir eruditissimus Andreas Saussayus nunc Officialis diœcesis Parisiensis; cujus litis dirimendæ arbitrium mihi non sumo. Id unum addam, rescripto Callisti secundi, quo Viennensis primatus in septem provincias constituitur, concessum fuisse Archiepiscopo Viennensi ut intra provinciam cruce elata uteretur: *Ad hæc, pro ampliori Viennensis Ecclesiæ dilectione, ante Viennensem Archiepiscopum per provinciam suam crucem deferri concedimus.* Vnde colligitur jure veteri jus illud non competivisse omnibus Archiepiscopis etiam intra provinciam suam, neque Primati extra provinciam.

Similis disputatio Lugdunensis & Parisiensis.

Olim nō omnes Archiepiscopi eo jure usi.

De usu antelationis crucis.

CXXIX. Vſus anteferendæ crucis ex ceremonia ſupplicationum publicarum ortum habuit, in quibus cruces adhibitæ à Chryſoſtomo, ut docet Socrates lib. VI. cap. VIII. & Sozomenus lib. VIII. c. VIII. Eo exemplo paſſim in omnibus Occidentis & Orientis Eccleſiis cruce prælata ab una ſtatione ad alteram clerus & populus procedebat. Vnde vetitum à Iuſtiniano ne litaniæ, & ſupplicationes publicæ fiant aliter quàm prælata cruce ab iis qui eam geſtare conſueverunt. Hinc conſuetudo quoque illa emerſit, ut eximiæ dignitatis viri ad urbem accedentes crucibus antelatis exciperentur. quod geſtum in Græcia erga Legatos Hormiſdæ ipſi docent in commonitorio. Romæ eadem pompa excipiebantur Exarchi; quæ adhibita eſt in adventu Caroli Magni, miſſis, ut obſervat Anaſtaſius in vita Hadriani, *venerandis crucibus, ſicut mos eſt ad Exarchum ſeu Patricium ſuſcipiendum*. Hinc quoque explicandus apud Gratianum canon qui *proceſſionis aditum* Patronis Eccleſiarum tribuit. Quare non alienum à rei dignitate viſum eſt ſi à proceribus Eccleſiæ venerandum illud ſignum uſurparetur, quando ipſi quoque, licèt extra ſupplicationes publicas, procederent. Procedendi verbum uſurpo, ad rem iſtam ſignificandam aptiſſimum. Proceſſio enim vel proceſſus Imperatorum & Conſulum in Codice Iuſtiniani libro XII. Cod. tit. de conſulibus & alibi, πρόοδος verò in Novella centeſima quinta, dicitur eorum progreſſus in publicum cum pompa & inſignibus dignitatis, quando ſella circumvecti miſſilia ſpargebant in populum, ut notat Marcianus Imperator. Tunc ignis prælatus

In litaniis. *Nov.* 123.

In excipiendis proceribus.

Vel quando proceres Eccleſiæ procedunt.

Proceſſio quid ſignificet.

Principibus Romanis, ex Herodiano. Qui mos in aula orientali perseveravit apud Corippum. & tandem Patriarchis Constantinopolitanis communicatus est, ut docent Balsamon & Codinus. Processio Pontificis Romani augustior fuit, & reverentiæ, quæ pietatem Christianam decet, retinentior. Pompa enim quæ ad illius dignitatem conservandam necessaria erat sic temperata est, ut omnes intelligerent illius cogitationes ad Christum referri, Christíque auspiciis eum agere cuncta, prælato venerandæ crucis signo, & benedictionibus, veluti quibusdam sacrorum missilium sparsionibus, populo collatis. Ei muneri dicata fuit crux illa aurea quam Carolus Magnus dono dedit Leoni tertio, quámque illi procedenti ejúsque successoribus præferebant Subdiaconi Ecclesiæ Romanæ, teste Anastasio in vita Leonis quarti.

Ignis prælatus procedentibus Imperatoribus & Patriarchis Constantinopolitanis. Crux verò Romano Pontifici.

Legatis à latere suo missis Pontifices crucis antelationem concesserunt: quam usurpatam legimus ab Humberto Silvæ Candidæ Episcopo, sexcentis abhinc annis, quando legatione fungens Constantinopolim adiit ad sanandum tunc recrudescens schisma; ut observavit Michaël Cerularius Patriarcha Constantinopolitanus in epistola ad Petrum Antiochenum. Archiepiscopi deinde, quibus vices apostolicæ sedis delegatæ erant, iisdem insignibus uti in provincia facilè obtinuerunt: quod in successores transmissum est. Sanè Callisti rescriptum adductum num. CXXVIII. apertissimè docet tunc primùm Archiepiscopo Viennensi gratiam factam crucis elatæ deferendæ quando primatus illi collatus est cum vicaria dignitate sedis apo-

Et Legatis à latere.

Dein Archiepiscopis quibus vices apostolicæ sedis mandatæ.

Tandem omnibus Archiepiscopis.

stolicæ. Hodie tamen omnibus Archiepiscopis indultum est ut elata cruce procedant in omnibus locis provinciæ suæ, etiamsi exempta sint, juxta definitionem Concilij Viennensis, cap. *Archiepiscopo. De privilegiis, in Clementinis.*

DECRETUM

CONCILII CLAROMONTANI sub Vrbano II. celebrati, cujus mentio extat in initio istius dissertationis.

RBANUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo & Primati ejúsque successoribus canonicè promovendis in perpetuum. Ex apostolicæ sedis debito & sanctorum canonum auctoritate impellimur in omnibus ubique terrarum Ecclesiis pravè acta corrigere, rectè statuta firmare. Vnde cùm nos in Galliarum partes venire supernæ dispositionis dignatio concessisset, curæ nobis fuit apud Clarummontem Arverniæ generale Concilium convocare. Ibi inter alia quæ ad synodalem audientiam discutienda perlata sunt, fraternitas tua de primatu sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ querelam exposuit, multis jam antè provincialibus Conciliis agitatam. Lecta sunt in eodem consessu eundem primatum astruentia Romanæ & apostolicæ auctoritatis privilegia. Cùm igitur Richerius Senonensis Archiepisco-

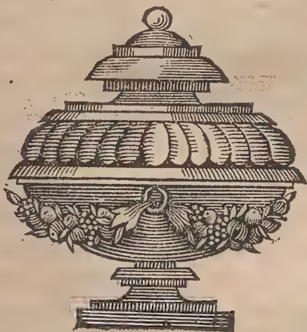
pus pro causa hac die altero respondere præceptus esset, nullámque excusationis rationem legitimam reddidisset, placuit tamen nobis, ex apostolicæ mansuetudinis abundantia, ad deliberandum de subjectione hac in diem tertium inducias indulgere. Tertio itaque die, cùm se ille, partim pro negotij gravamine, partim pro ægritudinis occasione, synodali conventui subtraxisset, per legatos requisitus, & obedire renuens, adhuc deliberandi inducias flagitabat. Definitionis etiam jam imminente sententia, rursum ab Senonensis Ecclesiæ suffraganeis in diem alterum, ut eum familiariùs convenirent, induciæ impetratæ sunt; ea nimirum pollicitatione præmissa, ut si etiam ille tunc pertinaciter reniteretur, ipsi tamen definitioni Concilij unanimiter obedirent. Porrò die jam sexto Concilij evoluto, cùm ille adhuc inducias expetendo resisteret, ex totius synodi favore & judicio sancitum est Senonensem Archiepiscopum Lugdunensi tanquam Primati subjectionem obedientiámque debere, quia & catalogorum auctoritas & sedis apostolicæ idipsum contestabatur auctoritas. Cui profectò sententiæ se humiliter obedituros Senonensis Ecclesiæ suffraganei propria quisque voce professus est. Idipsum etiam de Rothomagensi Ecclesia confirmatum est. De Turonensi enim, quia jam à retroactis temporibus sine refragatione obedierat, nulla jam quæstio movebatur. Die verò Concilij octavo tua iterum fraternitas questa est Senonensem Archiepiscopum à Legatis tuis, Aganone scilicet Eduensi & Lamberto Atrebatensi Episcopis, admonitum, nullam adhuc Lugdu-

nensi Ecclesiæ pro primatu reverentiam profiteri. Eapropter nos, toto consentiente Concilio, Pallij usum & suffraganeorum obedientiam, donec ipse obediret, Senonensi Archiepiscopo interdiximus. In Rothomagensem quoque, qui aberat, eandem sententiam promulgavimus, nisi infra tres menses post sententiam cognitam, siquidem viva voce non posset, subjectionem debitam scripto polliceretur. Ipsius itaque suffraganeis, qui præsentes aderant, sententiam nostram debita humilitate suscipientibus, ac obedientiam promittentibus, sic tandem Lugdunensis Ecclesiæ querela diuturna annuente Domino terminata est. Per præsentis igitur privilegij paginam Lugdunensi Ecclesiæ tuæ primatum super quatuor provincias confirmamus, & per eam tibi tuísque successoribus, his tantùm qui eo ordine eóque tenore electi vel promoti fuerint qui per sanctæ memoriæ Gregorij septimi privilegium prædecessori tuo Gibuino præfixus & præscriptus est. Provincias autem illas, quas vobis confirmamus, dicimus Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem, & Senonensem; ut hæ videlicet provinciæ condignam Lugdunensi Ecclesiæ obedientiam solvant & honorem quem Romani Pontifices reddendum esse scriptis propriis præfixerunt, devotè humilitérque. Salva in omnibus sedis apostolicæ reverentia & auctoritate. Si qua sanè in crastinum ecclesiastica secularísve persona, hujus privilegij paginam sciens, contra eam venire tentaverit, secundò tertióve commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorísque sui dignitate careat, reámque se divino judicio

existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi: quatenus & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen.

Interfuerunt autem definitioni huic Archiepiscopi diversarum provinciarum numero duodecim, cum Episcopis octoginta, Abbatibus nonaginta, & eo ampliùs.

Datum apud Clarummontem Arverniæ per manum Ioannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis Kalendis Decembris, Indictione tertia, anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimoquinto, pontificatus autem Domini Vrbani secundi papæ anno octavo.

NOTÆ
AD CANONES
I. II. VII. ET XXVIII.
CONCILII CLAROMONTANI.

NOTÆ AD CANONES I. II. VII. ET XXVIII. CONCILII CLAROMONTANI.

ECRETA synodi Claromontanæ non extant integra, ſed eorum excerpta tantùm, quæ deſumpta ſunt ex codice antiquo Atrebatenſis Eccleſiæ. Decretum enim quo vetitæ ſunt altarium redemptiones nondum prodiit in lucem. Quinetiam nec decretum illud quo altaria confirmantur monaſteriis, ſi ea per annos triginta poſſederint. Nec aliud decretum, quo ſpoliatus ante omnia in poſſeſſionem reſtituendus eſt. de quo Goffridus Vindocinenſis libro II. epiſt. XXIX. & XXX. *Novimus qui præſentes eramus Dominum papam Vrbanum in Arvernenſi Concilio ſuper hoc definitam & ab omnibus qui aderant Epiſcopis & Abbatibus laudatam dediſſe ſententiam, ut quicunque ſine judicio & vocatione ex-*

Decreta illa edita ſunt in Additione ad librum VI. de concordia ſac. & imp. cap. 31.

spoliarentur, etiam sine judicio & vocatione investirentur. Deest quoque canon latus de tuitione eorum qui profectionem ultramarinam suscipiebant, qui est apud Domnizonem, & alij aliquot, quos Gratianus recitat ex synodo Arvernensi. In illis verò excerptis ipsa canonum sententia mutilata est, ut patebit statim ex canone primo collato cum Orderici Vitalis testimonio. Sanè gravis est jactura horum canonum; qui tanti momenti erant, ut rerum ea tempestate etiam post decreta Gregorij VII. controversarum definitionem continerent. unde magna deinceps in Ecclesiam facta est auctoritatis & divitiarum accessio. Principibus ademptæ episcopatuum & abbtiarum investituræ, & prohibitum ligiæ fidelitatis sacramentum, quod antea à sacerdotibus præstabatur, Ecclesiam in antiquam libertatem asseruerunt. Sed ablatus laïcis decimarum, altarium, ecclesiasticorum beneficiorum usus, quo illi veterum Principum indulgentia & synodorum consensu ab aliquot seculis potiebantur, collapsas Ecclesiæ facultates in integrum restituit. Honestati quoque Clericorum cautum est, præscripta unicuique ministerio sua ordinatione, vetitis præbendarum mercimoniis, néve in plures conferantur, cœlibatu indicto Clericis, eorúmque filiis ab honore ecclesiastico depulsis. Non omissa quoque est populi emendatio, correptis facinorosis, damnatis fictis pœnitentiis, statísque jejuniis rectè constitutis. Inter cetera verò in id quoque synodus incubuit, ut tranquillitati hominum, quantum ratio temporum patiebatur, solicitè prospiceret, confirmata quotidiana pace, quæ Clericis indulta erat,

ſancitíſque certorum dierum induciis, quæ laïcis erant conceſſæ. Indulgentiam quoque pœnitentiarum fecit iis qui Hieroſolymitanæ expeditioni ſe accingebant, impenſa quoque illis bonorum tuitione. Quæ duo ultima canone primo & ſecundo ejus Concilij comprehenduntur. Canone autem ſeptimo de altaribus & perſonis, & vigeſimo octavo de ſumptione Euchariſtiæ agitur, iis verbis quæ interpretationem deſiderant. De quatuor iſtis canonibus pauca quædam annotabo, ceterorum explicatione in eas diſſertationes rejecta quas de bonis eccleſiaſticis & beneficiorum origine me propediem editurum ſpopondi. Sed præſtat ante omnia canonum hujus Concilij compendium ex Orderico Vitali proponere; qui ſcriptor ſeculo undecimo ineunte floruit. Ejus hæc ſunt verba libro IX. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, ad annum MXCV. *Eodem anno, Indictione IV. menſe Novembri, præfatus Papa omnes Epiſcopos Galliæ & Hiſpaniæ congregavit, & apud Clarummontem Alverniæ urbem, quæ antiquitus Arvernis dicta eſt, concilium ingens tenuit. Multa verò quæ cis Alpes agebantur correxit, & multa ad emendationem morum utilia conſtituit. In Synodo Arvernenſi tredecim fuerunt Archiepiſcopi, & ducenti & viginti quinque Epiſcopi, cum multitudine Abbatum aliarúmque perſonarum quibus à Deo ſanctarum curæ delegatæ ſunt Eccleſiarum. Decreta verò Concilij apud Clarummontem habiti ſunt hujuſcemodi.*

Eccleſia ſit catholica, caſta, & libera, catholica in fide & communione ſanctorum, caſta ab omni contagione malitiæ, & libera ab omni ſeculari poteſtate.

Episcopi, vel Abbates, aut aliquis de clero, aliquam ecclesiasticam dignitatem de manu Principum vel quorumlibet laïcorum non accipiant. Clerici in duabus civitatibus vel Ecclesiis prælationes seu præbendas non habeant.

Nemo Episcopus & Abbas simul sit.

Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vel Canonicus cujuslibet ordinis, carnali commercio non utatur.

Presbyter, Diaconus, Subdiaconus post lapsum non ministret.

Ecclesiasticæ dignitates vel canonicæ à nullo vendantur, vel emantur. Illis tantùm qui ignorantes Canonum auctoritatem, vel fuisse prohibitum, canonicas emerunt, indultum sit. Illis verò qui scienter à se vel à parentibus emptas possident auferantur.

Nemo laïcorum post acceptos cineres in capite jejunij usque ad Pascha carnem comedat.

Omni tempore primum jejunium quatuor temporum prima hebdomada Quadragesimæ celebretur.

Ordines omni tempore aut in vespera sabbati aut, perseverante jejunio, Dominicâ celebrentur.

In sabbato Paschæ officium nonnisi post solis occasum finiatur.

Iejunium secundum semper in hebdomade Pentecoste celebretur, & ab Adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuagesima usque ad octavas Paschæ, & à prima die Rogationum usque ad octavas Pentecostes; & omni tempore, à quarta feria, occidente sole, usque ad secundam feriam oriente sole, trevia Dei custodiatur.

Qui Episcopum ceperit, omnino exlex habeatur.

Qui

Qui monachos, vel clericos, vel ſanctimoniales, & eorum comites ceperit, vel expoliaverit, anathema ſit.

Qui Epiſcoporum morientium bona vel Clericorum diſruperit, anathema ſit.

Qui uſque ad ſeptimam generationem conſanguinitati ſe copulaverit, anathema ſit.

Nemo in Epiſcopum eligatur niſi aut Presbyter aut Diaconus aut Subdiaconus, & cui dignitas natalium ſuffragetur; niſi maxima neceſſitate, & licentia Summi Pontificis.

Filij Presbyterorum vel concubinarum ad presbyteratum non provehantur, niſi prius ad religioſam vitam tranſierint.

Qui ad Eccleſiam vel ad crucem confugerit, ſi reus eſt, data impunitate vitæ vel membrorum, juſtitiæ reddatur; ſi innocens, liberetur.

Corpus dominicum & ſanguis dominicus ſingulatim accipiatur.

Vnaquæque Eccleſia decimas ſuas habeat, & non in alterius Eccleſiæ jus quolibet dante tranſeat.

Laïcus decimas nec vendat nec retineat.

Pro ſepultura mortuorum pactum pretium non exigatur aut detur.

Nullus Principum laïcorum Capellanum habeat, niſi ab Epiſcopo datum. Quòd ſi in aliquo offenderit, ab Epiſcopo corrigatur, & alter ſubrogetur.

AD CANONEM PRIMVM.

PACIS & induciarum, de quibus hîc agitur, copiosa satis, necdum ab aliquo tentata, explicatio peti potest ex libro quarto Dissertationum nostrarum de concordia sacerdotij & imperij cap. XIV. unde exscripta sunt quæ sequuntur. Bella privata, quæ pondere & pudore legum comprimebantur Romanis rempublicam tenentibus, per Gallias & ceteras Europæ regiones grassata sunt, cùm duris exterarum nationum moribus ferrum lentis fori ambagibus successit, & juri publico aperta privatorum injuria. Tunc enim quisque suam suorúmve injuriam non in jure coram judice sed ferro manúque persequebatur; adeo ut etsi his inimicitiis, quas *faidas* vocabant, & leges Longobardorum & Capitularia Regum modum præscriberent, tamen ingravescente in dies morbo, cædibus, deprædationibus, & incendiis respublica fœdissimè vastaretur. His incommodis prospicere Gallicani Episcopi curarunt, non extincto quidem nefando illo bellorum privatorum usu, sed represso per inducias, quæ aliquot dies otiosos à cædibus redderent sacratósque religionis prætextu. Anno MXXXIV. Episcopi & proceres provinciarum in Aquitania primùm, deinde per reliquas Gallias, decreto suo privatis bellis inducias indixerunt sub nomine *treugæ Domini*, à Mercurij suprema die usque ad dilucu-

De Faidis vide gloss. Lindembrochij & Spelmanni, R. P. Iac. Sirm. ad capit. Caroli Calvi.

lum diei Lunæ ſubſequentis ; ea lege, ut nemo ab inimico ultionem exigeret, nemo prædaretur, nec etiam à fidejuſſore pignus tolleret ; pœna capitis, aut exilio, & excommunicatione in rebelles irrogatis. Rodulphus Glaber meminit hujus inſtitutionis; quam cetera quidem apertiſſimis verbis deſcripſit ; ſed pignus ablatum è domo fidejuſſoris *vadimonium* vocat Latina dictione, quamvis ſignificatione barbara. Quod fraudi fuit illuſtriſſimo annalium eccleſiaſticorum conditori, qui de ſtrepitu fori hîc agi putavit, & de privatis diſſenſionibus ; quas, ſi juſtæ ſint, unaquaque die perſequi liberum eſſe ait, vel deſerere neceſſarium, ſi fuerint injuſtæ ; hócque nomine Gallicanos Epiſcopos traducit. A qua reprehenſione ſine dubio temperaſſet, ſi cõfirmatas à quatuor Conciliis generalibus has inducias animadvertiſſet, & relatas in librum Decretalium ſub titulo *De treuga & pace* ; cujus uſum & gloſſa & juris canonici interpretes abrogatum eſſe aiunt, hácque ſola obſervatione ſe curioſis antiquitatum indagatoribus ſatisfeciſſe putant. Bella iſthæc privata nec legibus probata erant, nec omnino damnata: imò verò, ſi provocatio vel potiùs, ut illius ſeculi verbo utar, ſi *diffidatio* præceſſiſſet, pro jure conſtituto habebantur ; ita ut in adverſarium cæde, prædis, & incendiis graſſari liceret, ut docent Ivo, Friderici I. & Conradi leges. A quibus bellorum injuriis abſtinendum erat diebus Iovis, Veneris, Sabbati, & Dominica, quos ſub finem vitæ præcipuis ſalutis noſtræ myſteriis Dominus conſecravit.

Glaber lib. 5. c. 1.

Cardinalis Baron. ad annũ 1034. §. 6. & 7.

Ivo ep. 175. Fridericus apud Abbatem Vrſperg. Conradus c. 10. Bullæ Aureæ.

Decretæ autem fuerunt induciæ iſtiuſmodi, non ſolùm ab Epiſcopis, ſed etiam à proceri-

» bus cujuſque diœceſeos, ut diſertè docent Gla-
» ber & Ivo; ut patet ex treugæ iſtius conſtitutio-
» ne quæ lata eſt in Anglia & Normannia ex con-
» ſenſu Epiſcoporum & Baronum à Guilielmo
» primo Rege anno MLXXX. apud Ordericum
» Vitalem, & à Raimundo Berengario Comite
» in Barcinonenſi comitatu anno milleſimo ſexa-
» geſimo. Recepta ſunt & amplificata iſthæc de-
» creta à Concilio Claromontano ſub Vrbano II.
» anno milleſimo nonageſimo quinto, à Romano
» ſub Paſchali II. anno milleſimo centeſimo ſe-
» cundo, à Lateranenſi ſub Innocentio II. anno
» milleſimo centeſimo trigeſimo nono, & ab alte-
» ro Lateranenſi ſub Alexandro III. anno mil-
» leſimo centeſimo octuageſimo. Hoc ſolum diſ-
» crimen intereſt inter primam induciarum inſti-
» tutionem & confirmationem, quòd à Conciliis
» feſti dies quamplurimi quatuor illis ſingularum
» hebdomadarum diebus adjecti fuerint, & à
» Concilio Lateranenſi ſub Innocentio II. incen-
» diorum devaſtatio prohibita. Obſervandum ve-
» rò *pacem & treugam* dici hanc à bellis privatis
» feriationem, quòd ratione Clericorum om-
» nium, peregrinorum, mercatorum, agricola-
» rum cum bobus aratoriis, dominarum cum ſo-
» ciis ſuis inermibus, mulierum omnium, rerum
» ad Clericos monachóſque pertinentium, & mo-
» lendinorum, *pax* iſta omni tempore indulta eſ-
» ſet, ratione ceterorum, *treuga* tantùm, id eſt,
» induciæ aliquot dierum. Sanè fatendum eſt ex-
» communicatione mulctatos fuiſſe pacis & treu-
» gæ violatores, & ad reſarciendum damnum læ-
» ſo coactos. Sed Epiſcopi & Comitis hæc erat
» cognitio, ceterorúmque Baronum: qui tamen

ſi ceſſarent à perſequendo armis raptore, ex- “
communicationibus & interdictis ad officium “
quo ſe obſtrinxerant adigebantur; ut vice verſa “
eis qui contra pacis perturbatores decertarent “
duorum annorum pœnitentia indulgebatur aut “
plurium, ad arbitrium Epiſcopi, pro modo la- “
boris. Si raptores iſtos pacíſque violatores, ab “
utraque poteſtate proſcriptos, occidi continge- “
ret à quoquam privato, *zelo juſtitiæ*, non homi- “
cidij pœnâ canonicâ & ordinariâ, ſed leviori & “
remiſſiori ſatisfactione culpam illam diluendam “
docet Vrbanus ſecundus; qui de hoc ſolo gene- “
re excommunicatorum intelligendus eſt, non “
autem de omnibus excommunicatis, ut quidam “
ſibi malè feriati perſuaſerunt. Cujus interpre- “
tationis eò lubentiùs hic memini, quòd ea leva- “
ri poſſe mihi videatur invidia quæ ob textum “
hunc malè intellectum creari ſolet adversùs “
Summos Pontifices. “

Sed hæc omnia trahi non poſſunt ad bella “
publica quæ à Regibus, ut res ſuas repetant, aut “
reipublicæ injuriam illatam ulciſcantur, indici “
ſolent. Etenim belli gerendi poteſtas, quæ à “
Deo Regibus collata eſt in veteri inſtrumento, “
& in Principes Romanos diſertis verbis lege re- “
gia tranſlata, Reges liberos præſtat ab excom- “
municatione quæ in deprædatores & alienorum “
bonorum invaſores à canonibus irrogatur. Quia “
excommunicationi locus non eſt, etiam in pri- “
vatis perſonis, niſi cùm de crimine manifeſto & “
aperto agitur, non autem cùm dubitatur de cri- “
mine; ut docuit olim Hincmarus ex Auguſtino. “
Porrò ſola belli à Principe indicti ratio id ſaltem “
obtinere debet ut juſtitia niti præſumatur; præ- “

» cipuè cùm regia dignitas in munere regio exer-
» cendo nullius judicio ſit obnoxia, ſed ſoli divi-
» no numini ſe ſubmittat. Quare in ipſa pacis &
» treugæ promulgatione jura Principum conceptis
» verbis excipiuntur; ut patet ex indictione pa-
» cis & treugæ à Guilielmo Archiepiſcopo Auſci-
» tano Legato ſedis apoſtolicæ poſt Concilium
» Romanum anno MCII. publicata, *Principi-*
» *bus autem & dominis terrarum jura ſua & con-*
» *ſuetudines non contradicimus in terris ſuis.* Dein-
» de pacis illius infractæ cognitio Epiſcopis com-
» miſſa erat de Comitum & diœceſanorum con-
» ſenſu, quæ ex pactis conventis legem accipere
» debet, ut ſcripſit Ivo Cononi Legato; imò &
» Comitibus Baronibúſque diœceſeos pars illius
» cognitionis competebat. Quæ omnia cum bel-
» lis publicis comparata diſcrimen apertum inter
» utraque conſtituunt.]

Hactenus ex libro diſſertationum noſtrarum.

Guilielmi Legati literas, quibus pacem & treugam poſt Concilium Romanum indixit anno milleſimo centeſimo ſecundo, ex manuſcripto codice Laſcurrenſis Capituli à nobis in hiſtoria Benearnenſi editas hîc adjici curavimus ad uberiorem hujus rei interpretationem.

GVILIELMUS *Dei gratia Auſcitanus Archiepiſcopus, ſedis apoſtolicæ Legatus, cariſſimis in Christo fratribus venerabilibus Epiſcopis aliiſque Eccleſiarum Prælatis, & dilectis filiis Comitibus, Vicecomitibus, aliiſque Baronibus, univerſo quoque clero & populo per Auſcitanam provinciam conſtituto, ſalutem & benedictionem.*

Cùm ex officij nostri debito teneamur universis fidelibus curæ nostræ commissis salubri dispositione providere, nunc præsertim urgente apostolici mandati auctoritate, ad quem spectat totius populi profectibus invigilare, oportet nos super bono pacis & treuguæ Dei subditis nostris propensiorem curam impendere. Inde est quòd juxta statuta generalis Concilij Romæ nuper celebrati pacem & treugam Dei in provincia nostra ex parte Dei & domini Papæ & nostra ab omnibus inconcussè & inviolabiliter præcipimus observari. Forma pacis & treuguæ Dei talis est. Treugas à quarta feria post occasum solis usque ad secundam feriam post ortum solis, & ab adventu Domini usque ad octavas Epiphaniæ, & à Septuagesima usque ad octavas Paschæ, ab omnibus inviolabiliter observari præcipimus. Si quis autem treugam violare tentaverit, post commonitionem factam si non satisfecerit, Princeps suus & Episcopus cum clero & populo cogant eum injuriam pacis satisfacere ad arbitrium Episcopi & Principis sui & aliorum vicinorum Baronum. Quòd si Princeps seu Barones vel populus dissimulaverint, tam Princeps quàm Barones excommunicentur, & tota terra eorum interdicto subjiciatur, omni privilegio personæ & Ecclesiæ cessante. His verò temporibus, & omnibus festis beatæ Mariæ, cum præcedenti die & subsequenti, sancti quoque Ioannis Baptistæ & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & à vigilia Pentecostes usque ad octavas, & omnium sanctorum festo, omnia pacem & securitatem habebunt. Omni verò tempore perpetua pace & securitate gaudebunt Canonici, monachi, Presbyteri, Clerici, & omnes religiosæ personæ, conversi, pe-

regrini, mercatores, rustici euntes & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & quæ semen portant ad agrum, dominæ cum sociis suis inermibus, & omnes feminæ, & omnes res Clericorum & religiosorum ubique, & molendina. Principibus autem & dominis terrarum jura sua & consuetudines non contradicimus in terris suis. Ecclesiæ salvitatem habeant XXX. *passuum circumcirca, monasteria verò* LX. *Hæc verò ut firmiùs observentur, Comites, Vicecomites, Barones, universum quoque clerum, in præsentia Episcoporum, populum in præsentia Clericorum, à septem annis & suprà jusjurandum præstare præcipimus. Forma juramenti talis est. Jurabunt se pacem & treugam Dei juxta præscriptum tenorem observaturos, & violatores pacis & treugæ Dei persecuturos, & quòd de rapina nihil scienter emant. Quòd si quis huic decreto contraire tentaverit in non jurando, vel in non persequendo, seu in conductitias gentes vel raptores tenendo, aut favendo, vel rapinam emendo, Princeps illius terræ & tota ejus terra, nisi debitam vindictam exequatur, omni interdicto & excommunicationi subjiciatur, omni privilegio personæ & Ecclesiæ cessante. Excommunicati non salutentur, non tondeantur capita eis, non abluantur, in mappa non comedant, neque ad aliam communionem Christianam recipiantur, præter baptisma parvulorum & pœnitentias in fine. Princeps autem & cuncti fideles nostris obedientes mandatis, qui bonum pacis ope & consilio suo foverint, & præsertim contra conductitias & pestilentes gentes, si in vera pœnitentia in hoc Dei servitio decesserint, auctoritate Dei & Domini Papæ & Ecclesiæ uni-*

versalis omnium peccatorum suorum indulgentiam & fructum mercedis æternæ se non dubitent habituros. Ceteris verò qui contra eos arma susceperint, & ad Episcoporum sive aliorum Prælatorum consilium ad eos decertaverint expugnandos, biennium de injuncta pœnitentia relaxamus; aut si longiorem ibi moram habuerint, Episcoporum discretioni, quibus hujus rei cura fuerit injuncta, committimus, ut ad eorum arbitrium major eis indulgentia tribuatur. Illos autem admonitioni Episcoporum in hujusmodi parere contempserint, à perceptione corporis & sanguinis Domini jubemus fieri alienos. Episcopi verò, sive Presbyteri, qui talibus fortiter non restiterint, officii sui suspensione mulctentur, donec apostolicæ sedis misericordiam obtinuerint.

Alienum quoque non erit Alexandri III. decretalem epistolam nondum editam superioribus adjungere; quæ pacem in omni tempore, nulla dierum neque personarum adhibita distinctione constitutam in Ruthenensi diœcesi ab Episcopo & Comite ex sententia totius cleri & procerum illius provinciæ, confirmat; laudato etiam illorum consilio, de pecuniis in eam rem conferendis, tam à Clericis & monachis quàm à laïcis, pro modo facultatum. Quæ pensitatio, *commune* dicta, etiamnum hodie fisco regio contribuitur.

ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Hugoni Ruthenensi Episcopo salutem & apostolicam benedictionem. Quoties ea quæ ad pacem pertinent postulantur à sede apostolica confirmari, tanto super iis benigniorem assensum nos convenit adhibere, quanto

ex bono pacis plura commoda & gratiora singulis proveniunt incrementa. Ex quodam siquidem rescripto à tua nobis fraternitate transmisso ad audientiam nostram pervenit quòd tu habito consilio Abbatum, Præpositorum, & Archidiaconorum tuorum, & Baronum terræ, cum nobili viri Hugone fratre tuo Comite Ruthenæ, hujusmodi pacem & concordiam statuisti. Quòd omnes res mobiles & immobiles, & omnes homines, tam Clerici, quàm laïci, in omni tempore sint sub ea pace securi. Nec ulli liceat, præter armatos milites & clientes, quælibet arma ferre, nec nisi milites enses solummodo & clientes singulos baculos ferant: qui pacis, sicut ceteri, debent securitate gaudere. Et præter eos qui hanc pacem, sicut statuta est, noluerint firmare & inviolabiliter observare, sicut de iis licet qui publicè perjurant, vel fidem mentiuntur pro manifesto debito, seu pro cognita fidejussione, de rebus eorum pignorandis licentia non denegetur; vobis tamen exceptis. Ad hujusmodi verò pacis & securitatis sustentationem & defensionem statutum est ut Abbates, Archidiaconi, Archipresbyteri, monachi, Canonici, Priores, & omnes Clerici, qui proprias Ecclesias regunt, milites quoque, & mercatores, atque burgenses, qui facultatibus abundaverint, & omnes etiam homines, tam Clerici, quàm laïci, qui habuerint par boum seu aliorum animalium cum quibus arare possint, sive ampliùs habuerint, vel qui habuerint summarium, equum scilicet vel equam, mulum vel mulam, quæ ad portanda onera locent, duodecim denarios Ruthenenses sive alios tantundem valentes donent. Cùm verò habuerint ovile ovium, dent pro eo sex denarios ejus-

dem monetæ vel alios æquivalentes. Totidem autem dabunt qui habent unum bovem tantùm vel aliud animal cum quo valeant arare, sive asinum quem possint locare. Clientes verò & artifices, scilicet fabri, sartores, pellixarii, & omnes operarii, aut sex, vel octo, sed duodecim denarios secundùm suorum Capellanorum arbitrium dabunt. Ceteri verò homines qui ligonibus terram fodiunt, & de labore suo vivunt, tres denarios dabunt. Verùm si pater cum filiis, seu fratres, sive consanguinei fuerint, qui nondum sunt ab invicem separati, nec sunt res eorum divisæ, unus pro omnibus dabit. Alioqui solvat unusquisque pro se. Commune autem istud per singulas parrochias debet reddi cum scripto unius parrochianorum quem Capellanus cum consilio sui Archipresbyteri & voluntate parrochianorum elegerit. Et in die statuta ab ipso parrochiano & Capellano cum eodem scripto ad Ruthenensem Ecclesiam deferatur. Quisquis verò res suas amiserit postquam commune, sicut prædictum est, solverit, in integrum restituatur; si tamen certam personam quæ res sibi ablatas habeat, vel locum ubi sunt, poterit denuntiare; sin autem, minimè. Si verò inimicos, villas, vel oppida deprædari vel diruere fortè contigerit, res quidem mobiles emendabuntur de communi; sed damna rerum immobilium non restituentur, nisi quantum à malefactoribus poterit recuperari. Clerici verò qui proprias Ecclesias non habent, nisi tantùm par boum habuerint, non cogantur dare, si nolint: sed non dato communi, si fortè res suas perdiderint, eis nequaquam emendabuntur. Additum est in prædicta pace ut Capellani Ecclesiarum & omnes laïci à quatuordecim

annis & suprà eandem pacem & commune juramento firmare debeant & observare. Qui verò in hoc obedire contempserint, debent ab Ecclesiæ liminibus coërceri & ab omni pace fieri alieni. Ecclesiæ quoque parrochiarum, in quibus violatores pacis habitaverint, à divinis vacent officiis, donec ipsi ad emendationem venire cogantur. Quam siquidem pacis institutionem, quemadmodum à vobis facta est, & rescripto authentico roborata, firmam & ratam habemus, & eam apostolica auctoritate confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli se noverit incursurum. Datum Verulis secundo Idus Maij, pontificatus nostri anno secundo.

AD CANONEM SECVNDVM.

CANONIS secundi sententiam his verbis Ordericus Vitalis expressit, post relatam Vrbani orationem, qua fideles ad ultramarinam expeditionem excitabat: *Providus verò Papa omnes qui congruè arma ferre poterant ad bellum contra inimicos Dei excivit, & pœnitentes cunctos, ex illa hora qua crucem Domini sumerent, ex auctoritate Dei ab omnibus peccatis suis absolvit, & ab omni gravedine quæ fit in jejuniis aliisque macerationibus carnis piè relaxavit. Con-*

ſideravit enim perſpicaciter vir prudens & benignus archiater quòd hi qui peregrè proficiſcerentur, in via multis diutiníſque diſcriminibus ſæpiſſime vexarentur, & multimodis caſibus lætis ſeu triſtibus quotidie augerentur, pro quibus benivoli vernulæ Chriſti à cunctis culparum ſordibus expiarentur.

Præter eam indulgentiam, quæ in pœnitentiæ canonicæ commutatione verſabatur, qúæque in exemplum deinde tracta eſt ad profectiones Compoſtellaneas, ad bella cum Sarracenis in Hiſpaniis agenda, dein cum Albigenſibus, poſtea cum Pruſſis & Lithuanis, conceſſa eſt quoque à Concilio Cruceſignatis tuitio bonorum, quæ omittitur in excerptis canonum. Illius verò meminit Domnizo in vita Mathildis. Qua de re nos quoque diximus libro quarto Diſſertationum cap. xv. his verbis : « Vrbanus II. « in Concilio Claromontano, cùm pacem & treu- « gam ſtatuiſſet canone primo, eam canone ſe- « quenti ad eos qui Hieroſolymitanum iter ag- « grederentur extendit : *Item placuit omnia bona* « *eorum qui Hieroſolymas pergunt ſemper & ubi-* « *que eſſe ſalva in pace & treuga, quouſque redie-* « *rint.* Quare prætextu hujus tuitionis eccleſia- « ſticæ, ſi qua de rebus ad Cruceſignatos perti- « nentibus moveretur quæſtio, Epiſcoporum erat « cognitio; qui cenſuris invaſores obſtringebant, « ut teſtatur Ivo; quamvis obſervet novam eſſe « inſtitutionem de tuitione eccleſiaſtica impen- « denda rebus militum Hieroſolymam proficiſ- « centibus. Hanc tuitionem confirmavit, adje- « cta quoque peccatorum remiſſione, Lateranen- « ſe Concilium ſub Calliſto II. anno MCXXII. «

Concilio Clarom. cap. 2.

Ivo epiſtola 173.

» cap. XI. *Eis qui Hierosolymam proficiscuntur,*
» *& ad Christianam gentem defendendam & tyran-*
» *nidem infidelium debellandam efficaciter auxi-*
» *lium præbuerint, suorum peccatorum remissionem*
» *concedimus, & domos & familias atque omnia*
» *bona eorum in beati Petri & Romanæ Ecclesiæ pro-*
» *tectione, sicut à Domino nostro Papa Vrbano sta-*
» *tutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea di-*
» *strahere vel auferre, quandiu in via illa moran-*
» *tur, præsumpserint, excommunicationis ultione*
» *plectantur.* Idem postea constitutum fuit à Gre-
» gorio Pontifice apud Neubrigensem, scilicet ut
» bona eorum qui crucem acceperant, cum suis
» famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ nec non
» Archiepiscoporum & Episcoporum atque alio-
» rum Prælatorum Ecclesiæ protectione consi-
» stant. Quas constitutiones is effectus secutus est,
» ut plurimi se hujus profectionis gravissimo la-
» bori accingerent, quò se à creditorum vexatio-
» ne liberarent, teste Vvilielmo Tyrio. Hujus
» tuitionis & præsidij ecclesiastici auxilium implo-
» ravit Henricus III. Anglorum Rex, cùm à
» Gastonis VIII. Domini Benearnensis copiis in
» Vasconia premeretur. Cùm enim validissimam
» classem pararet, ex Anglia Burdigalam appul-
» surus, cruce assumpta transmarinum bellum in
» subsidium terræ sanctæ simulans, literas ab In-
» nocentio IV. impetravit anno MCCLIII. quò
» in tuitionem Ecclesiæ Romanæ susciperetur, &
» ejus hostes excommunicatione & interdicto per-
» cellerentur à delegatis judicibus.]

Guil. Neubrig. lib. 3. hist. Angl. cap. 21.

Tyr. lib. 1. cap. 16.

§*†*§

AD CANONEM SEPTIMVM.

POST Caroli Martelli Ducis Francorum tempora, qui primus bona ecclesiastica militibus suis utenda permisit, Pippinus, Carolus, Ludovicus, & reliqui Gallorum Reges, licèt pietate insignes, edictis suis & Episcoporum conniventia precariam eorum possessionem laïcis hominibus confirmarunt. Tunc non solùm fundi & villæ sed etiam Ecclesiæ ipsæ in beneficium illis concessæ sunt. Ecclesiarum nomine oblationes, decimæ, aliíque reditus data & concessa intelligebantur, ut patet ex veteribus actis. Tunc Ecclesiæ eo jure possessæ sunt quo cetera beneficia sive feuda, adeo ut tandem in heredes quoque transierint & expositæ sint hominum commercio. Ne tamen sacramentorum celebratio à laïcis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est nova quædam verborum distinctio; ita ut in una eadémque domo pars una *Ecclesia* diceretur quoad laïcorum jura, & *Altare* quoad juris spiritualis administrationem. Hanc observationem debemus Abboni Floriacensi, qui cæsus est anno millesimo tertio, in apologetico quod scripsit ad Reges Hugonem & Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimoino cap. VIII. de vita sancti Abbonis Floriacensis martyris: *Certè, carissimi Principes, nec catholicè vivimus, nec catholicè loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam,*

Vide Nota ad lib. Agobardi de dispensat. eccles. rer. c. 15. & Notas ad Concilia Gall. Narbon. pag. 10.

ille alteram dicit esse suam, ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis insipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propositásque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, quo fertur Altare esse Episcopi & Ecclesiam alterius cujuslibet domini; cùm ex domo consecrata & Altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia; sicut unus homo constat ex corpore & anima. Videte, æquissimi Principes, quò nos ducit cupiditas, dum refrigescit caritas.

Quamplurimarum ejuscemodi possessionem Ecclesiarum à laïcis abstulerunt repetitæ excommunicationum minæ in Synodis habitis undecimo seculo, & præcipuè sub Victore II. Gregorio VII. & Vrbano II. Frequentes occurrunt eo tempore factæ à Principibus & nobilibus viris piæ donationes, vel etiam venditiones vili pretio, quibus *Ecclesiæ* hujus vel illius loci Episcopis, Capitulis, & monasteriis de novo conditis conferuntur; ut fidem faciunt universa ecclesiastica tabularia. Plerique verò laïcorum, his excommunicationibus contumaces, ab antiquissima Ecclesiarum possessione discedere nolebant. Vnde inductum est ab Innocentio II. & aliis Romanis Pontificibus, benigna quadam dispensatione, ut solam restitutionem oblationum urserint. Hinc laïcis persuasum fuit sibi liberum esse ut decimarum proventus penes se retinerent. Quod confirmatum est aliquo pacto ab Alexandro III. in Lateranensi Concilio, vetita in posterum alienatione decimarum. unde in præteritum permisisse censetur. Ceterum collatæ in monasteria donationes Ecclesiarum minùs gratæ erant Episcopis, qui

bona

bona sua in alios transferri iniquum esse ducebant. Itaque variis synodis & Romanorum Pontificum decretis prohibitum est *ne ullus laïcus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine consensu Episcopi vel Romani concessione Pontificis monasteriis aut canonicis offerre præsumat*; ut verbis utar synodi Melfitanæ sub Vrbano II. anno MXC. quæ antiqua interdicta renovavit.

Ex necessitate consensus, lucri occasionem sumpserunt Episcopi quidam, certa pecuniæ summa sibi depensa, velut resarciendi damni colore, monasteriis permittentes ut Vicarij quidam Altarium ministeria peragerent, monachi verò reditus Ecclesiarum perciperent, alimentis Vicario præbitis; ea tamen lege adjecta, ut quandocunque Vicarius decederet, alter à monachis sufficeretur, eadem solutione pecuniæ erga Episcopum defunctis. Vicarij illi *Personæ* dicebantur trito tunc vocabulo; & solutiones illæ pecuniariæ, *Altarium redemptiones*. Quæ vox petita ex beneficiorum seu feudorum usu, in quibus invaluerat ut domino certa pecunia penderetur pro nova investitura, quæ heredi ultimi possessoris concedenda erat. Quod emolumentum *redemptionis* nomine Galli significabant, & hodie significant. Concessio autem Altarium dupliciter fiebat ab Episcopis, aut retenta penes se Altaris dispositione, ita ut mortuo Vicario liberum omnino esset Episcopo indulgere monasteriis substitutionem Vicarij vel eam improbare, aut ita ut perpetua esset penes monasteria Vicarios substituendi facultas, soluto redemptionis pretio, cedente quandocunque vel decedente Vicario.

Concessionum utriusque generis meminit hic canon septimus Claromontanus: *Vt altaria congregationibus Canonicorum vel monachorum, per Personas data, mortuis Personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta vel privilegia confirmata.* Itaque primo casu, obeunte Vicario, Altaria potestati liberæ Episcopi reddi debent; secundo autem casu, à monasteriis perpetuò retinentur per vicarios, seu mavis *per personatum.* Hujus ultimæ speciei exemplum peti potest ex literis Radbodi Noviomensis Episcopi datis anno MLXXXVIII. á quo Vvalterius Tornacensis impetrat ut *Altare* de Vverni, quod ipse *sub personatu tenebat*; Ecclesiæ fratribus perpetuò sub personatu tenendum Radbodus concederet, ea conditione adjecta, *ut in festo sanctorum Simonis & Iudæ tunc proximo ejusdem Altaris Persona Episcopo seu ejus Vicario decem solidos solvat. Persona verò mortua, seu quacunque occasione à personatu illo decedente, alia subrogetur persona, quæ in sua institutione decem similiter solidos solvat.* Ex his literis initium discimus pravæ illius consuetudinis quæ monachorum & Canonicorum exemplo inducta est, scilicet ut Clerici quoque abstinentes à sacerdotio, per substitutas personas seu Vicarios Ecclesiis deservirent, & ad se traherent emolumenta, ut docet exemplum Tornacensis Episcopi. Suggillat hanc seculi sui corruptelam, quæ multitudini beneficiorum favebat, Ioannes Sarisberiensis Policratici libro VII. cap. XVII. *Vtique & insignis prudentiæ, si quis tot quocunque modo conquirit Altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit*

Altaribus immolare. Nolunt tamen sacerdotio onerari aut servire altario qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit dicam, luxuriantur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta.

Quod autem attinet ad mentem Concilij Claromontensis, non satis liquidò expressa est compendio illius canonis septimi. Duo enim præstitit quæ ibi omittuntur. Vetuit Altarium sive Ecclesiarum redemptiones; ipsáque Altaria monasteriis confirmavit, si ea per triginta vel quadraginta annos possedissent. Primi capitis testem laudo Goffridum Vindocinensem libro III. epist. XII. *Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo Altaria nuncupantur, beatus vir ille* (Vrbanus in Arvernensi Concilio, ut superiùs loquitur) *simoniacam pravitatem vocavit, & apostolica auctoritate damnavit.* Displicuerat hoc vitium Gregorio VII. qui Diensi Episcopo Legato suo interdicendum præceperat *illud commune malum penè totius terræ, videlicet quòd Altaria venduntur*, libro IV. epistolâ VII. Sed definitioni Concilij fraus deinde facta est ab Episcopis, qui annuo censu, licèt levi, Ecclesias onerabant; sícque eveniebat per singulos annos particulari solutione exigerent quod per intervalla ex Vicariorum seu Personarum substitutione percipiebant. Acerbè exagitat hanc fraudem Goffridus in superiùs laudata epistola ad Episcopum Andegavensem data: *Nam si in pluribus annis non nisi semel per Vicarios pecunia pro Altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsam apostolica auctoritate probatum sit simoniam esse, singulis annis Episcopis pro Vicariis*

Altarium pecuniam dare quid est aliud quàm pro plurimorum annorum simonia per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere. Non est hoc doctrina Christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio Altarium dicitur, ab apostolica sede damnata; sive per Vicarios rariùs, sive pro Vicariis frequentiùs, sub qualicunque nomine vel occasione extorqueatur, simoniaca pravitas esse nulla ratione dubitatur: illa tamen gravior quæ sæpius agitur. Mox: *Et ne ulteriùs de decreto Vicariorum dubitetis, illud vobis transcriptum mittimus.* Hunc Goffridi locum illustrat in Notis suis vir eruditione clarissimus Sirmondus, prolato Paschalis II. rescripto, ubi & decreti synodici fit mentio & alterius quoque fraudis ab Episcopis excogitatæ, qui mutato nomine, non pro Altarium, sed pro Personarum redemptione, à se pecuniam exigi dicebant; id est, non ratione Altarium *per Vicarios*, sed *pro Vicariis*, ut loquitur Goffridus. Hæ sunt Pontificis literæ.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus Episcopis Ivoni Carnotensi & Ranulfo Santonensi salutem & apostolicam benedictionem. Iuxta sanctorum canonum sanctiones non ignotum vobis esse credimus quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros apostolicæ sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Concilio adfuistis; in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Vrbano, consentientibus Galliarum Episcopis, decretum est ut Altaria quæ ab annis triginta & sub Vicariorum redemptione mo-

nasteria possedisse noscuntur, quictè deinceps & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & Personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verùm oportet nos hujusmodi versutiis sinceritate veritatis apostolicæ obviare. Præcipimus ergo ut decretum illud omnino teneatur integrè, nec super illud quidquam ulteriùs pro eisdem Altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, ceteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesum monasteria præcipimus observandum. Datum Romæ secundo Idus Martij.

Ex hoc Paschalis rescripto non solùm illud de Altarium redemptione, sed aliud quoque decreti Claromontani caput addiscimus, nempe ut Altaria à monasteriis per triginta annos possessa penes illos maneant. Idem docet Vrbanus II. in epistola ad Laudunensem Episcopum relata à Iureto in Notis ad epistolam duodecimam Ivonis: *Altaria quæ per* XL. *seu* XXX. *annos monasteria possederunt, sicut in synodo constitutum est, immota eis permanere volumus.* Hinc factum ut Baldericus Noviomensis Episcopus privilegio suo dato anno MCIII. *in perpetuum* confirmaverit Ecclesiæ Iotrensi *Altaria quæ sub personatu plusquam tricennali possessione tenuerat.* Diversum est à superiori decretum hujus synodi quod extat apud Gratianum *16. quæst. 7. cap. 2.* quo rerum ecclesiasticarum possessio à Clericis vel monachis acquisitarum, licèt Episcopis inconsultis, non adjecta tricennalis temporis conditione, confirmatur; vetita tamen in posterum sine consensu Episcoporum harum rerum acquisitione.

Annal. Noviomens. cap. 91.

Huic prohibitioni adjecta est deinde pœna à Concilio Lateranensi sub Alexandro III. cap. VI. his verbis: *Ecclesias sanè & decimas de manu laïcorum sine consensu Episcoporum tam illos* (id est, fratri Templi) *quàm quoscunque alios religiosos recipere prohibemus, dimissis etiam quas contra tenorem istum moderno tempore receperunt.* Sed per privilegia à Romanis Pontificibus indulta Capitulis & monasteriis libertas illis reddita est acquirendi decimas à laïcis, priùs consulto Episcopo, licèt renuente. cujus generis privilegiorum plurima extant rescripta in tabulariis ecclesiasticis. quarum concessionum jus apostolicæ sedi reservaverat Vrbanus II. cap. v. Concilij Melfitani.

Ceterùm ex decreto synodi Claromontanæ illud consecuti sunt Canonici & monachi ut Altarium sive Ecclesiarum quasi proprietas, adempta personarum substitutione, illis addicta sit absque ullius pensitationis onere. Attamen non inde sequitur iis permissam fuisse Presbyterorum in Ecclesiis institutionem absque consensu Episcopi. Non enim ab eo officio liberati sunt quod antiquis decretis Conciliorum illis impositum erat. Id egregiè docet Balderici Noviomensis Episcopi prædictum privilegium, quo Altaria à personatu libera Iotrensi Ecclesiæ confirmat, ea lege, *ut synodalia jura, sicut antea, Episcopo vel ejus ministris solvant, & Presbyteri qui junioratum ab Ecclesiæ Iotrensis Abbatissa susceperint, quoties alter alteri successerit, vel aliquo casu eos mutari oportuerit, ab Episcopo sive Archidiacono curam suscipiant.* Junioratus idem est ac ministerium. unde juniores Ecclesiæ apud

Gregorium Turonenſem, voce deducta à militia. Itaque ad miniſterium deſignatur Preſbyter á Capitulo, ſed regimen & auctoritatem ab Epiſcopo accipit. Quod jure Decretalium his verbis rite explicatur, præſentationem ad corpora illa pertinere, & ad Epiſcopos inſtitutionem. His ſynodi Claromontanæ decretis tribui debet diſtinctio illa quæ frequenter occurrit in tritura fori in Curatos & Parochos *primitivos* quos vocant, & ordinarios ſeu Vicarios perpetuos. Vnita namque Altarium quaſi proprietate Capitulis canonicorum vel monachorum, ipſi ſibi Parochorum nomen & dignitatem vindicant. Vicariis autem, quos offerunt, Epiſcopi curam animarum mandant. Eos Vicarios *perpetuos* eſſe, qui *congruentem habeant de Eccleſiæ proventibus portionem*, decrevit Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. relatum cap. xxx. *De præbendis*. Proprios enim ſacerdotes, & non conductitios, atque temporales, Eccleſiis præfici debere ſtatuerunt Gregorius VII. Innocentius II. in ſynodo Romana, & Alexander III. in Concilio Turonenſi.

AD CANONEM XXVIII.

VERBA canonis prima fronte obſcura videntur: *Ne quis de altari communicet niſi corpus ſeparatim & ſanguinem ſimiliter ſumat; niſi per neceſſitatem, & per cautelam.* Nota quæ adjecta eſt à Binio in margine, petita eſt ex an-

nalibus illustrissimi Cardinalis Baronij, qui putavit hoc decreto damnari hæresin Berengariam in eo capite quo docebat satis esse per unam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Cui explicationi assentiri non possum; tum quia Berengario affingit quæ nunquam ille professus est, neque sanè ex hæreseos suæ principiis profiteri poterat; tum quia hac explicatione admissa, usus Ecclesiæ catholicæ in una specie porrigenda laïcis non obscurè hoc telo peti posset. Vera itaque & germana hujus loci interpretatio haurienda est ex scriptoribus hujus seculi undecimi, qui ea non dissimularunt quæ in Eucharistiæ administratione vitiosè fiebant à quibusdam disciplinæ ecclesiasticæ parum callentibus. Fidelibus enim Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant; ut testis est auctor Micrologi, qui ante Gregorij VII. tempora scripsit, cap. XXVI. *Non est authenticum*, inquit, *quòd quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit.* Quæ forma non tantùm adversa erat Ordini Romano, sed etiam institutioni Christi, qui corpus seorsim à sanguine commendaverat; ut rectè annotavit Concilium Bracarense III. anno DCLXXVIII. quod similem corruptelam damnavit cap. I. unde sumptum est quod Iulij epistolæ ad Ægyptios in collectione Isidori adscribitur. *Illud verò quòd pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis corpus suum & sanguinem commendavit. seorsum enim panis & seorsum ca-*

licis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non præbuisse legimus ; excepto illo tantùm discipulo quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet ; non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Vsus autem ille utramque speciem commiscendi hoc tempore servabatur apud Græcos, quem hodie quoque in suis Ecclesiis frequentant, porrecta populis in cochleari Eucharistia liquore sacro poculi intincta. in quo ab aliis graviter peccari contra Domini institutionem Nicetæ Pectorato Abbati disputatione cum eo Constantinopoli habita objecit Humbertus Silvæ Candidæ Cardinalis Episcopus, Legatus Romanæ sedis ad Constantinum Monomachum Imperatorem missus anno millesimo quinquagesimo quarto. Post tempora Damasceni obtinuerat in Oriente hujus commixtionis abusus. Etenim ille porrecti populo calicis apertè meminit lib. IV. de fide orthodoxa cap. XIV. ubi morem communicantium describit, qui residuum in labris humorem manibus suis attingentes, illo frontem, oculos, & aliqua sensuum organa sanctificabant. Gliscebat in Occidente commixtionis usus ; adeo ut Ivo in tractatu de divinis officiis eum tolerandum putaret in populi communione. *Non autem*, inquit de sacerdote loquens, *juxta Concilij Toletani definitionem, intincto pane, sed seorsum corpore, & seorsum sanguine communicet ; excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur communicare.* Illam tamen communicandi formam, præjudicio Ordinis Romani, Micrologi, Humberti, aliorúmque

tractatorum damnatam, synodus Claromontana sua quoque auctoritate proscribendam duxit his verbis: *Ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim & sanguinem similiter sumat.* Separatim, id est, seorsim, ut loquitur Concilium Bracarense, sive singulatim, quemadmodum Ordericus sensum hujus canonis expressit.

Nunc agendum de exceptione huic regulæ adhibita sequentibus decreti verbis: *Nisi per necessitatem & cautelam.* Intincti sacrati panis consuetudinem jam sublatam retinet in excepto *necessitatis* casu; nempe si communio præbenda esset ægris, vel pueris. Tunc enim ad juvandum esum panis intinctio permittebatur; ut anno MCXVIII. scripsit Paschalis II. Vrbani successor ad Pontium Abbatem Cluniacensem epistola XXXII. *Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum. Quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus atque præcipimus, præter in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt.* Cautelæ quoque ratio habita est. Qua voce receptum à quibusdam morem in distribuenda populis Eucharistia synodus confirmat. Veriti enim illi ne sanguinis effusio accideret in frequenti communicantium cœtu, solo panis consecrati symbolo laïcos impertiebant, non præbito poculo. qua ratione corpus seorsim à calice sumebatur. Id egregiè docet Rodulfus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, iis versibus quos laudat Gropperus cap. XLIV. de communione alterius speciei.

Hic & ibi cautela fiat, ne Presbyter ægris
Aut sanis tribuat laïcis de sanguine Christi.

Nam fundi posset leviter; simpléxque putaret
Quòd non sub specie sit totus Iesus utraque.

Ceterùm Eucharistiæ administratio sub solo panis symbolo laïcis hoc seculo porrecto magnum incrementum habuit post constitutum à Christianis regnum Hierosolymitanum, ad exemplum antiquissimæ Ecclesiæ illius civitatis, in qua, nulla specierum mixtione facta, solo pane sibi exhibito, adventantis ex orbe universo populi pietas rem sacramenti percipiebat. Quod profitetur antiquus ille Patriarcha Hierosolymitanus, cujus verba sexcentis abhinc annis retulit Humbertus ad suggillandos Græcorum ritus: *Cochlear autem cum quo communicent*, inquit de Hierosolymitanis loquens, *sicut in Ecclesia Græcorum, minimè habent; quia non ita commiscent sanctam communionem in calice, sed sola communione communicant populum. Itaque in magnis & in parvis Ecclesiis hunc morem sibi traditum à sanctis Apostolis habent omnes Christiani ipsius provinciæ. Græci autem cohabitantes alij sic, alij qualiter à suis acceperunt. Ad hæc, si quid ex sancta & venerabili Eucharistia in Hierosolymitanis Ecclesiis superfuerit, nec incendunt, nec in foveam mittunt, sed in pixidem mundam recondunt, & sequenti die communicant ex eis populum: quia quotidie communicant ibi, eò quòd conveniunt illuc ex diversis provinciis Christiani, qui propter fidem & maximum amorem filij Dei communicari ibidem desiderant: quia & locus ipse venerabilior & sanctior est omnibus locis in omni terra, & ibi est sepulcrum sanctum & honorabile Domini nostri Iesu Christi, & sanctus Calvariæ locus.* Consuetudo illa unius

ſymboli non ſtatim invaſit omnes Eccleſias Occidentis, quamvis in quamplurimis ſervaretur, ob reverentiam ſanguini Domini debitam, cujus effuſioni anxiè cavebant. Sed poſtquam egregius ille Theologiæ Magiſter Thomas Aquinas ea de re conſultus, earum Eccleſiarum pietatem & prudentiam in eô uſu laudavit, certatim reliquæ omnes illum ſine ulla difficultate amplexæ ſunt. Hæc ſunt ejus verba 3. p. q. 80. art. 12. *Providè in quibuſdam Eccleſiis obſervatur ut populo ſumendus ſanguis non detur.* Quare in Concilij Conſtantienſis ſeſſione XIII. (quæ habita eſt XV. Iunij MCDXV.) aſſertum eſt conſuetudinem unius ſpeciei *diutiſſimè* obſervatam fuiſſe: cujus obſervatio, ut legitimè præſcripta, omnibus indicta eſt, donec univerſali Eccleſiæ aliud ſtatuendum videatur. Sacri calicis reſtaurationem Concilium Tridentinum Summi Pontificis prudentiæ commiſit, ſi provinciæ alicujus à communione Eccleſię per hæreſim abſciſſæ unitas hac ratione procurari poſſet.

Hic locus me admonet ut poſt aſſertum Euchariſtiæ laïcis præbendæ ritum ex genuina canonis iſtius interpretatione, Confirmationis quoque ab Epiſcopis adminiſtrandæ morem antiquum ex canonis Arauſicani explicatione vindicem. Famoſi eruditorum virorum diſceptationibus canonis ſententia id exigit ut alieno etiam loco illuſtrari debeat. Eas contentiones excitavit ex fide veterum codicum canoni adjecta negatio à viro clariſſimo & eruditiſſimo Iacobo Sirmondo in editione Conciliorum Galliæ, qui ejus lectionem ita conſtituit: *Nullum miniſtrorum, qui baptizandi recepit officium, ſine chriſ-*

mate usquam debere progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter quoslibet chrismatis ipsius nonnisi una benedictio est; non ut prajudicans quidquam, sed ut non necessaria habeatur repetita chrismatio. Mentem veró canonis hanc esse ait, ut unicam eámque in fronte chrismatis unctionem fieri præcipiat, ideóque ministrum baptismi chrisma in promptu habere, ut baptizatum mox liniat. Si quo veró casu chrismatus in baptismate quisquam non fuerit, commonendum Episcopum in confirmatione; nempe ut baptizatus, cui chrisma administratum non est in baptismo, tunc ab Episcopo chrismetur. Chrismatis unam esse benedictionem, vel in baptismo, vel in confirmatione. Necessariam autem non esse repetitam chrismationem, semel scilicet á Presbytero in baptismo, & iterum ab Episcopo in confirmatione; quæ sola manuum impositione conferetur. Hanc interpretationem adjectámque canoni negationem maledicentissimis verbis traducit Petrus Aurelius, qui vulgatam lectionem tuetur, in qua repetita chrismatio necessaria esse statuitur. Sine flagitio dici non posse contendit Gallicanos Episcopos hoc canone chrismationem ab impositione manuum in confirmationis sacramento sejunxisse contra morem receptum ab Apostolorum ætate in Occidentis & Orientis Ecclesia, vímque & benedictionem chrismationi, quæ adhibetur á Presbyteris in baptismo, eandem tribuisse cum ea quæ in confirmatione administratur ab Episco-

po. Alienum ait ab omni usu antiquitatis ut Presbyteris liceat chrisma fronti baptizatorum illinere, quod Episcopis reservatum est, ut Presbyteris concessa est unctio in vertice. Has ergo ut novitates amoliatur, lectionem Binij retinet, quæ repetendam chrismationem demonstrat, suámque ipse interpretationem adhibet in hunc sensum. Nullus Presbyterorum aut Diaconorum, qui ad ægros vel laborantes accedunt baptismi gratia, absque chrismate progrediatur: quia id constitutum est ut baptisma ab iis non administretur sine chrismatis unctione; quam *semel* tantùm conferant; nulla alia scilicet extra baptismum chrismatione illis permissa, quæ tunc ab Episcopis administrari debet. Si quis autem in baptismo chrismatus non fuerit, Episcopus ea de re tempore confirmationis admonendus est; nempe ut baptizatum arceat à confirmatione, & ad Presbyterum remittat priùs chrismandum in vertice. Ipse enim Episcopus ejusmodi chrismationem præbere non potest, quia chrismatis ipsius non nisi una benedictio est, ut loquitur canon, id est, chrismatis *Episcopi*, seu chrismatis episcopalis, quod ab Episcopo in confirmatione administratur. Esset autem duplex benedictio illius chrismatis, si priùs vicem ejus quæ à ministris petenda erat, deinde suam expleret. Ceterùm à ministris expetenda est prima chrismatio omissa, quia necessaria est repetita chrismatio, nempe prima illa baptismalis, & secunda, quæ ab Episcopo adhibetur in confirmatione. Quod eò non pertinet ut chrismatis baptismalis omissionem sola necessitate contractam cuiquam obes-

ſe aut chriſmationis epiſcopalis vim minuere velit ſynodus, ſed ut ſine ullo ejuſmodi præjudicio repetita chriſmatio duplex neceſſaria habeatur. Abſurdam ſanè, inextricabilem, & ſententiæ ſynodi contrariam explicationem nobis obtrudit Aurelius, quia vitium lectionis à Sirmondo emendatum abjicere noluit. Ceterùm ut de caſtigatione canonis á viro doctiſſimo aſſerta dubitandum non eſſe, ita de mente ſynodi ab eo propoſita ampliùs deliberandum cenſeo. Etenim vix ſuſpicari poſſum Gallicanos Epiſcopos ab eo ritu conſignationis adminiſtrandæ diſceſſiſſe quem ab ultimis temporibus Occidentis & Orientis Epiſcopi cuſtodiebant, manus imponendo baptizatis, deinde unguento delibuta fronte, cum ſolenni formula.

Itaque ſic arbitrabar ſententiam hujus canonis conſtitui poſſe, ut vetuſtati ſua ratio conſtaret. Primo canonis membro præcipitur disertè miniſtris baptiſmi ut chriſma in eo ſacramento adhibeant, & aqua tinctos ungant; altero, de omiſſa in baptiſmo chriſmatione agitur. ad quem ſolum caſum trahenda ſunt poſteriora verba canonis. Iis autem conſtituitur neceſſum non eſſe ut in ea ſpecie duplici chriſmatione utatur Epiſcopus in confirmatione; priore, eáque ſolitaria, qua negligentiam Preſbyteri ſuppleat, & prætermiſſam in baptiſmo ceremoniam unctionis reſtauret; poſteriore veró, quæ in confirmationis ſacramento cum manuum impoſitione conjungi ſolet. háncque ſolam ſufficere. Prioris conſtitutionis hæc eſt ratio. Preſbyteris baptiſma conferentibus infantes ungere licebat olim, ſed non in fronte; ut docet egregiè Inno-

centius primus in epistola ad Decentium: *Nam Presbyteris, seu extra Episcopum, sive præsente Episcopo, cùm baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare. quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum Paracletum* Vnctio itaque licita erat Presbyteris ex decreto Innocentij, sed non erat præcepta. Quare opus fuit in Galliis hoc canone Arausicano, ut ministri unà cum baptismo chrisma adhibere in vertice ex officio tenerentur. *Placuit inter nos semel chrismari*, inquiunt patres. id est. Necessarium esse duximus ut chrismatis delibutio non pendeat in posterum ex arbitrio Presbyterorum, sed simul & semel cum baptismo administretur. Tantundem est si legas *semel*, vel *simul*. Par enim est hoc loco utriusque verbi significatio; ut rectè monuit Sirmondus, quidquid argutetur Aurelius. Attamen quoniam in illis novi decreti exordiis accidere poterat ut casu aliquo omitteretur in baptismo chrismatis unctio, ea de re commonendum Episcopum docent, quod ad consignandos infantes accedit. Quid ita? An ut baptizatum remittat ad ministros baptismi, qui unctionem verticis omissam præstent, & sic Episcopo consignandum tradant? Ludicrum sanè spectaculum, ut graviter animadvertit Sirmondus, cujus ne minima quidem suspicio in verbis canonis. Cur autem monendus sit Episcopus de hoc casu, subjicitur in canone; eo tamen ordine, ut decisionem antecedat ratio ipsa decidendi. Quippe monitus Episcopus apud se arbitrabitur an duplici chrismatione fungatur; una, qua vicem omissæ
in

in baptiſmo ceremoniæ impleat, ungendo baptizatum ante confirmationem; altera, quam in confirmatione ex traditione apoſtolica poſt impoſitionem manuum adhibeat. Ac ſanè ſi viſum ſit Epiſcopo duplici illa chriſmatis unctione linere baptizatum, nihil obeſſet myſterio, vel *non præjudicaret quidquam* illa chriſmatio, ut loquitur canon, quia ſuperflua non nocent; attamen chriſmationem illam repetitam neceſſariam non eſſe docet ſynodus: *Quoniam* inquit, *chriſmatis ipſius inter quoſlibet nonniſi una eſt benedictio.* id eſt, una eadémque benedictione conſecratum eſt chriſma quo utuntur Epiſcopi & Presbyteri; adeóque licèt unctio in baptiſmate fuerit omiſſa, ex eo nullum ſequitur damnum, cùm reſarciatur copiosè in chriſmate conſignationis. Poteſt alius quoque ſenſus ex illis verbis erui, nempe omnes qui chriſma adhibent, una ſoláque chriſmatione myſterium in baptiſmo vel in confirmatione peragere ſolitos; ideóque non cogi Epiſcopum uti chriſmatione repetita in confirmatione ex eo quòd vitio aut caſu aliquo Presbyter unctionem verticis omiſerit in baptiſmo. Ergo non neceſſaria habetur repetita chriſmatio, id eſt, iterata, & bis acta ab Epiſcopo.

Equidem certum eſt apud antiquos in conſignandis baptizatis eum ritum uſurpatum ut Epiſcopi & manus illis imponerent, & eorum frontes chriſmate ſignarent, teſte Innocentio, cujus locum ſuperiùs adduximus. Sanè ritus imponendarum manuum ex diſciplina Apoſtolis à Chriſto tradita profluxit; ut docent Acta cap. VIII. & XIX. ubi Petrus & Paulus recens baptizatis per manus impoſitionem Spiritum ſan-

ctum conferunt. Vnde ab Apoſtolo in epiſtola ad Hebræos cap. VI. myſterium iſtud conſignationis rectè dicitur ἐπίθεσις τῶν χειρῶν. Ex quo factum ut paſſim quoque apud veteres *manus impoſitionis* nomine ſignificetur. Cui ſemper adjuncta fuit chriſmatis delibutio; adeo ut ex Apoſtolorum traditione eam vindicet Epiſcopis Pacianus Barcinonenſis epiſtola prima adversùs Sympronianum Novatianum; ubi probat jus remittendi peccata competere Epiſcopis, ex eo quòd Apoſtolis dictum ſit à Chriſto, quæcunque ſolviſſent, ſoluta fore. Excipiebant Novatiani hoc dictum fuiſſe ſolis Apoſtolis. *An tantùm*, inquit Pacianus, *hoc ſolis Apoſtolis licet? Ergo & baptizare ſolis licet, & Spiritum ſanctum dare ſolis, & ſolis gentium peccata purgare, quia totum hoc non aliis quàm Apoſtolis imperatum eſt.* Mox: *Si ergo & lavacri & chriſmatis poteſtas, majorum longè chariſmatum, ad Epiſcopos inde deſcendit, & ligandi quoque jus adfluit, atque ſolvendi.* Ita enim legendum, non, ut ferunt editiones, *jus adfuit.* Quare rectè concludit idem auctor, quod in lavacro, chriſmate, & criminum remiſſione geritur ab Epiſcopis, totum id ex apoſtolico jure defluere, id eſt, ex eo jure quod Apoſtolis à Chriſto tributum eſt. Alludit ab hunc externæ unctionis ritum Apoſtolus in epiſtola ſecunda ad Corinthios cap. I. *Qui unxit nos Deus, & ſignavit nos*: Χρίσας ἡμᾶς θεὸς, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς. Quem locum enarrans Theodoretus, ipſam quæ adhibetur à Græcis conſignationis formulam uſurpavit: αὐτὸς ἡμᾶς ἔχρισε, ὁ τὸ παναγίου πνεύματος σφραγῖδος ἠξίωσε.

Quamobrem duo iſta apud veteres conjun-

gantur ; ut egregiè docent Tertullianus , Cyprianus , & Optatus. Primus ille libro de baptiſmo cap. VII. egreſſis è lavacro & benedicta unctione perunctis manum imponi ait invitantem Spiritum ſanctum. Et libro de reſurrectione carnis cap. VIII. *Caro abluitur ut anima emaculetur. Caro ungitur ut anima conſecretur. Caro ſignatur ut anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur ut & anima ſpiritu illuminetur.* Id nempe ſignificat Tertullianus , baptiſmo carnem dilutam , chriſmate ungi , & ſignari , id eſt , velut ſigni impreſſione muniri. Quemadmodum enim ea tempeſtate patres familias anulis aureis ſupellectilem atque penum omnem obſignabant , ne quid negligentia aut furto periret ; ita quoque ipſa chriſmatis unctione, velut ſignaculo , anima Chriſtiani obſignari & muniri dicitur à Tertulliano , ne pateat hoſtium inſidiis. Itaque eleganter Cyprianus , juxta mentem magiſtri ſui , in epiſtola LXXIII. ad Iubaianum : *Quod nunc quoque apud nos geritur , ut qui in Eccleſia baptizantur , Præpoſitis Eccleſiæ offerantur , & per noſtram orationem & manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur , & ſignaculo dominico conſummentur.* Signaculum vocat chriſmatis unctionem , qua , ut jam dixi , caro ſignatur , & anima munitur. σφραγὶς dicitur à Græcis , qui baptizatos illa τελειοῦσθαι , id eſt , conſummari obſervant ; ut in iſto Clementis Alexandrini teſtimonio apud Euſebium lib. III. hiſt. eccleſ. cap. XVII. ubi agitur de quodam adoleſcente quem Epiſcopus tinxerat , ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ Κυρίου : *Poſtquam illi adhibuiſſet ſignaculum*

Domini, tanquam perfectam custodiam. Et in ecloga vitæ Athanasij apud Photium Alexander Pontifex Alexandriæ pueros ab Athanasio quoque puero baptizatos per unctionem & Christi signaculum consummasse & perfecisse dicitur: τούτους ὅπιχρίσας διὰ τ ἐν Χειστῷ σφραγῖδος ἐτελείωσεν.

Tertium adhibeo testem conjuncti chrismatis cum manus impositione Optatum Milevitanum libro quarto adversus Parmenianum, ubi chrismatis unctionem, quæ baptismi Christiani mysterium sequebatur, ipsámque manus impositionem, qua baptizatus obumbratur per columbæ allapsum & vocem è nube erumpentem, per lavacrum Christo à Ioanne exhibitum designata fuisse ostendit his verbis: *Lotus cùm in Ioannis manibus haberetur, secutus est ordo mysterij, & complevit pater quod rogaverat filius & quod nuntiaverat Spiritus sanctus. Apertum est cœlum Deo Patre ungente, spiritale oleum statim in imagine columbæ descendit, & insedit capiti ejus. unde cœpit dici Christus, quando unctus est à Deo Patre. Cui ne manus impositio deesse videretur, vox addita est Dei de nube dicentis: Hic est filius meus de quo bene sensi; hunc audite.* ubi multum tribuit unctioni; ita tamen ut manus impositionem non negligat. Interim non alienum erit à mente Optati hîc obiter adnotasse, solitos veteres, ut allapsum Spiritus sancti à chrismatis potestate deductum ostenderent, columbis argenteis in baptisterio suspensis chrisma recondere quod ad baptizatorum consignationem Episcopis præsto erat; quemadmodum Eucharistiam quoque appensis super altare argenteis columbis asservari moris fuit, ut alibi dicemus.

Hujus ſacramenti vim præcipuam in chriſmate quoque conſtituere videtur Pacianus in epiſtola de baptiſmo: *Generat Chriſtus in Eccleſia per ſuos ſacerdotes, ut idem Apoſtolus, in Chriſto vos genui. Atque ita Chriſti ſemen, id eſt, Dei Spiritus, novum hominem alvo matris agitatum & partu fontis exceptum manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut inſertus in Eccleſiam non videbitur qui credidit, aut genitus à Chriſto, qui Spiritum ipſius non recepit. Credendum eſt igitur poſſe nos naſci. Sic enim ait Philippus: Si credis, potes. Recipiendus eſt igitur Chriſtus ut generet; quia ſic Ioannes Apoſtolis dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Hæc autem compleri aliàs nequeunt niſi lavacri & chriſmatis & antiſtitis ſacramento. Lavacro enim peccata purgantur, chriſmate ſanctus Spiritus ſuperfunditur. Vtraque verò iſta manu & ore antiſtitis impetramus. Atque ita totus homo renaſcitur & innovatur in Chriſto.* Innovatio pertinet tum ad baptiſmum, ex Paulo, tum ad conſignationem, qua fidelium animi ſanctificantur & conſummantur, ἁγιάζονται, ἀνακαινίζονται, τελειοῦνται, ut loquuntur Græci. Penes antiquos enim hæc erat regula, quam diſertè explicat Pacianus, baptiſmo peccata deleri, ſed conſignatione Spiritum ſanctum tradi, id eſt, renatum in lavacro Chriſtianum, per Confirmationis ſacramentum vim Spiritus ſancti adipiſci, vel, ut loquitur Eucherius, uberioribus gratiæ incrementis augeri. Itaque cùm adventus Spiritus ſancti ad conſignationis myſterium referretur, mirandum non eſt cur de baptiſmo Novati, quem æger in lecto

ſuſceperat, nec eum ſecundùm Eccleſiæ regulam per Epiſcopi miniſterium deinde obſignari curaverat, dubitet Cornelius Papa in epiſtola ad Fabium Antiochenum apud Euſeb. lib. VI. cap. XXXV. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; *Verùm morbo elapſus, neque reliqua obtinuit quibus imbui oportet juxta Eccleſiæ regulam, nempe obſignationem ab Epiſcopo adhibitam. Qua neutiquam potitus, quomodo Spiritum ſanctum adeptus eſt?*

Ob vim illam ſingularem & eximiam quæ in hujus myſterij adminiſtratione tribui ſolet chriſmatis unctioni, ſacramentum *chriſmatis* ab Auguſtino appellatur libro ſecundo contra literas Petiliani cap. CIV. *In hoc unguento ſacramentum chriſmatis vultis interpretari* (alloquitur Donatiſtas), *quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe baptiſmus.* Mox: *Diſcerne ergo viſibile ſanctum ſacramentum, quod eſſe & in bonis & in malis poteſt, illis ad præmium, iſtis ad judicium, ab inviſibili unctione caritatis, quæ propria bonorum eſt.* Prudentius quoque, in Pſychopannichia, ex oleo quo frons ſignatur ſpiritualem unctionem derivari docet: *Poſt inſcripta fronti ſignacula, per quæ unguentum regale datum eſt, & chriſma perenne.*

Græci Patres non ſolùm τὸ μύρου & χρίσματος μυστήριον appellant, quemadmodum Auguſtinus, ſed etiam ad ejus unctionem vim ſanctificandi referunt; ut docet eximiè Cyrillus Hieroſolymitanus in Catecheſi tertia myſtagogica, & poſt eum ceteri omnes, quos omitto. Sed

præterire non poſſum inſignem Theodoreti locum in Notis ad verſ. III. cap. I. Cantici Canticorum, ubi enarrans hæc verba, *Vnguentum effuſum nomen tibi*, ait: Εἰ δὲ βούλει καὶ μυστικώτερον νοῆσαι, ἀνάμνησον σεαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελούμενοι, μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ τυράννου, καὶ τὴν τοῦ βασιλέως ὁμολογίαν, οἱονεὶ σφραγῖδά τινα βασιλικὴν δέχονται, τοῦ πνευματικοῦ μύρου τὸ χρίσμα, ὡς ἐν τύπῳ τῷ μύρῳ τὴν ἀόρατον τοῦ παναγίου πνεύματος χάριν ὑποδεχόμενοι. *Quod ſi magis etiam myſticè vis intelligere, ſacri baptiſmatis myſterium recordare; in quo qui initiantur, poſt tyranni abnegationem, velut ſigno nota quadam regia, ſpiritualis unguenti chriſmate inuncti, ſub ea viſibili unguenti ſpecie inviſibilem ſanctiſſimi Spiritus ſancti gratiam ſuſcipiunt.* Tanta efficacia quam huic ungento tribuit non ſinit ut locum iſtum de oleo ante baptiſmum adhibito interpretemur. Neque enim gratia Spiritus ſancti ante baptiſmum dari dicebatur per olei illius miniſterium.

Ceterùm non ita veteres Spiritus ſancti adventum ad chriſmatis ſignationem referebant quin illum quoque ad *manus impoſitionem* pertinere docerent; ut diſertè oſtendunt ſuperiùs allata ex Tertulliano & Cypriano teſtimonia. Quibus addendus eſt Hieronymus in Dialogo adversùs Luciferianos: *Non abnuo*, inquit, *hanc eſſe Eccleſiarum conſuetudinem, ut ad eos qui longè in minoribus urbibus per Preſbyteros & Diaconos baptizati ſunt, Epiſcopus ad invocationem ſancti Spiritus manum impoſiturus excurrat.* Quibus verbis non excludit chriſmatis conſignationem; quæ non ſolùm Hieronymi ætate adjuncta erat manus impoſitioni, ut patet ex Paciano, (cujus

ipſe meminit in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis) ex Optato, Prudentio, Innocentio, & Auguſtino, ſed etiam ab ipſis Apoſtolorum temporibus. Id tamen obſervandum eſt diligenter, manus impoſitionem quæ commendata eſt in Actis Apoſtolorum, non ita accipiendam, ac ſi eſſet mera ceremonia, ſed veluti partem quandam conſignationis, qua per orationem tunc recitatam Spiritus ſancti adventus exorabatur; ut colligitur ex Tertulliano & Cypriano, quos ſequitur Auguſtinus lib. xv. de Trinit. cap. xxvi. *Neque enim aliquis diſcipulorum ejus dedit Spiritum ſanctum. Orabant quippe ut veniret in eos quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis præpoſitis etiam nunc ſervat Eccleſia.* Res tota liquidiùs intelligetur ex ordine quem in hujus ſacramenti adminiſtratione obſervatum fuiſſe diſcimus ex libro Gregoriano ſacramentorum; cujus hæc ſunt verba: *Pontifex verò veniens ad infantes,* (id eſt, ad recens baptizatos) *tenente Archidiacono chriſma involutis ſcapulis & brachiis ex panno lineo, & levata manu ſuper capita omnium, dicit: Omnipotens ſempiterne Deus &c. Emitte in eos ſeptiformem ſpiritum tuum &c. & conſigna eos ſigno crucis in vitam propitiatus æternam. Et interrogantibus Diaconibus nomina ſingulorum, Pontifex tincto pollice in chriſmate, facit crucem in fronte unius, ſimiliter per omnes ſingillatim.* Videndus ad iſtum locum vir eruditus Hugo Menardus, qui hunc librum ſacramentorum edidit & Notis utilibus illuſtravit. Advertendum verò, in ipſa baptiſmi celebratione collatam fuiſſe ab Epiſcopo Confirmationem, quando eo præſente baptiſma

fiebat in civitate, diebus ſolennibus Paſchæ & Pentecoſtes, ut fieri moris erat. Sed eos qui baptizati erant in vicis aut minoribus urbibus à Presbyteris vel Diaconis, Epiſcopus ex intervallo ſignabat, ut docuit Hieronymus.

Quare in ſynodo Nicæna prima patribus hæc loquendi forma placuit canone octavo, quo Catharos ſive Novatianos χειροθετουμένους ſuſcipi jubent, id eſt, *impoſitionem manus accipientes*, ut vertit Dionyſius Exiguus. Non me latet exiſtimaſſe aliquos de reconciliatoria manus impoſitione hic agi, alios verò de mera quadam cerimonia quæ converſis adhibebatur. Ceterùm non dubito quin de manus impoſitione conſignationi adjuncta canonem intelligendum in animum inducat quiſquis ea quæ ſequuntur argumenta & veterum teſtimonia expenderit.

In Novatianis ſuſcipiendis duo quædam præſcripſit Synodus Nicæna. Primò, ut ſcripto libello hæreſim ejurent; ſecundò, ut manus eis imponatur. Primum erat illis commune cum omnibus hæreticis, ſecundum verò ſpeciale illis erat, & Arrianis & aliquot aliis, non autem commune cum omnibus, ut mox dicam. Ratio diſcriminis hæc eſt, quòd Novatiani Epiſcopi à ſe baptizatis manus non imponerent, ne chriſma conferrent. unde illis ad catholicam redeuntibus tribuendum cenſuit ſynodus quod omiſſum fuerat ab hæreſi. Teſtes laudo idoneos negligentiæ Novatianorum, hinc Pacianum Epiſcopum Barcinonenſem in Occidente, illinc Theodoretum in Oriente. Quippe Pacianus Novatianos his verbis objurgat, epiſtola tertia ad Sympronianum: *Veſtræ plebi unde Spiritus,*

quam non consignat unctus sacerdos? Theodoretus verò libro III. *hæreticarum fabularum* cap. V. observata priùs Novati procacia, qui suæ partis asseclas Καθαροὺς προσηγόρευσεν, mox subjicit: Τοῖς ὑπὸ σφῶν βαπτιζομένοις τὸ πανάγιον οὐ προσφέρουσι χρῖσμα. διὰ τοιοῦτο καὶ τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως τῷ σώματι τῆς ἐκκλησίας συναπτομένους χρίειν οἱ πανεύφημοι πατέρες προσέταξαν. *Iis quos baptizant sanctissimum chrisma non præbent. Quapropter eos qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ conjunguntur, laudatissimi patres inungi præceperunt.* Canonem istum octavum synodi Nicænæ in mente habuit, quo Novatianis manum imponendam esse decernitur, & canonem septimum secundæ Synodi œcumenicæ, ex quo trahitur vera explicatio synodi Nicænæ. Quos enim ista suscipi jubet cum manuum impositione, illa ungendos & signandos chrismate docet, σφραγιζομένοις ἤτοι χριομένοις. adjecta quoque sacri illius ritus formula, *signaculum doni Spiritus sancti.* Ante secundam synodum Novatianos & alios quosdam hæreticos ita suscipiendos docuerat Basilius in epistola ad Amphilochium, ut ἀκρίβεια τῶν Κανόνων servetur, eam verò Canonum formam servari, *si ungantur coram universo fidelium cœtu, & sic fiant mysteriorum participes:* χρίεσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν, καὶ οὕτως προσιέναι τοῖς μυστηρίοις. qui locus vulgò non rectè explicatur, nec ab ipso Balsamone. His verbis respexit Basilius ad synodum Nicænam & ad canonem octavum synodi Laodicenæ, quæ Novatianos & alios quosdam χρισθέντας τῷ ἁγίῳ χρίσματι suscipiendos statuit, velut interpretem agens Synodi Nicænæ. Illud itaque asserere licet, quod jam proposui, consignationem, cui

adjuncta erat chrismatis unctio, dictam fuisse manus impositionem in synodo Nicæna.

Hîc se tractandam exhibet elegans & erudita quæstio, de manus impositione, qua ceteri quoque hæretici ad fidem catholicam redeuntes suscipiebantur, an eadem esset cum ea quæ in mysterio Confirmationis adhibebatur, ut certum est ejus generis fuisse illam quæ in Novatianis resipiscentibus locum habuit. Antiqua illa controversia, quæ Cyprianum cum Stephano Pontifice commisit, in eo versabatur, ut ille cum suis assereret hæreticos denuo baptizandos, Stephanus verò contenderet sola manus impositione illíque adjuncta oratione utendum, μόνῃ τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ, ut docet eximius Dionysij Alexandrini locus apud Eusebium lib. VII. cap. II. Hanc verò manus impositionem ad consignationem pertinere, sive ad invocationem Spiritus sancti, ostendit Cyprianus epistola LXXI. ubi frustra eos esse contendit qui sine baptismo Ecclesiæ Spiritum sanctum conferri posse putant; *eò quòd parum sit eis manus imponere ad accipiendum Spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum.* Luculenta sunt in hanc sententiam Nemesiani à Tubunis Episcopi in Concilio Cypriani verba, quæ retulit Augustinus libro sexto de baptismo cap. XII. ex quibus patet manus impositionem, de qua controvertebatur, sacramentum fuisse ejusdem cum baptismo dignitatis, & ad Spiritum sanctum implorandum pertinuisse: *Neque spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine spiritu. Malè ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant quòd per manus impositionem Spiritum sanctum acci-*

piant, & sic recipiantur; quum manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in Ecclesia catholica. Non solùm autem ex Cypriano & Nemesiano discimus manum impositam hæreticis ad conferendum illis Spiritum sanctum, sed etiam ex antiqua Ecclesiæ catholicæ regula, cujus meminit Augustinus; nempe in sola Ecclesia catholica Spiritum sanctum per manus impositionem dari, id est, veram caritatem. Libro secundo de baptismo cap. XVI. *Spiritus sanctus quod in sola catholica per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi majores nostri voluerunt quod Apostolus ait, quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Mox: *Non autem habent Dei caritatem qui Ecclesiæ non diligunt unitatem. Ac per hoc rectè intelligitur dici non accipi nisi in catholica Spiritus sanctus.* Vnde illustrari potest alter ejusdem Augustini locus lib. V. cap. XXIII. ubi ait manum imponi correctis hæreticis, *propter caritatis copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti.* Quare cùm in hæresi Spiritus sanctus tradi non posset baptizatis, quando Ecclesiæ catholicæ se adjungebant, manus illis ab Episcopis imponebatur, ut Spiritum sanctum acciperent; qui in mysterio consignationis conferri dicebatur, ut didicimus ex Paciano.

Vt autem res apertior evadat, laudabo Siricium in epistola decretali ad Himerium cap. I. qua vetat Arrianos iterum baptizari: *Quos,* inquit, *nos cum Novatianis aliisque hæreticis, sicut in synodo constitutum est, per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus im-*

positione, catholicorum conventui sociamus. quod etiam totus Oriens Occidénsque custodit. Id constitutum fuerat ante Nicænam synodum in Concilio Arelatensi I. cap. VIII. quo cavetur ut hæreticis qui in Trinitate baptizati sunt ab hæresi redeuntibus *manus tantùm imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum.* Idem omnino decrevit Innocentius I. de Novatianis & Montensibus in epistola ad Victricium, & Leo primus in epistola ad Rusticum.

Porrò dubitandum non est quin unctio chrismatis unà cum impositione manus in Occidente adhiberetur in hæreticis suscipiendis, cùm hanc formam sequerentur Orientis Ecclesiæ, quibus in hoc more cum Occidente conveniebat, teste Siricio. Sed ne conjecturas adhibeamus in re aperta, laudandum est Concilium Arelatense II. habitum anno CDLII. quo statuitur in cap. XVI. *Photiniacos, sive Paulianistas, secundùm patrum statuta baptizari oportere.* Et cap. XVII. *Bonosiacos autem ex eodem errore venientes, quos sicut Arrianos baptizari in Trinitate manifestum est, si interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.* Constituerat quoque synodus Arausicana I. anno CDXLI. hæreticos resipiscentes cum chrismate & benedictione consignari. Cap. I. *Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si desit Episcopus, à Presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placuit.* Vbi observa indultum fuisse Presbyteris consignationis usum, sed in mortis discrimine, atque absente Episcopo. Alioqui jus istud Episcopis reserva-

tum est, à quibus solis hæretici citra morbi causam chrismate ungendi sunt. Quod disertè notat Concilium Epaonense cap. XVI. *Presbyteris propter salutem animarum, quam in cunctis optamus, desperatis & decumbentibus hæreticis, si conversionem subitam petant, chrismate permittimus subvenire. Quod omnes conversuri, si sani sunt, ab Episcopo noverint expetendum.* Synodi indulgentia necessaria fuit ad permittendam Presbyteris hoc speciali casu consignationis adhibitionem, cùm ordinario jure hoc ministerium ad Episcopos pertineat, teste Innocentio primo. Committi tamen aliquando posse Presbyteris, ex gravi causa, ejus executionem à Summo Pontifice docent Theologi, exemplo Gregorij I. erga Presbyteros Sardiniæ libro II. epist. IX. Quamvis ex eo loco vix confici possit quod illi pertendunt; cùm potiùs Presbyteris Sardiniæ concessum sit in fronte baptizatos ungere speciali privilegio, non autem in vertice, ut solenne est alibi, quàm baptizatos consignare. Ceterùm auctoritas illa apostolicæ sedi vindicabitur rectiùs exemplo synodorum prædictarum; cùm tanto potior sit illius potestas synodis provincialibus. Ad quam rem pertinere quoque poterit Ecclesiæ Græcæ consuetudo, quæ consignationis administrationem Presbyteris suis jam ante Photij tempora permisit. Quod nec à Romanis Pontificibus nec à Concilio Florentino apud Græcos damnatum est: quia gravissimis de causis ministerium illud Presbyteris committere potuerunt, connivente saltem apostolica sede. Ceterùm ævo Chrysostomi soli Episcopi, ad exemplum Apostolorum, Spiritum sanctum

tradebant; ut docet ille homilia XVIII. in Acta: Ὅθεν καὶ τοὺς κορυφαίους, οὐκ ἄλλους τινάς ἐστιν ἰδεῖν τοῦτο ποιοῦντας.

Veruntamen dissimulanda non est quæ ex Donatistarum resipiscentium susceptione oritur gravissima difficultas. Licèt enim de Novatianis & Arrianis asseri possit eos chrismate signatos cum manus impositione adjuncta, certissimum tamen illud est, Donatistas sola manus impositione, absque chrismate, in Ecclesiam admissos; ut docet Alcimus Avitus editus à viro clarissimo & eruditissimo Sirmondo in epistola XXIV. ad Stephanum Episcopum consulentem de modo suscipiendi Donatistæ conversi: *Manus impositionem personæ, de qua scribitis, adhibete; quam constat, si revera in supradicti schismatis professione versata est, cum ministerio baptismatis etiam chrismate consignatam.* Rectè animadvertit Avitus apud Donatistas chrismatis usum perseverasse. quod antea docuerat Optatus lib. VII. & Augustinus lib. II. contra literas Petiliani cap. CIV. Quare ex usu vetusto Ecclesiæ optimè concludit Avitus Donatistam jam chrismate delibutum sola manus impositione suscipiendum, ad vitandam scilicet chrismatis iterationem. Eundem morem sequebatur Ecclesia Africana, quæ Donatistas redeuntes nec denuo tingebat, nec denuo ungebat, teste Optato. *Quod à nobis unctum est*, inquit, *tale servamus, quale suscepimus.* Attamen impositionem manuum, quæ pars erat consignationis, repetebat; ut docet Augustinus lib. II. de baptismo: *Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest. Quid enim aliud est nisi oratio super*

hominem? Itaque ex duabus consignationis partibus una repeti potest, nempe manus impositio orationi conjuncta, qua Spiritus sanctus invocatur; altera non iteratur, scilicet unctio, qua caro signata est veluti nota quadam & regio charactere. Distinguenda est itaque manus impositio qua Novatiani & Arriani suscipiebantur, quæ plena erat & chrismatis unctioni conjuncta, ab ea quæ in Donatistis usurpabatur. Hæc enim nuda erat, & à chrismate discreta; in eum tamen finem adhibita, *ut per manus impositionem, invocata virtute Spiritus sancti, quem ab hæriticis accipere non potuerant, catholicis copularentur*; quemadmodum loquitur Leo primus in epistola ad Rusticum cap. XVIII. Sed de hujus orationis super hominem effectu, & de consignationis hæreticis correctis adhibitæ viribus, statim dicemus.

Nunc illud inquirendum est, an Græci duos istos ritus in hæreticorum admissione semper conjunxerint, quemadmodum olim in Novatianis usurparunt, manu illis admota cum chrismatis delibutione, ut ex canone octavo synodi Nicænæ & canone septimo secundæ Synodi atque canone octavo Synodi Laodicenæ collegimus. Planè eandem servatam fuisse administrandæ confirmationis formam quæ vigebat in Occidente discimus ex antiqua manuscripta Collectione veteris cujusdam Theologi ante annos octingentos consarcinata, quæ extat in Bibliotheca regia. Ibi varia suscipiendorum hæreticorum formula describitur, juxta discrimen adnotatum in secunda Synodo, cujus verba referuntur; ita ut quidam denuo baptizentur, alij

ungantur

ungantur tantùm. Tum subjicitur hæresis ejurandæ modus, sacerdote conceptis verbis præeunte. Quo peracto, sacerdos manum imponit hæretico converso; atque preces recitat, quibus invocat Spiritus sancti adventum. Deinde verò eum sacro chrismate ungit, ut fieri solet erga recens baptizatos. Quia verò singulare est & eximium hujus scriptoris testimonium, quo demonstratur consignationem Græcorum constitisse & manus impositione & chrismatis unctione, tum verò ritum sacrum, quo hæretici resipiscentes suscipiebantur, ipsum fuisse Confirmationis sacramentum, non autem meram ceremoniam, locum integrum dabo.

Quomodo oporteat suscipere in sancta catholica & apostolica Ecclesia eum qui ab hæresi revertitur. Arrianos quidem, Macedonianos sancti Spiritus hostes, Sabbatianos, Novatianos qui se Catharos dicunt, Quartodecimanos, sive Tetraditas, & Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos, & anathematisantes una cum propria hæresi omnem aliam hæresim quæ non sentit eadem cum sancta catholica & apostolica Dei Ecclesia, signatos sive unctos sacro un-

Ὅπως χρὴ διαδέχεσθαι τὸν ἀπὸ αἱρέσεως μετερχόμενον, ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς, καὶ πνευματομάχοις, καὶ Σαββατιανοὺς, καὶ Ναυατιανοὺς τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, καὶ τεσσαρὲς καὶ δεκατήκας ἤγουν τετραδίτας, καὶ Ἀπολιναριστὰς δεχόμεθα διδόντας λιβέλλοις καὶ ἀναθεματίζοντας σὺν τῇ ἰδίᾳ αἱρέσει πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους τῷ

Illa desumpta ex canone septimo synodi CP.

ἁγίῳ μύρῳ. προηγουμένως μέντοι χρὴ ἡνίκα μέλλουσι προσάγεσθαι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει. ἵστησι δὲ ἕκαστον αὐτῶν ὁ ἱερεὺς ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας κολυμβήθρας, καὶ λέγει αὐτῷ ταῦτα. Εἰπὲ ἀνάθεμα τῷδε, καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς εὐδοκοῦσιν αὐτῷ, καὶ τοῖς φρονοῦσι τὰ αὐτοῦ. ἀποτάσσομαι γὰρ αὐτῷ, καὶ παντὶ αἱρετικῷ δόγματι, καὶ πιστεύω εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ὀρθοτομησάντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ ἀποκρίνεται αὐτῷ πρὸς ἕκαστα, ὁ μετερχόμενος. Καὶ λοιπὸν ἐπάγει ὁ ἱερεὺς καὶ λέγει τρίτον, πιστεύεις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα, καὶ ὑπακούει ὁ μετερχόμενος, πιστεύω. Ἐὰν δὲ μὴ οἱ-

guento. Ante omnia autem quando prædicti hæretici amplectũtur fidem orthodoxam, oportet ut jejunent decem vel quindecim diebus, & orationibus vacent mane & vespere, addiscant psalmos, & cathecumenorum more informentur, sicque digni reddantur orthodoxa fide. Singulos autem illorum constituit sacerdos ante sanctum baptisterium, eisque hæc verba dicendo præscribit. Dic anathema illi * & ipsius dogmatibus iisque omnibus qui illi favent & consentiunt. Renuntio enim illi & omni hæreticæ opinioni, & credo in sanctam & consubstantialem Trinitatem juxta interpretationem sanctorum patrum, qui veritatem sectati sunt. Tum qui convertitur, ad singula respondet. Subjungit reliqua sacerdos, & ait tertium: Credis in sanctam & consubstantialem Trinitatem? Respondet conversus: Credo. Si autem fa-

* Hæresiarchæ scilicet.

ri nescit, ejus susceptor respondet. Et inclinante sese converso, sacerdos manum capiti ejus imponens hanc orationem recitat.

Deus servator noster, qui vis omnes homines salvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, suscipe hunc famulum tuum, qui vix ab errore emersit, & ad veritatis tuæ cognitionem pervenire desiderat. Tu enim dixisti: Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili, & eas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor. Pasce illum veræ tui cognitionis professione juxta sanctorum & gloriosorum Apostolorum explicationem; & dignare illum signaculo divini unguenti, adventúque sancti Spiritus tui, & participatione venerandi corporis & sanguinis Christi tui. Et perfice hunc famulum tuum,

δὲ λαλῆσαι, ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ ὑπακούει. Καὶ ἐπικλίνοντος τοῦ μετερχομένου, ὁ ἱερεὺς ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ποιεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην.

Ὁ Θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ βουλόμενος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, πρόσδεξαι τὸν δοῦλόν σου τόνδε, τὸν μόλις ἀνανήψαντα ἐκ τῆς πλάνης, καὶ ἐπιποθήσαντα εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν τῆς σῆς ἀληθείας. σὺ γὰρ εἶπας, καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. ποίμανον αὐτὸν ἐν τῇ δόξῃ τῆς ἀληθοῦς εἰς σὲ ἐπιγνώσεως, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν ἁγίων σου καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων, καὶ καταξίωσον αὐτὸν τῆς σφραγῖδος τοῦ θείου μύρου, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, καὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ χριστοῦ σου. Καὶ ἀνάδειξον αὐτὸν τέλειον δοῦλόν

ut ovili tuo ipse quoque adnumeretur, in laudem & gloriam magnitudinis tuæ, quoniam tuum est regnum & potestas.

σου, ἵνα τῇ ποίμνῃ σου συγκαταειθμηθῇ καὶ αὐτὸς, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τῆς μεγαλωσύνης σου, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις.

Et ungit eum unguento, ut fieri solet erga recens baptizatos, eandémque super ipso formulam pronunciat. Postea iterum precatur.

Καὶ χρίει αὐτὸν τῷ μύρῳ, καθάπερ, καὶ τοὺς νεοφωτίστους, τὴν αὐτὴν καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐπίρρησιν ποιούμενος. Καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν ἐπεύχεται.

Domine Deus noster, qui perficere & consummare dignatus es hunc famulum tuum per rectam erga te fidem & signaculum sacri unguenti, tu universorum Domine rectam erga te fidem custodi, augens in eo justitiam, & omnibus donis tuis exornans.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταξιώσας τελειῶσαι τόνδε δοῦλόν σου διὰ τῆς εἰς σὲ ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τῆς σφραγῖδος τοῦ ἁγίου μύρου, σὺ δέσποτα τῶν ἁπάντων τὴν εἰς σὲ ἀληθῆ πίστιν διατήρησον, αὔξων αὐτὸν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ πᾶσι τοῖς παρὰ σοῦ χαρίσμασι κατακοσμῶν.

Deinde communicat, & recipit mandata quæ illi dantur, scilicet ne per septem dies carnes comedat, ne faciem lavet, sed per septem illos dies ita se gerat quemadmodum solent baptizati, & octava die abluatur.

Καὶ εἶθ' οὕτως κοινωνεῖ. Καὶ λαμβάνει παραγγελίας, τὰς ἑπτὰ ἡμέρας ἐκείνας, κρέα μὴ φαγεῖν, μὴ νίψασθαι τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καθὼς οἱ βαπτιζόμενοι, οὕτως διατελεῖν τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπολούεσθαι.

Νεστοριανοὺς δὲ καὶ Εὐτυχιανιστὰς χρὴ ποιεῖν λιβέλλοις, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβῆρον, καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις. καὶ μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας.

Εὐνομιανοὺς μέντοι τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένοις, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς λεγομένοις φρύγας, καὶ Μανιχαίοις, καὶ Σαβελλιανούς, υἱοπατορίαν διδάσκοντας, καὶ ἕτερα χαλεπά τινα ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς τοιαύτας αἱρέσεις, ἤγουν τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι, τῇ ἀληθείᾳ ὡς ἕλληνας δεχόμεθα.

Neſtorianos verò & Eutychianiſtas oportet conſcribere libellos, & hæreſim ſuam anathematiſare unà cum Neſtorio, Eutyche, Dioſcoro, & Severo, & iis qui ſimilia ſentiunt, & ceteras omnes hæreſes, ſicque participes fieri ſanctæ communionis.

Eunomianos verò, qui una immerſione baptizantur, & Montaniſtas, qui Phryges appellantur, & Manichæos, & Sabellianos, qui eundem eſſe Patrem cum Filio docent, & alia quædam indigna committunt, & omnes ſimiles hæreſes, ſeu illos qui ab iis diſcedentes ad veritatem accedere volunt, velut gentiles recipimus.

Attamen adversùs ea quæ diſputavi graviter objici poteſt beati Gregorij teſtimonium libro IX. regeſti epiſtola LXI. qui conſulenti Quirino & ceteris Epiſcopis catholicis in Iberia, an Neſtoriani veram fidem amplectentes baptizandi eſſent, vel ſola fidei confeſſione ſuſcipiendi, ita reſpondet ut Orientis morem erga hæreticos diverſum ab Occidentis conſuetudine ſignificet. Tres quippe gradus hæreticorum ponit:

quorum alij, qui in nomine Trinitatis non baptizantur, ut Cataphrygæ & Bonosiani, iterum tingendi sunt. De duobus aliis generibus hæc sunt ejus verba: *Ab antiqua patrum institutione didicimus ut qui apud hæresin in Trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Vnde Arrianos per impositionem manus Occidens, per unctionem verò sancti chrismatis ad ingressum sanctæ Ecclesiæ catholicæ Oriens reformat. Monophysitas verò & alios ex sola confessione recipit: quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit cùm vel illi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei sanctæ & universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti.* Hîc opposita videtur manus impositio unctioni chrismatis qua utebantur Orientales erga Arrianos, ac si Occidentalis Ecclesia manum illis imponendo chrisma quoque non adhiberet. Attamen, ut superiùs prædixi, ex synodo Arelatensi secunda Arriani in Occidente à catholicis ungebantur imposita manu; eundémque usum Gregorij magni ætate fuisse docent Gregorius Turonensis in Gallia lib. II. hist. Francor. cap. XXXI. lib. IV. cap. XXVII. & XXVIII. & in Hispania idem Gregorius lib. V. cap. XXXIX. & lib. I. de miraculis sancti Martini cap. VI. atque Isidorus Hispalensis lib. II. de offic. divin. cap. XXIV. Præterea verò Orientis & Occidentis similem ritum in Arrianis admittendis didicimus ex Siricio; etsi nomine distarent, his chrismatis un-

ctione, alij verò manûs impositione, frequentiùs hoc mysterium significantibus. Eadem planè est Gregorij sententia. Quippe de Orientis chrismatione & de manus impositione Occidentis initio locutus, & de fidei professione ab hæreticis exigenda, in fine loci laudati verba sua colligens, ait per *impositionem manus & professionem fidei* baptismi vires in hæreticis conversis suscitari; omissa mentione chrismatis, utpote quæ comprehensa esset in impositione manus. Interim hîc omittendum non est in editionibus Gregorij epistolæ inscriptionem ad Hiberniæ Episcopos dirigi; quam emendandam duxi, *Iberiam* substituendo; tum quòd inquisitio de Nestorianis facta satis docet de Orientis partibus agi, in quibus solis hæresis illa vigebat; tum quòd initio epistolæ annotat Gregorius legatum Episcoporum Romam se conferentem *in Hierosolymorum urbe* epistolas cum aliis rebus perdidisse. Quod de Hibernis in ultimo Occidente positis non nisi absurdissimè dici potest; quemadmodum *Iberis*, in finibus Ponti sitis, & fidem Christianam ab ipsa Constantini ætate amplexis, apprime congruit. Nestorianos ergo per solam fidei professionem recipiendos consultationi respondens docet Gregorius, neque baptismo iterato, neque manu imposita, vel chrismate collato. Et ille quidem traditionem patrum laudat, quæ ritum alium erga Nestorianos non adhibendum docebat. Sanè ex synodo Nicæna quidam iterum tingendi erant, ut Paulianistæ canone decimo nono, Eunomiani, Montanistæ, atque Sabelliani ex secunda synodo. Novatianis verò, post fidei professionem scripto datam,

imponenda erat manus, & chrisma adhibendum; quibus adjunxit secunda synodus Arrianos, Macedonianos, Sabbatianos, Quartodecimanos, & Apollinaristas, ea scilicet ratione quam ex Theodoreto protulimus, quia apud suos post baptismum non erant consignati. Nestorianorum meminisse non potuit secunda synodus; quos chrismate signatos fuisse par est, cùm sola fidei professione facta admittantur à Gregorio, juxta morem antiquum, æquè ac Monophysitæ, id est, Eutychiani, unam profitentes naturam in Christo. Vnde quoque conficitur chrismationem & manus impositionem non esse nudam ceremoniam usurpatam in admissione hæreticorum. Alioqui erga Nestorianos & Monophysitas adhibita esset, contrà quàm statuat Gregorius. Similia huic decreto tradit vetus illa quam laudavi collectio.

Mirum fortasse videbitur alicui qua ratione fieri possit ut Nestoriani & Eutychianistæ statim ab hæresi per libellum dejerata admittantur ad Eucharistiæ communionem, sine ulla manus impositione; præsertim si aliis præter hæresim criminibus se implicaverint; Novatiani verò ceteríque illis similes sola manus impositione ad consignationem adhibita, quæ ut gratiam augere potest, ita illi jus primæ gratiæ justificantis seu remissionis peccatorum vi sua conferendæ non solet à Theologis nostris tribui. Sed si penitiùs in veteris Theologiæ placita inquiramus, planè nobis de illorum in hac quæstione sententia constabit. Itaque distinguendæ sunt duæ hæreticorum species: quorum alij baptisma & credulitatem ab hæreticis susceperunt, alij à catho-

licis tincti, à vera fide desciverunt, quam deinde resipiscentes amplectuntur. Ea omnia quæ hucusque tradidimus, de prima specie intelligenda sunt: in qua id specialiter adnotandum est ex Gregorio, antiquos patres ita censuisse, baptismi apud hæreticos accepti efficaciam in suspenso esse, donec tradita ab Episcopo Spiritus sancti gratia in conversorum animis excitaretur, ideóque vim delendorum omnium retro criminum nunc primùm exereret. Quò respexit Siricius in loco superiùs laudato, & Leo primus epist. XXXVII. *Si ab hæreticis baptizatum quemquam fuisse constiterit, erga hunc nullatenus sacramentum regenerationis iteretur; sed hoc tantùm quod ibi defuit conferatur; ut per episcopalem manus impositionem virtutem sancti Spiritus consequatur.* Idem Leo ea de re loquitur apertiùs epist. LXXIX. *Qui baptismum ab hæreticis acceperunt, cùm baptizati antea non fuissent, sola invocatione Spiritus sancti per impositionem manuum confirmandi sunt.* Mox: *Sola sanctificatio Spiritus sancti invocanda est; ut quod ab hæreticis nemo accipit, à catholicis sacerdotibus consequatur.* Ratio hujus decisionis petenda est ex Augustino; qui passim docet baptismi integritatem non valere extra unitatem Ecclesiæ ad irrevocabilem peccatorum remissionem lib. II. de baptismo cap. XVII. Sed ut ait idem cap. XVIII. *Qui foris sunt, si eadem sacramenta sumpserunt, cùm correcti ad Ecclesiæ veniunt unitatem, non iterato baptismo, sed eadem caritatis lege, & unitatis vinculo liberantur.* Et lib. V. cap. VIII. *Consentimus Cypriano, hæreticos remissionem dare non posse, baptismum autem dare posse.* Mox:

Quibus tamen correctis non rursus baptismus datur; sed ipsa venia, quam tunc accipere non meruerunt, in vera conversione præstatur. Lib. VI. cap. IX. *Venientibus ad catholicam pacem prodesse incipiunt quæ foris inerant, sed foris non proderant.* Ceterùm hanc quæstionem subtiliùs aggreditur, inquirens an in hæresi nullo pacto baptismus purget peccata, & disjunctivè respondet, vel omnino non tolli, vel si momento tollantur, statim redire propter cordis obstinationem, statimque purgari in unitatis vinculo caritate operante; ut ipse copiosiùs disputat lib. III. de baptismo cap. XIII. ut doceat lib. IV. cap. XXIV. omnipotentis benignitate in infantibus ab hæretico baptizatis suppleri, quando moriuntur, quod illis deerat ex ætatis indigentia, scilicet cordis conversionem, cujus mysterium præcessit in corpore.

Illud verò non omittendum est, hujusce generis hæreticos, etsi pœnitentiæ exactæ legibus non subjicerentur ob crimen hæreseos vel alia fortè ab iis hæresi patrata delicta, per quandam tamen pœnitentiæ imaginem susceptos; ut docet singularis Innocentij primi locus in epistola decima ad Alexandrum Antiochenum: *Arrianos ceterásque hujusmodi pestes, quia eorum laïcos conversos ad Dominum sub imagine pœnitentiæ ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur Clericos eorum cum sacerdotij cujuspiam suscipi debere dignitate.* Quod tamen non eò pertinere videtur ut manus impositio, de qua hîc loquitur Innocentius, ad reconciliatoriam, quæ in pœnitentia adhibetur, necessariò trahenda sit, cùm superiora testimo-

nia contrarium doceant. Id potiùs referendum est fortasse ad vim hujus manus impositionis & ad solennitates quæ in hæreticorum admissione usurpari solebant. Perinde enim ac cathecumenis aliquot dierum preces & jejunia in præteritorum criminum emendationem iis injungebantur, puta dierum quindecim: quibus elapsis, accedentes ad lavacrum publicè hæresim dejerabant; deinde manu imposita, & chrismate adhibito, signabantur. quem ritum egregriè docet antiqua illa MS. collectio cujus locum integrum jam protuli. Ceterùm non est dubitandum quin similis jejuniorum, precum, & catecheseon ritus servarentur erga Nestorianos & Eutychianistas, licèt sola fidei professione publica & scripta defuncti, manus impositionem non consequerentur; censentibus antiquis patribus vim emundationis, quæ in baptismo collata erat, hoc actu fidei publico suscitari, ut docet Gregorius; sive, ut loquitur Augustinus, *per unitatis reconciliationem incipit utile esse quod extra eam inutiliter datum est.* August. lib. 2. de bapt.

Secundi autem generis hæretici, qui fide priùs deserta, ab hæresi postea redeunt, si nullius criminis alterius rei essent præter hæresim, publica fidei professione & subscriptione purgati recipiebantur; ut discimus ex synodo Ephesina, ex Leone, aliisque Pontificum & Conciliorum testimoniis; ea tamen lege & conditione, ut manus eis imponeretur in pœnitentiam, ex regula à Cypriano constituta, quam probat Augustinus lib. III. de baptismo cap. XI. *Hoc enim ipse Cyprianus etiam cum ceteris statuit, ut si ab hæresibus redirent ad Ecclesiam, quicunque fue-*

rant in ea baptizati, non jam per baptiſmum ſed per pœnitentiam reciperentur. Eandem Creſcentis à Cirta ſententiam in Concilio Cypriani recitat Auguſtinus lib. VI. cap. XV. nempe ut recipiantur redeuntes ab hæreſi, qui in Eccleſia catholica fuerant antè baptizati, *ita tamen ut per manus impoſitionem in pœnitentiam Eccleſiæ reconcilientur.* Ejuſdem Auguſtini hæc ſunt verba libro de unico baptiſmo cap. XIII. *An minùs hærent ſacramenta Chriſtiana quàm corporalis hæc nota,* ſcilicet qua tirones in militiam aſciti ſignabantur, *cùm videamus nec apoſtatas carere baptiſmate, quibus utique per pœnitentiam redeuntibus non reſtituitur, & ideo amitti non poſſe judicatur.* Sed ſi poſt deſertionem denuo baptizati eſſent, ſcelus illud diluendum erat laborioſa pœnitentia; ut colligere poſſumus ex Innocentio primo epiſtola ſecunda: *Venientes à Novatianis vel Montenſibus per manus tantùm impoſitionem ſuſcipiantur; quia quamvis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati; præter eos, ſi qui fortè à nobis ad illos tranſeuntes, rebaptizati ſunt; hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes, redire voluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.* Quæ de crimine iterati baptiſmi conſtituit Innocentius, ut pœnitentia publica emendetur, ad cetera crimina publica à deſertoribus illis admiſſa porrigi debere ratio ipſa docet.

COROLLARIVM DE CONCILIIS TVRONENSI ET NEMAVSENSI.

Explicatione horum canonum defunctus, illud quoque annotatione dignum duxi quod Ordericus & Ivo de Turonensi Concilio ab Vrbano post Arvernense habito scripserunt. Hæc sunt Orderici verba: *Vrbanus Papa in sequenti Quadragesima Turonis aliud Concilium tenuit, & ea unde apud Clarummontem tractaverat confirmavit. In medio Quadragesimæ Basilicam sancti Nicolai Andegavis dedicavit, & privilegiis apostolicis honoravit. Goifredum Martellum Andegavorum Comitem hortatu & potestate de vinculis liberat, quem Fulco Richinus junior frater ejus proditione ceperat, dominum quoque suum honore privatum apud Chinonem castrum ferè* xxx. *annis carceri mancipaverat.* Ivo Carnotensis Episcopus de monachis Fossatensibus loquens epistola clix. ait: *Conqueruntur se in Concilio Turonensi fuisse prægravatos, quoniam ad suggestionem Comitis Andegavensis dicunt fuisse subreptum Domno Papæ Vrbano ut monasterium sancti Mauri situm in patria Andegavensi, quod sub jure Fossatensis monasterij antea per trecentos aut eo ampliùs annos extiterat, de eiusdem monasterij jure auferret, & ordinato ibi Abbate liberum esse constitueret.*

Absoluta Claromontana Synodo, Vrbanus iter instituens ad civitatem Turonensem, Le-

vitatem sancti Hilarij fuit Pictavis, & benedixit monasterium novum sexto Kalendas Februarij. Post hæc perrexit Andegavis, & benedixit monasterium sancti Nicolai. Inde abiens, Turonis tenuit Concilium in monasterio sancti Martini; in quo inter alia restauravit abbatiam sancti Mauri, & præcepit habere Abbates, & primus fuit Giraudus. Huic successerunt Petrus & Ramnulfus. Inde reversus est Sanctonas civitatem; & celebravit ibi sanctum Pascha. Et inde remeavit Romam. Et in eundo remeavit Nemausum civitatem, ubi item tenuit Concilium, & reconciliavit Philippum Regem Francorum. Item Bertrandus Comes Tolosanus in carta donationis factæ monasterio sancti Saturnini apud Catellum in Historia Comitum Tolosanorum pag. 153. *Præterea suscipio in defensione mea & tutela Ecclesiam beati Saturnini martyris in Tolosano suburbio constitutam, & liberam eam ab omnibus statuo, sicut melius illam fecit liberam Papa Vrbanus cum suis Episcopis, & pater meus Raimundus Comes, in consecratione ipsius Ecclesiæ, & in Concilio Nemausensi.* Guillelmus Comes Pictaviensis in donatione facta eidem monasterio anno MXCVIII. apud Catellum pag. 166. *Pro amore omnipotentis Dei, & pro salute animarum nostrarum, & remissione peccatorum nostrorum, ego Vvilielmus Comes Pictavensis & uxor mea Philippia suscepimus in defensione nostra & tutela Ecclesiam beati Saturnini martyris in Tolosano suburbio constitutam, & liberam ab omnibus statuimus, sicut melius eam deliberavit Papa Vrbanus cum suis Episcopis in consecratione sua & in Concilio Nemausensi.*

FINIS.

APPENDIX

APPENDIX
LIBRI
DE PRIMATIBVS.

STEPHANI BALVZII TVTELENSIS PRÆFATIO AD LECTOREM.

NNO Christi millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto edita in publicum est dissertatio de Primatibus; in qua vir eruditissimus adnotavit paragrapho CXXVI. tributum quidem antiquitus Toletano Episcopo in duodecima Synodo Toletana fuisse jus probandi & ordinandi omnes Hispaniarum Episcopos quos Reges Gotthorum elegissent, ceterùm jus appellationum à Metropolitanorum judiciis illi collatum non fuisse, ita ut verè dici possit primatum illi non fuisse indultum ea significatione qua posterioribus seculis usurpatus est. Anno dein MDCLVI. R. P. Petrus Franciscus Chiffletius apud Divionem edidit nonnulla veterum scriptorum opuscula, quibus adjecit Animadversionem in sanctum Ferrandum redivivum, in qua adversùs illustrissimum Archiepiscopum contendit jus appellationum à Metropolitanorum judiciis diù ante Vrbani secundi tempora col-

latum fuiſſe Epiſcopis Toletanis, argumento ducto ex verbis ejuſdem Vrbani ad Bernardum Toletanum ſcribentis, qui ait ſe illum conſtituere Primatem in totis Hiſpaniarum regnis, ſecundùm quod ejuſdem urbis conſtat extitiſſe Pontifices. *Hac poſtrema clauſula*, inquit Chiffletius, *nemo dubitaverit (ne Marca quidem) quin contineatur jus appellationum à Metropolitanis. Sic verò Bernardum Vrbanus Primatem eſſe ſancit ſicut ejuſdem urbis conſtat extitiſſe Pontifices. Igitur id juris penes antiquos Toletanos Epiſcopos fuerat, nempe à Concilio Toletano duodecimo.* Si luberet heic argutari, poſſem eodem argumentandi genere evertere fundamenta primatus Toletani. Nam ſi primatus ille ita conceſſus eſt Toletano Epiſcopo Bernardo ut eo uteretur quemadmodum prædeceſſores ejus uſi fuerant, probari autem non poſſit eos ante Vrbani ſecundi tempora uſos eſſe auctoritate primatus ſicuti hodie intelligitur à nobis, manifeſtum erit nihil ab Vrbano conceſſum eſſe Bernardo præter inanes ſonitus verborum. Verùm quia ſimilis argumentatio feliciter ſucceſſerat Gregorio VII. in conſtituendo primatu Lugdunenſi, uſus eſt Vrbanus ſeculi ſui facilitate & ignorantia ut Bernardo gratificaretur. Omiſſa itaque diſputatione illa, cùm in me non ſuſceperim refutationem viri clariſſimi mihíque amiciſſimi, perſequamur reliqua iſtius præfationis. Cùm vidiſſet illuſtriſſimus Archiepiſcopus hanc Chiffletij lucubrationem, vapularéque ſe videret injuſtam ob cauſam, putavit debere ſe iſta refellere, primùm ob amorem veri, deinde ut famam ſuam tueretur, quæ in hac cauſa tenta-

batur. Sufficere puto teſtimonium in hac re meum. Attamen illud confirmabo etiam auctoritate illuſtriſſimi Archiepiſcopi, qui de ea re ita ſcripſit anno MDCLVII. prid. Idus Decembris ad clariſſimum virum Ioſephum ab Exea & Deſcutin Iuris Canonici Profeſſorem in academia Cæſarauguſtana: *In ſecunda editione quam paro diſſertationis de Primatibus refellam accuratè quod nuper ſcripſit adversùs meam ſententiam Chiffletius Societatis Ieſu Preſbyter ad aſſerendum jus Toletani Archiepiſcopi ſupra Tarraconenſem. Eam in rem utar, inter cetera, veteribus actis petitis ex archivo Tarraconenſi; quorum copia mihi facta eſt ſuperioribus annis, cùm Barcinone fungerer Viſitatoris regij munere pro Rege Chriſtianiſſimo.* Quod itaque facturus fuerat vir illuſtriſſimus, ſi diutiùs in vita fuiſſet, id nos facimus in præſentiarum, evulgatis in hac appendice veteribus illis actis.

Addidimus præterea quamplurima veterum temporum monumenta quæ multùm conferunt ad illuſtrationem diſſertationis de Primatibus, omnia nunc primùm edita, ſi nonnulla excipias quæ antea vulgata fuerant à viris eruditiſſimis. Animus præterea erat huc conjicere additiones noſtras ad Concilium Claromontanum, quarum magnam partem olim edidimus in tomo ſecundo de concordia ſacerdotij & imperij. Dediſſemus autem ſimul canones Concilij Nemauſenſis emendatos ex fide vetuſtiſſimorum codicum, tum etiam nonnulla geſta ejuſdem Concilij quæ hactenus non venerunt in manus eruditorum. Denique addidiſſemus etiam nonnulla ad illuſtrationem Concilij Turonenſis ſub Vr-

bano ſecundo, cujus mentionem fecit in hac diſſertatione illuſtriſſimus Archiepiſcopus. Verùm conſultius viſum eſt iſta ſeponere opportuniori occaſioni, cùm in publicum exire faciemus novam noſtram Conciliorum collectionem.

Paſchalis ſecundi epiſtolam ad Ivonem Epiſcopum Carnotenſem & Ranulfum Santonenſem, quam poſt editionem Sirmondi in hunc librum tranſtulit illuſtriſſimus Archiepiſcopus, quámque nos olim multò emendatiorem dedimus in libro de concordia, viſum quoque eſt iſti appendici adjungere. Obſervationes autem noſtras ad rem de qua heic agitur, quæ indignæ non ſunt eruditorum hominum curioſitate, placuit reſervare in aliud tempus, cùm illa noſtra Conciliorum collectio prodibit.

Ceterùm nihil opus eſt heic commendare editionem noſtram epiſtolæ Alexandri III. ad Hugonem Epiſcopum Ruthenenſem, quæ extat ſuprà pag. 281. & ſequentibus. Edita illa fuerat & valde corrupta & aliqua ſui parte mutilata. Nunc verò prodit emendata & integra ex eodem loco unde habuerat illuſtriſſimus Archiepiſcopus.

APPENDIX LIBRI DE PRIMATIBVS.

I.

Gregorij VII. decretum de primatu Lugdunensi.

Nunc primùm prodit integrum & emendatum ex veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis.

GREGORIUS Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo fratri Gebuino Lugdunensi Archiepiscopo. Antiqua sanctorum patrum, quibus, licèt indigni & longè meritis impares, in administratione hujus sedis succedimus, vestigia, in quantum divina dignatio permittit, imitari desiderantes, jus quod unicuique Ecclesiarum pro merito & dignitate sui ipsi contulerunt, nos ex eorum successionis consideratione decet illæsum & immutabile conservare & munimine decretorum nostrorum ad perpetuam stabilitatem corroborare. Quapropter quia, dilectissime in Christo frater Gebuine, postulasti à nobis quatenus dignitatem ab antecessoribus nostris concessam Ecclesiæ cui Deo auctore præesse dinosceris confirmaremus, & quæque sua ab infestatione hostili apostolicæ sedis defensione tueremur,

inclinati precibus tuis, confirmamus primatum super quatuor provincias Lugdunensi Ecclesiæ tuæ, & per eam tibi tuísque successoribus, his tantùm qui nullo interveniente munere electi vel promoti fuerint, videlicet à manu, ab obsequio, & à lingua. à manu, ut nullum pretium prorsùs à se vel ab aliquo tribuatur. ab obsequio, ut nihil inde servitij faciat, sicut quidam intentione ecclesiasticæ prælationis potentibus personis solent deferre. à lingua, ut neque per se neque per summissam personam preces effundat. Sed neque his qui per secularem potestatem ad hanc dignitatem pervenerint, videlicet dono vel confirmatione alicujus personæ quæ sanctæ religioni videatur obviare, & contra puram & authenticam sanctorum patrum auctoritatem venire. Sed his nimirum hanc dignitatem concedendam esse sancimus qui pura & sincera electione tibi successerint & ita per ostium intraverint sicut fraternitatem tuam cognovimus intrasse. His verò qui aliter intraverint, videlicet qui juxta dominicam sententiam non per ostium, sed aliunde, ut fures & latrones, ascenderint, non solùm primatum hujusmodi non concedimus, verùm etiam omni honore ecclesiastici regiminis indignos & alienos fore adjudicamus. Provincias autem illas quas vobis confirmavimus, dicimus Lugdunensem, Rothomagensem, Turonensem, & Senonensem, ut hæ videlicet provinciæ condignam obedientiam Lugdunensi Ecclesiæ exhibeant, & honorem quem Romani Pontifices reddendum esse scriptis propriis præfixerunt, humiliter & devotè persolvant. salva in omnibus apostolicæ sedis reverentia & auctoritate. Præterea, juxta tenorem postulationis tuæ, Ecclesiæ tuæ hujusmodi privilegia præsenti auctoritatis nostræ decreto indulgemus, concedimus, atque firmamus, statuentes nullum Regem, vel Imperatorem, antistitem, nullum quacunque dignitate præditum, vel quemquam alium audere de his quæ eidem Ecclesiæ à quibuslibet hominibus de proprio jure condonata sunt, vel in futurum Deo miserante collata fuerint, priùs de causis pro suæ avaritiæ excusatione concedere; sed cuncta quæ ibi oblata sunt vel offerri contigerit, tam à te quàm ab eis qui in tuo officio locóque successerint perenni tempore illibata & sine inquietudine volumus possideri. Si quis verò Regum, Imperatorum, sacerdotum,

clericorum, judicum, ac ſecularium perſonarum hanc constitutionis noſtræ paginam agnoſcens, contra eam temerario auſu venire tentaverit, & admonitus ſemel & iterum uſque tertiò per convenientes inducias, ſi non reſipuerit atque prædictæ Eccleſiæ non ſatisfecerit, poteſtatis honoríſque dignitate careat, reámque ſe exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & niſi ea quæ ab illo ſunt malè facta reſtituerit, vel digna pœnitentia illicitè acta defleverit, à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Domini redemptoris noſtri Ieſu Chriſti alienus fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ultioni ſubjaceat. Cunctis autem eidem loco juſta ſervantibus ſit pax Domini noſtri Ieſu Chriſti, quatenus & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Datum Romæ XIII. Kal. Madij per manus Petri ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Preſbyteri Cardinalis ac Bibliothecarij, anno pontificatus Domni Gregorij VII. Papæ ſexto, Indictione II.

II.

Gebuini Archiepiſcopi Lugdunenſis epiſtola ad Rodulfum Archiepiſcopum Turonenſem, qua ei ſignificat primatum Lugdunenſi Eccleſiæ conceſſum eſſe à Gregorio Papa VII.

Ex veteri codice MS. ſancti Albini Andegavenſis.

GEBUINUS gratia Dei Lugdunenſium Preſbyter indignus, Rodulpho venerabili Turonorum Archiepiſcopo, gaudere ſemper in Domino. Sicut probum fratrem decuit, de ſalute noſtra ſollicitus, litteras nobis miſiſtis; in quibus continebatur ut veſtræ dilectioni notificaremus an Pallium noſtrum jam haberemus. Ille verò qui litteras detulit, nos non inveniens, quia tunc temporis aberamus, Romam ttanſiens, litteras cuidam noſtrorum dimiſit, qui poſtea nobis reddidit. Quibus perlectis, pro dilectione veſtra, quam erga nos cogno-

vimus non modicam, gratulanter legatum vestrum diù expectavimus, ut per eum responsum vobis mitteremus. Sed illum postea non vidimus. Nunc autem, ne sollicitus diutiùs habeamini, hoc scriptum vestræ caritati dirigimus, quo notificamus tunc temporis jam nos proprium Pallium Domni Papæ per Valentinum Episcopum missum recepisse. Veruntamen sciatis nos postea Romam perrexisse & gratiam Domni Apostolici, quam quidam occasione litigij Pictavensis subtraxisse videbantur, plenè &, ut credimus, inretractabiliter suscepisse; sicut videre potestis in privilegio nobis ab eo facto, quo confirmat cetera Lugdunensium dignitatum privilegia. Nos enim vobis illud mittimus; quia præcepit Domnus Papa ut in Ecclesia vestra & in Ecclesiis suffraganeorum vestrorum scriberetur in testimonium. Quapropter dilectionem vestram adhortamur ut apud vos & in Ecclesiis vobis commissis transcribatur. Precamur etiam vestram sanctitatem quatenus confratri nostro Redonensi Episcopo solatium exhibeatis. Clerici enim ejus per istum nobis mandaverunt ut ei licentiam confirmandi concederemus. Sed quia Legatus sedis apostolicæ eum ligaverat, sine audientia absolvere non potuimus. Bene vos valere optamus.

III.

Alia ejusdem Gebuini epistola ad eundem Rodulfum & suffraganeos ejus, de primatu Lugdunensi, & de causa R. Abbatis sancti Petri de Cultura in civitate Cenomanensi.

Ex eodem veteri codice MS. sancti Albini Andegavensis.

GEBUINUS Lugdunensis Ecclesiæ indignus Presbyter Rodulpho Turonicæ sedis Archiepiscopo cum suffraganeis, E. videlicet Andegavensi Episcopo amico nostro, & Abbatibus, B. Majoris monasterij Abbati, O. Vindocinensi, T. Columbensi, F. Carrofensi, G. Sal-

murensi, H. Andegavensi, F. Brittannensi, G. Milbeccensi, retributionem æternæ gloriæ, sicut amatoribus justitiæ. Reverentiæ & subjectionis, quam, ô sanctissimi confratres, Ecclesiæ Lugdunensi non denegatis, immo matrem & dominam more bonæ sobolis vocatis, Domnus Papa Gregorius gratias vobis non minimas refert; nos verò quas possumus vobis ad præsens reddimus, fidem sine mora facturi dictis, si fraternitas vestra postulaverit. Misistis ad nos R. Abbatem Cenomannensis cœnobij quod sancti Petri de Cultura dicitur, à falsis fratribus accusatum, ab eisdem de sede propria expulsum, & à Rege Anglorum quinquennio cruciatum, litterarum vestrarum etiam munimine fretum. Quorum litteris susceptis, lectis, & relectis, lachrymas quas caro prohibere voluit, pietas & ipsa furoris immanitas tanto viro tam injustè illata ilico extorsit. Quid agerem? Abbatem itineri Deo gratias prospero mecum Romam duxi, Domnóque Apostolico repræsentavi. Qui ubi satis super ejus injuriis & contumeliis ut benignus pater conquestus est, gratias vobis agens quòd tam molestè tulistis, molestiùs tamen ferens quod severiùs non correxistis, quid de R. Abbate, quid de his qui contra apostolica decreta insurgunt fieret, nobis utiliter consuluit. Quapropter auctotitate apostolica & nostra præcipiendo mandamus, mandando consulimus, ut L. monachum, immo diabolicum, qui illic se Abbatem fecit, patris sui cubile ascendit & commaculavit, sicut maledictus adulter, & omnes ei obedientes gladio anathematis, sic feriendus est, percutite. Ordinatorem verò E. Cenomannicæ urbis Episcopum, qui eum consecravit, quin potiùs maledictionibus replevit, si eum talia gessisse, quod est contra justitiam, sentitis, ab episcopali officio sine dilatione suspendite, ejúsque fautores sub districti examinis sententia viriliter judicate, & in abbatia illa unde pater ejectus est atque in locis ad eam pertinentibus, quandiu ille maledictus adulter ea occupaverit, & R. caruerint, divinum officium nullatenus fiat. Valete.

Vide Sirmondum lib. II. *Propemptici cap,* VIII.

§*†*§

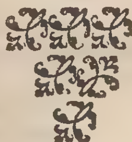
IV.

Ejuſdem Gebuini epiſtola ad eundem Rodulphum, de primatu Lugdunenſi, & de abbatia Saviniaci.

Edita à Clariſſ. viro Ioanne Cordeſio Canonico Lemovicenſi in appendice epiſtolarum Hincmari.

GEBUINUS Lugdunenſis Eccleſiæ Preſbyter indignus eximio patri & ſpecialiter colendo Rodulpho Turonicæ ſedis Archiepiſcopo, cum grege ſibi commiſſo, æternæ beatitudinis gloriam. O quàm bona & quàm ſublimis eſt humilitas, quæ potentes elatos de ſede ſuperbiæ dejicit, & pauperes humiles de ſtercore erigit. Ipſius eſt enim tanta poteſtas ut per ipſam de labore ad requiem, de morte ad vitam, de pœnis ad gloriam tranſire debeamus. Ipſa eſt per quam fortes deprimuntur, humiles exaltantur. Humilitate profectò Deus ſuper omnia manens de forti armato nobiliter triumphavit, & de mundo, quem captivum tenebat, excluſit humilitas Dei. Propter quod exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Hac itaque virtute veſtram benignitatem plenam eſſe reperimus, cùm ſanctæ matri Lugdunenſi Eccleſiæ more prædeceſſorum veſtrorum tam humillima devotione, tam caritativa ſupplicatione humilitatis ac totius obedientiæ obſequium reddere non dedignamini. Vnde quæſumus penſet magnitudo veſtræ diſcretionis; cum quanta dulcedine, cum quanto caritatis fervore humilitatem veſtram diligamus, certi quòd nos à vobis diligi ſciamus: quia ſcriptura dicit: *Amat anima amantem ſe*. Præterea ſciat dilectio veſtra quòd cum tanta dulcedine vos amamus, ut ſi veſtra poſtularet neceſſitas, qua dilectione Apoſtolus pro Galatis oculos dare profitetur, eadem nos oculos noſtros pro vobis eruere & pro vobis dare non dubitaremus. Nam ubi humilitatem matri veſtræ oſtenditis, quid aliud hoc fa-

ciendo agitur, nisi ut vos ex debito nostri & nos ex caritate vestri efficiamur. Vnde tanto magis ac magis vestra apud pium redemptorem erit uberior, quanto magis humilitatem, per quam cunctorum fratrum concordia & sanctæ universæ Ecclesiæ unitas custoditur, retinere studueritis. De caritate igitur vestra, sicut revera de carissimo amico, confidentes, aures pietatis vestræ fiducialiter pulsare non dubitamus, proculdubio credentes quòd minimè patiamini nos contristari, maximè in tali re unde anima vestra multùm poterit adjuvari. Est autem nobis abbatia quædam, Sabiniacus nomine, locus ab antiquo nobilissimus, antiquam Deo gratias servans nobilitatem, qui suo jamdiu est orbatus pastore; pro quo rogo ego, rogat Ecclesia Lugdunensis, pro quo huc ad vos imploraturus venissem, nisi quòd tot ac tantis infirmitatibus premor, ut non dicam me ad vos ire, sed respirare vix licet. Nunc igitur, quia præsentia corporali vobiscum esse nequeo, spiritu autem vobiscum semper maneo, deprecor ut in uno spiritu congregati Domnum B. Majoris monasterij Abbatem cum multa dulcedine ex nostra parte & vestra monendo deprecando exoretis quatinus mihi suo dilecto & desolatis fratribus misericordiam suam poscentibus consulere non differat. Mittat patrem, mittat pastorem, qui cum tanta cautela gregem suum custodiat, ne antiquo hosti ex aliqua parte aditus pateat, per quem ad ipsum gregem unquam inrumpere valeat. Valete. Omnipotens Deus vitam vestram per multorum annorum curricula extendat & post longa tempora in cœlestis vos patriæ mensa suscipiat. Iterum valete, mandatis insistite.

V.

Ejuſdem Gebuini epiſtola ad Rodulfum Archiepiſcopum Turonenſem & Euſebium Epiſcopum Andegavenſem, de primatu Lugdunenſi, & de legatione Amati Epiſcopi Oloronenſis.

Ex Additione ad caput XXX. *libri ſexti de concordia ſacerdotij & imperij, ex veteri codice MS. ſancti Albini Andegavenſis.*

DILECTISSIMIS in Chriſto fratribus, Rodulfo venerabili Turonenſi Archiepiſcopo ſuo cariſſimo, & Andegavenſi Epiſcopo Euſebio, Gebuinus indignus Preſbyter Lugdunenſis Eccleſiæ, in Domino ſalutem. Cùm dilectionis & caritatis veſtræ, quam quotidie erga Lugdunenſem Eccleſiam exhibetis, reminiſcor, in exequendis obſequiis veſtris ultra vires eſt animus, ſic quod condignè meritis veſtris referri debeat non habemus. Ergo ut cariſſimis, & præcordiorum noſtrorum intimis, vobis conveniens noſtrum aperimus. Credo quòd jam pervenit ad aures veſtras quàm benignè Papa nos ſuſceperit, quanto affectu familiaribus commendaverit; & cùm de multis ad invicem haberemus ſermonem, nullam tamen nobis de Domno Amato fecit mentionem. Vt pius pater cùm de multis meritò nos corriperet, non tamen ammiſit quin apoſtolica auctoritate Lugdunenſi Eccleſiæ antiquam nobilitatem reſtauraret; & in tantum in retractando privilegio noſtro ſtuduit, ut cùm in diverſa reſponſa dies non ſufficeret, ipſe etiam dictando plurimùm nocte laboraret. Præcepítque nobis ut Dienſi Epiſcopo in fidelitate beati Petri & in omnibus ferrem auxilium, ſi quando in provinciis nobis commiſſis celebraret Concilium. Vnde non ſatis miror Domnum Amatum hujuſcemodi rem egiſſe; cùm neque Papæ neque ipſius litteras acceperim, neque legationis ejus certa ſigna cognoverim. Audivi tamen illum ſuſcepiſſe legationem veſtræ provin-

ciæ antè quàm Romam pergerem. Quod si est, consilio vestro nobis opus est: quia nec Lugdunensis Ecclesiæ dignitatem volo minuere, nec jussionibus apostolis contraire. Et, si fieri potest, quid de his sentiatis, ad præsens rescribere ne differatis. Valete.

VI.

Vrbani secundi epistola ad Raynerium Cardinalem & Legatum, de dignitate Archiepiscopi Narbonensis, & de auctoritate ejus in Episcopos provinciæ Tarraconensis.

Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

VRBANUS Episcopus servus servorum Dei carissimo atque dulcissimo fratri Rainerio sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali atque Legato salutem & apostolicam benedictionem. Quantum de tua religione confidentes, qua fide, qua caritate in partes illas te direxerimus, ipse tu, dilectissime, recognoscis. Age ergo pro spe quam de tua prudentia gerimus, & negotia quæque poteris Domino adjuvante canonicè definire procura, ea maximè pro quibus specialiter missus es, videlicet quæ inter Narbonensem & Tomeriensem Abbatem jactantur. Veniens siquidem cum Barcinonensi fratre nostro venerabili Episcopo reverentissimus frater noster Narbonensis Archiepiscopus, quem jamdudum vita & religione spectatum habemus, plurima adversùs Tomeriensem Abbatem conquestus est; scilicet quòd Ecclesias suæ diocesis secularibus potestatibus fultus invadat, quòd excommunicatos ab eo sine omni ejus absolutione recipiat, quòod in Iacensi sede sine sui licentia fecerit Episcopum consecrari, quódque auditu horrendum est, mortuum sub anathemate quendam ab ejus monachis extumulatum & infra suum monasterium tumulatum asseruit. Inter cetera, præjudicium sibi factum de Tarraconensium Episcoporum subtractione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit, cùm eos Narbonensis metropolis per annos quadringentos sine alterius Ecclesiæ recla-

matione possederit. Nostra igitur vice in partibus illis fungens, Tarraconensibus Episcopis nostra auctoritate præcipito ut interim Narbonensi tanquam proprio Metropolitano obediant donec præstante Domino Tarraconensis restauretur Ecclesia. Toletano autem sicut Primati reverentiam exhibeant, donec Narbonensis Archiepiscopus se eorum Primatem fuisse certa possit auctoritate monstrare. Novit siquidem tua fraternitas Primatem à nobis Toletanum sic institutum, ut salva sint Metropolitanorum privilegia ceterorum. Abbatem quoque, ut sanctæ opinionis virum, commoneto præcipiens ne ulteriùs quæ episcopalis juris sunt sine Episcopi concessione recipiat, & de injuriis Narbonensi Archiepiscopo illatis competenti emendatione satisfaciat, de cetero eum ut proprium & sanctæ conversationis revereatur antistitem, & pacem cum eo fraternæ caritatis inviolabiliter retinere procuret. Tu autem in omnibus Romanæ auctoritatis memor ita te exhibe ut nulla de te cuique possit suspicio remanere. Quia verò Narbonensis Archiepiscopus privilegia de primatu Ecclesiam suam habuisse memoravit, quæ à suo prædecessore translata, se tamen sperat præstante Domino reperturum, tu causam hanc diligenter inquire, inquisitam ad nos referre procura. Quòd si privilegiorum nequiverit auctoritas inveniri, tu cum principibus terræ de restitutione Tarraconensis Ecclesiæ stude. Interim tamen Tarraconenses Episcopos ei tanquam Metropolitano proprio obedire præcipito. Elenensis quoque Episcopi causam diligenter inquirito, & inter Narbonensem Archiepiscopum & ipsum justo omnia judicio definito. Idem quoque te de Crassensi cœnobio inter Narbonensem Archiepiscopum & monachos ejusdem cœnobij exercere præcipimus.

Vide Odoricum Raynaldum ad an. 1239. §. 52. & Notas nostras ad Concilium Narbonense sub Karolo Magno.

De discordia verò qua tum erat inter Archiepiscopum Narbonensem & monasterium Crassense, quanam illa fuerit, vide in codice Conciliorum Galliæ Narbonensis pag. 18. & 25.

:§*:*

VII.

VII.

Decreta Vrbani II. de primatu Ecclesiæ Narbonensis in duas Narbonenses.

Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis, & ex archivo ejusdem Archiepiscopi.

VRBANUS Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo fratri Bertrando Narbonensi Archiepiscopo perpetuam salutem in Domino. Potestatem ligandi atque solvendi in cœlis & in terra beato Petro ejúsque successoribus auctore Deo principaliter traditam illis Ecclesia verbis agnoscit quibus Petrum est Dominus allocutus: *Quacunque ligaveris super terram erunt ligata & in cœlis, & quacunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Ipsi quoque & propriæ firmitas & alienæ fidei confirmatio eodem Domino auctore præstatur, cùm ad eum dicitur: *Rogavi pro te ut non deficiat fides tua, Petre. Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Oportet ergo nos, qui, licèt indigni, Petri sedem videmur habere, prava corrigere, recta firmare, & in omni Ecclesia ad æterni arbitrium judicis sic disponenda disponere ut de vultu ejus judicium nostrum prodeat, & oculi nostri videant æquitatem. Fraternitatis igitur tuæ justis petitionibus annuentes, sanctam Narbonensem Ecclesiam, cui divina largiente clementia præsides, possidendam, regendam, ac disponendam præsentis tibi decreti pagina confirmamus. Nos enim te in Nemausensi Ecclesia Episcopum consecravimus, & exigente necessitate ad tuam te transferri metropolim per suffraganeorum electionem auctoritatis nostræ scriptis permisimus: quod nulli deinceps concedimus permittendum. Has igitur civitates eidem Ecclesiæ tuæque fraternitati sancimus esse subjectas, Tolosam, Carcassonam, Elnam, Biterrim, Agdam, Magalonam, Nemausum, Vticem, Lugdevem. salvo tamen in omnibus sedis apostolicæ jure. Præterea primatum Aquensis metropolis, quæ est Narbonensis secunda, & quidquid dignitatis vel honoris eandem

Narbonensem Ecclesiam antiquitus jure habuisse constiterit, nos quoque præsentis decreti pagina inconcussum & inviolabile perpetuò manere decernimus. Pallium autem fraternitati tuæ ad Missarum tantùm solemnia celebranda ex more concedimus; quo in suscriptis tibi solummodo licebit uti diebus, duobus scilicet diebus in Nativitate Domini, in Epiphania, in omnibus beatæ Mariæ festivitatibus, in cœna Domini, in Resurrectione Domini duobus diebus, in Ascensione Domini, in Pentecosten, in Nativitate beati Iohannis, in Nataliciis Apostolorum omnium, in festo beati Martini, in solemnitatibus sanctorum martyrum Iusti & Pastoris ac Pauli Confessoris, in consecratione Episcoporum & Ecclesiarum, in ordinatione Clericorum. In quo quid ponderis tibi ac sollicitudines injungitur considerare te diligentissimè convenit. Hujus enim indumenti honor humilitas atque justitia est. Tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, & in adversis, si quando evenerint, cum justitia erectam, amicam bonis, perversis contrariam, nullius unquam faciem contra veritatem recipiens, nullius unquam faciem pro veritate loquentem premens, misericordiæ operibus juxta virtutem substantiæ insistens, & tamen supra virtutem insistere cupiens, infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans, in corrigendis vitiis fervens, in fovendis virtutibus auditorum animum demulcens, in ira judicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis justæ censuram non deserens. Hæc est, frater carissime, Pallij accepti dignitas; quam si sollicitè servaveris, quod foris accepisse ostenderis intus habebis. Fraternitatem tuam omnipotens Dominus per tempora longa conservare dignetur incolumem. Scriptum per manum Petri Scriniarij sacri palatij. Datum Laterani VIII. Idus Novembris per manum Lanfranci vicem agentis Cancellarij, anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo VII. Indictione VI. pontificatus autem Domini Vrbani II. Papæ anno X.

VIII.

Item de eodem.

VRBANUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Hu. apostolicæ sedis Vicario salutem & apostolicam benedictionem. Frater noster Narbonensis Archiepiscopus conquestus est super Aquensi Archiepiscopo quòd ei jure primatus obedire contemnat. Vnde fraternitati tuæ præsentia scripta dirigimus, præcipientes ut eundem Aquensem Archiepiscopum juxta sedis apostolicæ instituta Primati suo obedire compellas. Vale.

IX.

Item de eodem.

VRBANUS Episcopus servus servorum Dei dilecto fratri Aquensi Archiepiscopo salutem & apostolicam benedictionem. Frater noster Narbonensis Archiepiscopus conquestus est super te quòd ei jure primatus obedire contemnas. Præsentibus igitur litteris tuæ dilectioni mandamus ut Narbonensi Ecclesiæ reverentiam debitam exsolvas. Alioquin, tanquam apostolicæ sedis contemptor, apostolicæ sedis judicio subjacebis.

X.

Paschalis II. epistola ad Bertrandum Archiepiscopum Narbonensem, de eodem argumento.

Ex iisdem Chartulario & archivo.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo fratri Bertrando Narbonensi Archie-

piscopo, perpetuam salutem in Domino. Quod apud Ecclesiam Petrus in sua verissima professione promeruit, cùm à magistro & Domino sibi dicitur, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & quod Doctor gentium Paulus Ecclesiarum omnium sollicitudinem in se habere professus est, hoc nobis, licèt indignis, eorum vicem in Ecclesia Dei retinentibus ab ipso beato Petro, per clamantem concessum esse & credimus & confitemur. Quia igitur Ecclesiarum omnium cura nobis commissa est, dilectionem tuam, frater in Christo carissime, instanter admonemus ut in Ecclesia cui largiente Domino præsides Doctorem veritatis in omnibus te exhibeas & rectorem justitiæ. Non despicias in judicio personam pauperem, nec consideres vultum potentis; judicium tibi semper cum misericordia; ut severitas justitiæ freno misericordiæ, & humilitas misericordiæ vigore justitiæ temperetur. Super gregem tibi commissum continua solicitudine vigila, ut nec lupus rapiat, nec latro perdat. Quæ dispersa sunt congreges, & congregata quæ fuerint intemerata conserves, & talem te in omnibus in grege Dei exhibeas ut pastor videaris, non mercenarius. Nos quoque venerabilem Narbonensem Ecclesiam, in qua Deus benignitate sua te præesse voluit, apostolicæ sedis auctoritate munimus. Statuimus enim eidem Ecclesiæ tuæque fraternitati has civitates, Tolosam videlicet, Carcassonam, Elnam, Biterrim, Agathem, Magalonam, Nemausum, Euticam, Lugdouvem, debitam semper exhibere obedientiam. Præterea primatum Aquensis metropolis, quæ est Narbonensis secunda, & quidquid dignitatis vel honoris eandem Narbonensem Ecclesiam antiquitus jure habuisse constiterit, nos quoque præsentis decreti pagina inconcussum & inviolabile perpetuò manere decrevimus; & in omnibus locis Ecclesiæ tuæ canonicè subditis, sive monasteriis, seu Ecclesiis, canonicum jus obtinere tibi firmamus. salvo canonico jure aliarum Ecclesiarum. Pallium autem, sicut in ceteris privilegiis tibi concessum est, & nos concedimus. Quid tamen oneris tibi imponat, ipse perpende. Oportet enim te esse castum, sobrium, misericordiæ orationibus intentum, in eleemosynis prodigum, in prædicatione non tacitum, in hospitalitate præcipuum, necessitatibus fratrum compatientem. Hæc & plurima his simi-

lia, quæ ipse noveris, frater carissime, te diligentissimè observare convenit. Sic itaque agendo videris quod diceris. Si quis fortè temerario ausu hujus privilegij jura violare tentaverit, si bis vel ter admonitus emendare contempserit, sive Clericus fuerit, sive laicus, à corpore & sanguine Domini dicimus esse removendum. Amen. Amen. Amen. Datum Romæ per manus Docibilis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis anno dominicæ incarnationis millesimo nonagesimo nono, Indictione octava, Domini Paschalis secundi Papæ anno primo.

XI.

Paschalis secundi epistola ad Richardum Archiepiscopum Narbonensem, de eodem argumento.

Ex archivo ejusdem Archiepiscopi Narbonensis.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Richardo primæ sedis Narbonensis antistiti, ejúsque successoribus canonicè substituendis in perpetuum. Caritatis est Domini propriis gaudere profectibus aliorum. Caritas enim non querit quę sua sunt. Vnde & Apostolus, *Tunc*, ait, *vivimus*, *si vos statis in Domino.* Et iterum: *Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum?* Hoc igitur caritatis debito provocamur & apostolicæ sedis auctoritate compellimur honorem debitum fratribus exhibere, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitatem pro suo cuique modo ceteris Ecclesiis impertiri. Idcirco, venerabilis frater Richarde Narbonensis Archiepiscope, præsentis decreti pagina tibi tuísque successoribus quidquid parrochiarum ad primæ sedis Narbonensis Ecclesiam antiquo jure noscitur pertinere confirmamus. Porrò infra parrochias ipsas jure proprietario tam tibi quàm tuis successoribus possidenda, regenda, ac disponenda sancimus, Ecclesiam sancti Pauli cum omnibus pertinentiis suis, oppidum Caput stagni, Salas, Cruscadas, Argens, Fontemjocosam, Auriac, Vil-

lam Rubeam, Segianum, & cetera prædia, Cellas, seu possessiones vel à Regibus vel ab aliis fidelibus viris Ecclesiæ sanctorum martyrum Iusti & Pastoris oblatæ sunt, tam in Narbonensi comitatu, quàm in Biterrensi, Redensi, Sustantionensi, & Nemausensi. Infra urbem verò Narbonensem, medietatem ipsius civitatis, medietatem telonei, portatici, rasicæ, salinarum, & ceterorum redituum quæ à civitatis Comite tam de marinis quàm de terrenis viatoribus exiguntur. In monasteriis etiam seu ceteris per Narbonensem parrochiam Ecclesiis, salva sedis apostolicæ auctoritate, canonicum vobis jus obtinere concedimus. Sanè ad vestram metropolim pertinentes episcopales cathedras, videlicet Biterris, Carcassonæ, Tolosæ, Elnæ, Agathes, Lutevæ, Magalonæ, Nemausi, Vceticæ, tibi tuísque successoribus in perpetuum subjectas & obedientiam debitam servare censemus. Primatum etiam vobis super secundam Narbonensem, quæ est Aquensis metropolis, sicut à nostris prædecessoribus statutum est, confirmamus. Et quidquid ex antiquo jure sœpedictæ Narbonensi Ecclesiæ competit, ratum perpetuò & inconvulsum manere decernimus. Statuimus ergo ut nulli omnino hominum liceat eandem Ecclesiam temerè perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularísve persona, hanc nostræ constitutionis paginam sciens, contra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiòve commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorísque sui dignitate careat, reámque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi; quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Datum apud Privatam per manum Iohannis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis ac Bibliothecarij III. Idus Iulij, incarnationis dominicæ anno MCVII. pontificatus autem Domini Paschalis secundi Papæ VIII.

XII.

Paſchalis ſecundi epiſtola ad Ivonem Epiſcopum Carnotenſem & Ranulfum Santonenſem, de poſſeſſione Altarium & redemptione Perſonarum.

Ex Additione ad caput XXXI. *libri ſexti de concordia ſacerdotij & imperij, ex veteri codice MS. ſancti Albini Andegavenſis.*

PASCHALIS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Epiſcopis Ivoni Carnotenſi, & Ranulfo Santonenſi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Iuxta ſanctorum canonum ſanctiones non ignotum eſſe vobis credimus quid ultionis maneat eccleſiaſtici ordinis viros apoſtolicæ ſedis decreta ſpernentes. Ipſi enim Arvernenſi Concilio affuiſtis; in quo præſidente prædeceſſore noſtro bonæ memoriæ Papa Vrbano, conſidentibus Galliarum Epiſcopis, decretum eſt ut Altaria quæ ab annis XXX. & ſuprà ſub Vicariorum redemptione monaſteria poſſediſſe noſcuntur, quietè deinceps & ſine moleſtia qualibet monaſteriis ipſis firma permaneant. ſalvo utique Epiſcoporum cenſu annuo quem ex eiſdem Altaribus habere ſoliti ſunt. Vos autem huic ſimplicitati incongruas duplicitates innectitis, & Perſonarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Vnde oportet nos hujuſmodi verſutiis ſinceritate veritatis apoſtolicæ obviare. Præcipimus ergo ut decretum illud omnino teneatur, nec ſuper illud quicquam ulteriùs pro eiſdem Altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, ceteris quoque Galliarum Epiſcopis erga ſuarum diœceſium monaſteria præcipimus obſervandum. Datum Romæ II. Idus Martij.

†

XIII.

Callisti II. decretum de Primatu Viennensi super septem provincias.

Ex Bibliotheca Floriacensi Ioannis à Bosco.

CALIXTUS Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis Petro Decano & Canonicis sive Clericis Viennensis Ecclesiæ, tam præsentibus quàm futuris in perpetuum. Etsi Ecclesiarum omnium cura nobis ex apostolicæ sedis administratione immineat, Viennensi tamen specialiùs convenit caritatis studio providere. Ipsa enim primùm disponente Deo sollicitudini nostræ commissa est, & ad ejus regimen nos episcopalis gratiam consecrationis accepimus. Et communis igitur & singularis dilectionis debito incitati, matrem vestram, filij in Christo carissimi, sanctam Viennensem Ecclesiam diligere, honorare, & beati Petri patrocinio decrevimus confovere. Omnem itaque dignitatem & omnem munitionem ac liberalitatem quam vel per authentica prædecessorum nostrorum Sylvestri, Nicolai, Leonis, Gregorij, & ceterorum Romanorum Pontificum privilegia, vel per Imperatorum, Regum, Principum, & ceterorum fidelium largitionem concessam obtinet, nos quoque auctore Deo concedimus & præsentis privilegij pagina confirmamus; ut videlicet super septem provincias primatum obtineat, super ipsam Viennensem, super Bituricam, Burdegalam, Auxitanam, quæ Novempopulitana dicitur, super Narbonam, Aquensem, & Ebredunensem, & in eis Viennensis Archiepiscopus Romani Pontificis vices agat, synodales conventus indicat, & negotia ecclesiastica justè canonicèque definiat. Porrò illa sex oppida vel civitates, Gratianopolis videlicet, Valentia, Dia, Alba Vivarium, Geneva, Maurienna, in ejus tanquam in proprij Metropolitani obedientia & subjectione permaneant. Tarentasiensis autem Archiepiscopus, licèt aliquibus habeatur ex apostolicæ sedis liberalitate prælatus, Viennensi Archiepiscopo tanquam

Primati suo subjectus obediat. Sanè in Salmoracensi archidiaconia consecrationes vel ordinationes & quidquid ad pontificale officium pertinet Viennensis Ecclesia præter alicujus inquietationem seu diminutionem habeat. Abbatia quoque sancti Petri foris portam Viennæ sita, & infra eandem urbem abbatia sancti Andreæ, una monachorum, altera sanctimonalium, abbatia sancti Theuderij, & abbatia sanctæ Mariæ de Bonavalle; quæ præstante Deo nostris sumptibus & nostris est fundata laboribus, in jam sœpedictæ Viennensis Ecclesiæ jure ac subjectione persistant. In ipsa etiam Romanensi Ecclesia, quamvis Romanæ se faciat libertatis, visis tamen prædecessorum nostrorum privilegiis & Imperatorum Præceptis, tam in secularibus quàm & in regularibus Clericis & Canonicis inibi ordinatis vel ordinandis Pontifices Viennenses omnem habere decernimus potestatem. Similiter in Ecclesia beati Donati & beati Valerij, & in Ecclesia beati Petri de Campania, & beatæ Mariæ de Annoniaco, castra præterea quæ per nos recuperata sunt vel acquisita, scilicet Pompeiacum, Sasserllum, & castrum de Malavalle, Viennensi Ecclesiæ in perpetuum confirmamus. Cœmeterium verò quod Dominus prædecessor noster sanctæ memoriæ Paschalis Papa circa beati Mauritij Ecclesiam consecravit liberum esse sancimus, ut eorum qui illic sepeliri deliberaverint devotioni & extremæ voluntati, nisi fortè excommunicati sint, nullus obsistat. Salvo nimirum proprio jure parrochiæ. Ad hæc, pro ampliori Viennensis Ecclesiæ dilectione, ante Viennensem Archiepiscopum per provinciam suam crucem deferri concedimus, & Viennensem Ecclesiam alicui subjacere Legato, nisi Cardinali vel alij de Romana provincia qui à Romani Pontificis latere dirigitur, prohibemus. Porrò in Ecclesiis quas in Viennensi episcopatu post assumptum apostolicæ sedis ministerium consecravimus Viennensis Archiepiscopus eandem quam habuerat antè interdicendi ac ordinandi habeat potestatem. Sanè infra claustri ambitum, ubi Clericorum mansiones continentur, nullus omnino laïcorum deinceps habeat mansionem, aut assultum vel rapinam facere seu corporalem cuilibet audeat injuriam irrogare. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularísve persona, hanc nostræ confirmationis vel concessionis paginam sciens,

contra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiòve commonita si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reámque se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore ac sanguine Dei & Domini nostri redemptoris Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ justa servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi; quatenus & hic fructum bonæ actionis sentiant, & apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen. Bene valete.

Ego Calixtus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Datum Valentiæ V. Kal. Martij, Indictione XIV. incarnationis dominicæ anno MCXX. pontificatus autem Domini Calixti II. Papæ anno II.

XIV.

Ludovici VI. Francorum Regis epistola ad Callistum secundum Papam, adversùs primatum Lugdunensem.

Ex tomo III. Spicilegij Dacheriani pag. 147.

SCRIPSIT nobis sublimitas vestra de captione illius apostatæ Burdini, & de incolumitate status vestri. unde, Pater dulcissime, plurimùm & præ ceteris vos amamus, honorémque vestrum studium nostrum in omnibus esse intelligimus. De sententia sanè in Metropolitanum Senonensem pro nostro honore relaxata animum nostrum ex parte mitigastis; sed quoniam ad tempus est relaxata, suspensum vehementer ac dubium reddidistis. Videtur enim aliquam adhuc spem habere Lugdunensis Archiepiscopus super illa quam quærit subjectione. Sed, ut verum fatear, sustinerem potiùs regni nostri totius incendium, capitis etiam nostri periculum, quàm hujusmodi subjectionis & abjectionis opprobrium. Videtur enim ad nostrum respicere contemptum contra nos hoc modò fieri quod nunquam extiterit factum. Novit autem experientia vestra regnum Francorum in obsequiis promptum, in necessitatibus amicum vobis extitisse, nec à

fidelitate Romanæ Ecclesiæ precibus aut promissionibus Imperatoris nos avelli unquam potuisse, & quanto animi fervore, quanta mentis humilitate vobis obedierimus, ut si taceat vox vestra, clament opera nostra, monstrent obsequia mea. Vt enim cetera dimittam, illud inter alia meminerit paternitas vestra, quòd quamvis gravi, ut scitis, laborarem infirmitate, molestia corporis vehementer urgente, Remensi tamen Concilio, cum labore quidem nostro, sed cum honore vestro interesse studuimus, & plus vestræ voluntati quàm nostræ facultati, plus honori vestro quàm dominio nostro consuluimus. Hoc vobis, dulcissime Pater, memorando scripsimus; non quia non placeat nobis hoc fecisse, sed quia volumus hoc à memoria vestra non recessisse. Si quid igitur valet, si quid potest apud vos amor noster & obsequium nostrum, rogamus & petimus ut Senonensis Ecclesia, quæ ab ista de qua pulsatur subjectione huc usque aliena extitit & libera, per vos non fiat ancilla; sed antiqua ejus libertas auctoritate apostolica roboretur & privilegij firmitate muniatur. in quo tamen nihil à vobis contra justitiam exigitur. Si enim opponitur quòd veterum institutio Lugdunensi Ecclesiæ primatum contulerit, respondetur ex opposito quòd antiquæ libertatis possessio Senonensem Ecclesiam ab ejus subjectione defendit. Quod enim antiqua possessione acquiritur, nullo, ut fertur, jure adimitur, etiamsi de jure Romanæ Ecclesiæ fuisse cognoscitur. Hac igitur ratione Senonensis Ecclesiæ libertas remanere debet inconcussa & intacta, nec pulsari aut violari debet pro subjectione noviter & imprudenter facta. Facta est enim, ut dicitur, latenter & quasi furtivè subjectio ista, nesciente scilicet clero Senonensi, inconsultis etiam Episcopis illius diœcesis, ignorante etiam Rege; in quibus omnibus dignitas pendet Ecclesiæ; & subjectio taliter facta respicere potiùs videtur ad ignominiam malè accipientis quàm ad commodum Ecclesiæ nescientis. Res enim communis, communi tractanda est consilio, non latenti & privato terminanda colloquio. Cùm igitur dignitas sit Ecclesiæ, non personæ, si Senonensis Archiepiscopus iste & quidem solus de non sua fecit quod non oportuit, si promisit quod non debuit, Ecclesia tamen Senonensis quod suum est non amisit, nec privatam libertatem quam ex antiquitate habuit, nec co-

genda eſt ad ſubjectionem quam nunquam exhibuit. His ita ſe habentibus, videat, dulciſſime Pater, diſcretio veſtra ne civitas Lugdunenſis, quæ de alieno eſt regno, de noſtro floreat detrimento, nec ſubjiciatur amicus amico; quia ſi decipitur pro amico amicus, juſtè fiet de amico inimicus. Rex ergo Franciæ, qui proprius eſt Romanæ Eccleſiæ filius, ſi in facili cauſa, ſi in levi petitione contemnitur, nulla ſpes in majori relinquitur, nec ulteriùs in aliis patietur repulſam, ſi in iſtis ſuſtinet repulſionis offenſam. Melius eſt enim regiæ honeſtati à precibus deſiſtere quàm de repulſa nævum ruboris contrahere. Quod minus in litteris continetur præſentium lator Algrinus viva voce ſupplebit, cujus verba tanquam ex ore noſtro ſuſcipite & cuſtodite.

X V.

Gaufridi Epiſcopi Carnotenſis decretum de non exigendo annuo cenſu á monachis ſancti Albini Andegavenſis.

Ex Additione ad caput XXXI. *libri ſexti de concordia Sacerdotij & imperij, ex veteri codice MS. ſancti Albini Andegavenſis.*

GAUFRIDUS Dei gratia Carnotenſis Epiſcopus, apoſtolicæ ſedis Legatus, R. venerabili Andegavenſis Eccleſiæ Archidiacono, & Hu. Decano, ſalutem in Domino. Quod à ſanctis patribus inhibitum eſt & à Romanæ ſedis Pontificibus ſolemniter ſub anathemate condemnatum, nobis aut vobis retractare non licet, nec à quoquam minore debet reſcindi. Quapropter eam pravam & antiquam conſuetudinem, de relevandis poſt deceſſum alicujus Perſonæ Eccleſiis, à beatæ memoriæ Papa Vrbano & ejus ſucceſſore Domino Paſchali dudum prorsùs abolitam & damnatam innovare vel reſtituere, vel ejus aliquam adinvenire compoſitionem, planè ſimoniacum eſt, & hæreſeos ab omnibus improbandæ notam incurrit. Vnde veſtræ fraternitati apoſtolica auctoritate & noſtra per præſentia ſcripta mandando præcipimus

quatenus abominabilem illam & ignominiosam consuetudinem de annuo censu apud Legionem à fratribus nostris monachis B. Albini exigendo prorsùs omittatis, & interdictum quod in prædicti loci Ecclesiam pro extorquendo hujusmodi censu promulgastis, post acceptas has litteras sine dilatione solvatis; & ne ulteriùs ad nos prædicti monachi fatigentur hujus rei causa modis omnibus caveatis. Alioquin flagitij tanti piaculum graviter in vos compellemur ulcisci.

XVI.

Innocentij III. epistola ad Archiepiscopum Bituricensem, de contumacia Archiepiscopi Burdegalensis adversùs Primatem Bituricensem.

Ex libro XV. *Regestorum ejusdem Innocentij, epist.* XLV.

DILIGENTER auditis & perspicaciter intellectis quæ tu & dilectus filius magister Amaneus procurator venerabilis fratris nostri Burdigalensis Archiepiscopi coram nobis proponere voluisti super sententia quam auctoritate primatiæ in eundem Archiepiscopum promulgasti, suspendendo ipsum ab officio metropoliticæ dignitatis, pro eo quòd ad tuum vocatus Concilium accedere non curavit nec pro se aliquem responsalem idoneum destinare, de commui fratrum nostrorum consilio sententiam ipsam ratam habemus, & usque ad satisfactionem idoneam præcipimus observari; hoc ad cautelam expresso, quòd lis coram nobis non de primatia sed de sententia extitit ventilata. Nulli ergo hominum &c. *usque* nostræ diffinitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc &c. *usque* incursurum. Datum Laterani XVI. Kal. Iunij, pontificatus nostri anno XV.

§ † § † § † §

XVII.

Ejuſdem Innocentij epiſtola ad Epiſcopos per Burdegalenſem provinciam conſtitutos, de eodem argumento.

Ex libro XVI. *Regeſtor. epiſt.* LXV.

CUM olim venerabilis frater noſter Bituricenſis Archiepiſcopus auctoritate primatiæ quam in provincia veſtra ſibi aſſerit pertinere, venerabilem fratrem noſtrum Burdegalenſem Archiepiſcopum à metropoliticæ dignitatis officio ſuſpendiſſet, pro eo quòd ad ſuum vocatus Concilium accedere non curavit, nec pro ſe aliquem reſponſalem idoneum deſtinare, ac ſuper hujuſcemodi ſuſpenſionis ſententia fuiſſe inter eundem Bituricenſem & dilectum filium Magiſtrum Amaneum procuratorem ipſius Burdegalenſis Archiepiſcopi coram nobis diutiùs diſputatum, tandem de fratrum noſtrorum conſilio ſententiam ipſam ratam habuimus & uſque ad ſatisfactionem idoneam præcepimus obſervari; hoc ad cautelam expreſſo, quòd lis coram nobis non de primatia ſed de ſententia extitit ventilata. Poſtmodum verò credentes ad ſatisfactionem ſufficere competentem, pro prædicta ſententia relaxanda, ut memoratus Burdegalenſis Archiepiſcopus per ſe ipſum aut alium virum idoneum ad præſentiam dicti Bituricenſis accederet relaxationem ejuſdem ſententiæ humiliter petiturus & promiſſurus firmiter ſub ſuarum, ſi neceſſe foret, teſtimonio litterarum quòd ad ejus Concilium vocatus accederet, facturus quod foret faciendum de jure, per litteras noſtras ipſi Bituricenſi dediſſe meminimus in præceptis ut cùm à Burdegalenſi prædicto foret taliter requiſitus, prædictam non differret ſententiam relaxare, nullam pœnam inflicturus eidem, ſi fortè dictam ſententiam non ſervaret antequam per nos declaratum fuiſſet an eſſet eadem obſervanda, venerabili fratri noſtro Turonenſi Archiepiſcopo & conjudicibus ſuis per ſcripta noſtra mandantes ut Bituricenſe jam dicto in manda-

ti nostri executione cessante, ipsi sœpedictam sententiam relaxarent absque præjudicio juris sui. Nuper autem idem Burdegalensis Archiepiscopus ad præsentiam nostram accedens proposuit coram nobis quòd de hujusmodi confirmatione sententiæ nihil unquam per litteras Bituricensis aut nuntium sibi fuerat intimatum. Propter quod ipsam petiit à nobis humiliter relaxari. Nos igitur volentes utrique paterna sollicitudine providere, sententiam relaxamus memoratam, firmam promissionem recipientes à Burdegalensi prædicto quòd vocatus accedet ad ipsius Bituricensis Concilium, facturus quod de jure fuerit faciendum. Vos denique, fratres Episcopi, super vobis ipsis &c. Datum Laterani VIII. Idus Iunij, Pontificatus nostri anno XVI.

XVIII.

Monitio & protestatio facta per Dominum Benedictum Archiepiscopum Tarraconensem contra D. Sancium electum Toletanum, ne propter delationem crucis ante se aliquod præjudicium generetur provinciæ Tarraconensi.

Ex archivo Archiepiscopi Tarraconensis.

NOS Benedictus miseratione divinæ Tarraconensis Archiepiscopus intelligentes vos Dominum Sancium Dei gratia Toletanum electum facere & fecisse, nobis ignorantibus, postquam nostram intravistis provinciam, ante vos crucis signaculum deportari in non modicum nostri & Tarraconensis Ecclesiæ ac provinciæ nostræ præjudicium & gravamen, attendendo quòd in jure sit cautum quòd ea quæ de novo emergunt, novo indigent consilio & auxilio, & ubi periculum vertitur, cautiùs est agendum, ne nobis vel Tarraconensi Ecclesiæ ac provinciæ nostræ per hoc in posterum valeat præjudicium generari, rogando vos monemus & monendo rogamus quatenus à præjudicio & gravamine supradictis penitùs desistatis, cùm non liceat alicui in alienam messem ponere falcem suam. Et ne per patientiam vel taci-

turnitatem videamur vobis in hoc aliquem præbere assensum, protestamur de jure nostro, ne nobis vel Tarraconensi Ecclesiæ vel provinciæ nostræ per factum hujusmodi in posterum aliquod præjudicium generetur. Quòd si nostris monitis & precibus à prædictis desistere contempseritis, à jam illatis nobis gravaminibus præsentibus & futuris in scriptis his sedem apostolicam appellamus, jura nostra & Tarraconensis Ecclesiæ ac totius provinciæ nostræ sub ejus protectione ponentes. Et ut præsens protestatio & appellatio majori gaudeant firmitate, eam sigilli nostri munimine fecimus roborari. Quod est actum III. Idus Novembris anno Domini MCCLXVI.

XIX.

Mandatum factum per D. Benedictum Archiepiscopum Tarraconensem Episcopis, Abbatibus, Prælatis, & omnibus Clericis suæ provinciæ circa observationem constitutionis Tarraconensis de jure primatus, & de prohibendo Toletanum ab ingressu provinciæ cùm cruce erecta.

Ex archivo ejusdem Archiepiscopi Tarraconensis.

BENEDICTUS miseratione divina Tarraconensis Archiepiscopus venerabilibus in Christo fratribus Episcopis & universis in Christo filiis Abbatibus & Prælatis ceterísque Clericis omnibus in nostra provincia constitutis salutem in Domino Iesu Christo. Cùm Dominus Petrus prædecessor noster apud Valentiam, in provinciali ibidem Concilio celebrato, eodem sacro Concilio approbante constitutionem ediderit sub hac forma. *Item sacro approbante Concilio statuimus quòd si Toletanus Archiepiscopus, per Tarraconensem provinciam transitum faciens, crucem ante se portari fecerit, vel Pallio usus fuerit, vel indulgentias dederit in nostra provincia, quæ, sicut dicitur, fuerunt per eundem temerè alicubi attentata, loca ad quæ ipse taliter venerit, & in quibus prædicta attentaverit, quandiu ibidem fuerit, cessent penitùs à divinis. Et*

ne

ne ejus præsumptio remaneat impunita, si supradicta in provincia nostra de cetero commiserit, auctoritate nostra & sacri Concilij ipsum ex nunc quasi ex tunc excommunicationis sententiæ decernimus subjacere. Et si aliquis literis indulgentiæ Archiepiscopi Toletani in nostra provincia usus fuerit, tanquam falsarius puniatur. & venerabilis Sancius Dei gratia Toletanensis electus, contra dictam constitutionem veniens, faciat per nostram provinciam ante se crucis signaculum deportari in nostri ac Tarraconensis Ecclesiæ ac totius nostræ provinciæ non modicum præjudicium & gravamen, monemus vos attentè ac per præsentes litteras duximus vobis firmiter injungendum quatenus constitutionem prædictam observetis & faciatis à vestris subditis inviolabiliter observari. Rogamus etiam, volumus, & mandamus quòd visis præsentibus & perlectis, restituatis latori præsentium, ut eas valeat ceteris Episcopis ac Prælatis aliis & Clericis præsentare. Datum Tarraconæ Idibus Novembris anno Domini MCCLXVI.

XX.

Alexandri IV. epistola de privilegiis Ecclesiæ Toletanæ, & de Ecclesia Segobricensi.

Ex archivo Ecclesiæ Tarraconensis.

ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Archiepiscopo Tarraconensi salutem & apostolicam benedictionem. Venerabili fratri nostro Archiepiscopo Toletanensi ejúsque successoribus privilegium concessimus sub hac forma. ALEXANDER Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Archiepiscopo Toletanensi ejúsque successoribus canonicè substituendis in perpetuum. Cùm universis sanctæ Ecclesiæ filiis debitores ex injuncto nobis à Deo apostolatus officio existamus, illis tamen locis atque personis propensiori nos convenit caritatis studio imminere quæ ad sedem apostolicam noscuntur specialiùs pertinere. Quocirca, venerabilis in Christo frater Archiepiscope, tuis justis postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam Toleta-

nensem, cui auctore Deo praeesse dinosceris, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus & praesentis scripti privilegio communimus, statuentes ut quascunque possessiones, quaecunque bona, eadem Ecclesia in praesentiarum justè ac canonicè possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis praestante Domino poterit adipisci, firma tibi tuísque successoribus & illibata permaneant; in quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum in quo Toletanensis Ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis, castráque Agnatora f........ villas, Alcola, Brioca, Vzeda, Talamanca, & Guardia vulgariter nominatas, cum .... honoribus, usagiis, & pascuis in bosco & plano, in aquis & molendinis, ... & immunitatibus suis. Episcopatus quoque inferiùs annotatos Ecclesiae Toletanensi metropolico jure subjectos .... auctoritate apostolica nihilominus confirmamus, videlicet Palentinensem, Conchensem, Segobiensem, Segontinensem, ... Cordubensem ...... Segorbicensem episcopatus. Vsum quoque Pallij, videlicet pontificalis officij plenitudinem, tuae fraternitati apostolicae sedis liberalitate largimur, quo infra Ecclesiam tuam utaris diebus inferiùs annotatis, videlicet in Nativitate Domini, festo .... protomartyris ...... Circumcisione Domini, Epiphania .... Dominica in ramis palmarum, Coena Domini, Sabbato sancto, Pascha, feria secunda post Pascha, Ascensione, Pentecoste, tribus festivitatibus beatae Mariae, Natali B. Iohannis Baptistae, solemnitatibus omnium Apostolorum, commemoratione omnium sanctorum, dedicationibus Ecclesiarum, anniversarij tuae consecrationis, die sancti Illefonsi, sancti Eugenij, & aliis Ecclesiae tuae principalibus festivitatibus, consecrationibus Episcoporum, & ordinationibus Clericorum. Ad haec, cimiteria Ecclesiarum & ecclesiastica beneficia nullus hereditario jure possideat. Quòd si quis facere praesumpserit, censura canonica compescatur. Praeterea quod communi assensu Capituli tui vel partis consilij sanioris in tua diocesi per te vel successores tuos fuerit canonicè institutum, ratum & firmum volumus permanere. Prohibemus insuper ne excommunicatos vel interdictos tuos ad officium vel communionem ecclesiasticam

ſine conſcientia & aſſenſu tuo quiſquam admittat, aut contra ſententiam tuam canonicè promulgatam aliquis venire præſumat; niſi fortè periculum mortis immineat; aut dum præſentiam tuam habere nequiverint, per alium, ſecundùm formam Eccleſiæ, ſatisfactione præmiſſa, oporteat ligatum abſolvi. Sacrorum quoque canonum auctoritatem ſequentes ſtatuimus ut nullus Epiſcopus vel Archiepiſcopus abſque tuo conſenſu conventus celebrare, cauſas etiam vel eccleſiaſtica negotia in tua dioceſi, niſi per Romanum Pontificem vel ejus Legatum fuerit eidem injunctum, tractare præſumat. Statuentes præterea ut nullus cujuſque ordinis Clericus Eccleſias ſibi conceſſas ad jus tui archiepiſcopatus pertinentes ſine conſcientia & conſenſu tuo ſeu ſucceſſorum tuorum faciat cenſuales, vel in cujuſquam transferat poteſtatem. Et ſi factum fuerit, irritum habeatur. Libertates quoque & immunitates & antiquas & rationabiles conſuetudines Eccleſiæ tuæ conceſſas & hactenus obſervatas, ratas habemus, & eas perpetuis temporibus illibatas permanere ſancimus. Porrò crucem, vexillum Domini, cùm videlicet per tuam dioceſem & epiſcopatus tibi ſubjectos, ante te deferendi fraternitati tuæ licentiam impartimur. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat præfatam Eccleſiam temerè perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, ſeu quibuſlibet vexationibus fatigare, ſed omnia integra conſerventur eorum pro quorum gubernatione ac ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus omnimodis profutura. ſalva ſedis apoſtolicæ auctoritate. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſecularíſve perſona, hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens, contra eam temerè venire tentaverit, ſecundò tertiòve commonita niſi reatum ſuum congrua ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoríſque ſui careat dignitate, reámque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo corpore ac ſanguine Dei & Domini Redemptoris noſtri Ieſu Chriſti aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ ſubjaceat ultioni. Cunctis autem eidem Eccleſiæ ſua jura ſervantibus ſit pax Domini noſtri Ieſu Chriſti; quatenus & hic factum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum judicem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego Alexander catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus ſubſcripſi. Bene valete.

Ego Odo Tuſculanus Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Stephanus Præneſtinenſis Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego frater Iohannes Tituli ſancti Laurentij in Lucina Preſbyter Cardinalis ſubſcripſi.

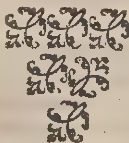
Ego Richardus ſancti Angeli Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Ego Octavianus ſanctæ Mariæ in via lata Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Ego Iohannes ſancti Nicolai in carcere Tulliano Diaconus Cardinalis ſubſcripſi.

Datum Anagniæ per manum Magiſtri Iordani ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Notarij & Vicecancellarij, xv. Kal. Iulij, Indictione ſecunda, incarnationis dominicæ anno MCCLIX. pontificatus verò Domini Alexandri Papæ quarti anno quinto.

Sed quia pro jure quod in Segobricenſi Eccleſia, quam uterque veſtrum ſuæ provinciæ eſſe proponit, aſſerit ſe habere fuit eidem privilegio pro parte tua in audientia publica contradictum, nos Eccleſiæ tuæ jura integra permanere volentes, præſentium tibi auctoritate concedimus ut nullum tibi vel eidem Eccleſiæ tuæ ſuper hujuſmodi jure ad te vel eam in ipſa Segobricenſi Eccleſia, ut ſuprà dicitur, pertinente per idem privilegium generetur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Anagniæ IV. Kalend. Auguſti, pontificatus noſtri anno quinto.

XXI.

Clementis IV. epiſtola de primatu Archiepiſcopi Bituricenſis.

Ex duobus vetuſtiſſimis codicibus manu ſcriptis, uno Bibliotheca Colbertina, altero noſtro.

HUMILIS doctrina magiſtri humiles inſtruxit diſcipulos ſalem & pacem habere, in ſe ſalem, inter ſe pacem, ut pacis lenitas ſalem ſapientiæ mulceat, & ſal ſapientiæ pacis condiat lenitatem. Sunt quoque nonnulli qui zelum amaris contentionibus acuendo, tantùm quæ ſalis ſunt ſapiunt, & corda ſcindente diſcordia, ſub umbra juris ad injuriam decidunt, interdum calumniæ ac injuriarum puteos fodientes, non conſiderantes quòd contentionis puteus relictis contemptui fodit Iſaac alium pro quo non contemnere paſtores, cujus nomen vocatum eſt latitudo, quia reſtringitur caritas contentione diffuſa; & ſic dum artatur contentio, caritas dilaceratur. Vnde cordibus eſt reddenda concordia, ut ſit opus juſtitiæ pax & ſilentium cultus ejus, præſertim in illis qui pennæ columbæ deargentatæ ſibi & ſubditis debent ſplendere pacifici, ſedentes in pulcritudine pacis vel juſtitiæ in tabernaculis fiduciæ ac requie opulenta. Sanè vicinos non latuit & ad multos in longinquo pervenit quantum gravaminis quæſtio de primatia ſuborta Bituricenſi & Burdegalenſi Eccleſiis & earum Prælatis attulerit, & afferret in poſterum, ſi duraret in futurum, tracta de præterito conjectura. Conſueverunt etenim lites eſſe prodigæ, ſumptuum liberales, laborum parcæ, moleſtiæ avaræ quietis & utinam non commotionis & diſcordiæ incentivæ, eò quòd rarò litium jurgia lingua ſilet & judiciorum ſtrepitu mens quieſcit. Hæc autem & aliorum pericula quæ de ipſorum abſentia ſuis Eccleſiis imminebant, venerabiles fratres noſtri Bituricenſis & Burdegalenſis Archiepiſcopi attendentes, ne convaleſcente contentione utraque diutiùs langueret Eccleſia & quandam mortem videretur ingerere vita cauſæ, humiliter petierunt quæſtionem hujuſ-

modi, quam diuturnitas judicij prorogabat, acceleratione providentis breviari; ſuper quo proviſioni ſedis apoſtolicæ omnia jura ſibi & ſuis Eccleſiis competentia commiſerunt. Nos autem conſiderantes quòd in tribus quæ coram Deo & hominibus probata leguntur, concordia fratrum ſpecificatione obtinet primum locum, petitionem oblatam ad gratiam exauditionis admiſimus, illorum deſideria favore benivolo proſequendo. Verùm ne de contingentibus aliquid omittere videamur, mandamus quatenus Prælatorum & Capitulorum Cathedralium Eccleſiarum ejuſdem provinciæ, necnon & in ea Burdegalenſis provinciæ, ſuper præmiſſis requiratis aſſenſum: quo habito, providentiam noſtram noſtra Bulla munitam, quam vobis ſub alia carta mittimus intercluſam, ſolemniter publicetis. Si qui verò, quod non credimus, aſſenſum vobis præſtare noluerint, vos ſuperſedeatis publicationi prædictæ; ſub expreſſo peremptorio termino, quem videritis præfigendum, diſtrictè præcipiatis eiſdem ut perſonaliter, ſi Prælati fuerint, vel ſi alij & ultra quadraginta, per procuratores idoneos noſtro ſe conſpectui repræſentent, proſecuturi coram nobis jus, ſi quod habere contendunt, & reſponſuri parti alteri ſuper iis quæ duxerit proponenda, & ſatisfacturi nihilominus, ſi fortè ſuccubuerint, in expenſis, prout ordo dictaverit rationis.

XXII.

Clementis IV. epiſtola ad Archiepiſcopum & Capitulum Narbonenſe adversùs primatum Archiepiſcopi Toletani.

Ex archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

CLEMENS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei venerabili fratri Archiepiſcopo & dilectis filiis Capitulo Narbonenſi ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Natalis dulcedo patriæ, quæ in amorem ſui perpetuum trahit ſingulos, & allicit univerſos, ac devotionis & fidei veſtræ puritas, qua ſtudetis per Dei gratiam eſſe con-

ſpicui, ut Deo ſitis & Eccleſiæ nobiſque amabiles & accepti, nos juxta divinæ providentiam pietatis apoſtolica præditos dignitate ſollicitant ut qui duximus de provincia veſtra originem, vos & Narbonenſem Eccleſiam, in qua olim ſupremam obtinuimus dignitatem, opportuni favoris benivolentia foveamus, ſed in iis præcipuè quæ vos & illam dignè poſſint à diſpendio præſervare. Sanè, ſicut nobis ſignificare curaſtis, dilectus filius Toletanus Electus nuper à noſtra præſentia ad ſedem Toletanam rediens, per Narbonenſem provinciam ante ſe crucem deferri fecit pro ſuæ libito voluntatis. Cùmque tu, frater Archiepiſcope, præfatum Electum, quàm citò ad Montempeſſulanum provinciæ prædictæ pervenit, ex caritate illa quæ benigna eſt, nec ſapit perperam, ipſum ut à tali deportatione crucis deſiſteret, vel privilegium, ſi quod haberet ſuper hoc, demonſtrare curaret, priùs monitum ac blandis ſermonibus aſſerentem ſe velle illud oſtendere tibi in Eccleſia Narbonenſi, ad ipſam invitari feciſſes, eodem tamen Electo accedente ad illam, tu illuc de Carcaſſona, ubi tunc eras, cum feſtinantia rediiſti, ut perſonam ejus ſpecialiter honorares, & diligenter de crucis deportatione hujuſmodi ſcrutareris. Verùm quia jam nox ſupervenerat, ne ipſum feſſum ex itinere ampliùs fatigares, de hoc uſque in craſtinum tunc proximum ex quadam humanitate quærere diſtuliſti; præſertim quia dixerat quòd in mane ſequenti audire Miſſarum ſolemnia in Eccleſia ipſa volebat, & ſanctorum reliquias, quæ ibidem habentur, cum debita veneratione videre. Porrò ipſe circumvenire cupiens, ut videtur, ſubtiliùs, quod ipſum non decuit, in negotio fratrem ſuum, de nocte cum paucis clam inde recedens, ne tu à dicto Electo de iis poſſes quærere, aut ipſum ſuper deportatione hujuſmodi impedire, ad caſtrum Salſarum hoſpite inſalutato acceſſit. Propter quod tu, qui de tua humanitate invenisti te fore deluſum, non immeritò conturbatus, poſt ipſum nuncios deſtinaſti. Quibus demum inſiſtentibus ut ille à deportatione crucis per provinciam prædictam deſiſteret, vel de allegato ſuper hoc ab eo privilegio fidem faceret, Electus ipſe reſpondit quòd cùm ſibi à ſede apoſtolica ſit indultum ut crucem ante ſe deferri faciat in locis in quibus prædeceſſores ſui eam ante ſe deferri fecerunt, & iidem prædeceſſores il-

lam per dictam provinciam, ut dicebat, deferri fecissent, ipse in deportatione illius tibi & eidem Ecclesiæ nullam irrogabat injuriam, sicque à deportatione ipsa, quantumcunque dicti nuncij rationabiliter super hoc sibi resisterent, aliquatenus desistere non volebat. Quare humiliter petebatis à nobis, ut cùm in eisdem Ecclesia & provincia, propter hoc præsertim quia in eis ab Archiepiscopis Toletanis qui fuerunt pro tempore crux, nisi fortè clandestinè, nunquam deportata recolitur, maximum scandalum & murmur non modicum sit exortum, providere super hoc paterna sollicitudine curaremus. Quia verò easdem Ecclesiam & provinciam ex præmissis & aliis causis quampluribus inseparabilis caritatis amplexamur brachiis, quare de illorum turbatione non indignè concutimur, vexationibus conturbamur, nos anxietati vestræ in hac parte opportunum remedium adhibere volentes, ut per hujusmodi actum ipsius Electi unicum, ac habitum super crucis deportatione processum, vobis ac eisdem Ecclesiæ & provinciæ vestrísque libertatibus nullum in posterum præjudicium generetur, nec dictus Electus vel successores ejus propter hoc in vobis vel vestris successoribus ac dictis Ecclesia & provincia jus primatiæ possessorio vel petitorio vendicare valeant, nisi aliàs legitimè ostensum fuerit & probatum quòd in hujusmodi provincia seu crucis delatione illi jus competat, universitati vestrę auctoritate apostolica ex certa scientia indulgemus; sententias verò & quoscunque processus, si secus à quocunque haberi & ferri contigerit, ex nunc eadem auctoritate omnino carere viribus ac nullius fore decernimus firmitatis. Per indulgentiam tamen & decretum hujusmodi nolumus juri, si quod aliàs Ecclesiæ Toletanæ in præmissis competit, aliquatenus derogari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Viterbij XIII. Kalend. Ianuarij, pontificatus nostri anno secundo.

§*†*§

XXIII.

Ejuſdem Clementis IV. epiſtola ad Electum Toletanum, de eodem argumento.

Ex archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

CLEMENS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto filio Electo Toletano ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Illam dudum concepimus de tua ſinceritate fiduciam, ut cùm benignitatem ſedis apoſtolicæ tibi ad votum repereris gratioſam, ſincerè diligeres quæ in Domino pura mente diligimus, & ab eorum ſollicitè vexationibus abſtineres quorum moleſtiam, utpote noſtri animi pungitivam, tolerare non poſſumus nec debemus. Sed ecce, quod dolenter referimus, contrarium nobis accidit, & de te quod non verebamur evenit; dum tu privilegium amoris præcipui, quod nos ad Narbonenſem habere Eccleſiam bene noſti, ac zelum quo circa eam ex debitæ caritatis affectu ducimur, dedignanter advertere negligens, nobíſque ſaltem, quibus in illa deferre debebas, non deferens, ipſius libertatem quodammodo conatus fuiſti præripere, cùm juriſdictionem primatiæ in illa tibi voluiſti non ſine cujuſdam latentis aſtutiæ ſtudiis vendicare, pro ut ex eo apertè colligitur & manifeſtè videtur quòd, ſicut venerabilis frater noſter Archiepiſcopus & dilecti filij Capitulum Narbonenſe gravi nobis querela monſtrarunt, tu nuper à noſtra præſentia ad Toletanam ſedem rediens, per Narbonenſem provinciam ante te crucem deferri feciſti pro tuæ libito voluntatis; cùmque dictus Archiepiſcopus, quam citò ad Montempeſſulanum ipſius provinciæ perveniſti, ex caritate illa quæ benigna eſt, nec ſapit perperam, te ut à tali deportatione crucis deſiſteres, vel privilegium, ſi quod haberes ſuper hoc, demonſtrare curares priùs monitum, ac blandis ſermonibus aſſerentem te velle illud oſtendere in Eccleſia Narbonenſi, ad ipſam invitari feciſſet, te tandem accedente ad illam, ipſe illuc de Carcaſſona, ubi tunc erat, feſtinanter rediit, ut perſonam

tuam obtentu nostri specialiter honoraret, & diligenter de crucis deportatione hujusmodi scrutaretur. Verùm quia nox jam supervenerat, ipse, ne te fessum ex itinere ampliùs fatigaret, de hoc usque in crastinum tunc proximum ex quadam humanitate quærere distulit; præsertim quia dixeras quòd in mane sequenti audire Missarum solemnia in Ecclesia ipsa volebas, & sanctorum reliquias, quæ ibidem haberentur, cum debita veneratione videre. Porrò ut circumvenires subtiliùs, quod te non decuit, in negotio fratrem tuum, de nocte cum paucis clam inde recedens, ne Archiepiscopus ipse de his posset quærere aut te super deportatione hujusmodi impedire, ad castrum Salsarum insalutato hospite accessisti. Propter quod dictus Archiepiscopus, qui se de sua humanitate invenit esse delusum, non immeritò conturbatus, post te nuncios destinavit: quibus demum insistentibus ut à deportatione crucis per provinciam prædictam desisteres, vel de allegato à te super hoc privilegio fidem faceres, respondisti quòd cùm tibi à sede apostolica sit indultum ut crucem ante te deferri facias in locis in quibus prædecessores tui eam ante se deferri fecerunt, & iidem prædecessores illam per dictam provinciam, ut dicebas, deferri fecissent, tu in deportatione illius eisdem Archiepiscopo & Ecclesiæ nullam irrogabas injuriam, sicque à deportatione ipsa, quantumcunque dicti nuncij rationabiliter super hoc tibi resisterent, aliquatenus desistere non volebas. propter quod in eisdem Ecclesia & provincia, in quibus à prædecessoribus tuis crux, nisi fortè clandestinè, nunquam deportata recolitur, maximum scandalum & murmur non modicum est exortum. Cùm igitur dictam provinciam, de qua duximus originem, & eandem Ecclesiam, in qua supremam obtinuimus dignitatem, inseparabilis caritatis amplexemur brachiis, quare de ipsarum turbatione non indignè concutimur, & vexationibus conturbamur, discretionem tuam rogamus & hortamur attentè, per apostolica sibi scripta mandantes, quatenus ad præmissa debitæ considerationis dirigens animum, hujusmodi tuum processum, quantum est in te, corrigere studeas, & attentare adversùs easdem Ecclesiam & provinciam similia de cetero non præsumas. Nos enim nihilominus eis providisse noveris de apostolicæ plenitudine potestatis, ut

per hunc tuum actum deportatæ crucis unicum ac processum eiſdem Archiepiſcopo & Capitulo eorúmque ſucceſſoribus, Eccleſiæ, ac provinciæ Narbonenſi, ſuiſque libertatibus, nullum in poſterum præjudicium generetur. Per hujuſmodi tamen proviſionem noſtram juri, ſi quod Eccleſiæ Toletanæ in promiſſis competit, nolumus in aliquo derogari. Ceterùm quia levis ſcrupulus tolerabilis læſionis aliquando in grave offenſionis ſcandalum adoleſcit, nos ſtudioſis paternæ caritatis affectibus hujuſmodi quæſtionis, ſi qua ſit, materiam ſopire volentes, diſtrictè tibi præcipiendo mandamus ut ſi forſan, quod non creditur, ex aliquibus Eccleſiæ tuæ privilegiis aut aliàs tibi jus credis competere in præmiſſis, procuratores idoneos ad hoc ſufficienter inſtructos cum privilegiis ipſis ac omnibus juribus & monimentis tuis negotium hujuſmodi contingentibus ad noſtram præſentiam infra Kalendas menſis Auguſti primò futuri, quas tibi & parti alteri ad hoc pro termino peremptorio aſſignamus, deſtinare procures, facturus & recepturus ſuper iis quod ordo dictaverit rationis. Nos autem notum tibi eſſe volumus quòd dictis Archiepiſcopo & Eccleſiæ jus ſuum ſuper hoc proſequentibus, ex tunc in eodem negotio, non obſtante tuæ partis abſentia, quantum de jure fuerit procedemus. Datum Viterbij XII. Kal. Ianuarij, pontificatus noſtri anno ſecundo.

XXIV.

Gregorij X. epiſtola ad Archiepiſcopum Toletanum, de eodem argumento.

Ex archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

VNIVERSIS & ſingulis manifeſtum exiſtat quòd anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, pridie Nonas Aprilis, in præſentia mei Notarij & teſtium ſubſcriptorum, Amatus de Verulis Curſor Domini Papæ apud Petramlatam Gerundenſis diocesis, in domo cujuſdam vocati Gardia, reverendo in Chriſto patri Domino S. Dei grátia Archiepiſcopo To-

letano quandam litteram ipsius Domini Papæ, non vitiatam, non cancellatam, nec abolitam in aliqua sui parte, nec rasuram aliquam continentem, bullatam cum vera bulla pendente cum corda canapis, præsentavit, & per me dictum Notarium legi fecit ipsi Domino Archiepiscopo dictam litteram, tenorem hujusmodi continentem.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri S. Archiepiscopo Toletano salutem & apostolicam benedictionem. Felicis recordationis Clemens Papa prædecessor noster olim audito quòd tu, dum ab apostolica sede ad Ecclesiam Toletanam redires, per Narbonensem provinciam crucem ante te feceras deportari, super eo quòd per hujusmodi unicum tuum actum, & habitum super crucis deportatione processum, venerabili fratri nostro Archiepiscopo & dilectis filiis Capitulo Narbonensi ac provinciæ memoratæ, ipsorúmque Archiepiscopi & Capituli libertatibus, nullum deberet præjudicium generari se asserens providisse, suas sub certa forma litteras tibi dicitur destinasse, per quas tibi suasit quòd hujusmodi tuum processum, quantum in te esset, corrigeres, ac talia in posterum per te prohibuit attentari, districtè præcipiendo nihilominùs per easdem litteras tibi mandans ut si forsan ex aliquibus ejusdem Ecclesiæ Toletanæ privilegiis aut aliàs tibi jus crederes competere in præmissis, procuratores idoneos ad hoc sufficienter instructos cum privilegiis ipsis ac omnibus juribus & munimentis tuis negotium hujusmodi contingentibus infra certum tempus tibi & alteri parti ad hoc pro termino peremptorio assignatum ad sedem apostolicam destinares, facturus & recepturus super iis quod ordo exigeret rationis. Et licèt aliqui procuratores seu excusatores pro parte tua infra dictum tempus in præsentia dicti prædecessoris comparuisse dicantur, quia tamen non fuerunt, ut fertur, sufficienter instructi, procedi non potuit cum eisdem. Quia igitur cordi nobis est ut inter te ac Archiepiscopum, Capitulum, Ecclesiam, & provinciam Narbonensem prædictos omnia in pace procedant, præsertim ut vitatis undique scandalis expeditio instantis Concilij Deo præduce habeatur, & non indignè veremur quòd si contra prohibitionem prædictam aliquid tentaretur, posset inter te ac dictos Archiepiscopum, Capitulum, provinciam, & Ecclesiam Narbonensem materia scandali suscitari, fraternitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur

attentè, quatinus prudenter attendens quòd non decet te prohibitiones apostolicæ sedis contemnere, in deportatione crucis per dictam provinciam contra prohibitionem hujusmodi nil attentes; ita quòd ad tui laudem nominis, & ad obtinendum tibi apostolici favoris augmentum, alienas vitare injurias comproberis, nec super hoc ad præsumptionem meritò tibi quicquam possit impingi. Per hoc tamen juri alterutrius prædictarum Toletanæ seu Narbonensis Ecclesiarum nolumus quoad possessionem vel proprietatem quomodolibet derogare; sed illud nihilominus salvum utrique volumus remanere. super quo ad plenam & celerem justitiam exhibendam parati erimus, cùm ab alterutra ipsarum Ecclesiarum fuerimus requisiti. Datum Lugduni Idus Martij, pontificatus nostri anno secundo.

Qua siquidem lecta, dictus Dominus Archiepiscopus petiit copiam sibi fieri de eadem; & dictus Amatus obtulit eidem copiam, & transcriptum tradidit ejusdem. Quibus peractis, dictus Dominus Archiepiscopus dixit se velle deliberare super istis, & daret post dormitionem responsum. Et post dictam horam, dictus Amatus ad præsentiam dicti Domini Archiepiscopi rediens cum magistro Amelio Officiali Narbonæ, petierunt responsum sibi dari à dicto Domino Archiepiscopo. Et dictus Dominus Archiepiscopus hoc modo respondit eisdem, quòd ob reverentiam Summi Pontificis, & obtentu precum ipsius, & non alterius, in deportatione crucis supersederet usque ad Perpinianum, & ibi deliberatione habita finale daret responsum eisdem de contentis in littera Domini Papæ. Acta fuerunt hæc in dicto castro & loco, in præsentia & testimonio viri magnifici Domini Petri primogeniti Domini Regis Aragonum illustris, & Armandi de Vernages Diaconi, & Berengarij Timberga Notarij publici Narbonæ, testium ad hoc vocatorum, & mei Bernardi Iohannis publici sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate Notarij, qui prædictis omnibus interfui, & mandatus hæc scripsi.

Anno verò eodem, octavo Idus Aprilis, cùm dictus Dominus Archiepiscopus Perpinianum Narbonensis provinciæ venisset, dicti Officialis & Cursor ad ejus accedentes præsentiam, requisiverunt ab eodem certum responsum & finale, ut dixerat se daturum. Ad quæ dictus Dominus Archiepiscopus dixit quòd volebat quòd lit-

tera Papalis iterum sibi exhiberetur. quòd & factum fuit. Et pòst dictus Cursor petiit sibi restitui eandem. Ad quæ dictus Dominus Archiepiscopus dixit quòd ipse dictam litteram poterat & debebat retinere, quia sibi dirigebatur à Domino Papa, & sua intererat ipsam retinere, quia in ea conservabatur jus suum & Ecclesiæ Toletanæ. tamen dixit quòd super hoc deliberaret, & in crastinum responderet. Acta fuerunt proximè dicta die in præsentia Domini Iacobi Dei gratia Regis Aragonum illustris, & Dominorum Petri & Iacobi ejusdem filiorum, & venerabilium Patrum Dominorum Dei gratia Iacobi Oscensis & Berengarij Elnensis Episcoporum, & Domini Guiraudi Abbatis sancti Pauli Narbonæ, & Berengarij Sacristæ Perpiniani, & mei Notarij antedicti.

Et in dicto crastino dictus Cursor veniens cum dicto Officiali ad Dominum Archiepiscopum supradictum, requisiverunt responsum ab eodem; & sibi petiit dictus Cursor restitui litteram antedictam. Ad quæ respondens dictus Dominus Archiepiscopus dixit eisdem quòd ad preces tantùm dicti Domini Papæ, quas pro præcepto habebat, ipse abstineret hac vice à portatione crucis per provinciam Narbonensem; & quia indicta littera reservabatur jus quoad possessionem & proprietatem sibi & Ecclesiæ Toletanæ, litteram retineret, nec eam restitueret, quia sic habebat de consilio quòd facere poterat sine injuria cujuscunque. Dixit tamen quòd ipse esset in Curia, & tunc restitueret dictam litteram ad dicti Domini Papæ voluntatem. Et hæc ultima dicta & facta fuerunt in villa Perpiniani, anno eodem, septimo Idus Aprilis, pontificatus Domini Gregorij Papæ decimi anno secundo, in præsentia & testimonio venerabilium Patrum Domini Iacobi Dei gratia Oscensis Episcopi, & Domini Arnaldi Abbatis Fontisfrigidi, & Domini Arnaldi Cell. . . . . & Domini Berengarij Sacristæ Perpiniani, & religiosi viri Domini Arnaldi de Castronovo Magistri militiæ Templi in Aragonia & Catalonia, & Petri Raimundi Notarij Curiæ Domini Archiepiscopi Narbonæ, & Bernardi de Fontejocosa Domicelli, & mei prædicti Bernardi Iohannis publici sanctæ Romanæ Ecclesiæ auctoritate Notarij, qui prædictis omnibus interfui, & . . . . hæc omnia scripsi, & signo meo signavi.

XXV.

Ioannis XXII. epiſtola ad Iacobum Regem Aragonum, adversùs primatum Toletanum.

Ex Hieronymo Surita in Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus geſtarum, ad annum MCCCXX.

HOC anno Iohannes Regis filius, qui ad Archiepiſcopi Toletani dignitatem evectus fuerat, Ilerdæ Simone Luna Tarraconenſi & Petro Luna Cæſarauguſtano Archiepiſcopis aſſiſtentibus conſecratur. Cùm in eorum antiſtitum provinciis Hiſpaniarum primarij munere fungi Iohannes contenderet, Tarraconenſis & Cæſarauguſtanus indignitate ea commoti, Iohannem eccleſiaſtica cenſura execrantur & populos quà commearat ſacris interdicunt. Rege ipſo Iohannis patre Cæſarauguſtæ conventus agente, Iohannem urbem labari inſignibus obeuntem Petrus Cæſarauguſtanus antiſtes ſui muneris religioniſque pietate defunctus, priſcarum ſanctionum exempla perſequens, eccleſiaſtica execratione devovet. Cùm Rex inſignem injuriam & ignominiam ſe præſente filio impoſitam Pontifici Maximo conqueſtus fuiſſet, de ea re id reſponſum Pontifex reddit, quod non alienum viſum eſt hoc in loco apponere.

Iohannes Epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Iacobo Regi Aragonum illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Perſonam tuam, fili cariſſime, à gratiarum diſtributore omnium adeo gratiis variis novimus illuſtrari quòd dicta & facta hominum ex perſonis ipſorum & aliis circumſtantiis debitis noſti penſare debitè ac de illis recto judicio judicare. Sanè, fili, ſi perſonas venerabilium fratrum noſtrorum Tarraconenſis & Cæſarauguſtani Archiepiſcoporum attenderis diligenter, ſi cauſam quare venerabili fratri noſtro Iohanni Archiepiſcopo Toletano nato tuo infra ipſorum provincias crucem deferenti apoſtolico privilegio non oſtenſo ſe oppoſuerint, & proceſſus aliquos fecerint contra ipſum, profectò quoad perſonas reperies ipſas tibi multiplici vinculo obligatas, propitias, & devotas, quæ

in tuam vel in Archiepiſcopi nati tui prædicti injuriam nihil ex propoſito præſumendum eſt attentaſſe. Cauſam autem reperies zelum quendam Eccleſiarum jura tuendi, & ipſa illibata ſervandi. Ideóque in iſtis ſupponere debet prudentia regia injuriandi prorsùs animum exulaſſe. Quanquam autem gratum noſtris acceſſiſſet affectibus & acceptum quòd fuiſſet inter ipſos Archiepiſcopos de portanda vel non portanda cruce concorditer antea ordinatum, tamen ex quo ſic proceſſum extitit, cùm tam ex parte portantis quàm ex parte reſiſtentium zelus conſervandi jus Eccleſiarum ſibi commiſſarum fuerit, non injuriam alicui irrogandi, ſerenitatem regiam deprecamur attentè ut factum iſtud deducens in rectæ conſiderationis examen, ex hoc animus regius non turbetur, nec affectum immutet ſolitum erga ipſos. Si enim præfatam reſiſtentiam attenderit, ipſam reperiet ad honorem regium pertinere. Et nos proceſſibus factis contra præfatum Toletanum Archiepiſcopum intellectis, de fratrum noſtrorum conſilio in eodem conſiſtorio ipſum à ſententiis contra ipſum latis ad cautelam, cùm de juribus nobis partium non conſtaret, de poteſtatis plenitudine duximus abſolvendum, diſpenſantes cum eo ſuper irregularitate, ſi quam contraxerat, ſe, ut priùs, ſic ligatus divinis officiis immiſcendo, ſibi nihilominus licentiam concedentes ut ſuos familiares poſſit abſolvere & cum ipſis ſimiliter diſpenſare. Quæſtionem autem prædictam ad noſtram duximus audientiam revocandam, partibus, ut occurratur ſcandalis, interdicere intendentes quòd pendente quæſtione hujuſmodi nec Toletanus in dictis provinciis crucem ante ſe deferri facere debeat, nec alij contra ipſum ſententias per conſequens promulgare, niſi mandatum aliud ſedes apoſtolica duceret ordinandum. Per hoc autem neutri partium in poſſeſſione ſeu proprietate volumus nec intendimus præjudicium aliquod generari. Datum Avinione II. Idus Novembris, pontificatus noſtri anno quinto.

§ † § † § † §
:§*:*

XXVI.

XXVI.

Rescriptum Berengarij Episcopi Tusculani ad Eximinum Archiepiscopum Tarraconensem, de controversia primatus Toletani.

Ex archivo Archiepiscopi Tarraconensis.

VENERABILI in Christo Patri Domino Eximino Dei gratia Archiepiscopo Tarraconensi, Berengarius ejusdem miseratione Tusculanus Episcopus, salutem in eo qui est omnium vera salus. Intellecto heri, ex relatione discreti viri Magistri Arnaudi de Cumbis Capellani familiaris venerabilis Patris Domini Iohannis Archiepiscopi Toletani facta in Consistorio, scandalo quod evenit ex portatione crucis ante ipsius Domini Iohannis præsentiam per vestram provinciam Tarraconensem & ex promulgatione sententiarum facta per vos occasione illius, Dominus Noster Summus Pontifex displicentiam habuit inde magnam, eò præsertim, ut dixit, quòd idem Dominus Iohannes in novo ejus adventu in regnum Castellæ ac ingressu provinciæ suæ, & Ecclesiæ Toletanæ devotionem suam sibi, ut verè creditur, divinitus inspiratam nequivit ostendere in Missarum & aliorum celebratione divinorum, cùm prætextu sententiarum illarum organa sua & bene duxerit suspendenda. Sanè ut devotionem suam ipse Dominus Iohannes explicare possit & satisfacere quæ incumbentur, suúmque officium exequi debitè valeat, idem Dominus Noster deliberatione cum fratribus suis habita, de ipsorum consilio, & de plenitudine potestatis, dictum Dominum Iohannem, licèt absentem, à sententiis supradictis & vinculo earundem ad cautelam, si indigebat, absolvit, cùm de jure suo & vestro non constaret eidem, & secum dispensavit super irregularitate, si quam contraxerat se dictis ligatus sententiis immiscendo divinis. Voluit etiam præfatus Dominus Noster quòd ejus auctoritate prædictus Dominus Toletanensis familiares suos & socios, si qui dictas sententias incurrerunt, per se vel per alium absolve-

re valeat, & super irregularitate similiter dispensare. Causam autem vel causas, si quam vel si quas occasione prædicta memoratus Dominus Toletanensis contra vos habere se credit, vel vos etiam contra ipsum vos credatis habere, idem Dominus Noster suo judicio reservavit, & voluit quòd litis cognitione super negotio ipso pendente, neutra partium in præjudicium alterius quicquam audeat attentare, nec ipse Dominus Toletanensis, si eum aliàs per dictam Tarraconensem provinciam transire contigerit, interim portari ante se faciat crucem, & vos non procedatis similiter contra eum. Et prædicta omnia ipse Dominus Noster fecit salvo jure partium & Ecclesiarum Toletanensis & Tarraconensis tam in possessione quam in proprietate, ita quòd per præmissa vel eorum aliquod dictis Ecclesiis vel earum alteri præjudicium nullum fiat. Supradicta autem omnia se præfatus Dominus Noster eidem Domino Toletanensi & vobis per nostras voluit litteras intimari. Datum Avinioni in festo sancti Martini hyemalis anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo, pontificatus sanctissimi Patris & Domini Iohannis divina providentia Papæ XXII. anno quinto.

XXVII.

Ioannis XXII. epistola ad Sacristam & Succentorem Ecclesiæ Barcinonensis, de causa primatus Toletani.

Ex archivo Archiepiscopi Tarraconensis.

IOHANNES Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Sacristæ & Succentori Ecclesiæ Barcinonensis salutem & apostolicam benedictionem. Nuper auditui nostri apostolatus innotuit quòd dum venerabilis frater noster Iohannes Archiepiscopus Toletanensis ad Ecclesiam suam Toletanam accedens, cùm per Cæsaraugustanam & Tarraconensem provincias transitum facere contigisset, & ante se per easdem provincias crucem faceret, uti credens suo jure, deferri, venerabiles fratres nostri Cæsaraugustanensis & Tarraconensis Archiepiscopi, di-

centes id eidem Archiepiſcopo non competere nec licere, præfatum Archiepiſcopum Toletanum, quem propter hoc aſſerebant virtute quarundam conſtitutionum provincialium excommunicationis ſententiam incurriſſe, fecerunt excommunicatum publicè nuntiari. Nos verò dicto Toletano Archiepiſcopo in hac parte providere volentes, ipſum à dicta ſententia excommunicationis de conſilio fratrum noſtrorum abſolvimus ad cautelam, cum eo, quamvis poſt denunciationem hujuſmodi abſtinuiſſe dicatur à divinis, ſuper irregularitate tamen, ſi quam dicta ligatus ſententia celebrando divina vel immiſcendo ſe illis contraxiſſet forſitan, diſpenſando. Et inſuper ut ſcandalis & moleſtationibus quæ poſſent occaſione præmiſſorum oriri ſalubriter obvietur, & pleniùs cognoſcatur de jure partium earundem, præfatum negotium ad noſtrum & apoſtolicæ ſedis revocantes examen, partibus ipſis diſtrictiùs duximus inhibendum ne ipſo pendente negotio in illò præſumant aliquam facere novitatem, ac injungentes dicto Archiepiſcopo Toletano ut interim ab uſu dictæ deferendæ crucis per provincias ſupradictas ſtudeat abſtinere, niſi aliter ſuper hoc per ſedem apoſtolicam fuerit ordinatum, ac mandantes partibus ſupradictis ut infra quindenam reſurrectionis Domini proximè venturæ per ſufficientes ac idoneos procuratores peremptoriè cum omnibus actis, juribus, & munimentis hujuſcemodi negotium contingentibus apoſtolico ſe conſpectui repræſentent, in negotio ipſo legitimè proceſſuri, ac facturi & recepturi quod juſtitia ſuadebit; prout in eiſdem litteris, quas vobis duximus deſtinandas, videbitis contineri. Quocirca diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus & committimus quatenus vos vel alter veſtrum per vos vel per alium ſeu alios litteras antedictas præfatis Archiepiſcopis & eorum cuilibet ex parte noſtra quantocyus præſentare curetis. Diem autem hujuſmodi præſentationis & formam, & quidquid ſuper præmiſſis duxeritis faciendum, nobis per veſtras patentes litteras vel inſtrumentum publicum harum ſeriem continens ſtudeatis fideliter intimare. Datum Avinione XII. Kal. Decembris, pontificatus noſtri anno quinto.

†

XXVIII.

Ejuſdem Ioannis epiſtola ad Archiepiſcopum Tarraconenſem, de eodem argumento.

Ex archivo Archiepiſcopi Tarraconenſis.

IOHANNES Epiſcopus ſervus ſervorum Dei venerabili fratri Archiepiſcopo Tarraconenſi ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Audita nuper diſſenſionis materia quæ inter te & venerabilem fratrem Iohannem Archiepiſcopum Toletanum noſcitur ſuſcitata ratione proceſſuum per te contra eum, quia crucem ante ſe faciebat deferri per Tarraconenſem provinciam, habitorum, volentes in hac parte, ut majoris turbationis præcideretur materia, eidem Toletano Archiepiſcopo providere, à ſententia excommunicationis, ſi quam virtute dictorum proceſſuum ipſe Toletanus forſan incurrerit, de fratrum noſtrorum conſilio eumdem abſolvimus ad cautelam, cum eo nihilominus, quamvis poſt denunciationem proceſſuum ejuſmodi à divinis abſtinuiſſe dicatur, ſuper irregularitate, ſi quam dicta ligatus ſententia divina celebrando vel immiſcendo ſe illis fortè contraxerat, diſpenſando. Negotium ipſum etiam, utrique parti inhibito ne ipſo pendenti præſumant aliquid innovare, ad apoſtolicæ ſedis revocantes examen, diem certam ad comparendum in Romana Curia per ſe vel per procuratores idoneos proceſſuros in dicto negotio partibus ipſis præfigendam duximus, ſicut in litteris apoſtolicis confectis ſuper his pleniùs continetur. Verùm quia, ſicut diſplicenter accepimus, cariſſimus in Chriſto filius noſter Iacobus Rex Aragonum illuſtris, & dilectus filius Alfonſus germanus dicti Achiepiſcopi Toletani, gerentes moleſtè proceſſus tuos hujuſmodi, materiam indignationis inde contra te conceperunt, licèt apud eos proceſſus ipſos, ſicut expedire vidimus, excuſandos, ac eos ut rancorem, ſi quem propterea conceperant contra te, de ſuis tollerent animis inducendos, quia tamen in his te cooperatorem nos habere decet ſollicitum, eapropter fraternitati tuæ ſuadendo conſulimus, & pro ſano conſilio ſuademus, quatenus

vias & modos ſolerter inquiras per quos eoſdem Regem ac filios tibi placare valeas, illorum commotionem excuſationibus blandis & aliàs realiter, quantum cum Deo poteris, prudenter ſtudeas mitigare. Datum Avinioni II. Kal. Ianuarij, pontificatus noſtri anno quinto.

XXIX.

Alia ejuſdem Pontificis epiſtola ad Iacobum Regem Aragonum, de eodem argumento.

Ex archivo Eccleſiæ Tarraconenſis.

IOHANNES Epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Jacobo Regi Aragonum illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Serenitati regiæ ſcripſiſſe meminimus, illam paternis exhortationibus deprecando, ut ſicut eam diſtributor bonorum omnium dono prudentiæ inter alios mundi Principes illuſtrarat, ita recta ponderans ſtatera judicij quòd diſſenſio nuper inter venerabiles fratres noſtros Iohannem Toletanum ex una parte & Cæſarauguſtanenſem ac Tarraconenſem Archiepiſcopos ex altera, occaſione portationis crucis per dictum Toletanenſem in Cæſarauguſtanenſi & Tarraconenſi provinciis, ſuſcitata, cenſenda erat zelo potiùs quo ipſi Archiepiſcopi ad ſuarum Eccleſiarum jura ſervanda tenentur quàm cuiquam injuriandi animo proceſſiſſe, dictorum Cæſarauguſtanenſis & Tarraconenſis proceſſus contra dictum Toletanum ſuper his habitos haberet rationabiliter excuſatos, nec propterea regius animus contra dictos Cæſarauguſtanenſem & Tarraconenſem Archiepiſcopos turbaretur. Verùm licèt ſupponamus indubiè regalem modeſtiam illa circumſpectione vigere quòd animum novit à cujuſvis inordinati odij calore compeſcere, quia tamen antiquæ pacis æmulus illuc nititur maximè virus ſuum diffundere quò magis conſpicit id divinæ majeſtatis oculis diſplicere, eapropter cupientes ejus inſidiis pro viribus obviare, tuámque magnificentiam contra cujuſvis tentationis odioſæ fomitem præmunire, celſitudinem regiam rogamus & hortamur attentiùs precibus iteratis quatenus prudenter attendens quòd

præfati Cæsaraugustanensis & Tarraconensis Archiepiscopi honoris tui ac tuorum fuerunt hactenus, sunt adhuc, & esse cupiunt, in posterum fervidi zelatores, de quibus Celsitudo regia suspicari non debet quòd in tuam quicquam vel tuorum injuriam molirentur, eosdem Archiepiscopos taliter velis pro nostra & apostolicæ sedis reverentia habere super his excusatos quòd à solita Celsitudinis tuæ benevolentia elongatos se propterea non agnoscant. Datum Avinioni XVIII. Kal. Februarij, pontificatus nostri anno quinto.

XXX.

Alia ejusdem Pontificis epistola ad eundem Regem, de eodem argumento.

Ex archivo regio Barcinonensi.

IOANNES Episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Iacobo Regi Aragonum illustri salutem & apostolicam benedictionem. Serenitatis regiæ litteras per dilectum filium Magistrum Petrum de Spelungis Archidiaconum de Algesira in Ecclesia Valentinensi nobis noviter præsentatas solita benignitate recepimus, ac contenta in ipsis & quæ præfatus Archidiaconus proponere voluit intelleximus diligenter. Ad quæ Celsitudini regiæ breviter respondemus quòd circa admissionem postulationis pro qua tua excellentia per litteras & nuntium supplicavit condescendimus votis regiis sicut decenter potuimus, prout circumspectioni regiæ litterarum nostrarum super hoc confectarum series innotescet. Super eo autem quòd celsitudo regia postulabat ut venerabilis frater noster Iohannes Toletanensis Archiepiscopus natus tuus per regna tua crucem ante se deferre posset respondemus quòd istud prompto faciemus animo, si Archiepiscoporum tuorum regnorum consensus accesserit; quem te credimus faciliter, si ad hoc operam dederis, obtinere. Ceterùm idem Archidiaconus, sine litteris & credentia quæ posset comprehendi sub credentia generali, pro parte tua nobis exposuit quòd licèt Fredericus Rex Trinacriæ illustris pro armandis

galeis & gentibus armorum habendis ad regnum tuum certos nuntios destinasset, tu tamen, tanquam devotus Ecclesiæ Romanæ filius, in stabilitate solita perseverans, galeas in dicto regno nec muniri nec armari quomodolibet permisisti. quod profecto nostris non indignè gratum accedit affectibus, & pro quo celsitudini regiæ gratiarum referimus uberes actiones; forétque nobis acceptius admodum, si gentem tuam ad ipsum accedere similiter non sivisses, sicut nec ad carissimum in Christo filium Robertum Regem Sicilię illustrem aliàs permisisti. Adjecit quoque dictus Archidiaconus pro parte regia, ut dicebat, quòd regia Celsitudo multùm expediens reputabat si pro sopiendis & sedandis commotionibus ac guerris inter memoratos Siciliæ & Trinacriæ Reges sedes apostolica, tanquam superior, eosdem Reges ut per se vel per solemnes nuntios comparerent pacis subituri tractatum in aliquo loco congruo & alterutri partium non suspecto, qualem reputabat locum Montispessulani, ad sui præsentiam evocaret. Ad quod etiam respondemus, quòd, sicut tua sublimitas non ignorat, aliàs dicto Regi Trinacriæ super mittendis ad nostram præsentiam nuntiis sæpius scripsimus, téque id ipsum sibi frequenter suasisse credimus; sed ipse obturatis auribus exhortationes contemnens hujusmodi, nec misit nuntios, nec rescripsit, quin imò, quod est deterius, contra conventiones & pacta aliàs multa firmitate vallata filium suum primogenitum in Regem coronare de facto non expavit, Ecclesiarum insulæ Siciliæ bona occupavit, personas ecclesiasticas præsumptuosa temeritate opprimens, & quantum est in eo, suæ subjugans tyrannicæ servituti, ad earum jura & bona extendens damnabiliter manus avidas & rapaces; nec his contentus, ut fertur, velut in reprobum sensum datus, & venundatus ut faciat malum, ad invadendum & occupandum Vrbem & terras Ecclesiæ ausu nefario conflare dicitur vires suas. Sed speramus in illo qui superbis consuevit resistere quòd sibi sua iniquitas mentietur, nec perficere poterit quod mente tam superba præsumptuosè tractavit. Propter quod, fili carissime, expediens non videtur quòd nos filio adeo indevoto, sic extra limites posito rationis, sic se contra matrem suam & dominam temerè extollentem, debeamus scribere; qui dum esset

in ipsius gratia, dum ab ea ut prædilectus filius tractaretur, sic subitò ab ejus devotione discessit, sic repentè in hostem de filio est conversus, ut nec ejus acquiesceret monitis, qui dum tractaretur ut prædilectus filius, ejus salutaria monita spernere non expavit. Sed si tu, fili, à tanto posses ipsum devio revocare, Deo gratum & nobis acceptum esset admodum, & pro pace inter ipsum & Regem Siciliæ præfatum reformanda vel Avenioni vel in Comitatu Venaisini curaremus operosum studium & studiosam operam adhibere. Datum Avinioni XII. Kal. Iulij, pontificatus nostri anno quinto.

XXXI.

Mandata sive instructiones quas Iacobus Aragoniæ Rex dedit Simoni de Pulchro loco, in causa Archiepiscopi Toletani.

Ex archivo regio Barcinonensi.

IACOBUS Dei gratia Rex Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ, & Corsicæ, Comésque Barcinonæ, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vexillarius & Capitaneus generalis, dilecto Consiliario nostro Simoni de Pulchro loco salutem & dilectionem. Scire vos volumus nos scribere Domino Summo Pontifici per litteram nostram quam vobis mittimus cum præsenti, cujúsque formam, ut inde certior efficiamini, vobis in schedula mittimus præsentibus interclusam. Et quia cordi nostro vehementer inest & plurimùm affectamus ut contenta in ipsa littera à Domino Papa obtinere possimus, mandamus & dicimus vobis expresè quatenus perspectis tenore dictæ litteræ & causis in ea contentis, præsentata per vos dicta littera nostra Domino Papæ prædicto, supplicetis ei multùm intentè ex nostra parte, cum prædictis causis & aliis quibus poteritis, ut dignetur honorabili Toletanensi Archiepiscopo nostro carissimo filio gratiam concedere in schedula expressatam, & in hoc sollicitam curam & diligentiam ostendatis. Si verò vellet concedere de portatione crucis & non de Palleo, nihilominus gratiam de

portanda cruce recipiatis. Si autem neutrum concedere vellet, ad ultimum, ubi aliud non possetis, supplicetis quòd saltem ipsam concedat gratiam dum assensus Archiepiscoporum interveniat subscriptorum. Quo casu rescriptum apostolicum inde obtineatis & habeatis ab eo, & etiam aliud rescriptum inductivum cum efficacia ad Archiepiscopos ipsos ut consentiant gratiæ supradictæ. Sed & si etiam prædictam gratiam cum ipsa conditione concedere nollet, supplicetis sibi quòd cum rescripto suo velit efficaciter inducere Archiepiscopos Tarraconensis & Cæsaraugustanensis Ecclesiarum ut consensum præbeant gratiæ supradictæ per ipsum Dominum Papam memorato Archiepiscopo filio nostro faciendæ. Et exponatis dicto Domino Papæ inter alia quòd ex præmissis honorabit plurimùm nos & filium nostrum prædictum, & pro gratia habebimus speciali, prout pleniùs & honorificentiùs ac diligentiùs hæc exponere poteritis coram eo. Et si aliquid concesserit præmissorum, inde rescriptum apostolicum obtinere & habere curetis. Datum Gerundæ quarto Nonas Augusti anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo primo.

XXXII.

Ejusdem Regis epistola ad Ioannem XXII. de qua mentio facta est in superioribus mandatis.

Ex archivo regio Barcinonensi.

SANCTISSIMO ac beatissimo in Christo Patri & Domino Domino Iohanni divina providentia sacrosanctæ Romanæ & universalis Ecclesiæ Summo Pontifici, Iacobus Dei gratia Rex Aragonum, Valentiæ, Sardiniæ, & Corsicæ, Coméſque Barcinonæ, & præscriptæ Romanæ Ecclesiæ sacro-sanctæ Vexillarius, Ammiratus, & Capitaneus generalis, ejus humilis devotúsque filius, pedum oscula beatorum. In rescriptivo rescripto à vestra beatitudine nobis misso per discretum Petrum de Speluncis Archidiaconum Algeziræ in Ecclesia Valentinensi ad sacram vestram præsentiam per nos pro subscriptis

& aliis pridie destinatum, inter cetera, super supplicatione nostra, ut honorabilis carissimus filius noster Iohannes Toletanensis Archiepiscopus per regna nostra crucem ante se deferre posset, taliter vestra respondit benignitas, quòd illud prompto facietis animo, si Archiepiscoporum regnorum nostrorum consensus accesserit, quem creditis nos faciliter, si ad hoc operam dederimus, obtinere. Super quo, Beatissime Pater, paternis affectibus excitati sanctitati vestræ rescribimus, ab illa votivum obtentum fiducialiter expectantes, quòd cùm memoratus Archiepiscopus fuerit divina gratia & vestri ministerio ad præscriptæ dignitatis fastigia sublimatus, cujus archiepiscopatus limitationes Tarraconensis & Cæsaraugustanensis provinciarum regnorum nostrorum absque medio conjunguntur, appetit in nobis paternus ferventis dilectionis affectus quòd Archiepiscopus antedictus posset regna & terras nostras aliquotiens ingredi, possemúsque cum eo & ipse nobiscum beneficio mutuæ visionis refici & præsentialiter consolari. Hoc autem absque vestræ beatitudinis gratia nequit commodè aliqualiter explicari. Nam etsi Archiepiscopus ipse regna nostra intraverit & incesserit absque cruce, Capitulum & alij de sua Ecclesia Toletana, intendentes jus esse ipsius Ecclesiæ, ut fertur, id ad magnum dedecus ejusdem Ecclesiæ, manifestum præjudicium, & diminutionem notabilem reputarent, imponeréntque Archiepiscopo antedicto quòd suo tempore, quo sperabant Ecclesiam exaltari, eam esse depressam ac læsam assererent & gravatam. Si verò cum cruce, Tarraconensis & Cæsaraugustanensis Ecclesiarum prædictarum Archiepiscopi hæc leviter non sufferrent; quin imò tenentes hoc juris non esse Archiepiscopi Toletanensis & subinferri in suarum Ecclesiarum præjudicium manifestum, ad sui juris conservationem facerent quæque possent, insurgeréntque inde scandala, ut audivistis vice alia contigisse, nec ad consentiendum delationi crucis præfatorum Archiepiscoporum, licèt jam aliàs collocuti cum ipsis fuerimus & operam sollicitam dederimus, potuimus animos inclinare, nec etiam consentire voluerunt hujusmodi gratiæ, si fieret per benignitatem vestram nostro filio memorato. Non valentes igitur absque cordis gravitate portare quin aliquoties, ut præfertur, dicti filij nostri, ex

ſuis meritis amantiſſimi nobis, præſentia conſolemur, ſupplicamus apoſtolicæ bonitati quatenus ob honorem noſtrum nobis ac dicto nato noſtro ſpecialem gratiam facientes, cuilibet præjudicio proprietatis ſeu poſſeſſionis dictarum Tarraconenſis & Cæſarauguſtanenſis provinciarum, quod nos ſicut & Prælati earum evitaremus, nec modo aliquo ſufferremus, opportunis remediis plenè proviſo, memoratum Archiepiſcopum Toletanenſem benignitate apoſtolica honorando, ſibi ad vitam tantùm dignetur concedere ut eo veniente, ſtante, & exeunte in regnis & terris noſtris, crucem ante ſe deferri facere & Pallio uti poſſit. Tenebimus autem ex hoc, benigniſſime Pater, quo honoraveris nos & dictum cariſſimum natum noſtrum gratia ſpeciali, prout eſtis eum hactenus ſpecialibus gratiis & favoribus proſecuti, & adveniet noſtris affectibus ſummè gratum. Et quia dilectum Conſiliarium noſtrum Simonem de Belloloco Militem ad pedes ſanctitatis veſtræ per nos & inclytum ac cariſſimum primogenitum & generalem procuratorem noſtrum Infantem Alfonſum jam pro aliis deſtinatum circa hæc fecimus informatum, apoſtolica velit clementia ſuis relatibus in præmiſſis adhibere indubitabiliter firmam fidem. Qui univerſa diſponit, prælectam perſonam veſtram ad ſua ſancta ſervitia conſervet incolumem plenis annis. Datum Gerundæ quarto Nonas Auguſti anno Domini milleſimo trecenteſimo vigeſimo primo.

Vide Marianam lib. XV. *cap.* XVII. *& ſeq.*

XXXIII.

Acta proteſtationis Ioannis Archiepiſcopi Toletani pro conſervatione juris ſui.

Ex archivo Archiepiſcopi Tarraconenſis.

IN nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Amen. Anno ab ejus nativitate milleſimo trecenteſimo vigeſimo tertio, indictione ſexta, pontificatus ſanctiſſimi Patris & Domini Domini Iohannis Papæ vigeſimi ſecundi anno octavo, menſe Octobris, die Martis vigeſima quinta die

mensis ejusdem, in præsentia nostrorum Notariorum & testium subscriptorum adhæc specialiter vocatorum & rogatorum, dum Reverendus in Christo Pater & Dominus Dominus Iohannes Archiepiscopus Toletanus, Hispaniarum Primas, ac regni Castellæ Cancellarius, de sua provincia versùs regnum Valentiæ pro suis negotiis expediendis ibi, sicut dicebat, cum cruce erecta transiret, constitutus in fine dictæ suæ provinciæ, ut dicebatur, & juxta principium diocesis Valentinensis provinciæ Tarraconensis, in via qua itur de villa Reguera Conchensis diocesis prædictæ provinciæ Toletanæ ad locum qui vocatur septem aquas dictæ diocesis Valentinensis, præsentibus ibidem Reverendis Patribus Dominis Raymundo Valentino Episcopo prædictæ provinciæ Tarraconensis & fratre Sancio Episcopo Segobricensi provinciæ Cæsaraugustanensis, qui præfatum Dominum Archiepiscopum venerant recepturi, post quandam auctoritatem sacræ scripturæ per eum propositam & expositam, idem Dominus Archiepiscopus dixit quòd inter ceteros Prælatos sanctæ matris Ecclesiæ ipse magis tenebatur esse obediens Domino Nostro Summo Pontifici & apostolicæ sedi, à quibus magna receperat munera gratiarum, & statim per me Bernardum Notarium publicum infrascriptum publicè legi mandavit quoddam transsumptum quarundam litterarum apostolicarum sub nomine supradicti Domini Iohannis Papæ vigesimi secundi, scriptum in papyro, cujus tenor infrà proximè describetur. Quo transsumpto sic publicè lecto, supradictus Dominus Archiepiscopus in continenti per me præfatum Bernardum Notarium publicè legi mandavit quandam schedulam protestationis scriptam similiter in papyro, cujus etiam tenor inferiùs continetur, requirens nos ipsos Notarios ut de lectione & publicatione prædictarum literarum apostolicarum & protestationis ad suam & Ecclesiæ suæ Toletanæ cautelam conficeremus sibi publicum instrumentum. Et immediatè supradictus Dominus Raymundus Episcopus Valentinus per Raimundum Ferrarij Notarium suum loco nostrum Notariorum publicè legi mandavit quandam aliam schedulam alterius protestationis scriptam similiter in papyro, cujus etiam tenor inferiùs continetur, requirens etiam Dominus Episcopus prædictus nos Notarios ipsos ut de protestatione hujus-

modi daremus ſibi publicum inſtrumentum. Qua ſchedula lecta,& requiſitione facta per eundem Dominum Epiſcopum Valentinum, ſupradictus Dominus frater Sancius Epiſcopus Segobricenſis nomine ſuo & Eccleſiæ ac nomine Eccleſiæ Cæſaraugustanæ, cujus ſuffraganeus eſt, in eundem modum ſicut Dominus Valentinus Epiſcopus extitit proteſtatus, requirens nos etiam Notarios ipſos modo quo ſuprà. Quibus proteſtationibus memoratus Dominus Archiepiſcopus contradixit. Et ipſi Domini Epiſcopi proteſtati fuerunt ut ſuprà. Et idem Dominus Archiepiſcopus non conſenſit proteſtationibus eorum. Tenor autem tranſſumpti litterarum apoſtolicarum de mandato ipſius Domini Archiepiſcopi, ut prædictum eſt, publicè lecti, per omnia talis eſt.

Iohannes Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Nuper auditui noſtri apoſtolatus innotuit quòd dum venerabilis frater noſter Iohannes Archiepiſcopus Toletanus ad Eccleſiam ſuam Toletanam accedens, cùm eum per Cæſaraugustanenſem & Tarraconenſem provincias tranſitum facere contigiſſet,& ante ſe per eaſdem provincias crucem faceret, uti credens ſuo jure, deferri, venerabiles fratres noſtri Cæſaraugustanenſis & Tarraconenſis Archiepiſcopi, dicentes id eidem Archiepiſcopo non competere nec licere, præfatum Archiepiſcopum Toletanum, quem propter hoc aſſerebant virtute quarundam conſtitutionum provincialium excommunicationis ſententiam incurriſſe, fecerunt excommunicatum publicè nuntiari. Nos verò dicto Toletano Archiepiſcopo in hac parte providere volentes, ipſum à dicta ſententia excommunicationis de conſilio fratrum noſtrorum abſolvimus ad cautelam, cum eo, quamvis poſt denuntiationem hujuſmodi abſtinuiſſe dicatur à divinis, ſuper irregularitate tamen, ſi quam dicta ligatus ſententia celebrando divina vel immiſcendo ſe illis contraxiſſet forſitan, diſpenſando. Et inſuper ut ſcandalis ac turbationibus quæ poſſent occaſione præmiſſorum oriri ſalubriter obvietur, & pleniùs cognoſcatur de jure partium earundem, præfatum negotium ad noſtrum & apoſtolicæ ſedis revocantes examen, partibus ipſis diſtrictiùs inhibemus ne ipſo pendente negotio in illo præſumant aliquam facere novitatem, ac injungentes dicto Archiepiſcopo Toletano ut interim ab uſu deferendæ crucis per provincias ſupradictas ſtudeat abſtinere, niſi aliter ſuper hoc per ſedem

apostolicam fuerit ordinatum, ac mandantes partibus supradictis ut post quindenam resurrectionis Domini proximè venturam per sufficientes & idoneos procuratores peremptoriè cum omnibus actis, juribus, & munimentis hujusmodi negotium contingentibus apostolico se conspectui repræsentent, in negotio ipso legitimè processuri, ac facturi & recepturi quod justitia suadebit. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrarum absolutionis, revocationis, inhibitionis, injunctionis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Avinione XII. *Kalend. Decembris, pontificatus nostri anno quinto.*

Item tenor protestationis per ipsum Dominum Archiepiscopum factæ per omnia talis est.

Noverint universi præsentis publici instrumenti seriem inspecturi quòd cùm ad nos Iohannem miseratione divina Toletanum Archiepiscopum, Primatem Hispaniarum, & regni Castellæ Cancellarium, & nostram Ecclesiam Toletanam in Tarraconensi & Cæsaraugustanensi ac aliis Hispaniæ provinciis jura primatiæ ac deferendæ crucis vigore privilegiorum Papalium pleno jure pertinere noscantur, nósque & prædecessores nostri ex longævo illis juribus simus usi, quamquam dudum nobis per dictas provincias transitum facientibus & ad nostram Ecclesiam Toletanam accedentibus dicti Archiepiscopi süper prædictis contra nos novitates seu processus attentaverint de facto potiùs quam de jure, sicque sanctissimus Dominus Noster Papa Iohannes XXII. dictum negotium citatis partibus ad se revocaverit, nobísque ad sedandum scandalum inhibuerit ne interim in dictis provinciis crucem coram nobis faceremus deferri, ut patet per ejusdem rescriptum nobis per tabelliones repræsentatum, quod incipit sic, Iohannes &c. Et finit &c. Cùm igitur nos Ioannes Archiepiscopus prædictus in itinere constituti dictam provinciam Tarraconæ nunc intremus, ad civitatem Valentiæ ex certis causis accedere intendentes, ac volentes mandatis prædictis apostolicis obedire, necnon nos & prædictam nostram Ecclesiam Toletanam in & super prædictis, ut tenemur, servare indemnes, eapropter à dicta delatione crucis ex causa dictæ inhibitionis seu reservationis & ex debito obedientiæ abstinemus, protestantes ex causis prædictis expressè nomine nostro & dictæ nostræ To-

letanæ Ecclesiæ quòd nonobstantibus his, nullum nobis nec Ecclesiæ nostræ Toletanæ prædictæ tam in proprietate quàm in possessione seu quasi in supradictis nunc vel in futurum præjudicium generetur.

Item tenor protestationis per ipsum Dominum Episcopum Valentinum factæ de verbo ad verbum talis est. *Et Reverendus Pater Dominus Raymundus divina providentia Valentinus Episcopus in præsentia Notariorum & testium prædictorum protestationi prædictæ per Reverendum Patrem Dominum Iohannem divina providentia Toletanum Archiepiscopum superiùs factæ non consentiit; imò nomine suo & Ecclesiæ Valentinæ, & nomine etiam Tarraconensis Ecclesiæ metropolitanæ ipsius Ecclesiæ Valentinæ, eidem & contentis in ea contradixit specialiter & expressè in his scriptis, in quantum faciunt contra provinciam Tarraconensem, & negando nomine quo suprà ipsum Dominum Archiepiscopum Toletanum jus primatiæ in dicta provincia Tarraconensi habere, protestatus fuit de omni jure Tarraconensis Ecclesiæ & provinciæ ejusdem tam super proprietate quam super possessione, cui Tarraconensi provinciæ seu juri suo tam super dicta proprietate quàm possessione nullum per dictam protestationem seu contenta in ea præjudicium generetur, sed sit & maneat in omnibus & per omnia sibi salvum. Protestationem autem præsentem petiit & requisivit idem Dominus Episcopus poni in fine protestationis prædictæ ad memoriam futurorum, & sibi fieri & tradi publicum instrumentum per alphabetum divisum de omnibus & singulis superiùs lectis & protestatis ad conservationem juris Ecclesiæ Tarraconensis & provinciæ supradictæ.*

Acta fuerunt hæc in via prædicta, præsentibus venerabilibus & discretis viris Dominis Boneto de Rivopullo Canonico Ilerdensi Iuris utriusque Doctore, Bernardo Luy Canonico Barchinonensi Doctore. Decretorum Bernardo Archidiacono de Gualdesazaria in Ecclesia Toletana, Guillelmo Richerij Archidiacono sanctæ Engratiæ in Ecclesia Oscensi, Georgio de Saluciis Canonico Toletano, Vgone de Pallares Canonico Vicensi, Alphonso Iohannis Magistro Scholarum Ecclesiæ Segobiensis, Garcia Petri Abbate secularis Ecclesiæ sanctæ Columbæ in Ecclesia Seguntinensi, & Iohanne Alphonsi Cantore Talaverensi in Ecclesia Toletana prædicta, ac nobilibus vi-

ris Sancio Sancij de Monton, Iohanne Fernandi de Vargas, Martino Didaci de Toleto, Roderico Lupi, ac Martino Didaci de ſupradicta villa Rachenæ ſcutiferis, & multis áliis tam Clericis quàm laicis, teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis.

Et ego Iacobus Iohannis Rogerij de Aqua Mundula Gaietanenſis diocesis publicus apoſtolica auctoritate Notarius omnibus & ſingulis ſupradictis unà cum Notario & teſtibus vocatus interfui, ipſáque in hac petia de corio propria manu ſcripſi, & in publicam formam redegi, meóque ſigno conſueto ſignavi, ab eiſdem Dominis Archiepiſcopo & Epiſcopis requiſitus.

Signum mei Bernardi de Fonte Subdecani ſanctæ Mariæ de Talaveria Toletanæ diœceſis apoſtolica auctoritate Notarij publici, qui prædictis omnibus & ſingulis vocatus & requiſitus interfui unà cum Notario & teſtibus ſupradictis, die, menſe, anno, & loco præfixis, & hic meum ſignum aſſuetum requiſitus appoſui in teſtimonium præmiſſorum.

XXXIV.

Bulla Benedicti XIII. qua provinciam Narbonenſem eximit à juriſdictione primatiæ Bituricenſis.

Ex archivo Archiepiſcopi Narbonenſis.

BENEDICTUS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabili fratri Epiſcopo Anicienſi, & dilectis filiis ſancti Saturnini Tholoſanenſis ac ſancti Andreæ Avinionenſis diocesum monaſteriorum Abbatibus, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Iuſtis petentium deſideriis libenter annuimus, illáque favore proſequimur opportuno. Hodie ſiquidem quædam à nobis emanarunt litteræ tenorem qui ſequitur continentes. BENEDICTUS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Super cunctas orbis Eccleſias obtinentes, licèt immeriti, diſponente Domino principatum, de ipſarum ſtatu ſalubriter dirigendo juxta paſtoralis officij debitum

tum sollicitè cogitamus; & ut summotis quibuslibet dissensionum materiis, pacis & quietis amœnitate lætentur, libenter partes nostræ sollicitudinis adhibemus. Cùm itaque, sicut accepimus, venerabilis frater noster Petrus Archiepiscopus Bituricensis, asserens se Primatem & Patriarcham Aquitaniæ, ac prætendens in provinciam Narbonensem jus primatiæ & patriarchatus habere, illúdque & aliàs juridictionem in ea exercere nitatur, nos cupientes omnem dissensionis materiam, quæ occasione præmissorum inter eundem Archiepiscopum & venerabilem fratrem Franciscum Archiepiscopum Narbonensem Camerarium nostrum forsitan orta est, ac inter eos & eorum successores posset in posterum exoriri, penitùs amputare, & paci & quieti Archiepiscopi & provinciæ Narbonensis prædictorum providere, attendentes quoque quòd Ecclesia Narbonensis & provincia prædictæ inter ceteras illarum partium notabiles & ab antiquo insignes existunt, & quòd ex erectione Ecclesiæ Tholosanensis & ejus civitatis, diocesis, & provinciæ, quæ de dicta provincia Narbonensi tunc existebant, in metropolitanam per felicis recordationis Iohannem PP. XXII. prædecessorem nostrum facta, non modicè gravatæ sunt, ex iis & aliis certis rationabilibus causis animum nostrum moventibus in hac parte præfatum Archiepiscopum Narbonensem & successores suos Narbonenses Archiepiscopos & eorum suffraganeos, necnon Ecclesiam, civitatem, diocesim, & provinciam Narbonensem, ac quascunque personas tam ecclesiasticas quàm seculares eisdem Archiepiscopo ac Ecclesiæ Narbonensi mediatè vel immediatè subjectas, aut aliàs degentes in eis, si & in quantum indigent, ab omni jure primatiæ & patriarchatus & cujuscunque superioritatis, omníque jurisdictione, dominio, & potestate dicti Archiepiscopi Bituricensis & successorum suorum quorumcunque Archiepiscoporum Bituricensium, necnon Decani & Capituli ac Ecclesiæ Bituricensis, si forsan in eosdem Archiepiscopum Narbonensem pro tempore existentem, seu Ecclesiam, civitatem, diocesim, & provinciam Narbonensem, aut personas prædictas, præfati Archiepiscopus, Decanus, Capitulum, vel Ecclesia Bituricensis jus hujusmodi primatiæ, patriarchatus, vel superioritatis cujuslibet jurisdictionem, dominium, seu potestatem aliquam obtineant vel obtinere

possent quacunque de causa, etiam dicta Ecclesia Bituricensi vacante, motu proprio, non ad alicujus super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, auctoritate apostolica, ex certa scientia & apostolicæ potestatis plenitudine prorsùs perpetuò eximimus & penitùs liberamus, districtiùs inhibentes eidem Archiepiscopo Bituricensi & ejus successoribus ac Decano & Capitulo prædictis & eorum cuilibet tam conjunctim quàm divisim ne etiam dicta Ecclesia Bituricensi vacante in Archiepiscopum & successores, Ecclesiam, civitatem, diocesim, & provinciam Narbonensem, & personas prædictas jurisdictionem, dominium, seu potestatem aliquam, etiam prætextu hujusmodi juris primatiæ, patriarchatus, vel cujusvis alterius superioritatis, exercere vel aliàs sibi vindicare quoquomodo præsumant, ac decernentes ex nunc irritum & inane si secus super iis à quoquam quavis auctoritate contingerit attentari. Nonobstantibus quibuscunque constitutionibus apostolicis, ac statutis & consuetudinibus Ecclesiarum prædictarum, etiam juramento, confirmatione apostolica, & quacunque firmitate alia roboratis, & quibuslibet privilegiis, indulgentiis, & litteris apostolicis generalibus vel specialibus quibusvis personis sub quacunque verborum forma à sede apostolica concessis, etiamsi de illis & eorum totis tenoribus de verbo ad verbum habenda esset præsentibus mentio specialis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ exemptionis, liberationis, inhibitionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum apud Pontem Sorgiæ Avinionensis diocesis Kalendis Septembris, pontificatus nostri anno nono. CUM autem, sicut exhibita nobis postmodum pro parte dicti Francisci Archiepiscopi petitio continebat, ipse dubitet se & alios in dictis litteris contentos contra tenorem litterarum ipsarum indebitè molestari, nos ejusdem Francisci Archiepiscopi in hac parte supplicationibus inclinati, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum per vos, vel alium, seu alios eisdem Francisco Archiepiscopo & aliis in dictis litteris contentis efficacis defensionis præsidio assistentes,

non permittatis eoſdem contra tenorem litterarum ipſarum ab aliquibus indebitè moleſtari, moleſtatores hujuſmodi, cujuſcunque ſtatus vel conditionis exiſtant, etiamſi pontificali præfulgeant dignitate, quotieſcunque expedierit, auctoritate noſtra per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo, invocato ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Nonobſtantibus tam felicis recordationis Bonifacij PP. VIII. prædeceſſoris noſtri, quibus cavetur ne quis extra ſuam civitatem & dioceſim, niſi in certis exceptis caſibus, & in illis ultra unam dietam à fine ſuæ dioceſis ad judicium evocetur, ſeu ne judices & conſervatores à ſede deputati prædicta extra civitatem & dioceſim in quibus deputati fuerint, contra quoſcunque procedere, ſive alij vel aliis vices ſuas committere, aut aliquos ultra unam dietam à fine dioceſis eorundem trahere præſumant, & de duabus dietis in Concilio generali, ſeu quòd de aliis quàm de manifeſtis injuriis & violentiis & aliis quæ judicialem indaginem exigunt, pœnis in eos, ſi ſecùs egerint, & in id procurantes adjectis, conſervatores ſe nullatenus intromittant, ac de perſonis ultra certum numerum ad judicium non vocandis, quàm aliis conſtitutionibus apoſtolicis contrariis quibuſcunque, ſeu ſi aliquibus communiter vel diviſim à præfata ſit ſede indultum quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non poſſint per litteras apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi & eorum perſonis, locis, ordinibus, & nominibus propriis mentionem, & qualibet alia dictæ ſedis indulgentia generali vel ſpeciali, cujuſcunque tenoris exiſtat, per quam præſentibus non expreſſam vel totaliter non inſertam veſtræ juriſdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, & de qua cujuſque toto tenore de verbo ad verbum in noſtris litteris habenda ſit mentio ſpecialis. Ceterùm volumus & apoſtolica auctoritate decernimus quòd quilibet veſtrum proſequi valeat articulum etiam per alium inchoatum, quamvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quòdque à data præſentium ſit vobis & cuilibet veſtrum in præmiſſis omnibus & eorum ſingulis cœptis & non cœptis, præſentibus & futuris, perpetuata poteſtas & juriſdictio attributa; ut eo

vigore eáque firmitate possitis in præmissis omnibus cœptis & uon cœptis, præsentibus & futuris, & pro prædictis procedere, ac si prædicta omnia & singula coram vobis cœpta fuissent, & jurisdictio vestra & cujuslibet vestrum in prædictis omnibus & singulis per citationem vel modum alium perpetrata legitimum extitisset. Constitutione prædicta super conservatoribus & alia qualibet in contrarium edita nonobstante. Datum apud Pontem Sorgiæ Avinionensis diocesis Kalendis Septembris, pontificatus nostri anno nono.

XXXV.

Bulla Benedicti XIII. qua Narbonensem provinciam eximit à jurisdictione primatiæ Viennensis.

Ex archivo Archiepiscopi Narbonensis.

BENEDICTUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Aniciensi & dilectis filiis sancti Saturnini Tolosani ac sancti Andreæ Avinionensis diocesum monasteriorum Abbatibus salutem & apostolicam benedictionem. Iustis petentium desideriis libenter annuimus, illáque favore prosequimur opportuno. Hodie siquidem quædam à nobis emanarunt litteræ, tenorem qui sequitur continentes. BENEDICTUS EPISCOPUS servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romani Pontificis providentia circumspecta nonnunquam acta per eum revocat & immutat, prout rerum & temporum qualitas exigit, & id conspicit in Domino salubriter expedire. Dudum siquidem, sicut accepimus, felicis recordationis Calixtus PP. II. & quidam alij Romani Pontifices prædecessores nostri nonnullas provincias tunc expressas, quarum una provincia Narbonensis existit, Archiepiscopo pro tempore existenti & Ecclesiæ Viennensi in jure primatiæ subjugarunt, ac dictum Archiepiscopum in eas & earum singulas voluerunt & statuerunt & etiam ordinarunt jus primatiæ perpetuò obtinere, & quòd in eis Romani Pontificis, etiam sede apostolica

vacante, vices ageret, conventus ſynodales indiceret, & negotia eccleſiaſtica diffiniret. Nos igitur ad Eccleſiam & dictam provinciam Narbonenſem, quæ inter ceteras illarum partium utique notabiles & inſignes exiſtunt, & quas gerimus in viſceribus caritatis, dirigentes apoſtolicæ conſiderationis intuitum, illáſque volentes honoribus decorare condignis ac favoribus proſequi gratioſis, ſubjugationem, ſtatutum, & ordinationem hujuſmodi, & eorum effectum, quoad Eccleſiam & provinciam Narbonenſem prædictas ac Archiepiſcopum Narbonenſem pro tempore exiſtentem & ejus ſuffraganeos & eorum ſucceſſores duntaxat, motu proprio, non ad alicujus ſuper hoc nobis oblatæ petitionis inſtantiam, auctoritate apoſtolica ex certa ſcientia penitùs perpetuò revocamus, caſſamus, & irritamus, ac nullius deinceps volumus eſſe roboris vel momenti; & nihilominus Archiepiſcopum, Eccleſiam, & provinciam, ac ſuffraganeos, & ſucceſſores prædictos, ſi & in quantum indigent, ab omni jure primatiæ & alia qualibet ſuperioritate, juriſdictione, dominio, & poteſtate Archiepiſcopi Viennenſis pro tempore exiſtentis & officiariorum ſuorum quorumcunque penitùs perpetuò eximimus & etiam liberamus; decernentes ex nunc irritum & inane quidquid contra tenorem præſentium à quoquam quavis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ revocationis, caſſationis, mutationis, voluntatis, exemptionis, liberationis, & conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum apud Pontem Sorgiæ Avinionenſis dioceſis Kal. Septembris pontificatus noſtri anno nono. CùM AUTEM, ſicut exhibita nobis poſtmodum pro parte venerabilis fratris Franciſci Archiepiſcopi Narbonenſis Camerarij noſtri petitio continebat, ipſe dubitet ſe & alios in dictis litteris contentos contra tenorem litterarum ipſarum indebitè moleſtari, nos ejuſdem Franciſci Archiepiſcopi in hac parte ſupplicationibus inclinati, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus quatenus vos vel duo aut unus veſtrum per vos vel alium ſeu alios eiſdem Franciſco Archiepiſcopo & aliis in dictis litteris contentis efficacis defenſionis præ-

ſidio aſſiſtentes, non permittatis eoſdem contra tenorem litterarum ipſarum ab aliquibus indebitè moleſtari; moleſtatores hujuſmodi, cujuſcunque ſtatus vel conditionis exiſtant, etiamſi pontificali præfulgeant dignitate, quotieſcunque expedierit, auctoritate noſtra per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo; invocato ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Nonobſtantibus tam felicis recordationis Bonifacij VIII. prædeceſſoris noſtri, quibus cavetur ne quis extra ſuam civitatem & diœceſim niſi in certis exceptis caſibus & in illis ultra unam dietam à fine ſuæ diœceſis ad judicium evocetur, ſeu ne judices & conſervatores à ſede deputati prædicta extra civitatem & diœceſim in quibus deputati fuerint contra quoſcunque procedere ſive alij vel aliis vices ſuas committere aut aliquos ultra unam dietam à fine diœceſis eorundem trahere præſumant, & de duabus dietis in Concilio generali, ſeu quòd de aliis quàm de manifeſtis injuriis & violentiis & aliis quæ judicialem indaginem exigunt, pœnis in eos, ſi ſecus egerint, & in procurantes adjectis, conſervatores ſe nullatenus intromittant,. ac de perſonis ultra certum numerum ad judicium non vocandis, quàm aliis conſtitutionibus apoſtolicis contrariis quibuſcunque, ſeu ſi aliquibus communiter vel diviſim à præfata ſit ſede indultum quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non poſſint per litteras apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto hujuſmodi & eorum perſonis, locis, ordinibus, & nominibus propriis mentionem, & qualibet alia dictæ ſedis indulgentia generali vel ſpeciali, cujuſcunque tenoris exiſtat, per quam præſentibus non expreſſam vel totaliter non inſertam veſtræ juriſdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, & de qua cujúſque toto tenore de verbo ad verbum in noſtris litteris habenda ſit mentio ſpecialis. Ceterùm volumus & apoſtolica auctoritate decernimus quòd quilibet veſtrum proſequi valeat articulum etiam per alium inchoatum, quàmvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quòdque à data præſentium ſit vobis & cuilibet veſtrum in præmiſſis omnibus & eorum ſingulis cœptis & non cœptis, præſentibus & futuris, perpetuata poteſtas & juriſdictio attributa; ut eo vigore eá-

que firmitate possitis in præmissis omnibus cœptis & non cœptis, præsentibus & futuris, & pro prædictis procedere ac si prædicta omnia & singula coram vobis cœpta fuissent, & jurisdictio vestra & cujuslibet vestrum in prædictis omnibus & singulis per citationem vel modum alium perpetrata legitimum extitisset. Constitutione prædicta super conservatoribus & alia qualibet in contrarium edita nonobstante. Datum apud Pontem Sorgiæ Avinionensis diocesis Kalend. Septembris, pontificatus nostri anno nono.

XXXVI.

Bulla Martini V. qua Narbonensem provinciam eximit jurisdictioni Archiepiscopi Viennensis.

Ex archivo Archiepiscopi Narbonensis.

MARTINUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Aniciensi & dilectis filiis sancti Saturnini Tolosani ac sancti Andreæ prope Avinionem monasteriorum Abbatibus salutem & apostolicam benedictionem. Iustis petentium desideriis libenter annuimus, illáque favore prosequimur opportuno. Hodie siquidem quædam à nobis emanarunt litteræ tenorem qui sequitur continentes. MARTINUS Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Sanctorum patrum gesta in melius sæpius immutata recensentes, illámque præstabilem nobis præducem prosequentes sententiam, qua prudens antiquorum auctoritas honores disponi providit pro gradibus dignitatum, quotiens in dissidium fratrum, quos nobis in partem sollicitudinis evocavit altissimus, quicquam per sedem apostolicam gestum vergere comperimus, id reformatione subducimus accommoda, dignum ducentes ut illi quos invicem non modò collatæ dignitatis coæquat identitas, verùm etiam ipsa lex pares reddit, nusquam sub efferendæ in alterutrum majoritatis specie dissideant, sed in ceterorum exemplum illam cum omni sinceritate studeant prosequi, quam etiam exteriùs edocere tenentur, viam pacis. Accepimus siquidem quòd olim felicis recordationis Calix-

tus PP. II. & nonnulli alij Romani Pontifices prædecesſores noſtri nonnullas provincias tunc expreſſas, de quarum numero provincia Narbonenſis exiſtit, Archiepiſcopo pro tempore exiſtenti & Eccleſiæ Viennenſi in jure primatiæ ſubjugarunt, ac dictum Archiepiſcopum in eas & earum ſingulas voluerunt, ſtatuerunt, & etiam ordinarunt expreſsè jus primatiæ perpetuò obtinere, ſic etiam quòd in eis idem Archiepiſcopus vices Romani Pontificis, etiam ſede apoſtolica vacante, ageret, conventus ſynodales indiceret, & eccleſiaſtica negotia diffiniret. Nos autem cernentes & ad debitæ conſiderationis reducentes examen quanta per hoc inter Viennenſem & Narbonenſem Archiepiſcopos exiſtentes pro tempore paretur odiorum materia pariter & fomentum, quibus viam præcludere commodius exiſtere dinoſcitur quàm illorum futuram expectare ſævitiam, cupientéſque ſuper iis ut Eccleſia prædictáque provincia Narbonenſis, quæ largiente Domino plurimùm ſunt inſignes, inde remedium tandem ratione prævia recipiant unde tam diutinam ſtatui ſuo derogationem ſibi ſenſerant irrogatam, providere, ex præmiſſis & certis aliis rationabilibus cauſis ad id animum noſtrum moventibus ſubjugationem, ſtatum, & ordinationem hujuſmodi cum toto eorum effectu, etiamſi ſuper iis & eorum occaſione lis ubicunque pendeat ſeu remanſerit indeciſa, quoad Eccleſiam & provinciam ac Archiepiſcopum Narbonenſem pro tempore exiſtentem prædictos, ejúſque ſuffraganeos, & eorum ſucceſſores duntaxat, motu proprio, non ad alicujus nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, auctoritate apoſtolica penitùs revocamus, caſſamus, & irritamus, ac nullius decernimus eſſe roboris vel momenti, & nihilominus Archiepiſcopum, Eccleſiam, & provinciam Narbonenſem, necnon ſuffraganeos & ſucceſſores prædictos, ab omni jure primatiæ & alia qualibet ſuperioritate, juriſdictione, dominio, & poteſtate Archiepiſcopi Viennenſis pro tempore exiſtentis & officiariorum ſuorum quorumcunque penitùs perpetuò eximimus & etiam liberamus, decernentes illos ſedi apoſtolicæ immediatè ſubjacere, ac ex nunc irritum & inane quidquid contra tenorem præſentium à quoquam quavis auctoritate ſcienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ revocationis,

caſſationis, irritationis, exemptionis, liberationis, & conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Conſtantiæ II. Idus Aprilis, pontificatus noſtri anno primo.

CUM autem, ſicut exhibita nobis pro parte venerabilis fratris noſtri Franciſci Archiepiſcopi Narbonenſis petitio continebat, ipſe dubitet ſe & alios, quibus litteræ ſuffragantur eædem, contra earundem tenorem indebitè moleſtari tempore procedente, nos ejuſdem Franciſci Archiepiſcopi hac in parte ſupplicationibus inclinati, diſcretioni veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus quatinus vos vel duo aut unus veſtrum per vos vel alium ſeu alios eiſdem Franciſco Archiepiſcopo & aliis in dictis litteris contentis adversùs Archiepiſcopos Viennenſes qui fuerint pro tempore & quoſlibet alios efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes non permittatis eoſdem conjunctim vel diviſim contra tenorem litterarum ipſarum ab aliquibus indebitè moleſtari, moleſtatores hujuſmodi, cujuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis exiſtant, etiamſi pontificali præfulgeant dignitate, quotienſcunque expedierit, auctoritate apoſtolica per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo, invocato ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Nonobſtantibus tam fe. rec. Bonifacij PP. VIII. prædeceſſoris noſtri, quibus cavetur ne quis extra ſuam civitatem & dioceſim, niſi in certis exceptis caſibus, & in illis ultra unam dietam, à finè ſuæ dioceſis ad judicium evocetur, ſeu ne judices & conſervatores à ſede deputati prædicta extra civitatem & dioceſim in quibus deputati fuerint contra quoſcunque procedere, ſive alij vel aliis vices ſuas committere, aut aliquos ultra unam dietam à fine dioceſis eorundem trahere præſumant, & de duabus dietis in Concilio generali, ac de perſonis ultra certum numerum ad judicium non evocandis, quàm aliis conſtitutionibus apoſtolicis contrariis quibuſcunque, ſeu ſi aliquibus communiter vel diviſim à præfata ſit ſede indultum quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari aut extra vel ultra certa loca ad judicium evocari non poſſint per litteras apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto ejuſmodi &

eorum perſonis, locis, ordinibus, & nominibus propriis mentionem, & qualibet alia dictæ ſedis indulgentia generali vel ſpeciali, cujuſcunque tenoris exiſtat, per quam præſentibus non expreſſam vel totaliter non inſertam veſtræ juriſdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, & de qua cujúſque toto tenore de verbo ad verbum in noſtris litteris habenda ſit mentio ſpecialis. Ceterùm volumus & apoſtolica auctoritate decernimus quòd quilibet veſtrum proſequi valeat articulum etiam per alium inchoatum, quamvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quòdque à data præſentium ſit vobis & cuilibet veſtrum in præmiſſis omnibus & eorum ſingulis cœptis & non cœptis, præſentibus & futuris, perpetuata poteſtas & juriſdictio attributa, ut eo vigore atque firmitate poſſitis in præmiſſis omnibus cœptis & non cœptis præſentibus & futuris & pro prædictis procedere ac ſi prædicta omnia & ſingula coram vobis cœpta fuiſſent, & juriſdictio veſtra & cujuſlibet veſtrum in prædictis omnibus & ſingulis per citationem vel modum alium perpetuata legitimum extitiſſet. Conſtitutione prædicta ſuper conſervatoribus & alia qualibet in contrarium edita nonobſtante. Datum Florentiæ IV. Kalend. Septembris, pontificatus noſtri anno ſecundo.

Vide Odoricum Raynaldum ad annum 1418. §. 33.

XXXVII.

Epiſtola illuſtriſſimi viri Laurentij Suarezij à Figueroa & Corduba, Ducis Feriæ, ſcripta ad illuſtriſſimum virum Garſiam Loaïſam Archiepiſcopum Toletanum, de cauſa primatus Toletani.

Ex archivo Eccleſiæ Tarraconenſis.

LA venida de ſu mageſtad à eſta ciudad ſerà de grande contentamiento para todos eſtados, y la inſtancia que ſe le harà para que celebre Cortes la mas apretada que ſeà poſſible, aun que à mi parecer no ſon de provecho para lo

general de la provincia, ni à ſu mageſtad en particular, ſi no es haſiendo muy de eſpacio, y que todo ſalga por juſticia, ſin uſar de los medios que en las paſſadas ſe ſeguieron. Pues ſobre eſto tengo eſcr to à ſu mageſtad lo que verà vueſtra ſenoria illuſtriſſima.

Aunque V. S. illuſtriſſima tiene bien ſabidas las preeminencias de ſu dignidad y coſas de ſu Igleſia deſde el principio d'ella, como tan verdadero ſervidor ſuyo he querido acordarle lo que aca ſe puede offreſcer à cerca del traer cruz, inſignia tan devida al Arçobiſpo de Toledo que el ir ſin ella pareceria en Eſpaña coſa tan agena como verle con capa y eſpada; aun que huvo otras vezes grandes differencias, y particularmente el año de 1320. entre el Infante Don Iuan Arçobiſpo de Toledo hijo tercero del Rey Don Iayme ſegundo de Aragon y los Arçobiſpos de Tarragona y Saràgoça; loſquales viendo que el Infante Don Iuan queria uſar de las ceremonias de Primado, hizieron proceſſo contra el, aun que huvo demandas y reſpueſtas; y vino à parar en haver deſcomulgado el Arçobiſpo de Toledo; aun que con grande ſentimiento del Rey, que favorecia la parte de ſu hijo; y en que parecia que el Papa no eſtava perſuadido de la razon del Arçobiſpo de Toledo, antes fue medianero en amanſar al Rey y reduzirle en gracia con los Arçobiſpos de ſu Reyno; y el de Toledo huvo de recibir abſolucion ad cautelam, *ſin que per entonces ſe ſacaſſe otra reſolucion. Parece que eſte Infante dexo el arçobiſpado de Toledo por el de Tarragona; y ſi no fueſſe por que la ambicion de andar con cruz por los reynos de ſu padre le movieſſe, o algunas otras razones de rompimento con Caſtilla, era increyble. Cuento lo particularmente Surita en el libro 6. de ſus Anales en la vida del Rey Don Iayme el ſegundo año 1320. capitulo 37. fol. 40.*

El ſegundo fue entre el Arçobiſpo Don Iuan de Contreras y el Vicario general de Tarragona en auſencia del Obiſpo, yendo à tratar pazes entre Caſtilla y Aragon, y haviendo hecho ſu aſſiento en Agreda lugar de Caſtilla del obiſpado de Tarraſſona. Pero ſe venia à ſentir eſto mas quando por ocaſion de los tratos paſſava el Arçobiſpo Don Iuan de Contreras à Tarraſſona, y entonces ſe opuſo el Arçobiſpo de Saragoça como Metropolitano de la provincia, y requirio al Arçobiſpo de Toledo paraque no uſaſſe de aquella ceremonia ny de otra ninguna de Primado, pre-

tendiendo que las provincias eran divisas sin que por ningun drecho pudiesse el Metropolitano de una debaxo de ningun titulo entremeterse en cosa que fuesse superioridad en la otra. Por parte del Arçobispo de Toledo se pretendia lo que V.S. illustrissima tendra visto y considerado, que no sera necessario bolver à referir. Esta question se vino à encender de manera que Don Dalmao Arçobispo de Saragoça salio à la defensa de su dignidad en virtud de los Statutos provinciales del Arçobispo Don Pedro de Tarragona y de Don Pedro de Luna Arçobispo de Saragoça, que tuvo las primeras differencias con el Infante y Arçobispo de Toledo Don Iuan. El Arçopispo Don Iuan de Contreras dexo de acudir mas à Tarrassona por escusar estas contiendas, y por otras cosas dexo la junta, y bolvio à Castilla; como lo cuenta el mismo Surita en la vida del Rey Don Alonso 5. año 1432. en el libro 14. de los sinco libros primeros de la segunda parte de sus Anales cap. 8. fol. 208.

Parece que en las primeras differencias, en tiempo del Infante, el Arçobispo de Tarragona se fundava en la pretention que tenia, y que toda via dura en quanto el nombre de Primado de las Españas, y el de Saragoça, que era nuevamente levantado en Metropolitano, en que los Arçobispos no se reconoscan unos à otros.

La ultima vez que yo tenga noticia de haver los predecessores de V.S. illustrissima querido proceder por el drecho del Primado, fue en tiempo del Cardenal Fray Francisco Ximenez, con ocasion de haver preso los Alcaldes de Corte un fulano Ribers, si no me acuerdo mal, por haverlo leydo mas à de 20. años, y pretendido librarse por ser de Corona o orden sacro; y para esto dio sus letras Don Alonso de Fonseca Arçobispo de Santiago; y durante la differencia, en virtud del drecho de Primado despachò letras el Cardenal Fray Francisco Ximenes iniviendo al Arçobispo Don Alonso y à los Alcaldes; loqual tomò el Arçobispo de Santiago asperamente, y respondiò por escrito un libello (que assi le llama el Maestro Albar Gomez en su historia) muy offensivo contra el de Toledo; que dize le diò el Cardenal Don Gaspar de Quiroga, que entonces era Presidente de Italia, o à lo menos lo servia; y parece que saliò con la suya; aun que siempre retuvo esta pretencion con su grande animo el Cardenal Fray Francisco dexando en su testamento à su Iglesia una cruz de plata, laqual dize que truxo levan-

tada por los arçobispados de Sevilla, Granada, y Saragoça, si no me engano.

Esta provincia es muy observante de sus ceremonias, y especialmente de aquellas que les parece que son prerogativas. Y es esto de manera que governando esta provincia el Prior Don Fernando, y queriendo los Superiores de la Orden de la Merced visitar el convento desta ciudad, que tenia harta necessidad d'ello, se pusieron en armas, favorecidos de todo el pueblo; de tal manera que el Prior mando sacar artilleria para batir el monasterio, y lo dexo despues de hazer por escusar mayores inconvenientes. El qual exemplo, aun que de tan poca sustancia y razon, he querido proponer à V. S. illustrissima, para que infiera lo que sera en cosas mayores. Si por ventura estuviesse vaco algun patriarcado en esta sazon, se podrian quitar los inconvenientes; y seria muy possible ne se haver buelto à proveher el de las Indias, que se erigio, segun he entendido, paraque no baxasse de dignidad Don Fernando Ninyo, quando fue promovido à la Iglesia de Siguença, vendria aqui muy en su lugar.

La afficion me escusara de hablar en cosas de su professìon de V. S. illustrissima y tan agenas de la mia. De su prudencia sera mirarlo todo con tiempo, que el que ha corrido despues que el Rey nuestro senor, que Dios nos guarde, esta breve, que los negocios universales hauran embaraçado à V. S. illustrissima, sin aplicarse à los proprios. Nuestro señor &c. En Barcelona à 20. de Octubre 1598.

XXXVIII.

Garsiæ Loaïsæ responsio ad superiorem epistolam.

Ex eodem archivo Ecclesiæ Tarraconensis.

HE *recebido oy una de V. S. illustrissima, y leydola con mucho gusto mio, por venir llena de letras y historia, y por la merced que me haze en avisarme del rigor observante de essa nacion en sus ceremonias, que, quando ay estava, lo vi, y lo he leydo en sus historias; y Surita les ha*

dañado harto para esto, porque es tenacissimo en esta materia; y aun que yo le soy afficionado mucho, en llegando à fueros y à competencias y guerras de Castilla y Aragon va desvaratissimo. Y todo esto de la primacia havia leydo en el, y lo de la cruz. Y esto de Aragon ha tenido dos estados. Vno es, quando tenian sus Reyes à parte de Castilla; y entonces en spiritual ny temporal no querian reconocer ninguna superioridad, sino lo que era dentro de su reyno. y ansi fue Portugal. Otro es, quando se ha juntado con Castilla. Las competencias del Infante Don Iuan y de Don Iuan de Contreras fueron en el primer tiempo. Mas despues que el Rey Catholico juntò estas Coronas, entro sin ninguna competencia el Cardenal Don Pedro Gonçales de Mendoça, y traxo cruz levantada por todas essas Coronas. Y lo que toca al Cardenal Don Francisco Ximenez, fue querer usar de jurisdiccion, sino insinia de Primado. Y el drecho que Toledo tiene à esto, no lo quiero escrivir aqui, sino embiar à V. S. illustrissima lo que ha algunos años que escrivi sobre esta materia en una recopilacion que hize de los Concilios de España; y por ser el libro grande, embio esse quaderno, paraque V. S. illustrissima se entere de lo que ay en esto, y vea con quan poca razon se le puede estorvar al Arçobispo de Toledo traher esta insignia, estando estos reynos unidos. Y si su magestad me manda yr con el, esto tiene mejor remedio, que yo no tengo Palio, ni soy Arçobispo, sino electo. y no puedo traher cruz aora hasta que me venga el Palio, que no se quando verna. y tengo à los de esse reyno por tan puestos en razon que la possession que tiene esta dignidad (como consta del Arçobispo Don Pedro Gonçalez) no se la quitaran quando yo tuviera Palio. Assi el señor Archiduque Alberto passò por ay sin cruz, per no haver tomado Palio. Beso à V. S. illustrissima las manos por la merced que me ha hecho en avisarme d'esto; que aunque lo havia pensando, no tan particularmente. Y quando huviera alguna competencia sobre esto, el tomar el Palio (que no se quando vernà) havia de ser en mi provincia, y lo podia differir viniesse ay hasta que boluiesse su magestad aca.

Muy bien acabò V. S. illustrissima lo que toca à su estado ay con grande valor y prudencia; y assi espero que hara lo de Opol, pues ay tanta razon y justicia.

Su magestad esta en san Lorenço, y ha passado al bosque de Balseyn, y de alli à Segovia, y esta de buelta, y como

ſano y rezio todo lo anda pueſto. De le nueſtro ſeñor la vida que deſſeamos, y guarde à V. S. illuſtriſſima. En Madrid à 30. de Octubre 1598.

El Arçobiſpo de Toledo.

XXXIX.

Epiſtola R. P. Ioannis Marianæ, de privilegiis Archiepiſcopi Toletani, ad Raimundum Vilam.

Ex eodem archivo Eccleſiæ Tarraconenſis.

Reſpueſtas del Padre Mariana à las preguntas del Doctor Ramon Vila.

A la primera y ſegunda.

OCHO obiſpados tiene eſte arçobiſpado de Toledo, es à ſaber,

1. El de Cordoua,
2. El de Segovia,
3. El de Cartagena,
4. El de Siguença,
5. El de Oſma,
6. El de Cuenca,
7. El de Iaën,
8. El de Valladolid.

} Obiſpados ſuffraganeos de Toledo.

Tenia tanbien el obiſpado de Palencia. Pero paſſaronle los años paſſados al arçobiſpado de Burgos. Demas d'eſtos tiene por ſuffraganeo el Abad de Alcala la Real, el qual tiene aſſiento y voz en los Concilios provinciales de eſta provincia. Avia aſſi miſmo el Abad de Valladolid. Pero mudoſe aquella abadia en obiſpado.

Con eſto ſe reſponde à la primera y ſecunda preguntas.

A la tercera pregunta.

En eſta provincia no ay obiſpado ninguno exempto immediato à la ſede apoſtolica. El de Burgos antiguamente lo era. Pero ya ſe mudo en arçobiſpado. El de Lugo fue en tiempo de Godos, antes que Eſpaña ſe perdieſſe, arçobiſpado; como lo refiere Vaſeo libro 1. capitulo 20. y la nueva hiſtoria de Eſpana libro 5, capitulo 9. quedole adelante à lo que en-

tiendo ser obispado exempto, pero despues del Concilio de Trento sess. 24. de reform. cap. 2. *Oy esta ya sujeto al arçobispado de Santiago, y se cuenta entre sus suffraganeos.*

A la quarta y quinta preguntas.

El Arçobispo de Toledo no tiene superioridad ninguna sobre los otros Arçobispos de este reyno, ni puede castigar à ninguno d'ellos, ni à sus subditos, ni visitar las otras diocesis; ni ay appellacion para este arçobispado de las otras provincias, ny de sus Obispos. Solo tiene nombre de Primado, y lleva la cruz levantada, aunque en esto no lo consienten todos los Obispos. En los Concilios generales tiene assiento antes de los otros Arçobispos, aun que sean mas antiguos. De que ay Bullas en la santa Iglesia de Toledo; y en la dicha nueva historia se ponen dos en el libro 20. capitulo 14. Item en las Cortes del reyno y Consejo de Estado precede à todos los demas, aunque el Arçobispo no sea Cardenal; y ansi entiendo se guardo en las Cortes generales que en esta ciudad de Toledo se juntaron por mandado del Emperador Don Carlos.

Con esto se responde à la quarta y quinta preguntas.

A la sexta pregunta.

El Arçobispo de Toledo nunca llama à ningun otro Arçobispo, ni algun otro Obispo de otra provincia, sino solo sus suffraganeos, quando haze Concilio provincial. Verdad es que si se hiziesse Concilio national, le tocaria llamallos à todos como Primado. Pero por las differencias y pleytos que ay sobre esta primacia, no todos obedecerian.

A la 7. 8. 9. y 10. preguntas.

Los suffraganeos de Sevilla son

1. El de Caliz,
2. El de Guadix,
3. El de Canaria,
} Obispados suffraganeos de Sevilla.

Granada tiene solos dos suffraganeos, es à saber,

1. El de Malaga,
2. El de Almeria.
} Obispados suffraganeos de Granada.

El de Burgos tiene por suffraganeos

1. El de Pamplona,
2. El de Calahorra,
3. El de Palencia.
} Obispados suffraganeos de Burgos.

y este ultimo de poco aca, despues que Valladolid lo hizieron obispado.

El arçobispado de Santiago tiene por suffraganeos los Obispos de

1. Salamanca

1. *Salamanca*	Obiſpados ſuffraganeos de Santiago.
2. *De Avila,*	
3. *De Plaſencia,*	
4. *De Lugo*	
5. *De Aſtorga*	
6. *De Zamora*	
7. *De Orenſe*	
8. *De Tuy*	
9. *De Vadajoz*	
10. *De Mondoyedo*	
11. *De Coria*	
12. *De Ciudad Rodrigo*	
13. *De Leon*	
14. *De Oviedo.*	

El ultimo en otro tiempo fue arçobiſpado en tiempo del Rey Don Alonſo el Magno. Vaſeo libro primero capitulo 21. *Pero ya no lo es, aun que me dizen que toda via es exempto. Con eſto ſe reſponde à las quatro preguntas poſtreras* 7. 8. 9. y 10.

Iuan de Mariana.

EPISTOLA

ad clarissimum virum

HENRICVM VALESIVM,

De tempore quo primùm in Galliis suscepta est Christi fides.

PETRVS DE MARCA

ARCHIEPISCOPUS TOLOSANUS

clarissimo & eruditissimo viro

HENRICO VALESIO

S. P. D.

RATULOR tibi & Ecclesiæ universæ ob eam quam in vertenda & ornanda Eusebij historia ecclesiastica operam posuisti juxta Cleri Gallicani desiderium. Illam quippe acris ingenij solertiam, maturiorísque judicij vim cum summa eruditione conjunctam, quam in editione Ammiani & Excerptorum Polybij Senatui literatorum olim probaveras, nunc feliciùs exeruisti in majoris momenti historia, tum à vitiis lectionum, tum ab interpretum hallucinationibus purganda, egregiis denique in difficiliores locos adhibitis commentariis illustranda. Rerum ecclesiasticarum origines indefessa diligentia perquisitas descripsit Eusebius; sed usus quandoque oratione ex genio Orientalium perplexa, aliquando verò propter linguæ morúm-

que ignorationem minùs intellecta; quem singularis eruditionis tuæ luce, apertis vetustatis ecclesiasticæ arcanis, civilis quoque, quando res exigebat, patefecisti. Ex quo voluptatem cepi maximam; non solùm propter illam, quæ mihi communis futura est cum probis & eruditis viris, ex ea lectione hauriendam doctrinæ copiam; sed quòd studio decessoris mei Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani, viri pietate & eruditione quondam celeberrimi, ad hoc opus arduum perficiendum te accinxisti; cujus sedem cùm possideam, reddendarum tibi gratiarum nomen, quod successione contraxi, his literis solvere necessum putavi.

I. Ceterùm antè quàm ultima manus ponatur editioni quæ nunc sub prælo fervet, monendum te duxi, in dissertatione nostra de Primatu Lugdunensi, quæ in Appendice ad Concilium Claromontanum tomo XXVI. Conciliorum edita est, nos quædam adnotasse numero CV. CVI. & CVIII. illius exercitationis ad epistolam Lugdunensium Christianorum quam exhibet Eusebius lib. V. hist. cap. I. Πανήγυριν enim illam, quæ Lugduni habebatur quando supplicia sunt á martyribus exacta sub Antonino, de conventu trium Galliarum intelligendam scripsi; quem ex sexaginta populis conflatum docuit Strabo, cujus mentem explicui num. CIII. eúmque cum loco Taciti emendato composui. Tentavi quoque Gregorij Turonensis testimonium de martyribus Athanacensibus cum illa apud Eusebium narratione conciliare. Denique lapsu Rufini & Christophorsoni observato, locum epistolæ illius insignem, de prehensione martyrum, & de

interrogatione facta à Tribuno cohortis quæ tendebat Lugduni, unà cum urbis magistratibus, non infeliciter, ut puto, interpretatus sum. Quæ tamen severiori judicij tui censuræ submitto.

II. Finem faciebam huic epistolæ, quando me patriæ & tuendæ veritatis amor, Lugdunensium martyrum occasione, pupugit & adegit ut apud te paucis conquererer de injuria Gallis facta, non ab exteris quidem, sed à nostratibus; qui reconditioris & à vulgo semotioris, qua pollent, doctrinæ cupidine illecti, veritatem, quæ in propatulo est, velut in puteo latentem sibi quærendam putarunt. Galliis quippe detrahunt quam Æthiopibus & Indis sciunt ab Apostolis ipsis exhibitam Evangelij prædicandi curam; ac si florentissimæ & vicinæ nationes capiti gentium Romæ, quam sanguine suo Petrus & Paulus consecrarunt, remotissimis illis extràque Romanum Imperium sitis regionibus posthabitæ fuissent. Alia fuit mens Apostolorum, qui Gallias in fide erudiendas statim post adventum in Italiam susceperunt. Beatus quippe Lucas à Pauli comitatu discedens, magistri sui mandato se contulit in Gallias; ubi præcipuum fidei prædicandæ studium impendit. Deinde per Italiam & Dalmatiam in eodem opere industriam suam præstans, in Macedoniam, eodem functurus officio, se recepit. Auctorem habemus locupletem hujus narrationis Epiphanium, qui hæresi LI. quod diximus de Luca testatur, uno ex LXX. discipulis, cui munus Evangelij prædicandi creditum ait: Κηρύττει πρῶτον ἐν Δαλματίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ· ἀρχὴ

ἢ ἐν τῇ Γαλλίᾳ. idque ipse primùm in Dalmatia, Gallia, & Italia, ac Macedonia præstitit; sed in Gallia præ ceteris, vel si malis, *principium verò in Gallia.* Principium fecisse prædicationis in Gallia, sive potiorem ejus curam gessisse, disertissimè testatur. Duplici quippe significatione hæc verba exponi possunt, ἀρχὴ ἢ ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Quòd autem *primùm* in Dalmatia prædicasse dicatur, ad solam Dalmatiam referendum non est, sed ad Galliam etiam, atque Italiam; habita ratione Macedoniæ, in qua erudienda *demum* laboravit. Quæ dictio fortasse restituenda est in contextu, ut sit quod respondeat τῷ *primùm*. Sícque illud τὸ *primùm* non impediet quin significet ultimis verbis Epiphanius principium operæ suæ Lucam posuissè in Gallia. Excipiunt viri eruditi, nescire se ab ullo veterum auctorum prodita quæ scripsit Epiphanius. Scilicet. Sed non ideo minùs sunt vera quæ gesta refert. Petivit ille suam narrationem ex vetustiori scriptore, quo, ut plerisque aliis, caremus. Fortasse ex Hegesippo illud hauserat, qui in pandendis Ecclesiarum originibus se exercuit. Extabat integrum opus Hegesippi, non solùm Eusebij, sed etiam Hieronymi temporibus, atque adeo Epiphanij. Supererat quoque Georgij Syncelli ætate, qui ejus auctoris fragmentum profert in Chronico, aliud à fragmentis quę recitat Eusebius. Graviùs doleo de viri illius eruditissimi tibíque ac mihi quondam amicissimi glossemate; qui in Animadversionibus ad eum Epiphanij locum, vim testimonij illius nobis adimere conatur. De Gallia enim Cisalpina loqui Epiphanium notat. Scilicet apud illum aucto-

rem Ciſalpinam Galliam intelligimus, quæ nulla tunc erat ab ipſis Auguſti temporibus, qui novam provinciarum Imperij diviſionem inſtituit. Amovit ab Italia nomen Galliarum, quas objectu Alpium terminavit, Italiam ſolidam in regiones XI. partitus, Galliis in quatuor provincias, Narbonenſem, Lugdunenſem, Belgicam, & Aquitanicam ſectis; ut docent Strabo, Mela, & Plinius. Quam rationem quoque ſequutus eſt Ptolemęus in ſuis tabulis; ut & Ammianus, ac reliqui quos de Galliis & Italia diſſerere occaſio coëgit. Itaque non alia eſt apud Epiphanium Gallia quàm quæ poſt Chriſtum natum ab omnibus auctoribus vocatur Gallia, juxta limites ab Auguſto inſtitutos.

III. Non ſolùm autem Lucam adhibuerunt Apoſtoli ad informandas in religione Gallias, ſed etiam Creſcentem. Ejus rei teſtis ipſe Paulus 2. *Timoth. cap.* 4. qui miſſum fuiſſe docet Creſcentem in Galliam. Certum quidem eſt variam fuiſſe hujus loci Paulini lectionem, etiam apud veteres. Etenim Chryſoſtomus & Theodoretus apud Græcos, vulgatus interpres & Ambroſiaſter apud Latinos, legerunt *Galatiam*, non autem *Galliam*. Sed vetuſtioris & verioris lectionis vindicem habemus Epiphanium, qui conſtanter ſcribit in hæreſi LI. eos errare qui hoc loco Pauli *Galatiam* legunt, cùm ſcribendum doceat *Galliam*. οὐ γὰρ ἐν τῇ Γαλατίᾳ, ὥς τινες πλανηθέντες νομίζουσιν, ἀλλὰ ἐν Γαλλίᾳ. Eodem modo ceteris antiquior Euſebius tuus legit in codice Pauli *Galliam*, quemadmodum Epiphanius; ſi rectè verba ejus expendantur, & vera apud auctorem illũ lectio retineatur ex Ru-

ſino & omnibus codicibus M S S. ut tu diſertè monuiſti. Theodoretus ſanè, qui *Galatiæ* dictionem in contextu Pauli retinet, licèt de Galatia Aſiatica potuiſſet illam accipere, maluit ad Galliam noſtram, id eſt, ad Galatiam occidentalem referre. Adeo certa erat apud omnes veteres Creſcentis in Gallia prædicatio. In quo cum veteribus Vſuardi & Adonis Martyrologiis conveniunt; qui poſt fidem à Creſcente in Galliis promulgatam, meminere reditus illius in Galatiam Aſiaticam.

IV. Enimvero quid vetat quin Lucæ & Creſcenti, aſſiduis Pauli comitibus, adjungamus & Paulum ipſum Apoſtolum; qui teſtibus Græcis, Athanaſio, Epiphanio, Chryſoſtomo, ac Theodoreto, & è Latinis Hieronymo, poſt primum adventum ſuum in Vrbem, ubi biennium exegit à Luca memoratum, (quo temporis intervallo fortean Lucas in Gallia prædicationem Evangelij auſpicatus eſt) Hiſpanias adivit, ad promulgandam illis in regionibus Chriſtianam fidem. Atqui Hiſpanias petenti pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam quæ ab Italia per Gallias in Bæticam ipſam ducit. Ejus deſcriptionem exhibet non ſolùm Antonini Itinerarium à Nicæa per Arelatem, Narbonem, ſummum Pyrenæum, Iuncariam, Barcinonem, & reliqua loca, ſed etiam Strabo, qui ſedulò ſe habuit in viæ illius explicatione; quam in pleriſque capitibus minùs ab interpretibus intellectam nos patefacere conati ſumus libro primo Cataloniæ illuſtratæ, cujus editionem maturamus. Non iners fuit Paulus in Galliis erudiendis, qui gentium ſalutem ſibi ſpecia-

liter commiſſam tam flagranti ſtudio peragratis regionibus undequaque procurabat. qua de re ſtatim uberiùs agemus.

V. Poſſumus quoque Philippi Apoſtoli operam Galliis vindicare, ipsíſque Britanniis, ex Iſidoro Hiſpalenſi lib. de vita & morte ſanctorum cap. LXXIV. *Philippus Gallis prædicat Chriſtum, barbaráſque gentes vicináſque tenebris, & tumenti Oceano conjunctas, ad ſcientiæ lumen fideíque portum deducit.* addítque hoc munere perfunctum Philippum, in Phrygiam migraſſe, ubi Hierapoli occubuit. Sed quoniam hunc Apoſtolum Gallis quoque tum Baronius tum eo duce alij ſubtrahere conantur, narrationem iſtam ad Galatas Aſiaticos traducendo, non pigebit viri eruditiſſimi, licèt è Novatorum grege, Vſſerij Armachani verba hìc tranſcribere è capite ſecundo de Antiquitatibus Eccleſiarum Britannicarum: *Quod autem de Philippi in Galliis apoſtolatu habet Freculfus à Malmeſburienſi citatus, ex Iſidori libro de patribus utriuſque Teſtamenti cap.* LXXIV. *ad verbum expreſſit. Apud utrumque enim legimus* Philippum Gallis prædicaſſe Chriſtum, barbaráſque gentes, vicináſque tenebris, & tumenti Oceano conjunctas, ad ſcientiæ lucem fideíque portum deduxiſſe. *Neque hìc mihi Baronij conjectura placet, Iſidori iſta à Gallis noſtris ad Galatas Aſiaticos traducentis; multòque minùs nuperi operum Iſidori editoris Iacobi Breulij temeritas,* Galatis *pro* Gallis *in ipſo textu (ſine ulla veteris lectionis commemoratione) reponentis. Nam præterquam quòd Iſidorus in hoc ipſo opere cap.* LXXXII. *& in officio Toletano, (quod Gothicum & Mozarabum vulgò*

appellatur) itémque Iulianus Toletanus Archiepiſcopus in Nahum Prophetam ſcribens, & Beda, (vel quicunque auctor fuit Collectaneorum & Florum) Philippo Galliam *aſſignant, idémque* Gallis prædicaviſſe Chriſtum *legitur in libello de feſtis Apoſtolorum qui in Hieronymiano Martyrologio MS. habetur, (ex quo pleraque omnia in librum ſuum de patribus novi Teſtamenti tranſcripſit Iſidorus) illa barbararum gentium Oceano conjunctarum mentio Europæos Gallos, non Gallo-Græcos, ab Iſidoro intellectos eſſe ſatis evincit.*

VI. His adjungendum putavi teſtimonium vetuſtiſſimi codicis manuſcripti ex Bibliotheca ſancti Germani Pariſienſis, in quo iſte tractatus Iſidori ante octingentos annos deſcriptus unà cum aliis ejuſdem auctoris libris continetur; ubi antiqua lectio diſertiſſimè præfert Philippum *Gallis* prædicaſſe, quemadmodum cap. LXXXII. habetur *Galliam* illi fuiſſe aſſignatam. Nec diſſimulandum eſt in eodem codice legi Hiſpaniam Iacobo Apoſtolo datam, eúmque Hiſpanis fidem prædicaſſe. Quæ vetuſti codicis auctoritas à quibuſdam conceptam ſuſpicionem eximere debet vitiatæ fortean loco in illo lectionis in prioribus editionibus ab aliquo Hiſpanarum partium ſtudioſo. Diſceptatur quidem apud eruditos de Iacobi in Hiſpaniam adventu, ex eo præcipuè capite, quòd Apoſtoli nondum à Iudæa, ſortibus ſibi apud Gentes prædicandi diſtributis, receſſiſſent. Sed quemadmodum auctoritate Iſidori, qui ſua ex prioribus haurire potuit, ſe tueri poſſunt Hiſpani adversùs opinionis confictæ novitatem quæ illis opponi ſo-

let, ita nobis de Philippo disserere licet; eò tamen securiùs, quòd illius prædicatio apud Gallias cùm incidat post sortitionem provinciarum ab Apostolis factam, libera est ab eo telo quo prædicatio Iacobi apud Hispanos impeti solet. Ceterùm illud fuit Apostolorum propositum, ut quaquaversum orbis patet, Evangelium diffunderent, ex mandato Christi. Quare, (ut optimè adnotavit Eusebius lib. III. Demonstr. evang. cap. v.) non solùm Romam caput Imperij, atque Romanas provincias, sed etiam alia regna, tum Parthorum, tum Armeniorum, Scytharum, Indorum, Æthiopum, ipsimet prædicationibus suis instituerunt; adeo ut, quemadmodum subjungit Eusebius, *ipsis quoque Britannicis insulis, Oceanum prætervecti, fidei lumen intulerint.* Sanè neminem puto tam insipidum qui sibi persuadeat de divisis toto orbe Britannis sollicitos Apostolos, negligentiores fuisse in Galliis, per quas iter est ad Britannias, per se aut per legatos veritate imbuendis. Quod egregiè illi præstiterunt per Philippum, unum ex eorum collegio, Lucam, Crescentem, Trophimum, Paulum, Martialem, aliósque in tabulis ecclesiasticis adnotatos; & perfecit Clemens per Dionysium, Saturninum, Eutropium Santonensem, Vrsinum Bituricensem, & alios.

VII. Neque sanè infrugifera fuit Philippi, Lucæ, Crescentis, & reliquorum, quam in Galliis sparserant Christianæ fidei sementis; Dei clementia, qui reliquas orbis regiones fovebat, Gallias non destituente. Dicet pro nobis Irenæus, qui circiter anno CXC. scripsit *in*

lib. 1. cap. 3. veram fidem probari ex ejuſdem doctrinæ profeſſione quæ in variis Eccleſiis per univerſum orbem conſtitutis conſtanter traditur, tum in Oriente, in Ægypto & Libya, tum in Germania, apud Hiſpanos, & Gallos, atque alibi. *Nam etſi*, inquit, *in mundo loquelæ diſſimiles, ſed tamen virtus traditionis una & eadem eſt. Et neque hæ quæ in Germania fundatæ ſunt Eccleſiæ aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hæ quæ in Iberis ſunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Ægypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ. Sed ſicut ſol creatura Dei in univerſo mundo unus & idem eſt, ſic & lumen & prædicatio veritatis ubique lucet, & illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis venire.* Illa tempeſtate Germaniæ quidem & Hiſpanis ſuas Eccleſias noſtri liberaliter abſque ulla reſtrictione concedent; ſed digladiabuntur de Celtis contra Irenæum: qui generaliter cùm ſit locutus de Celtis, ejus ſententiam ad ſpecialem tractum Lugduno vicinum invidioſè coërcebunt. Abſit livor iſte à Gallorum pectoribus; neque gentis honori manus violentas inferant, cui exteri parcunt, ſéque multùm venditant eo nomine quòd paria nobiſcum faciant in fidei ſuſceptæ initiis. Sanè quo in ſtatu eſſet, Irenæi ætate, fides Chriſtiana apud Gallos, ille facilè conjiciet qui Tertullianum triginta pòſt annis diſſerentem expenderit de recepto Evangelio per omnes Orientis tractus; quibus mox ſubjunguntur ab auctore *Getulorum varietates, & Maurorum multi fines, Hiſpaniarum omnes termini, & Galliarum diverſæ nationes,*

& Britannorum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita, & Sarmatarum, & Dacorum, & Germanorum, & Scytharum, & abditarum multarum gentium & provinciarum & insularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare non possumus. Per Galliarum diversas nationes Tertullianus quatuor Galliarum provincias ex divisione Augusti, Narbonensem, Lugdunensem, Belgicam, & Aquitanicam intelligit: ex quibus corpus Galliarum tunc conflatum erat, quod postea in decem & septem provincias distributum fuit.

VIII. Quare cùm testimoniis vetustissimis ac firmissimis nitatur exordium prædicatæ fidei in Galliis ex Apostolorum delegatione, & susceptæ à Celtis, ut loquitur Irenæus, seu à diversis nationibus Galliarum, ut ait Tertullianus, ægerrimè fero quorundam in suam patriam acerbitatem, qui origines omnium Ecclesiarum Gallicanarum, præter Lugdunensem, & alias paucas, ad medium tertij seculi detrudunt, affixo ex Gregorio Turonensi pauló ante Decij & Grati Consulatum, id est, pauló ante annum ducentesimum quinquagesimum, initio septem sociorum Episcoporum, Gatiani Turonensis, Trophimi Arelatensis, Pauli Narbonensis, Martialis Lemovicensis, Dionysij Parisiensis, Saturnini Tolosani, & Stremonij Arvernensis, qui primi in illas Galliarum partes lumen Evangelij intulerunt, & in Ecclesiis à se constitutis stabiliverunt.

IX. Quin primi illi duces præcipui fuerint Christianæ expeditionis in provinciis Narbonensi & Aquitanica, & in remotioribus parti-

bus Lugdunensis provinciæ, à nemine dubitatur, consentientibus tabularum ecclesiasticarum monumentis & solemnibus sacris quæ in eorum memoriam annuo ritu divino numini peraguntur in singulis Ecclesiis. Illarum autem antiquæ traditioni, Bedæ, Vsuardi, Adonísque Martyrologiis & actis veteribus fultæ in temporis consignatione cur derogari debeat, planè non video; præsertim cùm aliis quoque argumentis hæc veritas innitatur. Sumatur initium discussionis à Trophimo, & expendantur verba libelli ab Episcopis provinciæ Viennensis Leoni Papæ oblati anno quadringentesimo quinquagesimo. *Omnibus Gallicanis regionibus notum est*, inquiunt, *sed nec sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ habetur incognitum, quòd prima intra Gallias Arelatensis civitas missum à beatissimo Petro Apostolo sanctum Trophimum habere meruit sacerdotem, & exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis infusum.* Quem Gregorius ponebat sub Decio Trophimum, cœtus Episcoporum provincialium, quibus perspectus erat census Ecclesiarum suarum, quíque Gregorium centum & quinquaginta ferè annis antecedebant, Trophimum à Petro missum docent, & ut rem omnibus perspectissimam narrant; subjiciúntque *exinde aliis paulatim regionibus Galliarum bonum fidei & religionis infusum.* Hoc ipsum significat Zosimus Papa epist. v. *Ad quam* (Arelatensem urbem) *primùm ex hac sede Trophimus summus antistes, ex cujus fonte totæ Galliæ fidei rivulos acceperunt, directus est.* Porrò hæc epistola Zosimi edita à V. C. Sirmondo, & laudata olim tam in Con-

cilio

cilio Francofordiensi, quàm etiam ab Vsuardo & Adone, cùm scripta sit anno quadringentesimo decimo septimo, Gregorij Turonensis testimonio potior esse debet in ponenda Trophimi epocha, quam disertissimè Synodus Episcoporum provincialium refert ad Petrum Apostolum; à quibus non discedit Zosimus, cùm doceat primum in Galliis Trophimum fuisse constitutum Episcopum. Libelli supplicis ad se ab Episcopis missi rationem habuit Leo Pontifex rescripto quod ad eos statim dedit, quo veterem Arelatensis & Viennensis Ecclesiæ de metropolitica dignitate contentionem Viennensis provinciæ divisione componit.

X. Necesse est controversiæ illius statum compendio perstringere; ut qui suborti sunt ex eo non sanè percepto in eruditorum animis scrupuli, quod ad Trophimi antiquitatem spectat; faciliùs eximantur. Vienna civitas, metropolis erat provinciæ Viennensis in laterculo Imperij. Vnde, juxta canones Nicænos, jus metropoliticum ad se pertinere in ordine ecclesiastico contenderat olim Simplicius civitatis illius Episcopus adversùs Arelatensem, in Concilio Taurinensi, anno trecentesimo nonagesimo septimo. Qua in lite interlocuti sunt patres eam civitatem frui debere honore primatus quæ doceret se esse provinciæ metropolim; dato interim ad fovendam concordiam Episcopis consilio, ut quisque viciniores sibi civitates ad suam curam revocaret. Pessumdata erat hac interlocutione Arelatensis Ecclesiæ dignitas, quæ in ordine civilis dispositionis à metropoli civitate Viennensi absque dubio pendebat. Quare Zo-

ſimus viginti poſt ſynodum Taurinenſem annis interpellatus ab Arelatenſi Epiſcopo, Simplicij Viennenſis impudentiam damnat epiſt. VII. quòd in eo Concilio poſtulaſſet ut ſibi creandorum ſacerdotum in provincia Viennenſi permitteretur arbitrium; quod ait eſſe contra ſtatuta patrum & ſancti Trophimi reverentiam; decernítque, juxta preces Patrocli Arelatenſis, ut ejus civitatis Epiſcopus *jam inde à Trophimo ordinationis ſeriem temporibus roboratam* poſſideat, non ſolùm in provincia Viennenſi, ſed etiam in utraque Narbonenſi. Cujus prærogativæ rationem quoque reddit epiſt. VIII. ad Hilarium Narbonenſem; *quoniam Trophimus ſacerdos quondam Arelatenſi urbi ab apoſtolica ſede tranſmiſſus ad illas regiones* (ſcilicet utramque Narbonenſem & Viennenſem) *tanti nominis reverentiam primus exhibuit, & in alios non immeritò ea quam acceperat auctoritate transfudit.* Totam ergo primatus metropolitici cauſſam ἐν τῇ πρωτοκλησίᾳ ſeu in priore vocatione ad fidem & in vetuſtiore epiſcopatus inſtitutione apud Arelatem à Trophimo facta Zoſimus diſertè conſtituit.

XI. Ceterùm quoniam hæc Zoſimi reſcripta conſuetudine quidem vetuſta, ut ipſe ait, ex relatione Patrocli nitebantur, ſed diſciplinam Eccleſiæ univerſalis à Synodo Nicæna decretam convellebant, quæ ſingulas provincias ſuis commiſerat Metropolitanis, non autem plures provincias uni, hinc factum ut Bonifacius Papa non exprobrarit quidem Patroclo Arelatenſi metropoliticæ poteſtatis uſurpationem, ſed potiùs integram illi relinquens in provincia Viennenſi, illius tamen temeritatem damnaverit

epiſtola data ad Hilarium Narbonenſem anno CCCCXXII. quòd ſcilicet in Lutubenſi Eccleſia ordinationem Epiſcopi celebraſſet *in aliena provincia*, inquit, ſcilicet in Narbonenſi, quæ à Viennenſi erat diſtincta. Illud autem factum pertendit contra Synodi Nicænæ conſtitutionem, quam deſcribit; commonétque Hilarium ut metropolitico jure munitus, & præceptionibus ſuis fretus, quæ facienda ſunt in Lutubenſi Eccleſia præſtet.

XII. Noluit Hilarius Arelatenſis, Patrocli ſucceſſor, fultus & Zoſimi priori reſcripto & conſuetudine vetuſta, parere decreto Bonifacij reſtringentis intra Viennenſem provinciam Arelatenſis Epiſcopi poteſtatem. Quam ob rem, & propter Chelidonij cauſſam, aliáſque graviſſimas rationes, iratus Hilario Leo Papa quòd minùs colere majeſtatem Romanæ ſedis videretur, acerbè in eum invehitur in epiſtola ad Epiſcopos Viennenſis provinciæ ſcripta anno quadringenteſimo quadrageſimo quinto. Inter cetera illi objicit, quòd Projecto Epiſcopo infirmo & neſcienti alium ſuperpoſuiſſet Epiſcopum, ídque *in aliena provincia*, ſcilicet extra Viennenſem. *Quid ſibi Hilarius quærit in aliena provincia*, inquit, *& id quod nullus deceſſorum ipſius ante Patroclum habuit cur uſurpat? cùm & ipſum quod Patroclo à ſede apoſtolica temporaliter videbatur eſſe conceſſum, poſtmodum ſit meliore ſententia mutatum.* Quibus verbis Leo apertiſſimè ſignificat priora Zoſimi reſcripta, & poſterius Bonifacij decretum, quo poteſtas Arelatenſis Epiſcopi intra limites Viennenſis provinciæ coërcebatur, ut ſuperiùs monui.

XIII. Quæ autem exceptiones objicerentur adversùs Zosimi rescriptum, in eo capite quod ordinationes in utraque Narbonensi Patroclo concessas respicit, idem manifestè docet, si ejus verba juxta regulas juris expendantur. Scilicet obreptum Zosimo per falsam Patrocli suggestionem, qui referebat ad consuetudinem vetustam quam ipse primus usurpabat ordinandi potestatem in provincia Narbonensi. Deinde significat, ad summum prærogativam illam à Zosimo ad tempus Patroclo concessam intelligi debere. Denique utitur posteriore Bonifacij decreto, quod, juxta Canonum præscriptum, ambitiosum illud & per fraudem elicitum Zosimi rescriptum, duas provincias uni Metropolitano concedens, resciderat.

XIV. Tandem præfracta Hilarij Arelatensis contumacia Leo Papa succensus, absque cognitione caussæ, inauditis illis quorum intererat, jus omne metropoliticum etiam in provincia Viennensi ademit Episcopo Arelatensi, illúdque Viennensi adjudicavit, ac si ad eum ex jure civilis metropoleos juxta Canones pertineret; quemadmodum Simplicius in Concilio Taurinensi à patribus olim impetrare tentaverat. Hanc injuriam Arelatensi Ecclesiæ illatam adversùs vetustissimæ consuetudinis ἐν τῇ πρωτοκλησίᾳ fundatæ & à Trophimo ductæ auctoritatem Episcopi provinciæ Viennensis hac novitate perculsi amovere curarunt, occasione arrepta ex obitu Hilarij, & electione à se facta Ravennij viri gravissimi & Leoni pergrati. Itaque libello supplici ad Leonem dato, primatus Arelatensis originem arcessunt à Trophimo; qui missus à

beato Petro, primus in Galliis Arelate episcopatum instituit; cujus quidem primævæ institutionis ratio potior sit habenda quàm civilis dispositionis, quæ Viennæ jus metropoleos politicæ olim tribuerat. Quod telum ex ordine civili petitum ut repellant Episcopi, non dubitant civilem quoque dignitatem, qua temporibus illis florebat civitas Arelatensis, Leoni proponere, in ea nempe sedem præfecturæ Galliarum à civitate Trevirorum eò translatam consistere, atque adeo urbem illam *matrem omnium Galliarum* esse. Quod dictum, ut opponatur Viennæ quæ pro matre Viennensis tantùm provinciæ se gerebat. Addunt etiam, *quicunque intra Gallias*, scilicet jàm inde à Constantino Maximo & Valentiniano, *ostentare voluit insignia dignitatis, in hac urbe Consulatum accepisse & dedisse*, hoc est, Consulatum Circensibus celebravisse; quemadmodum egregiè hunc locum interpretatur vir eruditissimus Hadrianus Valesius, litterarum & sanguinis germanitate frater tuus, ô mihi carissime Henrice Valesi, in libro octavo rerum Francicarum, quas doctissimis curis & ingenij sui solertia illustravit.

XV. Expensis tandem rationum momentis quæ libello Episcoporum Provincialium continebantur, auditis quoque *allegationibus* Episcopi Viennensis, Leo Papa privilegij Arelatensis rationem habendam censuit, restituendámque metropoliticam dignitatem illi Ecclesiæ, quæ vitio Episcopi sui Hilarij antiquo jure in perpetuum privari non poterat. Itaque rem totam, juxta Concilij Taurinensis consilium datum olim contendentibus duarum civitatum Episco-

pis, sic temperavit, ut majorem partem provinciæ Viennensis restitueret Arelatensi Ecclesiæ; solis quatuor civitatibus penes Viennensem Episcopum relictis, ne honorem metropoliticum, quem ipsemet concesserat, adimere per inconstantiam aut injuriam videretur; & ut ipse loquitur, ne Viennensis, cui potestatem metropoliticam Hilario ablatam deputaverat, *semetipso factus videretur inferior.* Sed tum de isthac controversia, tum etiam de dignitate civili Viennensis & Arelatensis civitatis, accuratam disceptationem dabimus in secunda editione libri nostri de Primatibus, quam adornamus.

XVI. Ceterùm hæc Trophimi antiquitas confirmatur epistolâ Cypriani ad Stephanum Papam, qua petit ut ab eo scribantur literæ in provinciam, (id est, Narbonensem solidam, quam veteri provinciæ nomine nuncupat) quibus Marciano Episcopo Arelatensi abstento, alius in ejus locum substituatur; quoniam spretis collegarum monitis, Novatiani erroribus pervicaciter adhærebat. Necessum verò est hanc Cypriani epistolam scriptam esse initio sedis Stephani, quando duos inter illos Pontifices dissensio nondum ulla intercesserat. Initium autem illud Stephani cùm cadat in annum ducentesimum quinquagesimum sextum, sequitur Marciani exordia antecedere Decij Consulatum. Vnde rectissimè colligitur missionem Trophimi in anteriora promovendam, invito licèt Gregorio Turonensi, scilicet ad Petri ætatem, juxta libelli Episcoporum provinciæ Viennensis testationem. Sola falsi suspicione ultro excogitata, tum adversùs Cypriani epistolam, tum

adversùs Zozimi rescripta, & Episcoporum libellum, nollem à manifestis illis probationibus se liberarent Gregorij fautores. Admissa quippe semel hac respondendi & præscribendi ratione adversùs scripta quæ stilo & vetustorum codicum editionúmque fide veterúmque auctorum testimonio muniuntur, cadit omnis de quæstionibus literariis disserendi ingeniorum delectatio. Interim omittendum non est assertam Cypriano epistolam à V. C. Rigaltio in Notis ad Cyprianum, discussis falsi argumentis à viro doctissimo allatis. Operam quoque non indiligentem posuit vir eruditus Hugo Menardus in refellendis argumentis adversùs Cypriani epistolam & Zosimi rescripta atque libellum supplicem adductis.

XVII. Quæ testimonia licèt ad vindicandam veritatem sufficiant, non alienum erit ad traditionis antiquæ seriem comprobandam Adonem Viennensem testem laudare, cujus hæc sunt verba in Martyrologio IV. Kal. Ianuarij: *Apud Arelatem, natalis sancti Trophimi Episcopi & Confessoris, discipuli Apostolorum Petri & Pauli.* Idem uberiùs in libello de festivitatibus Apostolorum: *Natalis sancti Trophimi, de quo scribit Apostolus ad Timotheum:* Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. *Hic ab Apostolis Romæ ordinatus Episcopus, primus ad Arelatem urbem Galliæ ob Christi Evangelium prædicandum directus est: ex cujus fonte, ut beatus Papa Zosimus scribit, totæ Galliæ fidei rivos acceperunt; qui apud eandem urbem in pace quievit.*

XVIII. Errore Gregorij Turonensis in

consignanda Trophimi epocha dispuncto, te impetrabiliore utemur in probanda similis ejusdem auctoris hallucinationis confutatione. Paulum Narbonensem ad Decij tempora Gregorius dejicit. Cui opponemus locupletissimum testimonium vetustissimi Martyrologij à Rosvveydo editi, quo Ecclesia Romana inter solemnes ritus utebatur teste Gregorio Magno lib. VII. epist. XXIX. Martyrologij illius hæc sunt verba ad XI. Kal. Aprilis: *Narbonæ, sancti Pauli Episcopi, discipuli Apostolorum.* En Paulum Episcopum Narbonensem, discipulum Apostolorum, id est, ab ipsis Apostolis Christianam fidem edoctum. Caussa cadam, nisi constans sit in eodem Martyrologio verbi illius quam proposui significatio; quæ alia certè esse non potest juxta proprium dictionis sensum. Referam loca ex quibus hæc significatio verbi adstruitur. *Pridie Nonas Ianuarij. Apud Cretam, Titi Apostolorum discipuli. III. Kal. Maij. Apud Paphum, Tychici Apostolorum discipuli.* VII. *Kalendas Iunij. Apud Athenas, Quadrati Apostolorum discipuli. Pridie Nonas Augusti. Aristarchi discipuli Apostolorum.* IV. *Kal. Decembris: Sosthenis discipuli Apostolorum.* VI. *Kalendas Ianuarij. Trophimi Episcopi, discipuli Apostolorum.* Quare diserta est, ut dixi, Martyrologij veteris Romani testatio ad figendum Pauli Narbonensis episcopatum in ipsis Apostolorum temporibus, quamvis Trophimi episcopatu posteriorem. Celeberrimum quidem apud antiquos fuisse Pauli hujus nomen docet Prudentius in Martyribus Cæsaraugustanis.

Barcino claro Cucufate fulta
Surget, & Paulo speciosa Narbo.

Sed temporis veram consignationem ex testimonio vetustissimo Romanæ Ecclesiæ suprà laudato haurire debemus. Traditionis verò series petenda est tum ex Vsuardo & ex actis vitæ Pauli Narbonensis, tum etiam ex Adonis Martyrologio, atque ex ejusdem libello de festivitatibus Apostolorum; cujus hæc sunt verba ad diem XI. Kalend. Aprilis: *Natalis sancti Pauli, quem beati Apostoli ordinatum urbi Narbonæ Episcopum miserunt; quem tradunt eundem ipsum fuisse Sergium Paulum Proconsulem, virum prudentem, à quo ipse Paulus sortitus est nomen, quia eum fidei Christi subegerat; quique ab eodem sancto Apostolo, cùm ad Hispanias prædicandi gratia pergeret, apud præfatam urbem Narbonam relictus, prædicationis officio non segniter impleto, clarus miraculis coronatus sepelitur.*

XIX. Hîc duo quædam observanda sunt. Ac primò quidem, Paulum Narbonensi Ecclesiæ præfectum Episcopum ab ipsis Apostolorum temporibus, absoluta est auctoritas, cùm eorum discipulus fuerit, ut dixi. Alterum respicit veterem famam, quæ Paulum illum cum Paulo Proconsule miscet, eundémque facit. Præterea docet in possessione episcopatus institutum à Paulo Apostolo in Hispaniam proficiscente. Quæ quidem prudenter Ado non asseruit ut certa, sed ut famâ vetustiore recepta: cujus narrationis auctores Braulio, Leander, Iulianus, & alij veteres scriptores Hispani proferuntur in literis Stephani Papæ editis à viris clarissimis & eruditissimis Gulielmo Catello Senatore Tolosano & Philippo Labbeo Socie-

tatis IESU Presbytero; quarum exemplar extat etiam in archivis Ecclesiæ Tarraconensis, quarúmque fidem & sententiam expendimus in secunda editione libri nostri de Primatibus.

XX. Quod attinet ad Martialem; illud unum habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuisse Episcopum. Veruntamen antiqua ejus vitæ acta unum fuisse è LXX. discipulis Domini & á Petro Apostolo ad Aquitanos missum docent. Quam traditionem amplexa est synodus Lemovicensis anno MXXXIV. in disceptatione quæ de Martialis apostolatu in Galliis habita est.

XXI. Dionysij Parisiensis succedit vexata disputationibus gravissimorum virorum epocha; his stantibus à Gregorio, & ad Decij tempora antistitem illum detrudentibus, quò spes omnis Parisiensem Dionysium cum Areopagita permiscendi abscindatur; illis verò, contrario proposito, ad Clementem Romanum ejus missionem referentibus. Sanè á Clemente in Gallias Dionysium missum fuisse Beda & Usuardus docent in suis Martyrologiis: quam traditionem eos hausisse certum est ex actis antiquis vitæ S. Dionysij, quæ dudum ex MSS. codicibus edidit V. C. & eruditissimus Franciscus Bosquetus nunc meritissimus Episcopus Ecclesiæ Monspeliensis. Nomen auctoris illius vitæ deprehendi in codice MS. Turonensis Ecclesiæ, qui complectitur vitas sanctorum aliquot à Fortunato descriptas, & inter ceteras, Dionysij Parisiensis illam quæ jam, ut dixi, edita est in publicum. Habemus ergo Fortunatum Pictavensem Episcopum, æqualem Gregorij Turo-

nensis, qui Dionysij Parisiensis epocham ad tempora Clementis retrahit. Quam sententiam secuti sunt Episcopi Galliarum in epistola ad Eugenium Papam scripta anno DCCCXXIV. quæ habetur apud Baronium; à quibus Fortunato teste adeo locuplete fultis discedere piaculum esse puto.

XXII. De Saturnino, Gatiano, & Stremonio mox agam, quoniam specialis illorum est caussa.

XXIII. Non me latet quid eruditos viros ad deprimendam in posteriora tempora septem Episcoporum epocham veluti præcipites egerit, Severi Sulpitij nempe atque Gregorij Turonensis auctoritas. Scripsit ille, *Sub Aurelio Antonino visa primùm in Galliis martyria, Dei religione trans Alpes seriùs suscepta.* Vnde tabulis ecclesiasticis fidem non esse habendam colligunt, quæ sub Domitiano, vel sub Trajano, aut Hadriano passos tradunt quosdam ex prioribus illis Pontificibus. Vtinam maluissent, interpretatione ex ipsis juris & rhetorum principiis ducta, Severum cum diptychis ecclesiasticis in concordiam adducere. Generi quippe per speciem derogatur, ut docent Iurisconsulti. De martyriis generalibus loquitur Severus, scilicet de cæde tum Pontificum, tum plebis Christianæ, per supplicia consumptorum; ut accidit in Ecclesiis Viennensi & Lugdunensi sub Antonino, quo solùm respiciebat Severus; cui cladi similis antè nulla contigerat in Galliis. Quod tamen non impedit quin priores aliquot Episcopi pro Christo mortem obierint, absque ulla tamen generali plebis Christianæ strage; ut fa-

ctum poſtea ſub Decio, qui in ſolos Epiſcopos animadvertebat. Neque verò ſequitur erraſſe Severum in pertexenda rerum ſerie, cùm per compendium ſumma illarum capita attigerit, neque in ſe ſuſceperit origines Eccleſiarum Gallicanarum, quas omnino intactas reliquit, & ſingulorum Pontificum eventus tradere. Quod autem ſubjungit, *Seriùs trans Alpes ſuſceptam religionem*, verum eſt, habita comparatione partium orientalium atque ipſius Italiæ, quæ priùs imbuta eſt doctrinâ fidei, & fortaſſis cum uberiori & faciliori proventu quàm in Galliis gentilium ſuperſtitionum retinentioribus.

XXIV. Depulsâ ex Severo petitâ machinâ, liberi eſſe poſſumus à metu Gregorij. Docet ipſe duo quædam lib. I. hiſt. cap. XXX. Alterum, ſeptem illos ſocios eodem tempore in Gallias perveniſſe, Eccleſias ſeptem ab eo commemoratas primos conſtituiſſe. Alterum verò, horum adventum referendum ad tempora Conſulatui Decij & Grati vicina, id eſt, ad annum CCL. aut circiter. Quæ narratio manifeſtè pugnat cum Irenæo, qui ſexaginta & ampliùs annis ante hunc Conſulatum Eccleſiarum apud Celtas fundatarum meminit. Pugnat quoque cum Tertulliano, qui triginta & ampliùs annis ante Decij epocham diverſas Galliarum nationes fidem Chriſtianam profiteri teſtatur: quæ cùm ſit ex auditu, planè prædicantium miſſorum miniſterio diverſis illis nationibus infundenda fuit; qui quidem alij non ſunt præter eos quos tabulæ eccleſiaſticæ exhibent. Erravit ergo Gregorius, prætextu vitæ ſancti Saturnini, cujus verba laudat, in epocha Decij con-

ſtituenda; quam ſcriptor ille cùm ſoli Saturnino affigeret, Gregorius de ſuo ad alios extendit, ex recepta jam tum opinione de ſeptem illorum ſocietate. De ſuo addidiſſe dixi; quoniam in verbis actorum Saturnini quæ Gregorius laudat nulla fit ſex Pontificum mentio, neque etiam in corpore actorum quæ apud Surium extant; quæ planè ſunt eadem cum iis actis ex quibus locum à ſe laudatum Gregorius decerpſit, cùm iiſdem omnino verbis ibi locus ille deſcriptus reperiatur. Porrò acta illa compoſita ſunt longo intervallo poſt obitum Exſuperij Toloſani, cujus meminere; ut rectè obſervat Hugo Menardus. Deſtituitur itaque Gregorius ſui auctoris teſtimonio in ſex Pontificibus; adeo ut epocha Conſulatus Decij ad ſolum Saturninum Epiſcopum ex illo actorum ſcriptore referenda ſit.

XXV. Quod autem ad Saturninum attinet, controverti non debet quin Gregorij tempore duplex invaluiſſet opinio, & quin utraque ſolâ relatione niteretur. Altera eſt quam ſequitur Gregorius hoc loco, paſſum eſſe Saturninum Decij Conſulatu. Illud autem auctor ab eo laudatus hauſit, non ex vetuſtis Saturnini paſſionis actis, ſed *ex fideli recordatione*, ut loquitur. Vetuſta enim paſſionis acta vel per incuriam tempore illo ſcripta non fuerant, vel ex Præſidum decreto temporibus Decij igne perierant; ut de actis martyrum generaliter teſtatur Prudentius. Altera ſententia, ſuâ quoque relatione fulta, (cujus teſtis ipſe Gregorius lib. I. cap. XLVIII. de Miraculis) tradebat miſſum Saturninum à diſcipulis Apoſtolorum, id eſt, pluſquam centum & quinquaginta annis ante

Decium. Adeo ut in ancipiti positis liceat ultimam Gregorij sententiam sequi, quæ cohæret priori illi apud eum non controversæ de non divellendis adeo prolixa temporum intercapedine à se invicem prioribus Episcopis qui à Petro & Paulo, & deinceps à Clemente Apostolorum discipulo, non longo intervallo missi, exordia fidei per Gallias propagarunt. Hinc factum ut Ado in Martyrologio Saturninum scribat passum sub Decio, juxta primam Gregorij opinionem; Rabanus autem in suo Martyrologio sequatur secundam, usurpatis quoque Gregorij verbis: *Iste verò*, inquit, *Saturninus martyr, ut fertur, ab Apostolorum discipulis ordinatus, in urbem Tolosatum est directus.* Quod intelligendum de Clemente, à quo missus dicitur Saturninus unà cum Dionysio in actis veteribus sancti Dionysij compositis à Fortunato Pictavensi, qui secundam Gregorij sententiam disertissimè confirmat. Quanquam vetusta sancti Saturnini acta missum à Petro doceant, & in Elusana urbe, Novempopulaniæ scilicet metropoli, deinde Pompelone, & in aliis Hispaniarum gentibus Ecclesias constituisse; ut ex suis quoque tabulis fatentur auctores Hispani. Sed satius est ut hæreamus relatæ à Gregorio traditioni; scilicet à discipulis Apostolorum ordinatum, id est, à Clemente, juxta Fortunatum.

XXVI. Eadem explicatio adhibenda est alteri loco *cap. 8. de gloria Confessorum*, ubi tradit Bituricæ urbi verbum salutis prædicasse Vrsinum Episcopum, *qui à discipulis Apostolorum in Gallias destinatus fuerat*, scilicet à Clemente, ut ejus vitæ acta perantiqua testantur.

XXVII. Speciales quas adhibuimus probationes pro fulcienda veteri epocha quinque Pontificum Trophimi, Pauli, Martialis, Dionysij, Saturnini, quibuſcum par eſt cauſſa plurium aliorum qui Eccleſias in Galliis fundaverunt, generales probationes ex Irenæo, Tertulliano, & Euſebio de vetuſtate Eccleſiarum ut juvant, ſic mutuum quoque ex illis ſubſidium capiunt. Qua de re diligenter diſſeruit Iuris utriuſque celeberrimus Anteceſſor in Academia Toloſana Antonius Dadinus Alteſerra lib. IV. Rerum Aquitanicarum capite nono.

XXVIII. Quod autem attinet ad Gatianum Turonenſis Eccleſiæ Epiſcopum; cùm ejus ſucceſſor Gregorius, cui perſpecta erant Eccleſiæ ſuæ tabularia, doceat conceptis verbis lib. IX. hiſt. cap. XXXI. Gatianum anno Decij primo à Papa ſedis Romanæ tranſmiſſum, additis quoque aliquot ejus Epiſcopi geſtis, neque ulla nobis aliunde ſuppetat auctoritas qua illum ad vetuſtiora tempora revocemus, temerarium cenſeo adversùs Gregorium de propriæ Eccleſiæ ſtatu diſputare. Idem dicendum puto de Stremonij Arvernenſis Epiſcopi initiis; quæ Gregorium, utpote patria Arvernum, atque adeo in ſuis non peregrinum, latere non poterant. Quæ fortaſſe fuit occaſio cur negligentiùs ſe habuerit in aliarum Eccleſiarum inveſtigandis initiis: quibus exordia duarum ſibi cararum, Turonenſis & Arvernæ, æquari non poſſe cùm videret, maluit ad harum tempora priorum quinque fundationes indiſcuſſas deprimere.

XXIX. Quare cùm apud viros eruditiſſimos antiqua Eccleſiarum Gallicanarum dipty-

cha, in quibus Pontifices fidei prædicatæ ante-signani descripti sunt, cum missionis apostolicæ vetustissima epocha, ex eo solo capite nutarint in temporis assignatione, quòd cùm Severo & Gregorio pugnare viderentur, religiosissimi Episcopi collegæ nostri poterunt intrepidè in suis Ecclesiis decessorum suorum traditam asserere vetustatem, securi de illa quæ nostris objici solet veterum auctorum ignoratione aut contemptu, tum etiam de aliquo veritatis historicæ dispendio: quæ alioqui laboraret, si actis antiquis fides sua detraheretur. Itaque, præter ceteros superiùs memoratos, Clementem à Petro Apostolo missum sibi vindicabunt Metenses, ex Actis unde narrationem suam hausit Paulus Diaconus, mediæ ætatis & non contemnendæ auctoritatis scriptor. Ejusdem Apostoli curæ, & postea Clementis, plures populi acceptam quoque ferre poterunt ex veteribus Actis & Martyrologiis primam Episcoporum suorum institutionem. Quorum labores si suis provinciis ex Augusti instituto dispositis reddantur, Tertulliani sententia quantopere vera sit, de diversis Galliarum nationibus Christiana fide imbutis, patebit. Narbonensis quippe provincia non solùm à Crescente Viennensi, sed etiam à Trophimo Arelatensi, à Paulo Narbonensi, qui proximè secutus est Trophimum, & demum à Saturnino Tolosano exculta fuit. Aquitanica à Martiale Lemovicensi, Vrsino Bituricensi, Frontone Petragoricensi, & Eutropio Santonensi, atque etiam à Saturnino in Novempopulania, quæ pars erat Aquitaniæ. Belgicam curaverunt Eucharius Trevirensis, Clemens Metensis,

tensis, Xystus Remensis, & Memmius Catalaunensis. Quod attinet ad Lugdunensem provinciam; fidem in ea instituerunt Dionysius Parisiensis, Savinianus Senonensis, Nicasius Rotomagensis, Caraunus Carnotensis, & Iulianus Cenomanensis.

XXX. Superest ut de Lugdunensi civitate quæramus: quæ quidem cùm principia episcopatus debeat Pothino, qui passus sub Antonino anno Christi CLXXVII. nonagenario major, sed inferior Trophimi Arelatensis institutione, non dubito quin hujus studio debeat primitias fidei. Siquidem, ut tradiderunt Episcopi in libello oblato Leoni Papæ anno quadringentesimo quinquagesimo, ex Trophimo velut ex fonte profluxerunt rivuli fidei in alias Galliarum partes. quod confirmat quoque Zosimi Papæ epistola. Quare cùm Arelas Italiæ, Orientis, & Africæ commerciis pateret, & ob eam rationem Lugduno florentissimo Galliarum emporio conjungeretur, obvium fuit Trophimo per se & per alios legatos fidei Christianæ sementem ibi serere, quæ tandem in eum fidelium cœtum crevit qui à Pothino Episcopo regi mereretur.

XXXI. Non me latet, in quædam acta, quibus vitæ Pontificum illorum describuntur, multa (quod attinet ad eorum res gestas) irrepsisse quæ manu medica egeant ut repurgentur; quemadmodum de actis hujusce generis decreverat olim Concilium Francofordiense anno septingentesimo nonagesimo quarto. Id tamen non officit missionis veritati; de qua sola asserenda nunc agitur; omissis ceteris quæ in quæstionem adducentur à viris eruditis, de quibus aliás

fortasse sententiam meam aperiam.

XXXII. Interim amicos nostros obtestor ut boni consulant quæ, licèt aliena ab eorum sententia, dixi, provocatus tuendæ veritatis desiderio, ad restituendam Ecclesiæ Gallicanæ majestatem, aliquo pacto imminutam ex depressa originis illius vetustate; quæ in rebus sacris non vulgarem venerationem conciliare solet, tum Ecclesiis, tum etiam Imperiis Christianis in quibus sunt constitutæ. Quare non evertendas sed retinendas putavi quæ vero nituntur traditiones nostras; præcipuè cùm in Ecclesia Romana ac toto in orbe Christiano jam olim receptæ fuerint; adeo ut non egeamus prava illa diligentia quam adhibuerunt illi qui etiam falsis atque confictis sub nomine veterum auctorum monumentis vetustatem Christianæ religionis sibi arrogare nituntur, vel etiam receptam confirmare.

Tu verò, VIR CLARISSIME, pro ea qua polles non solùm eruditione, sed etiam prudentia, de nostro isto conatu prout par est decernes, & dignitatem Ecclesiarum Gallicanarum robustiùs vindicabis. Vale. Lutetiæ Parisiorum, Nonis Septembris, anno MDCLVIII.

INDEX

B

C

D

E

L

Q

R

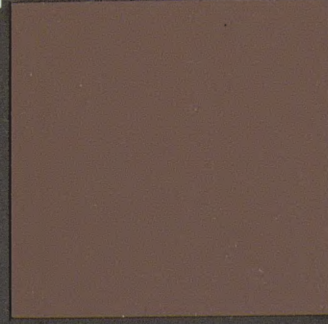
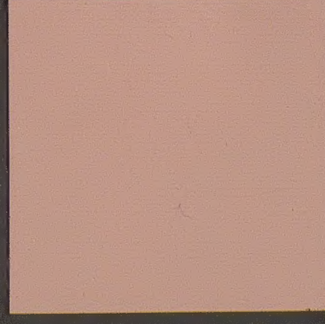
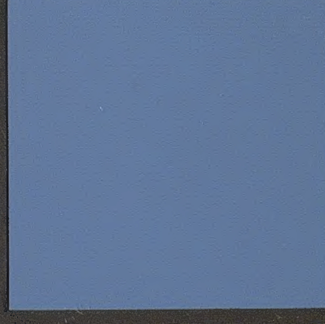
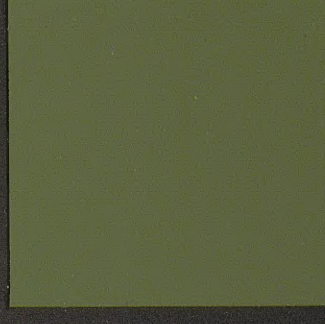
T

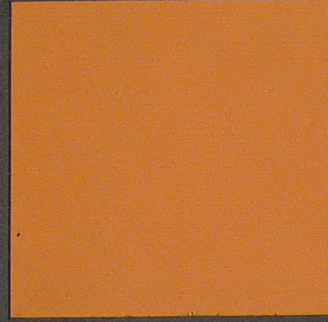
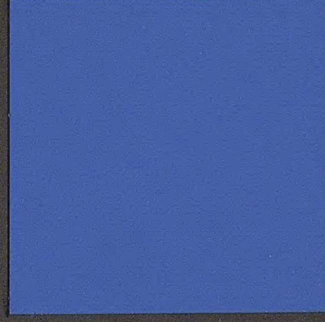
V

FINIS.

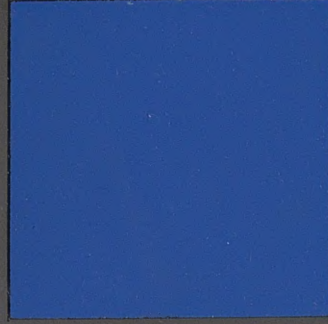
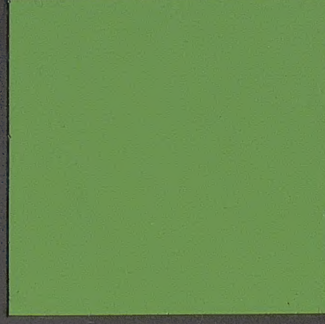
MARCA
DISSERT

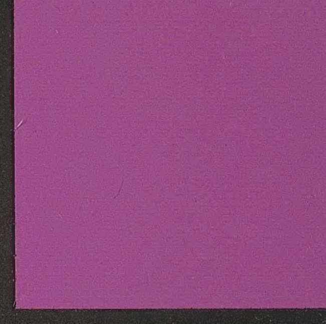
colorchecker CLASSIC

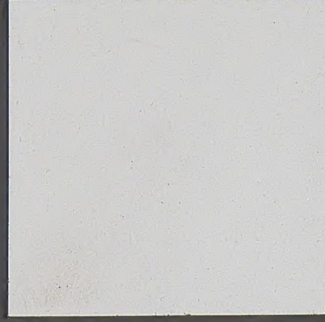
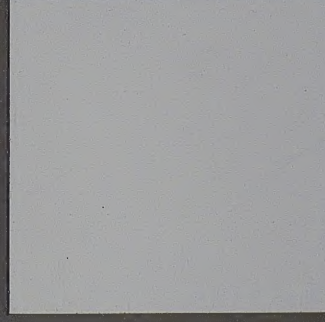
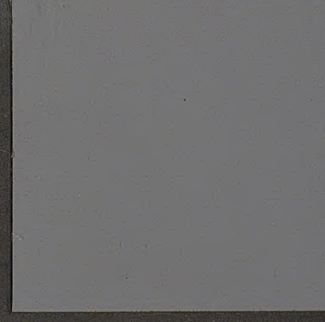
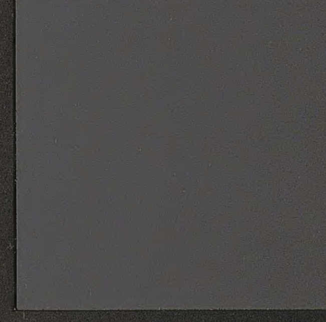

calibrite

mm